

Çatalhöyük 2017 Arşiv Raporu

Çatalhöyük Araştırma Projesi Kazı Ekibi

Derleme : Scott Haddow
Çeviri : Ali Kavas
Kapak Resmi : Jason Quinlan
El Logo Tasarım : Ian Kirkpatrick

Kasım 2017

İÇİNDEKİLER

Giriş

Bölüm 1 - 25 Yıllık Arazi Çalışmasını Bitirmek	1
---	----------

Kazılar

Bölüm 2- Kuzey Alanı Kazıları	6
Giriş	6
Bina 132, Mekan 633, Mekan 531, Mekan 630 ve Mekan 625	8
Bina 139	13
Bina 131	16
Mekan 625	23
Dış Mekanlar 636, 631 ve 610	24
Bina 52 ve Öncül Yapıları ve Mekanları	26
Bölüm 3- Güney Alanı Kazıları	35
Giriş	35
Bina 162 (Mekan 621 ve 622)	36
Bina 161 (Mekan 605 ve 606)	37
Bina 17 Altındaki Dış Alanlar	37
Bina 17	40
Bina 80 (Mekan 135 ve 373)	43
Bölüm 4- TPC Alanı Kazıları	46
Giriş	46
Açma 4'te Yapılan Kazılar	47
Açma 3'te Yapılan Kazılar	50
Güney Alanı kazıları	52
Bina 17	40
Bina 80 (Mekan 135 ve 373)	43

Kültürel ve Çevresel Malzemeler

Bölüm 5- İnsan Kalıntıları	55
Giriş	55
Kuzey Alanı Neolitik Mezarları	55
Güney Alanı Neolitik Mezarları	65
TPC Alanı Neolitik Mezarları	69
Araştırma Projeleri	78
Bölüm 6- Hayvan Kalıntıları	84
Kuzey ve Güney Alanları	79
TPC Alanı	81

Bölüm 7- Kabuk Çalışmaları	84
Giriş	84
2017 Arkeomalakolojik Çalışmaların Özeti	84
Araştırmanın Amaçları	84
İzotop Analizi için Örneklemeye Çalışmaları	85
İlk Gözlemler	85
Bölüm 8- Makro-Botanik Kalıntılar	89
Giriş	89
Örneklerin Taranması	89
Öncelikli Örneklerin Analizi	90
Yayın Öncelikli Örneklerin Analizi	91
Yayın İçin Önceliklendirilmiş Gömüt Birimleri	92
TPC Düzeltmeli Seviye 2 Taraması	92
Belirli Seviyelerden Elde Edilen Örneklerin Tam Analizi	92
Bölüm 9- Odun Kömürü Çalışmaları	94
Arazide In-sitü Bulunan Yanmış Odun Kalıntıları	94
Çatalhöyük'te Yakıt Olarak Odun Kullanımı	96
Bölüm 10- Halat, Sepet, Dokuma ve Deri Çalışmaları	97
Halat ve İplik	98
Sepet	98
Dokuma ve Örme	98
Bölüm 11- Figürinler ve Kil Mühürler	97
Giriş	100
Bina 150 Figürinleri	100
Kil Mühürler	103
Proje:Fonksiyonel Nesnelere Olarak Heykelcikler	105
Bölüm 12- Kuzey ve Güney Alanı Yontma Taş Çalışmaları	107
Giriş	107
Genel Bakış	107
Kuzey Alanı	107
Güney Alanı	110
Bölüm 13- TPC Alanı Yontma Taş Çalışmaları	112
Giriş	112
Bina 150- Özel Amaçlı Oda	112
TPC Alanı Yontma Taş Kümelerinin Seviye Analizi	124
Bölüm 14- Neolitik Yontma Taş Aletlerin Kullanım-Aşınma Analizleri	117
Giriş	117
Yontulmuş Obsidyen Taş Aletlerin Replikaları ile Deneyler	118
Arkeolojik Materyallerin Seçimi ve Ön Analizi	118
Bölüm 15- Öğütme Taşı Çalışmaları	121
Giriş	121
TPC Alanı	121
GDN Alanı	123
Araştırma Projesi	124

Bölüm 16- Seramik	127
Giriş	127
Kuzey Alanı	127
Güney Alanı	129
TPC Alanı	129
GDN Alanı	130
2012 Yılı ve 2012-2017 Çalışma Sezonu Çanak Çömlek Çalışmaları	132

Bölüm 17- Kil Toplar ve Kil Objeler	136
Sezon Hedefleri ve Genel Görüş	136
Sezon Özeti	137
Kil Topları: Fonksiyonel Yorumlamalar ve İlerideki Araştırmalar	138
TPC Alanı	129
GDN Alanı	130
2012 Yılı ve 2012-2017 Çalışma Sezonu Çanak Çömlek Çalışmaları	132

Destek Ekipleri

Bölüm 18- Buluntu Laboratuvarı	141
Buluntu Sistemi	141
2017 Sezonu	141

Bölüm 19- Konservasyon	142
Giriş	142
Konservasyonda Yaşanan Zorluklar	142
Çevresel İzleme	142
Güncel İyileştirme Stratejileri	143
Arazi Çalışmaları	143
Küçük Buluntu Konservasyonu	145
2017 Sezonunda Yürütülen Diğer Projeler	145
Model Evler	146
Bina 80'nin Restorasyonu	147

Bölüm 19- Konservasyon	142
Giriş	142
Konservasyonda Yaşanan Zorluklar	142
Çevresel İzleme	142
Güncel İyileştirme Stratejileri	143
Arazi Çalışmaları	143
Küçük Buluntu Konservasyonu	145
2017 Sezonunda Yürütülen Diğer Projeler	145
Model Evler	146
Bina 80'nin Restorasyonu	147

Bölüm 20- Ağır Tortu	149
Giriş	149

Bölüm 21- Sit Alanı Sunumu ve Görselleştirme	154
Giriş	154
Çatalhöyük Ziyaretçi Sayıları ve Demografisi	155
Çatalhöyük Ziyaretçi Gözlemleri	160
Alan Bekçileri ile Görüşme	161
EMOTIVE Projesi	162
Çatalhöyük'ün Yeni Model Evlerinin Değerlendirilmesi	165
Facebook, Twitter ve Blog Yazıları	166
Alan Bilgilendirme Levhaları	166
Deneysel Ev	167

Araştırma Projeleri

Bölüm 22- Gdansk Alanı Çalışma Sezonu	168
Bölüm 23- Modelleme Kronolojisi	170
Bölüm 24- Doğu Çatalhöyük:Kuzey Alanı'ndaki Neolitik Dolguların Bilimsel Tarihlendirilmesinin Değerlendirilmesi	172
Giriş	172
Ön Değerlendirme	173
Değerlendirmeler	174
Örneklerin Geçerliliğinin Değerlendirilmesi	174
Bölüm 25- Hayvan Biçimli Sıvalı Kafalar	179
Giriş	179
Metodoloji	179
2017 Kazı Sezonunda Çıkan Hayvan Biçimli Sıvalı Kafalar	180
Önceki Kazı Sezonunda Çıkan Hayvan Biçimli Sıvalı Kafalar	183
Genel Değerlendirme	183
Bölüm 26- İnsan Ürünü Çevre ve Canlı Dışkı: Bütünsel Mikromorfoloji, Fitolit ve Kimyasal Analizler	185
Giriş	185
Arazi Laboratuvarlarında Fitolit ve GübreAnalizleri	186
Mikro-stratigrafik ve Arazi Laboratuvarı Gözlemleri ve Sonuçları	186
Önceki Kazı Sezonunda Çıkan Hayvan Biçimli Sıvalı Kafalar	183
Genel Değerlendirme	183
Bölüm 27- Biyoyakıt ve Solunum Sağlığı:Çatalhöyük Arkeolojik Kayıtlarının Potansiyeli	190
Biyoyakıt Prehistoryası	190
Çatalhöyük- İdeal Bir Vaka Çalışması	190
Arkeobotani Araçları Olarak Kül ve Biyobelirteçler	190
2017 Yılı Deneysel Çalışmaları	191
Önceki Kazı Sezonunda Çıkan Hayvan Biçimli Sıvalı Kafalar	183
Genel Değerlendirme	
Bölüm 28- Jeoarkeoloji ve Çevre Rekonstrüksiyonu	193
Giriş	193
2017 Arazi Çalışmaları	193

Devam Eden Analizler	196
Bölüm 29- Boncuklar	198
Giriş	198
Kuzey Alanı	198
Güney Alanı	201
TPC Alanı	202
Bölüm 30- Çatalhöyük Dünya Mirası Çalışmalarında Sürekliliğin Kavramsallaştırılması	205
Giriş	205
İzlenen Yol	205
Sürdürülebilirlik Üzerine Arkeologların Görüşleri	205
Yerli Sakinlerin Sürdürülebilirlik Üzerine Görüşleri	206
Potansiyel Çözümler	206

Bölüm 1

25 Yıllık Çatalhöyük Arazi Çalışmasını Bitirmek

Ian Hodder

Stanford Üniversitesi

Çatalhöyük'teki son kazı sezonumuzdaki temel hedefimiz, Güney Alanı'nda höyüğün temeline ulaşmaktı. 1999'da bu temele ulaşmıştık; fakat sadece geniş çöplük alanlarına rastlamıştık. Bu yüzden 25 yıllık çalışmalar boyunca bu çöplük yapıları ile çağdaş olan arazinin en erken binalarını görme şansımız olmamıştı. Bu en erken binaları bulup kazabilmek adına, höyüğün daha merkezine yakın bir yeri kazmamız gerektiğini düşündüm. Bu işlemi yapabileceğimiz yer ise Bina 17'nin altında (Mellaart'ın Shrine 10 dizinine ait erken dönem bir bina) ve hemen yanındaki Bina 43'ün altında kalıyordu. Böylelikle kazı çalışmaları Mayıs ayının ilk günlerinde başladı ve 1 Temmuz tarihine kadar sürdü (ardından ise 2 aylık araştırma sezonu ile devam etti).

Sonuçlar ise ilgi çekici olduğu gibi bir noktada da hayal kırıklığı yarattı. Bina 17'nin altında daha erken bir döneme ait bir bina bulamadık; fakat mezar yapıları çöplük ve depo tabakalarına çıktı. Shrine 10 dizindeki farklı binalar her zaman birçok mezar yapısı barındırırdı. Bu binalar sütunu ise bizim 'tarihi evler' olarak adlandırabileceğimiz uzun süre yerleşim görmüş evlerden ve yeniden inşa edilen birçok mezardan oluşuyordu. Yani bir noktada böyle bir çöplük alanının Shrine 10 dizini başlamadan önce böylesine bir mezar yapısı için kullanılmış olması da hayranlık uyandırıcı bir durum olmuştur.

Şekil 1. Bina 17 ve 162'nin altındaki çöp dolgusu (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Bina 17 ise direkt olarak saklama ve çöplük tabakalarının üzerine kurulmuştu ve aynı tabakalar bitişikteki Bina 162'nin ve duvarlarının altından geçiyordu (Şekil 1). Bu binanın üzerinde ise, aynı şekilde hepsi de Bina 43'ün altında, bizim kazmış olduğumuz Bina 161 ve 160 bulunuyor. Yani bu binalar dizini (162 – 161 – 160 – 43) yine çöplük yapısının üzerine inşa edilmişti. Bina 162 ve Bina 17, bizim şimdiye dek kazdığımız en erken dönem binalar olma özelliğini taşımaktadır. Arazinin birçok hanesinde ise, ocak ve ocak tabanı yapıları kuzeye doğru uzanan mezar platformları ile güneye uzanan kirli zeminlerle ilişkilidir. Bina 162 ve Bina 17'deki ocaklar kuzeye doğru bulunurken temiz zeminler güneye doğru uzanıyordu. Güneye doğru giden bu düzen ise daha erken dönem olan Boncuklu arazisinde de görülebilir.

Bina 77'nin hemen altında kazdığımız Bina 132 ise, oldukça geniş ve sağlam olmasına rağmen büyük bir duvar çökme sorunu yaşıyordu. Bu tarz erken binalarda sıklıkla görüldüğü gibi (aynı şekilde Bina 17 ve Bina 162'de de yaşanıyor), platform ve zemin bölümleri sonraki binalarda daha az etkili bir şekilde biçimlendirilmiştir. Ocaklara ve ocak tabanlarına yakın kirli ve birkaç mezar yapısı da bulunduran (bu sefer nispeten doğru yönde uzanan) Bina 132 de bu konuda bir istisna sunmuyordu. Bina 132'nin altında ise çöplük katmanlarının üzerinde pürüzsüz bir kil yüzeyinden oluşan açık bir alana rastladık. Bu durum da açık alanlardaki düzensiz yapıların bir kanıtını sunuyordu. Neredeyse aynı şekilde bir yapı ise bitişikteki çöplük set yapısında da görülebilir (Mekân 85'in altında).

Şekil 2. Bina 131'de bulunan kullanılmamış obsidyen ok ucu

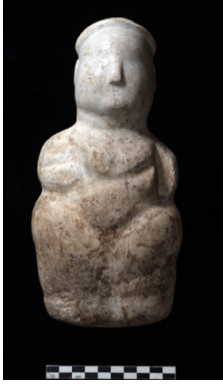
Şekil 3. B.139'daki bukraniyum formulu sıvalı öğeler (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Bina 77'nin hemen kuzeyinde, büyük ölçüde yanmış olan ve oldukça geniş bir alana sahip olan Bina 131'i kazdık. Bu bina oldukça iyi korunmuş birkaç mezar yapısını da içerisinde barındırıyordu. Aynı şekilde bu mezarların içerisinde tahta kaselere, beyin dokularına ve diğer organik materyallere rastlandı. Mezar yapılarının bir tanesinde ise beyaz sıva destekli obsidyen bir ayna bulduk. Bu tarz buluntular oldukça nadir çıkıyor. Bu yüzden, Bina 131'in direkt olarak üstünde yer alan binada da mezarlara yerleştirilmiş ve evin tamamen aynı konumunda bulunan aynaların olması hayranlık uyandırıcı olmuştur. Bu anıların yaşatışmasına net bir örnek olarak gösterilebilir. Bununla ilişkili olarak batıdaki yan odanın yanmış dolgusu içerisinde hiç kullanılmamış obsidyen uçlar çıkmıştır (Şekil 2).

B.131'in hemen altında yer alan B.139'u projenin bitiminde sergilemek üzere kazmay başladık. Binanın zeminine kadar indiğimizde üzerinde boyama izleri de olan bucraniyumlara rastladık (Şekil 3). Boya kullanımının tahminlerimizin de üzerinde yaygın olduğunu gösteren bu örnek gibi B.17'nin duvarlarında da geometric desenler ortaya çıkarılmıştır.

Güney Alanı'nda değiştirilen strateji ile birlikte Kuzey Alanı'nda Bina 52'nin kazılarına da yeniden geri dönme şansı bulduk ve yıllar boyunca birçok aktiviteye ev sahipliği yapan bu uzun bina dizinini kazdık. Bu binanın kazılarını bitirip binaların/yeniden inşaların düzenini anlamak ve bu iki binanın altındaki alanı keşfetmek oldukça önemlidir.

TPC Alanı'nda bulunan arazinin sonraki seviyeleri ise yine Arkadiusz Marciniak başkanlığındaki ekip tarafından kazıldı. Bu sonraki evre seviyeler ve Güney Alanı'nın en üst dizini arasındaki bağlantılar oluşturuldu ve böylece Güney Alanı'nın en tepeden en dibe kadar tüm stratigrafik yapısını elde etmiş olduk. Alexandra Bayliss tarafından yürütülen yeni tarihleme

Şekil 4. TPC geç dönem evlerinden çıkan taş heykel

programı ile birlikte, çok yakın bir zamanda tüm düzenin ve dizinin kronolojik bir kontrolünü sağlamış olacağız. Polonyalı ekip tarafından çok sayıda bina kazılmış ve bir tanesinden oldukça önemli bir figürin çıkmıştır (Şekil 4). Bu figürin bu bina içerisinde çıkan 4. Figürin olmuştu. Kadın betimlemelerinin alanın bütün kullanım süreçlerinde değil de daha çok geç kullanım dönemlerinde yaygın bir şekilde kullanıldığını göstermiştir.

Dört farklı replika canlandırma evinin inşası ve iç dekorasyonu ise arazideki ziyaretçi tesislerine eklenen önemli bir gelişmeydi. Bu evlerden bir tanesi "Akbaba tapınağı", bir tanesi "Av tapınağı" ve bir tanesi de Bina 77 baz alınarak tasarlanırken diğer ev de vahşi hayvan kafatası, boynuzlu köşeler, leopar ve ayı betimlemeleri ile kompakt bir yapı oluşturuyor. Arazi dışında ise, Duygu Tarkan İstanbul'da bulunan ANAMED'de, projenin kullandığı arkeolojik yöntemler üzerine harika bir sergi ortaya koydu. Bu sergi muhteşem bir başarıydı ve bu sene aralık ayına kadar devam edecek. Sezonun sona ermesinden sonra ise, Bilge Küçükdoğan alan bekçilerini ve mutfak ekibini bu sergiye götürerek çok değerli anıların mimarı oldu.

Şekil 5. Bekçilerin ve mutfak personelinin ANAMED Çatalhöyük Sergisi ziyaretleri (Fotoğraf: İdil Belgin Küçükdoğan)

25 yıllık çalışma sonunda toparlanmak ve 4,5 aylık bir sezonun kapanışından önce işleri bitirmek zorunda olmanın getirdiği ekstra işler ve stresli anlar, tüm vedalaşmalar ve anılar ile Çatalhöyük'te birçok açıdan zor bir sezondur. Her yıl yaz aylarında bir araya gelerek bir "aile" oluşturan ve böylesine harika işler çıkaran ekibime yürekten minnettirim. Özellikle, bu seneki yönetimlerinden ve özverileri çalışmalarından ötürü

Bilge Küçükdoğan'a, Levent  zer'e; alan üzerindeki çalışmalarından ve proje yönetim başarilarından ötürü de Marek Baranski'ye, Burcu Tung'a, James Taylor'a ve Arek Klimowicz'e özel olarak teşekkür etmek istiyorum.  fuk açıcı görüşleri ile temsilcimiz Enver Akgün' n yanı sıra, ana sponsorlarımız John Templeton Vakfı, Yapı Kredi, Boeing, Koçtař ve Shell ekiplerine de sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Özel olarak ise, uzun yıllar boyunca verdikleri desteklerden ötürü Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'ne ve uzun süreli dostluğu ve değerli tavsiyelerinden ötürü  mer Koç'a teşekkür ediyorum.

Kazı alışmaları

Bölüm 2

Kuzey Alanı'ndaki Kazılar

Marek Baranski¹, Cristina Belmonte², Justine Issavi³, Arkadiusz Klimowicz⁴ ve Jovana Tripkovic²

¹Gdansk Güzel Sanatlar Akademisi, ²Serbest Araştırmacı, ³Stanford Üniversitesi, ⁴Adam Mickiewicz Üniversitesi

Giriş

Arkadiusz Klimowicz

Kuzey Alanı'ndaki 2017 yılı kazı sonuçları neolitik yerleşimin sosyal ve mekansal düzeni başta olmak üzere alanın stratigrafisi ile ilgili mevcut bilgi birikimimizdeki bazı noktaları netleştirmiştir. Bu kazı sezonunda 2003 yılında Doğu Höyük'ün Kuzey'inde 40x40m'lik bir alanın açılması ile başlayan, neolitik evlerin birbiriyle ilişkisinin detaylandırılmasını amaçlayan ve zaman içerisinde farklı ölçeklerde gerçekleştirilen araştırma sonlandırılmıştır.

Bu yıl Kuzey Alanı'nın stratigrafik ve mekansal ilişkilendirilmesi ile kronolojik düzenlemesi açısından önem taşıyan binaları ve açık mekanlarına odaklanılmıştır. Bu nedenle, Mayıs ayından itibaren araştırmanın ilk aşaması olarak nitelendirilebilecek 3 temel nokta üzerinde yoğunlaşmıştır.

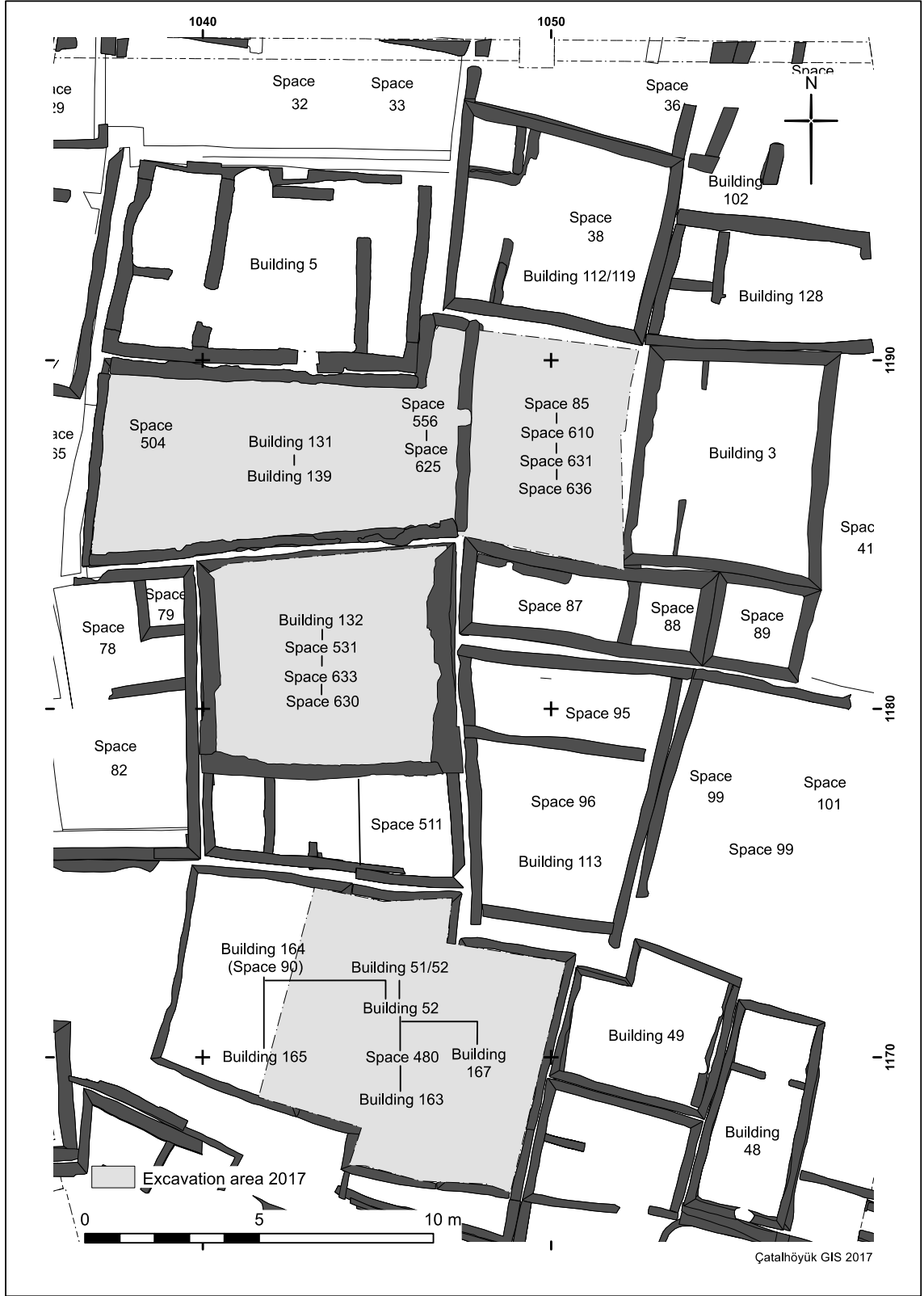
1. B.131'deki kazılar: Binanın yapım süreçlerini ortaya çıkarmak ve altında yer alan B.139'u ortaya çıkarma amacını taşıyan bu binanın kazılarında komşu binalar olan B.5 ve B.132 ile açık mekanlar olan Sp.85, Sp.610, Sp.625 ve Sp.631 farklı gelişim fazlarıyla ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır.

2. B.132'deki kazılar. SP.531 ile altındaki Sp.633'ün erken dönem kullanım fazlarının kazılmasını amaçlamıştır. Daha geniş bir açıdan bakıldığında B.132'nin altında yer alan arkeolojik faromasyonun (Sp.630) tanımlanması da önemli bir gelişme olmuştur.

3- B.131'in doğusunda yer alan açık mekandaki çöp dolgusunun kalınlığı dolayısıyla bu alan Sp.85, Sp.610, Sp.631 ve Sp.636 olmak üzere adlandırılmıştır. Bu farklı alan isimlendirmesi komşu mimari yapılarla olan ilişkileri ve birbiri ardında gelen dizilerin konumlarına göre yapılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar Kuzey Koruganı içerisinde kazılmış bir dizi evin stratigrafik korelasyonunu tanımlamada önemli bir rol oynamıştır.

4- Güney Alanı'ndaki kazıların durmasıyla güney alanı ekibiyle Kuzey Alanı'nda 2015 yılında ziyaretçiye açılan B.52'nin mimari gelişimin ve farklı yapım evreleri ve yapı öğeleriyle ilgili hassas bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

2017 yılında Kuzey Alanı'nda 2003 yılından beri devam eden ve alanın organizasyon ve sosyal coğrafyası hakkında bir sonuca ulaşma amacımız doğrultusunda yapılan kazılarla kazılmış olan binaların birbirleriyle stratigrafik ilişkisi ve gelişim süreçlerinin dinamik karakterleri belirlenebilmiş ve beklentilerin üzerinde bir birikim elde edilmiştir.

Şekil 1. 2017 yılında kazılan binaları ve mekanları gösteren Kuzey Alanı planı (Camilla Mazzucato)

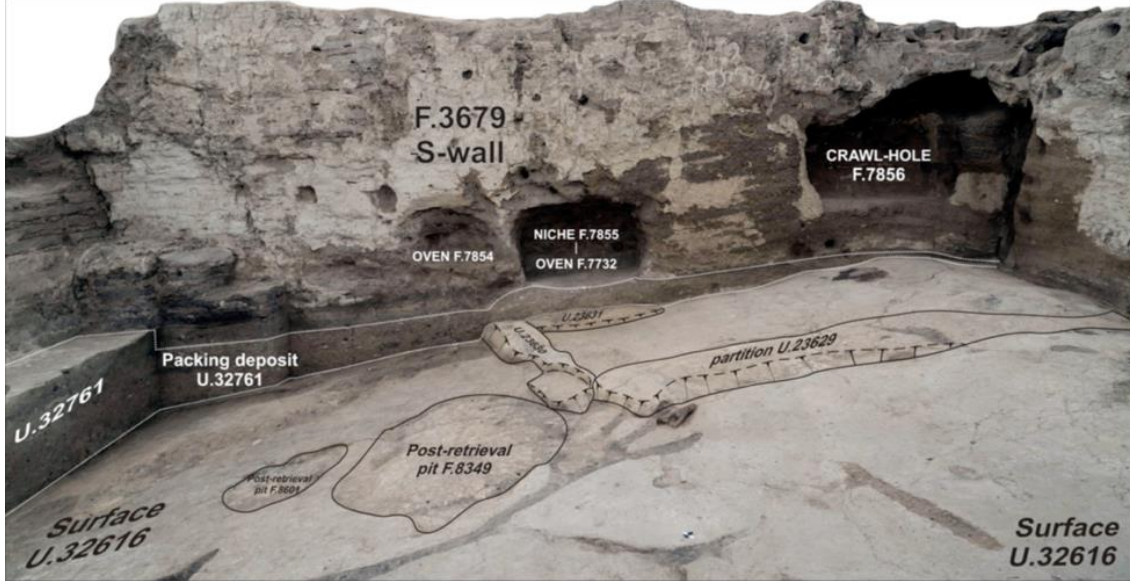
Bina 132, Mekân 633, Mekân 531, Mekân 630 & Mekân 625

Arkadiusz Klimowicz

Bu sezon Bina 132’de gerçekleşen kazılarda öncelikli odağımız en erken yerleşme evrelerini araştırmak olmuştur. Ancak arkeolojik çalışmaların ikinci bölümünde ise yapının inşa aşamalarına ışık tutan mimari detaylar üzerinde konsantre olduk. Bu girişimlerin hepsinde final sezonunun, arkeolojik kanıtları ortaya çıkarmak için son dakika avantajlarını kullanmayı gerektirdiğini gerçeğini de aklımızda tutuyorduk.

Mekân 630

Mekan 630, B.132’den hemen önce gelen açık bir mekanı temsil etmektedir. Mekân 630’un karakteristik özellikleri, tüm alanı kaplayan kumlu-killi bir katman tarafından ortaya çıkan sıvasız ve hasara uğramış gibi gözüken bir zemin yapısının kullanılmış yüzeyi olarak tanımlandı (Şekil 2).

Şekil 2. Mekan 630 ve öğeleri

Bununla beraber, açığa çıkarılan alanın içerisinde bazı oldukça kötü bir şekilde korunmuş öğeler de tespit edildi ve bu öğeler ayrıca harici çatı alanlarından gerçekleşen aktiviteler ile ilgili bizlere daha detaylı bilgiler sunabilir.

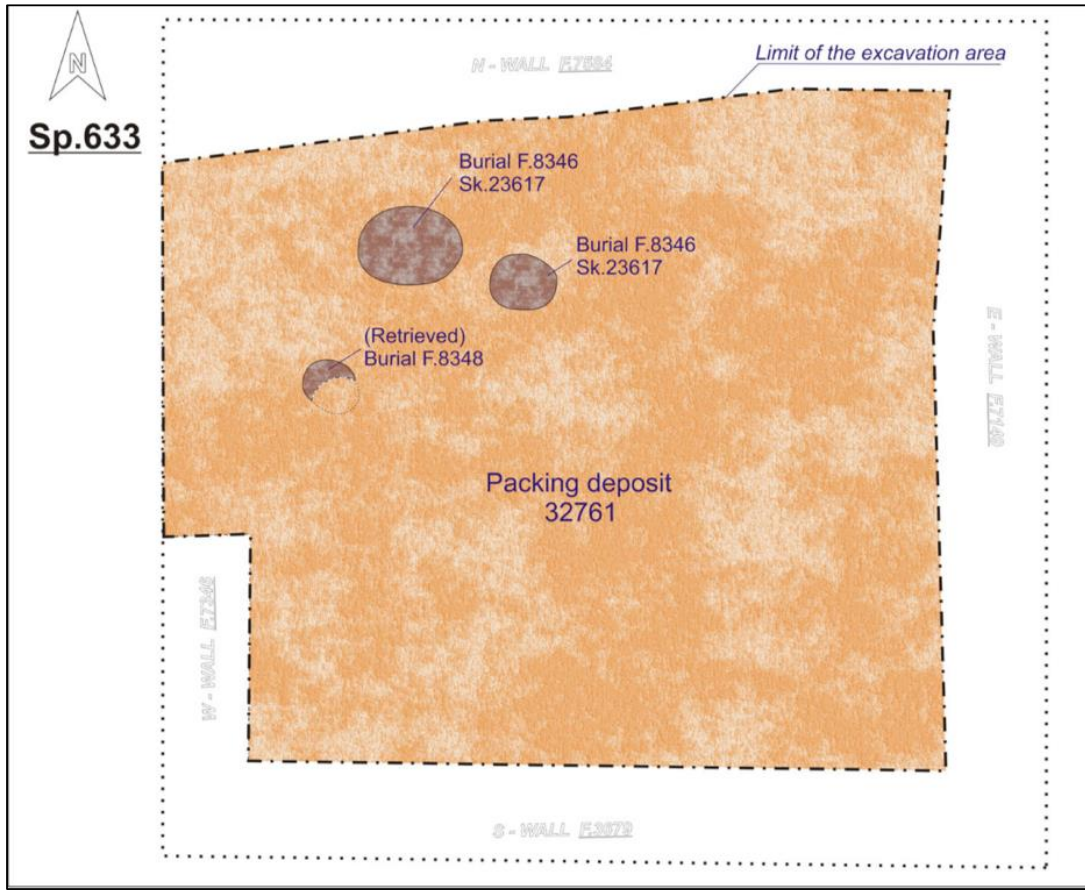
Stratigrafik bir arama ise bizlere yüzeyin (23616), aslında benzer türlerden katmanlardan oluşan bir dizin içerisindeki son tabakayı temsil eden ince bir sıvadan oluştuğunu gösterdi. Kayda değer bir başka durum ise benzer şekilde ayrıştırılmış alüvyonal yapı (23616) ise alan içerisinde gerçekleşen tüm erken dönem aktiviteleri de kaplamış olmasıdır.

Mekân 633

Bina 132 - Evre 1: Yapım

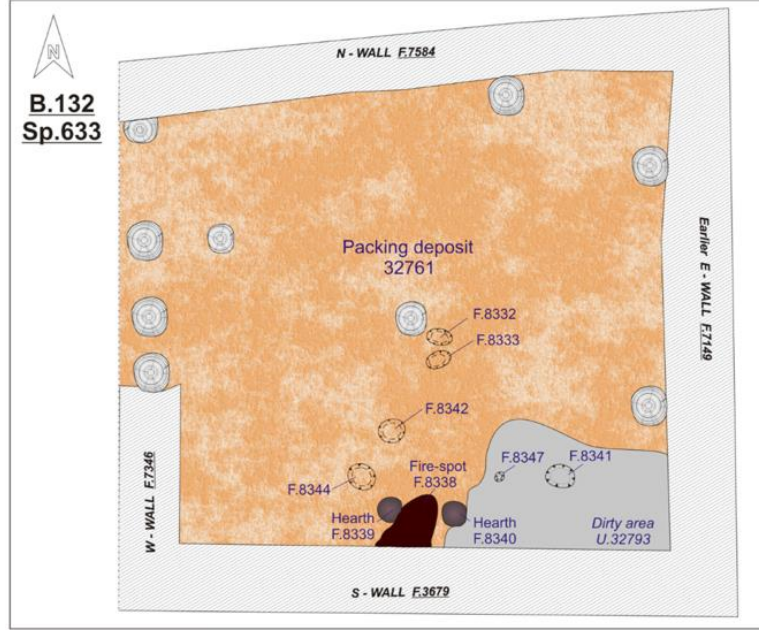
Mekân 633'ün alt kısım dizini yoğun bir şekilde kaplanmış tortu tabakasını (32761) ifade etmektedir. Öncesinde ise parçalanmış kerpiç, harç ve sıva gibi farklı parçalanmalarda ve konsantrasyonlarda tanımlanan yeniden kullanılmış bina materyallerinden oluşmaktadır. Seçici bileşenlerin karakterlerini düşünürsek açıkça görülüyor ki bu bilinçli bir şekilde oluşturulan bir biriktirmeymiş.

Mekân 633 hakkında şimdiye kadar edindiğimiz bilgiler, bizlere aktivitelerin yer aldığı üstü açık bu alanın belli bir süre açık olarak hizmet verdiğini varsayabileceğimizi göstermektedir; fakat istenilen kota ulaşıldığında, mekân belli sayıda mezar yapıları için kullanılan bir lokasyona dönüşmektedir. Bu mezar yapılarının, Bina 132'nin duvarlarının inşasından önce mi yaşandığı ise şimdilik net değildir.

Şekil 3. Temel mezarları ile Mekan 633

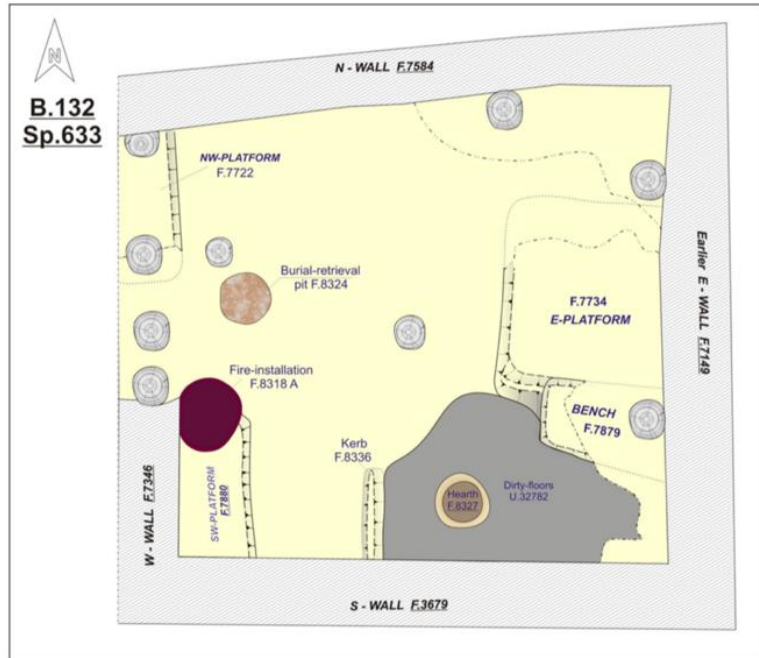
Mezar öğelerinin yanı sıra, mekân 633'ün içerisinde ve araştırma alanının güney kısmında küçük çukurlar ve çökmeler de bulunuyordu. Tüm bu oluşumlar ise Bina 132'nin inşa ve yapım aktivitelerinin kalıntıları olarak görülebilir (Şekil 4).

Şekil 4. Bin1 132, Mekan 633 yapım evresi

Bina 132 - Evre 2: İlk Yerleşme

2017 kazı sezonu Bina 132'nin ana odasının ilk yerleşme evrelerini de ortaya çıkardı. Toplanan veriler ışığında, mekân 633'ün belli kullanım dizinlerinin katmanları ile ilgili öğeler arasında ilişki kurulabilmiştir.

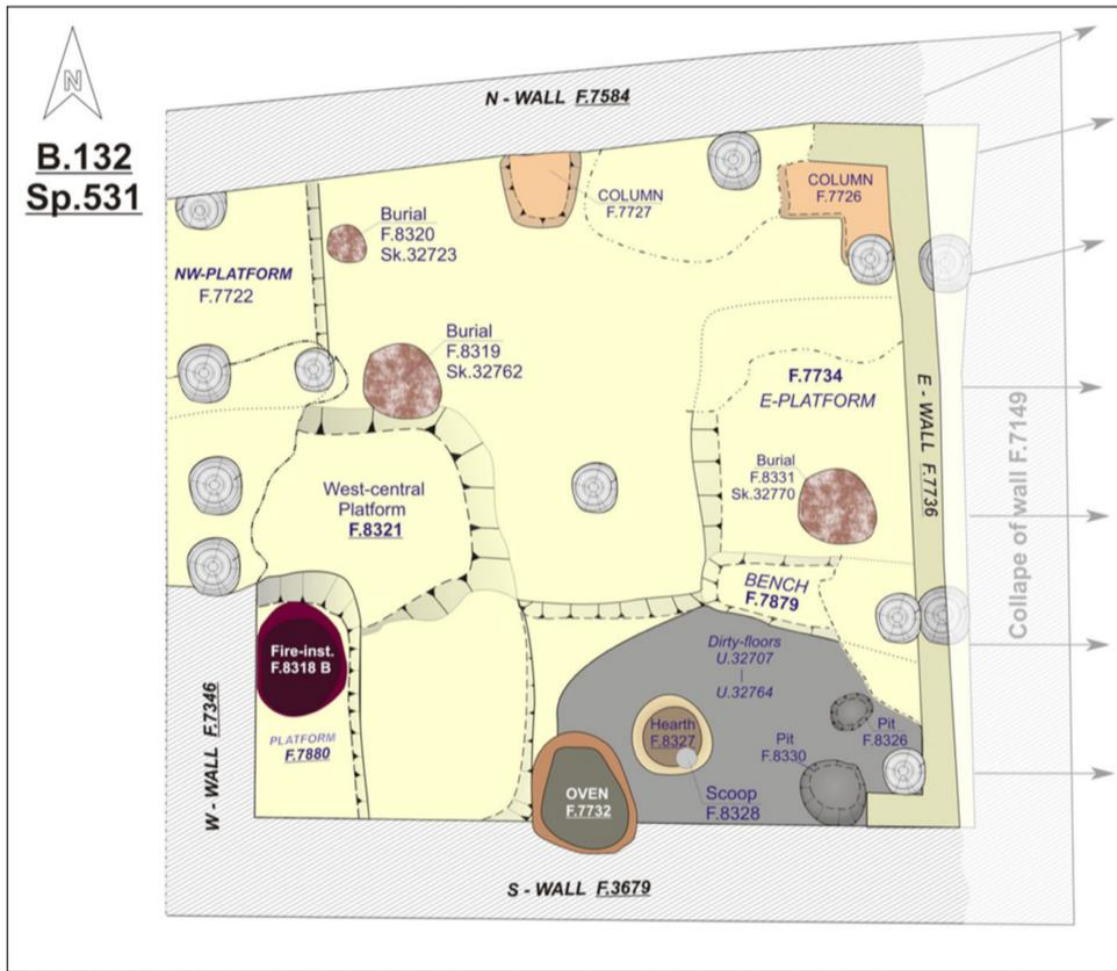
Şekil 5. Bina 132, Mekan 633, Kullanım evresi

Zaman içerisinde yaşanan aktivitelerin ayrımının mantığını daha iyi anlayabilmek adına, geçen sezonki kazı metodolojisini devam ettirmeye yönelik bir karar verildi ve grid kullanarak her metrekareden flotasyon örnekleri alındı.

Mekân 531

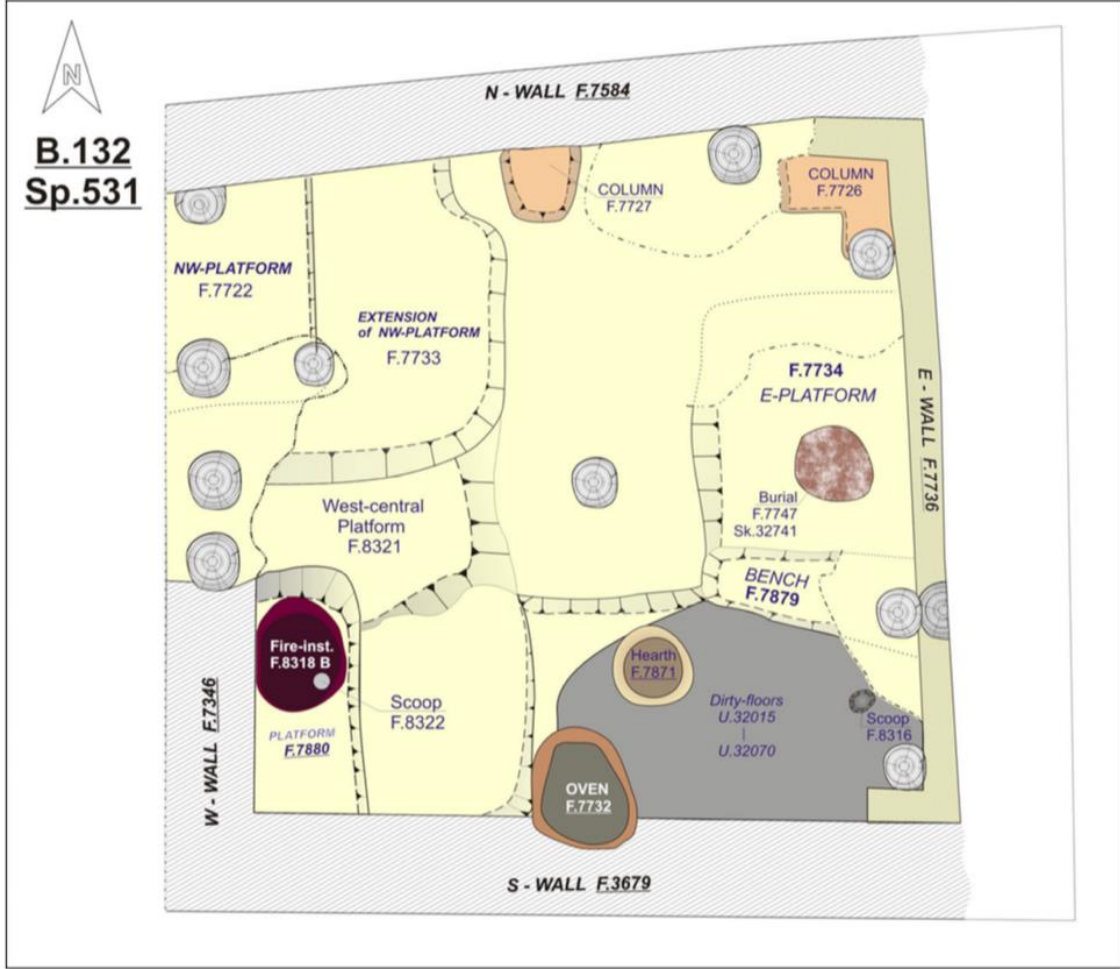
Bina 132 - Evre 3: İkinci Yerleşim

Yerleşimin bir sonraki evresinin sınırları ise mekân 633'ün doğu duvarının çökme olayı ile çizildi. Duvarın batı yüzünü kaplayan duvar sıvası katmanlarının sayısına göre karar verecek olursak, bu olayın Bina 132'nin yerleşim süreci içerisinde gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Eski duvarın (F.7149) tam olarak batısına doğru yeni bir duvarın (F.7736) inşasından sonra ise yerleşim mekân 531'in içerisinde devam etmiştir.

Şekil 6. Bina 132, Mekan 531 Kullanım evresi

Mekân 531'in güney alanı göz önüne alındığında, mutfak alanının düzenlemesinde çok fazla değişiklik olmadığı gözlemleniyor. İki ateş yapısı (F.8318 ve F.8327) bir süre boyunca kullanılmış; fakat aynı zamanda kerpiç yapısının tam olarak merkezi kısımdaki iç ocağın yerleşmesi ile bordür yapısı da fonksiyonel önemini kaybetmiş olmalı diye düşünülmektedir.

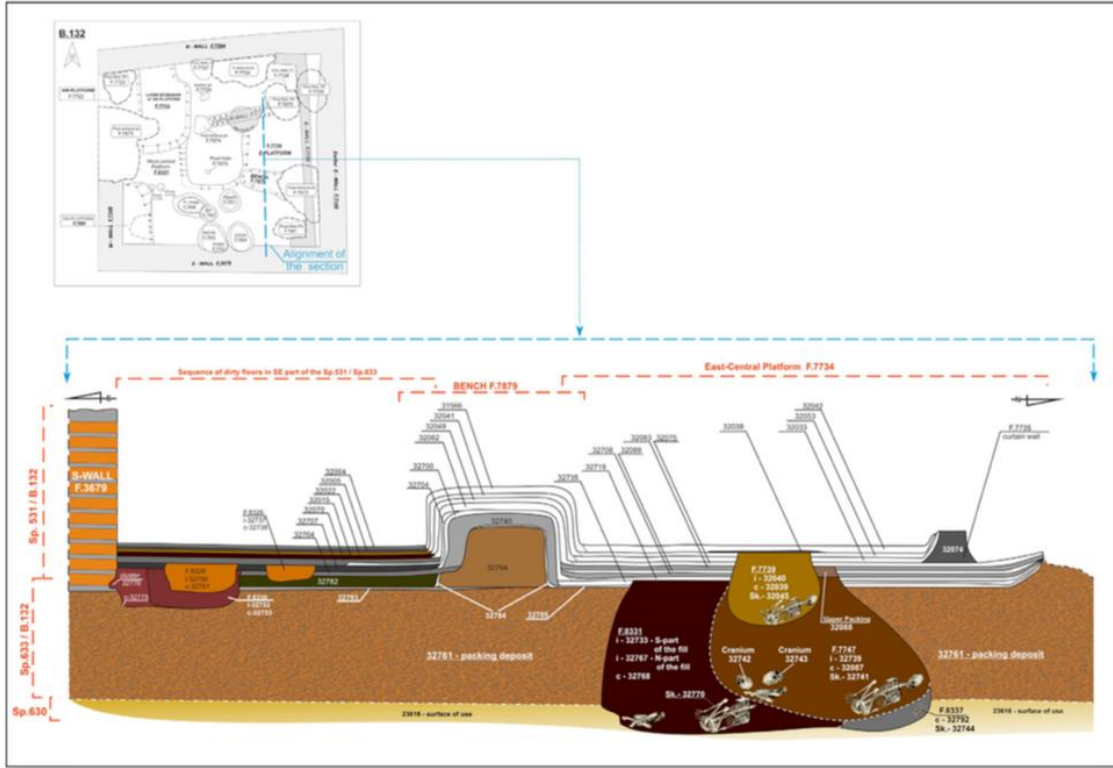
Şekil 7. Bina 132, Mekan 531, ileri kullanım evresi

Stratigrafik ilişkileri ve başarıları birleştirmeye yönelik bir girişim ile F. 7734 doğu platformunun yapısal adaptasyonunu ve gelişimini daha iyi anlayabilmış olduk. Bu değerlendirmelerin sonucunda ise en çok kayda geçen yeniden modelleme yapılarının bu alandaki mezarlarla ilişkili olduğu ortaya çıktı (Şekil 8).

Ek olarak, oldukça hayranlık uyandırıcı el yapımı eserlerden oluşan ve Sk. 32770 ile ilişkili olan oldukça ilgi çekici bir karışım F. 8331'den açığa çıkarıldı. Bu karışım ise yüksek ihtimalle bilezik ya da kolye parçaları olan birçok sayıda taş boncuk, kemik ve kabuk kalıntıları gibi materyaller içeriyordu.

Sonuçlar

Ön analizler ışığında şöyle ifade edebiliriz ki, Bina 132'nin ana oda dizinindeki öğeler ve incelenen katmanlar çok farklı kapsamlarda dinamikler sunuyor. Aynı şekilde yeniden modellemeler ve belirli kullanım izleri de sık sık konsantre bir şekilde yaşanan mekânsal kısıtlamaları da ortaya çıkarmaktadır. Bu düşünce ise yoğunluklu olarak, yüzeylerde ve öğelerde gözlemlenen kaplama ve sıvalama bölümleri arasındaki farklılıklar üzerine oluştu.

Şekil 8. B.139 Mekan 531'in doğu kısmının kesiti

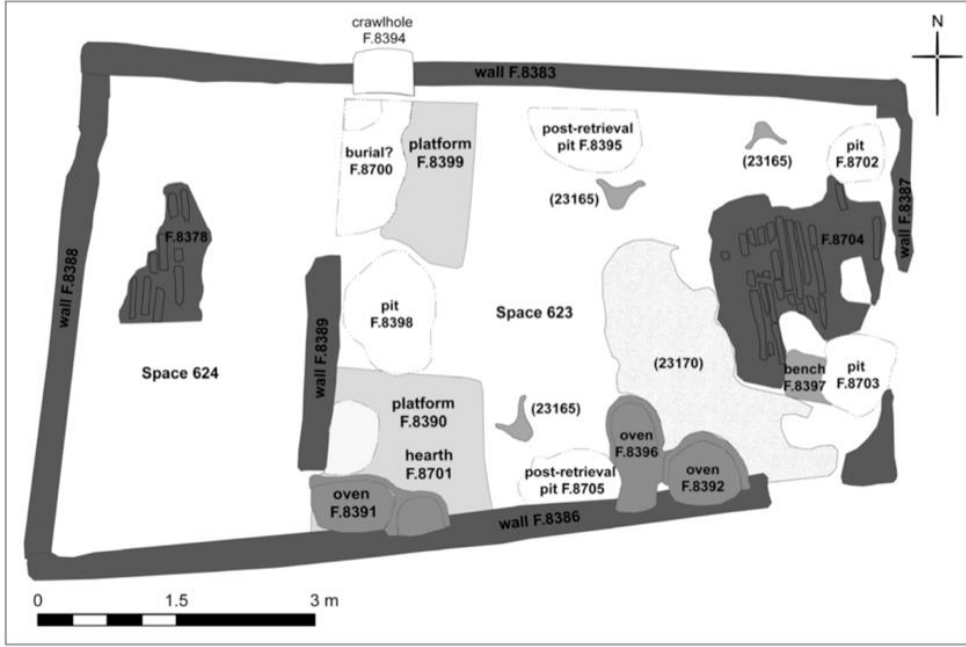
Bina 139: Mekân 623 & 624

Cristina Belmonte

Bina 139; dikdörtgen şeklinde, 9m uzunluğunda ve 6.55m genişliğindedir ana oda mekân 624'ten ve doğudaki yan oda mekân 623'ten oluşmaktadır. 2017 sezonundaki ana hedefimiz ise binanın şeklini ortaya çıkarabilmek ve terk edilme evresini tanımlayabilmek adına olabildiğince efektif çalışıp dolgu katmanlarını yerinden çıkarmaktı.

Bu amaçlar ise bizlere dolaylı olarak da olsa Kuzey Alanı'nın stratigrafik dizinini tamamlayabilmek adına mimarinin mekânsal düzenlemesi hakkında daha fazla bilgi sunabilirdi. Ne yazık ki, zaman kısıtlamalarından türü ilk hedefimizi tamamlayamadık ve yan odayı ayıran oda dolgusu (23146) kazılmadı. Aynı zamanda mekân 624'teki ana odanın tabakalarının iki evre şeklinde belgelendiğini de not etmek gerekiyor.

Bina 131'in üzerini örten Bina 139, birçok açıdan farklılıklar gösteriyor. Özellikle, şekil, boyutlar ve yan odaların sayısında gözle görülebilir bir fark bulunuyor. Bina 139'un arkeolojik tanımlaması zaman kısıtlamalarından ötürü birincil önceliğimizdi. Sonuç olarak bazı yerleşim evreleri tanımlanırken detaylı olarak incelenemedi.

Şekil 9. B.139'un iç öğeleri ve mekanlarını gösteren plan

Şekil 10. Bina 139, Mekan 624 kesit

Şekil 11. Bina 139, Mekan 624'ün genel görünüşü

Yerleşim evresi

Mekân 624 içerisindeki aktiviteler ve yerleşimin son evresi doğuya doğru uzanan kirli bir zemin (23170) tarafından karakterize edildi. Batıya doğru ise bir yüzey kullanımı temiz bir zeminle (23169) ilişkili olarak tanımlandı. Ateş yapılarının sayısı ve güney duvarına doğru olan değişiklikleri baz alınarak bu alanın Çatalhöyük'te herhangi bir yerde önemli bir role sahip olduğunu ve oldukça bilinen bir yapı olarak hizmet verdiğini söyleyebiliriz.

İç kısmın muhtemelen en ilgi çekici elementi ise F.8394 numaralı bir emekleyerek geçilebilen bir açıklık ve bu açıklık yapısının kuzey duvarının batı kısmında konumlandığı belgelendi. Küçük bir iç duvar erişimi ise stratigrafik bağlantısının yanı sıra, Bina 139 ile Bina 5 arasında fiziksel bir ilişki de kuruyor ve bu iki binanın en azından Bina 139'un son yerleşim evresinde bir araya geldiklerini gösteriyor.

Şekil 12. Bina 139 ve Bina 5'i bağlayan açıklık

Terk edilme evresi

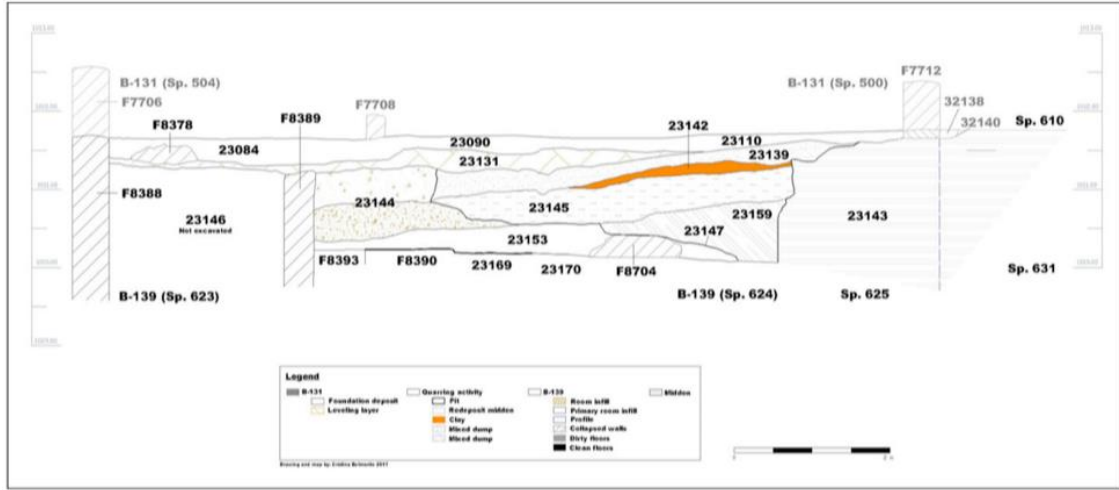
Binanın terk edilme evresi, yapının agresif dağılma ve yıkılma süreci tarafından sınırlandırılıyor. Bu durum da dört çıkarılma sonrası çukurun yanı sıra öğelerin korunma durumlarını da açıklamaktadır.

Dağılma süreci ile ilgili olarak, çıkarılma sonrası oluşan üç adet çukura yakın bir şekilde ortaya çıkarılan üç adet birbirinin aynısı öge de zemin yüzeyinin üzerinde konumlanıyordu. Bu öğelerin hepsi de aynı görünüme ve boyuta sahipti.

Ek olarak, zemin yüzeyi üzerinde tanımlanan çöküntüye uğramış ek duvarların varlığına dair de kanıt bulunuyor. Görünen o ki, daha öncesinde moloz olarak tanımlanan yapıya ek olarak duvarın parçalarından oluşan bir başka kısım da bulunuyor. Çökme olayı ise zaman olarak daha sonra yaşanmış olmalı ve muhtemelen kuzey duvarının dağılma süreci ile ilişkili durumdadır.

Şekil 13. Bina 139 Mekan 624'teki yıkılmış doğu duvar

Şekil 14. Bina 139 katmanları, dolguları ve kesitleri

Bina 131

Jovana Tripkovic

Bina 131'deki kazılar 2014 yılında başlamış ve bu kazı sezonunda tamamlanmıştır. Kuzey Alanı tarihleme projesi kapsamında da yer alan B.131'in kronolojik tarihlemesi ve stratigrafik dizisi bu alanın genel kronolojisinden oldukça önemli yer tutmaktadır.

Doğu-batı doğrultusunda uzanan ve 10.9m uzunluğunda ve 5m genişliğinde olan B.131 B.77, B.5 ve dış mekan Sp.610 arasında yer almaktadır. Biri ana oda (Sp.500), batı yan oda (Sp.504) ve kuzeye doğru uzanan bir mekan (Sp.556) ile toplamda 3 farklı mekandan oluşmaktadır (Şekil15).

Şekil 15. B.131'in planı (Ortofoto:Jason Quinlan)

Evre 1: Binanın inşası,

Binanın inşaat evresinde tesviye katmanları ve bu katmanların altında yer alan mezarlar dikkati çekmektedir. Binanın açık mekana dayanan doğu duvarları daha kalın olduğu gözlenmektedir (Şekil 16). Bu katmanda 5 adet mezar bulunmuştur (Detaylar için İnsan Kalıntıları Raporuna bakınız).

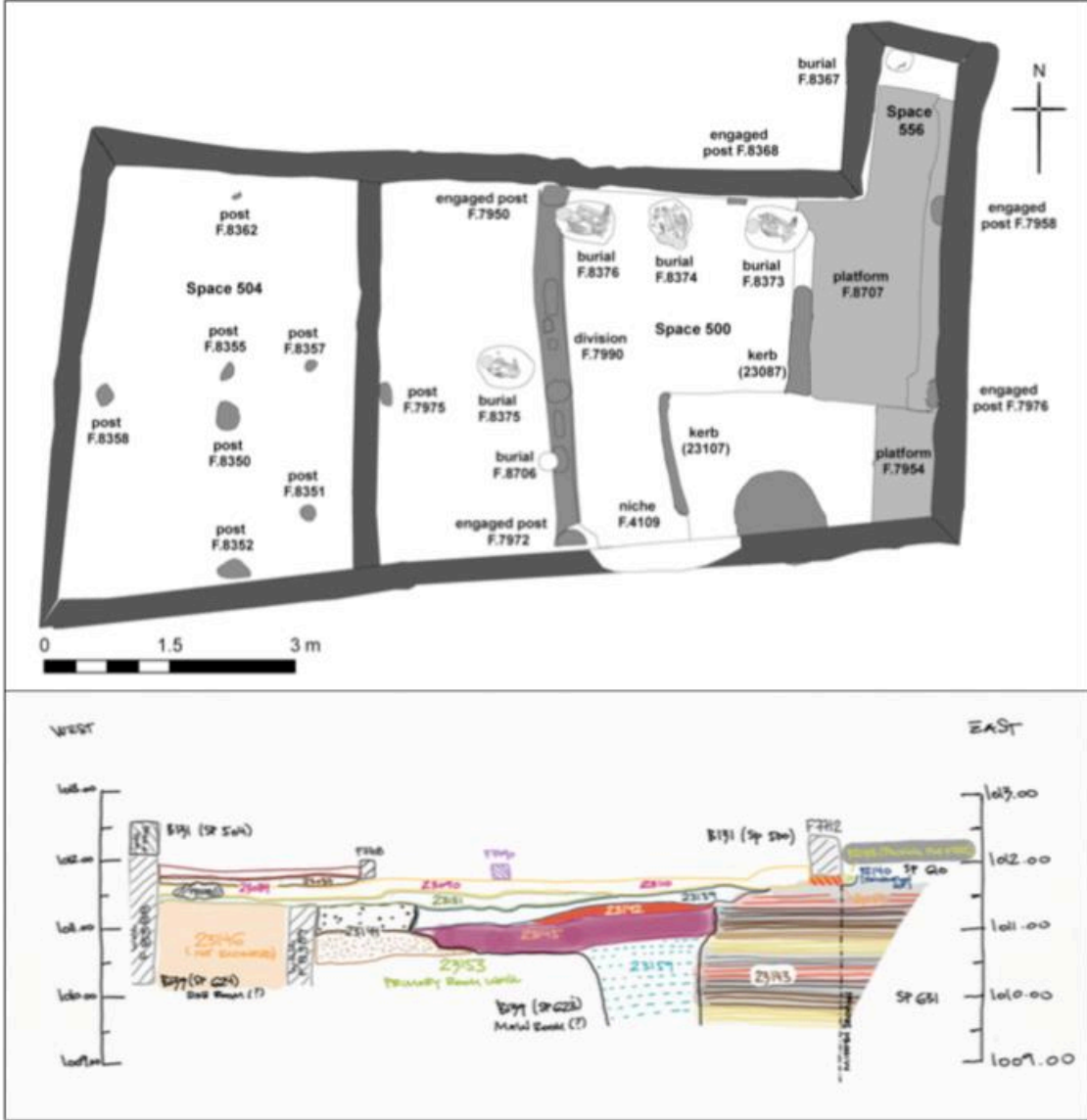
F.7705, F.7706 ve G.7707 duvarları eski duvarların üzerine yerleştirilmiştir. Binanın bütün dış duvarları birbiriyle bağlanmıştır. Bölme duvarların ana duvarlara yaslandığı görülmüştür.

Evre 2: Kullanım aşaması

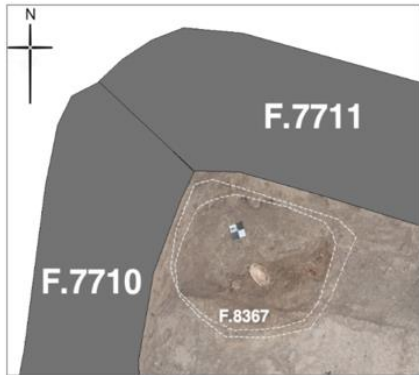
Bu aşamada fırın ve ocağın kullanıldığı görülmektedir (Şekil 16).

Evre 1: Binanın inşası

Binanın inşa süreci temel mezarlarının üzerine yapılan tesviye işlemi bütün bina boyunca gözlenmekte olup doğu kısmında çöpe komşu olan F.7712 nolu duvara destek sağlamak amacıyla daha kalın tutulmuştur (Şekil 18). Bu kalın tesviye platform alanı da belirlenmiştir. Mekan 504'53 tesviye ile kapatılmış yıkılmış bir duvar (F.7712) kalıntısı da görülmüştür etraftaki herhangi bir bina ile ilişkilendirilemeyen bu duvar B.131'in hemen öncesinde istinat duvarı olarak kullanılmış ve yıkılmış olabilir.

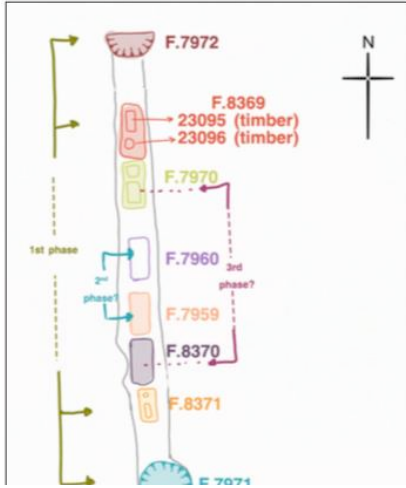
Şekil 16. Bina 131 yapım aşaması

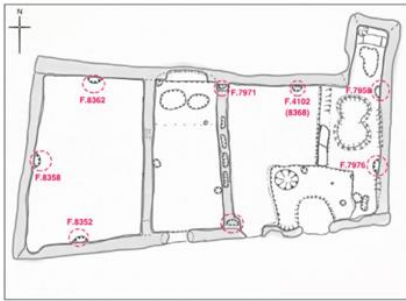
Şekil 17. Mezar F.8367, Mekan 556, Bina 131

Bu tesviye katmanında kuzey duvarı boyunca 5 adet mezar bulunmuştur. Bu mezarların dışında iki adet hayvan kemiği çukuru dikkati çekmektedir. F.8373, F.8374, F.8375 ve F.8376 nolu mezarlarda F.8373'e ait olduğu düşünülen iki adet çakmaktaşı boncuk dışında bir buluntu çıkmamıştır. Erken doğan bir bebeğin iskeleti de bir sepet içinde bulunmuştur (Şekil 17). Detaylar için İnsan Kalıntıları Raporunun ilgili kısmına bakınız.

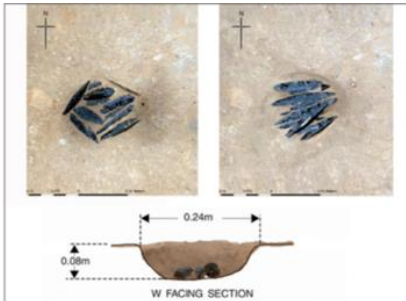
F.7705, F.7706 ve F.7707 nolu duvarlar B.139'a ait F.8386 güney duvarı, F.8388 batı duvarı, F.8385 kuzey duvarının üzerine oturmaktadır. Mekan 556'nın F.7710 ve F.7711 nolu duvarları ilk tesviyenin üzerine oturtulmuş ve F.7712 nolu doğu duvarı ise temel kesimine sahip olup Mekan 610 çöp alanının üzerine

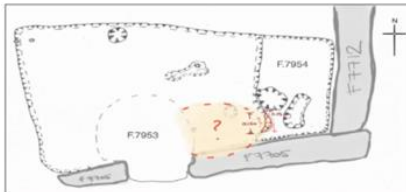
Şekil 18. Bina 131, perde duvar (F.7990)

Şekil 19. Bina 131'deki dikmeler

Şekil 10. F.8359

Şekil 21. Güneydoğu köşesi, fırın F.7953

rastlanmaktadır (Şekil 21). Ancak, kullanım izine rastlanmamaktadır. Bir diğer açıklama ise böyle bir fırın için ön hazırlıkların yapıldığı ama merdivenin yerleştirilmesi gibi bir problemten kaynaklı olarak fikir değiştirildiği şeklinde olabilir.

serilmiş temel tuğlarının üzerine yerleştirilmiştir. Hala eğilmeye devam eden bu duvar çuvallarla desteklenmiştir.

B.131'in bütün dış duvarları birbirine bağlanmıştır. Bölme duvarı olarak görev yapan F.7708 ise F.7705 ve F.7707'ye yaslanmaktadır. Etrafındaki zeminin ve düzeltme katmanları erozyona uğramış olduğundan Mekan 500 olarak tanımlanan ana oda ile platformlu yan odanın ilişkisini belirlemek çok zor olmuştur. Bölme duvarında, evin yapım sürecinde pek çok hatıl kullanıldığı gözlenmektedir (Şekil 18). Bu duvarın kalıbı kuzeyden güneye boydan boya yapılmış ve antrkoloji uzmanı Ceren Kabukcu'ya göre bulunan 6 dikme çukuru yapısal destek olarak kullanılmasının mümkün olmadığını ancak mekan bölmek üzere daha kısa dikmeler olabileceğini iletmiştir.

Duvarlar inşa edildikten sonra bir dizi dikmenin yerleştirildiği görülmektedir (Şekil 19). Doğu platformu (F.7952), F.7958 ve F.7976 olarak adlandırılan iki dikmenin arasında ter almaktadır. F.7958 nolu dikme 2015 yılında kazılmıştı. 2015 ve 2016 yıllarında yapılan kazılarda kuzey duvarında iki adet dikme olduğu tespit edilmiştir. Güney duvarda ise iki adet ahşap parçadan oluşan bir adet dikme F.7972 dikkat çekmektedir. Mekan 504 insitü olarak ahşapların bulunduğu 7 adet dikme çukuruna sahiptir ancak evrendirme işlemi netlikle yapılamamaktadır (Şekil 20). Büyük ihtimale F.8352, F.8362 ve F.8358 taşıyıcı dikmeler olup F.8350 ve F.8355 mekanın ortasında durmaktaydı. Ya da taşıyıcı olarak düşünülüp yangından önce kesilerek kullanılıyor da oldukları şeklinde de yorumlanabilir. F.8351 ve F.8357'nin daha sonraki evrelerde çatıya ek taşıyıcı olarak eklenmiş oldukları düşünülmektedir. Mekan 504'ün iç içgeleri yangın ve dış mekan etkileri dolayısıyla tamamen bozulmaya uğramıştır. Düzeltme sıvaları arasında bir küme şekillendirilmesi tamamlanmamış obsidyen bıçak çıkmıştır (Şekil 22). Detaylar için bölüm 13-Yontma taş raporuna bakınız.

Mekan 500'ün ana alanının, perde duvar F.7990'dan doğu duvarına (F.7712) kadar kasti olarak çakıl taşlarıyla yükseltildiği (23078) ve tesviye katmanını düzlediği görülmüştür. Bu da girişin biraz çökük olmasına neden olmuştur. Bu çöküklüğün (23107) kenarlarını desteklemek amacıyla bir tuğla destek yapısı yapılmıştır. Platform (F.7952) üzerindeki bu çakıl taşı katman (23078) doğu duvarında ek kil dolguyla desteklenmiştir.

Çökük olan alanda tesviye katmanlarının hemen üzerine bir fırın temeli (23111) yerleştirilmiştir. İlk kullanım evresinde ocak tabanı temeli de yapılmış ve üst üste yapılan sıvalarla sabitlenmiştir. Güney duvarı üzerinde daha sonradan yapılan F.7953 dolayısıyla yıkıldığı tahmin edilen bir fırın izine

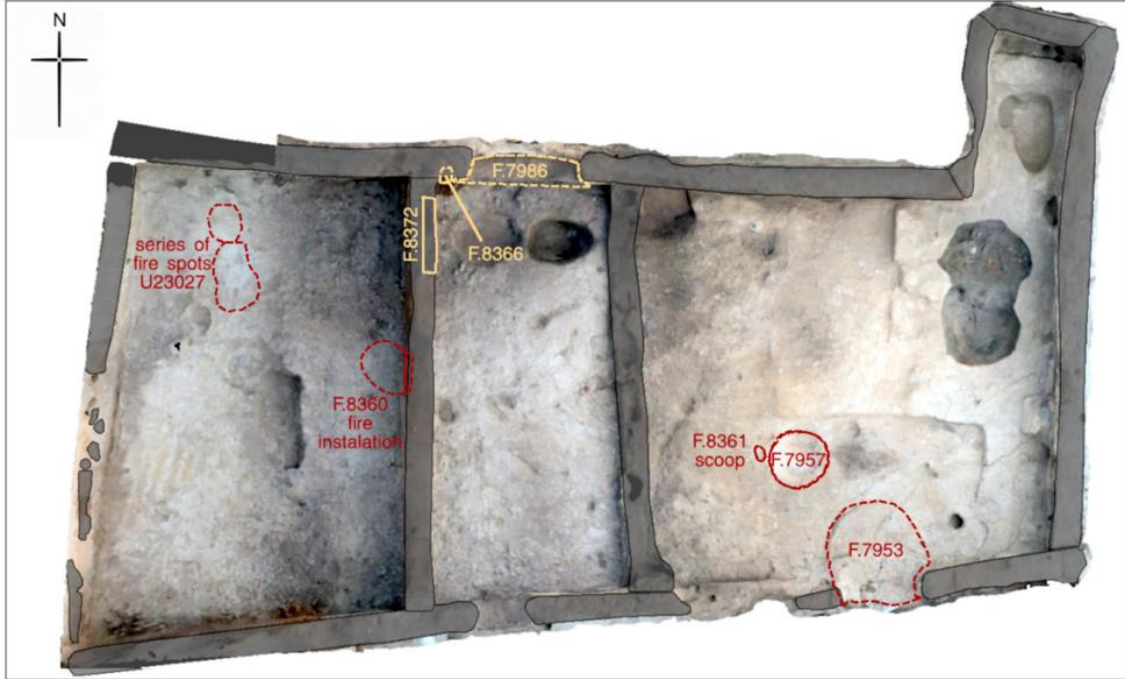
Evre 2: İlk Kullanım evresi

Bu evrede temel olarak fırının ve çökük giriş alanında ocak tabanının kullanılması dikkati çekmektedir. Bu evreyle ilişkilendirilebilecek öğeleri çıkaracak kazılar bu sene içinde yapılmamıştır.

Kuzeybatı köşesi

Daha önceki kazılarda bu evrenin en erken kullanım evresinde F.7994 nolu sekinin F.7971 nolu dikmeye kadar uzatılmış durumda olduğu belirlenmişti. Bu yılki kazılarda ise taşıyıcı duvar F.7990'a yaslanmış bir F.8396 dikme daha çıkarılmıştır. Bu köşenin doğu sınırı F.7994 nolu seki ve Plafrom F.7950'ye erişimi kısıtlayan perde duvarla belirlenmiştir. İlk olarak bordür (F.7995) ve F.7994 sekinin çağdaş oldukları düşünülmüş olsa da bordür tamamen kazıldığında çıkan sıva örneklerinden bu ögenin daha sonra eklendiği belirlenmiştir.

Kuzey duvarı üzerindeki niş (F.7986) de bu dönemde oyulmuştur. B.131'in duvar sıvaları kaldırılınca bu nişin yapım süreci de netleşebilmiştir. İlk olarak nişin 1.5 m uzunluğunda, 0.35 m derinliğinde ve 0.40 m yüksekliğinde olduğu tespit edilmiştir. İlk modellemede nişin doğu ve batı köşelerine iki adet hayvan skapulae kemiği konduğu ve sabitlendiği görülmüştür (Şekil 23). Son modelleme ise dik olarak konulmuş iki adet öğütme taşı parçası çatıyı da desteklemeye yardımcı olacak şekilde konuşulmuştur.

Şekil 22. Bina 131'in ilk kullanım evresi öğeleri

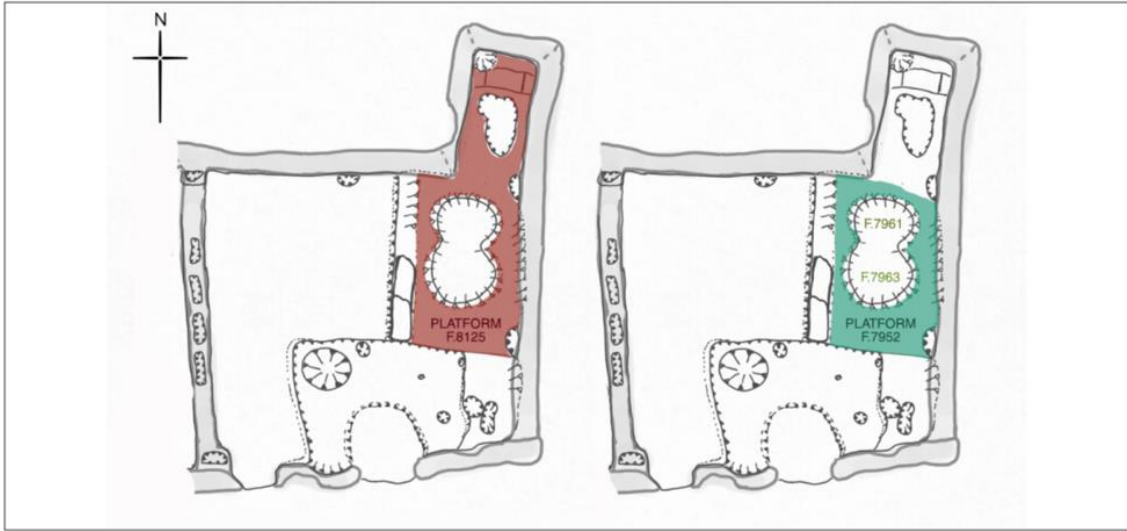

Şekil 23. F.8366 ve F.7986 nolu nişler (Fotoğraf:Jason Quinlan)

F.7708 nolu bölme duvarının doğu yüzünde iki adet niş daha bulunmaktadır. Bunlardan biri (F.8362) ikinci kullanım evresiyle diğeri (F.7999) ise 3. kullanım evresiyle ilişkilendirilebilmektedir.

Doğu platform ve Mekan 556

B.131'in doğu ucunda F.8125 nolu platform en dikkat çekici öğedir. Kuzeyde Mekan 556'ya doğru uzanmakta ve güneyde mevcut olan sekiye (F.7966) ulaşmaktadır. Seki yapıldıktan sonra platformun ku tabanlı bir dolguyla kaplandığı (32527) ve sonrasında da Mekan 556'ya doğru uzanan marl tabanlı bir sıvayla sıvandığı gözlenmektedir. Bunu takip eden kullanım evrelerinde ise F.7967'nin yapımı F.7952'nolu platform belirginleştirmekte ve Mekan 556'dan ayırmaktadır (Şekil 24).

Şekil 24. B.131'in doğu platformları F.8125 (sol) ve F.7952 (sağ)

Platform F.7952'de oldukça kompleks olan iki adet mezar (F.7961 ve F.7963) bulunmuştur. Önceki yıllarda kısmen kazılmış olan bu iki mezarın evrelerinin belirlenmesi kazı sonrası çalışmaları sırasında ele alınacaktır. Ancak, ilk kullanım evresinden terk edilmiş kadar kullanılmış olması muhtemeldir. Mezarlar ile ilgili bilgi için İnsan Kemliği Kalıntısı lab raporuna bakınız.

Mezar F.7961

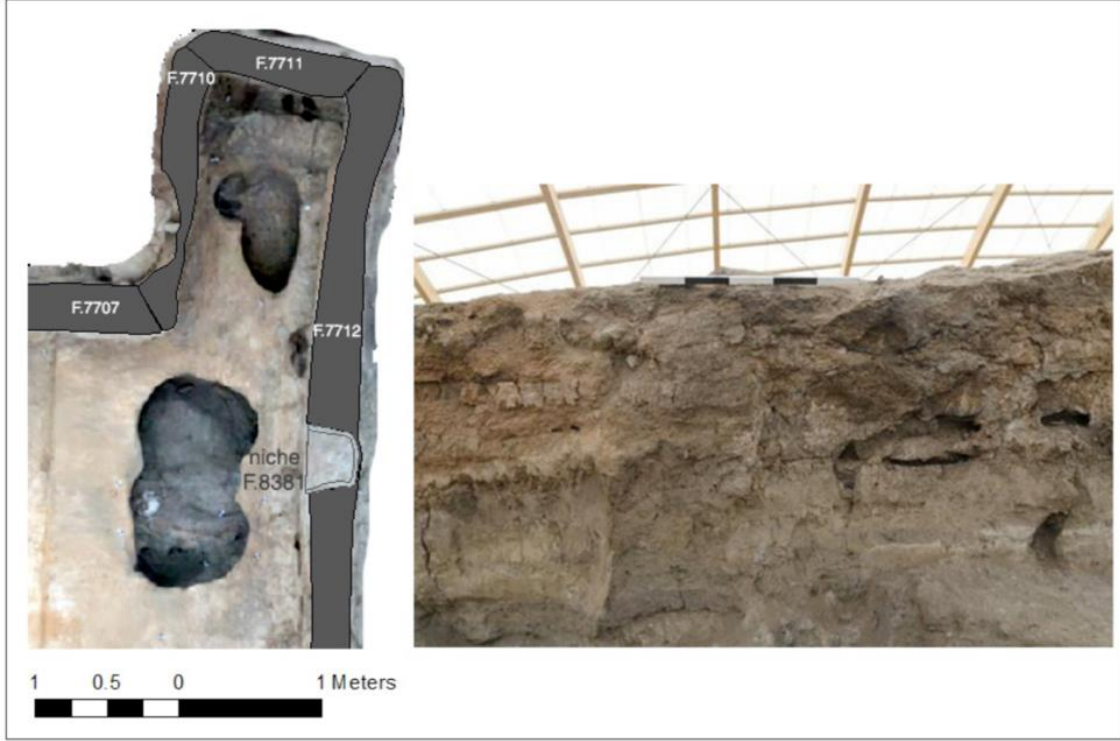
Sezonun başında eklemli yerinde olmayan bir iki kemikle kendini gösteren bu mezarda ikincil bir gömüye ait çok sayıda kemik kalıntısı bulunmaktaydı. Dolgu toprağı çöp malzemesini de içerdiğinden çok sayıda hayvan kemığı, obsidyen atığı ve diğeri malzemelerden oluşmaktadır. Bu öğe içerisindeki ilk gömü ergen bir dişi bireye Sk(23126) ait olup mezarla ilişkili obsidyen ayna, boncuk, pigment, ahşap kap ve büyük bir seramik parçası gibi objeler de içermektedir. Bu mezar ve içinden çıkan objeler bir sonraki döneme ait olan B.129'un doğu platformunda çıkan mezarlarla benzemekte ve bir anlamda ölü gömme yönteminin de devam ettirildiğini göstermektedir. B.129'dan çıkan mezarlarda da obsidyen aynalar bulunmuştur. Birincil mezarın Sk(23126) dışında bu öğenin kenarlarında 5 tane daha kafatası bulunmuştur(Detaylar için İnsan Kemliği Kalıntısı Lab Raporuna bakınız).

F.8708 nolu mezar

2016 yılında bulunup kısmen kazılan mezarda kırmızı pigment ile boyanmış bir kafatası ve çene kemığı (Sk 32330) çıkmıştır. Bu öğeyle ilişkilendirilebilecek eklemli beden iskeletinde omurların, kaburganın in situ olarak kaldığı görülmektedir. Geçtiğimiz yıl F.7963 olarak kodlanan bu mezara bu sene daha erken döneme ait olabileceği ve bir başka mezarla da ilişkilendirilebileceği düşüncesiyle yeni bir öğe numarası verilmiştir.

3. Evre ve sonrası: 2. Evreden son kullanım evresine

B.131'in son evrelerinden bir tek doğu duvarındaki (F.7712) F.8381 nolu niş kazılmamıştır. Doğuda Mekan 610 ile komşu F.7712 nolu duvarın içerisinde açılan bu nişin çok kalın bir sıvası olduğu ve aralarında kırmızı sıvaların da olduğu gözlenmiştir (F.15). 0.40 m genişliğinde, 0.3 m yüksekliğinde olan bu niş terk edilmeden önce kil ve çakıl malzemeyle doldurulmuştur.

Şekil 25. Bina 131 doğu duvarı F.7712 F.8381 niş (sol-orto foto:Jason Quinlan, sağ:Onur Yüksel)

Sonuç

B.131'in yanması olayının kasti ve kontrollü bir şekilde çatının yıkılmasıyla gerçekleştiği ısıdan farklı derece etkilenen Zemin malzemesinden anlaşılmaktadır. İspatlanmamış olsa da B.131 ve B.77'nin çağdaş oldukları ve B.131'in yakılması sırasında ikisinin de kullanımda olduğu düşünülmektedir. Bu konu kazı sonu araştırmaları çerçevesinde yeniden değerlendirilecektir.

Bu binanın strüktürel olarak stabil olmadığı ve gevşek çöp katmanları üzerine inşa edilen doğu duvarının (F.7712) yapımından hemen sonra oturmaya başladığı görülmektedir. Kuzey duvarının da (F.7707) oturma yaptığı ve sıvalı zeminlerin tesviye dolgusuna doğru kaydığı gözlenmektedir. Yapımından terk edilmesine kadar kullanılan taşıyıcı dikmelerin yanı sıra pek çok sayıda daha dikme olduğu ve bunların çatıyı desteklemekte kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bu nedenlerle B.131 uzun bir süre kullanılmamış olabilir. Ancak, bu bilgiye tarihleme işlemleri tamamlandıktan sonra ulaşabileceğiz.

Mekân 625

Arkadiusz Klimowicz

Mekân 625, Bina 139'un doğusunda birikmiş olan çöplük tabakaları tarafından sınırları çizilen alanı tanımlamaktadır. Yüksek ihtimalle, tabakalaşma süreci ise binanın yerleşim evresinden gerçekleşmiştir. Sunulan arkeolojik ölçeklerin ışığında, bu yapının büyük harici bir alanın batı kısmının bir parçası olarak oluştuğu söylenebilir. Doğu uzantısı ise yüksekliği ve stratigrafik ilişkileri gözetilen iki ayrı mekân numarası altında belirlenmiştir. Aynı şekilde doğuya doğru mekân 631 tarafından sunulan bir üst çöplük dizini de bulunmaktadır ve alt dizin de mekân 636 olarak kayıt edilmiştir (Şekil 26).

Şekil 26. Mekân 625'i ve çöp alanlarının diğer numaralandırılmasını gösteren plan (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Mekân 625'in içerisinde yürütülen bu araştırmanın arkasındaki temel amacımız ise, Bina 5-132-139-114 ve uzantılı çöplük alanı (mekân 631-636) arasındaki bağlantıyı tanımlayabilmektir. Çalışmalar kazı araştırma sürecinin son evrelerinde gerçekleştirildi ve bu sebepten dolayı çöplük tabakası kazı birimlerinin rastgele olarak atandığı bir sistem ile tanımlandı. Stratigrafik olarak, en erken çöplük katmanı (32645) kayıt edildi; fakat ziyaretçi gösterimi için kazılmadan bırakıldı. Yine de arazi üzerinde yapılan tanımlamalar bu katmanın Bina 139'un doğu duvarının pozisyonu ile ilgili olduğunu ortaya koydu. Aynı durum üstünü örten tabaka (32634) için de geçerli olabilir.

Dış Mekânlar 636-631 & 610

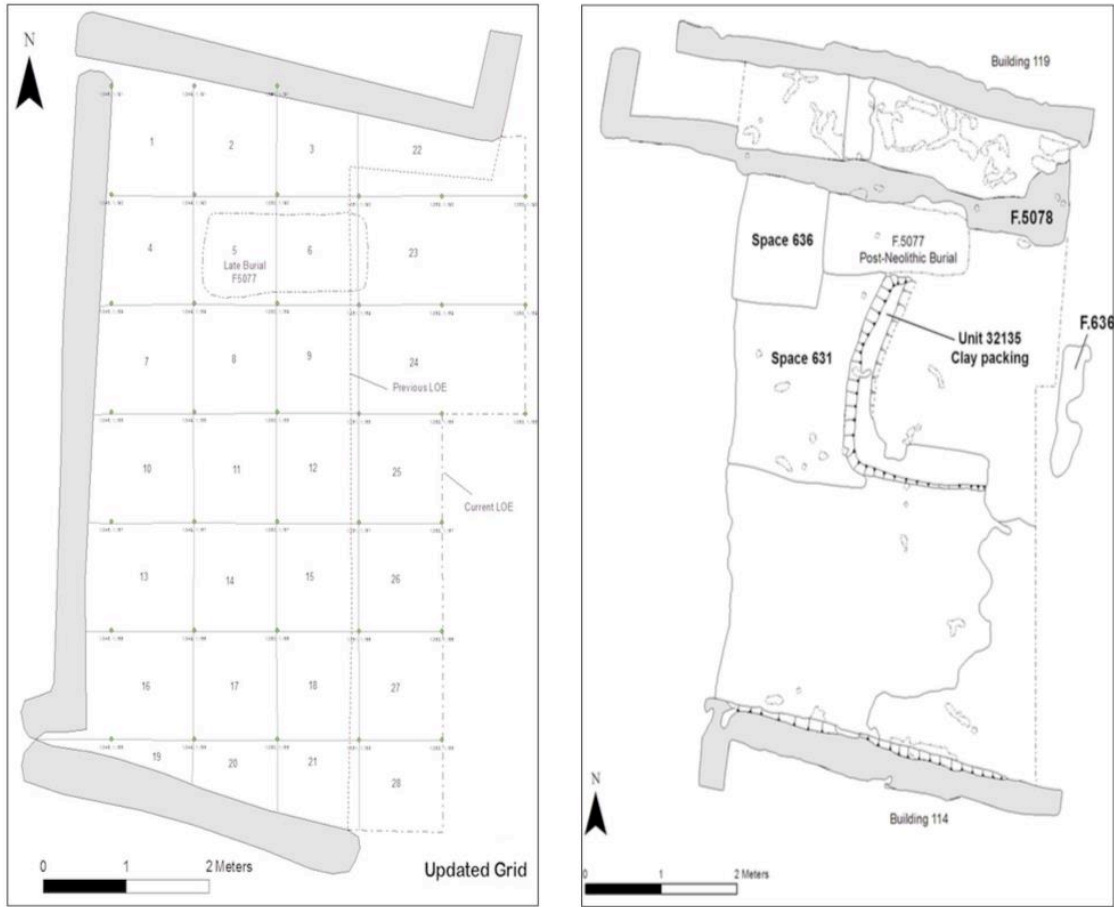
Justine Issavi

Hedefler ve Metodoloji

Bu harici mekânlar kazıları daha büyük bir çalışmanın parçası olarak gerçekleştirilmiştir ve bu çalışma şu sorulara cevap aramaktadır:

- Çatalhöyük'teki harici mekânlar komün olarak mı kullanılmaktaydı?
- Çatalhöyük'teki harici mekânların kullanımında geçici bir sıra ya da değişim süreci yaşanıyor muydu?
- Eğer öyleyse, bu değişimler Çatalhöyük'teki diğer olaylarla ya da daha geniş bölgelerle de ilişkili midir?

Bu mekânların kazı ve kayıt etme sürecindeki metodoloji, Çatalhöyük Araştırma Projesi'nin yürüttüğü metodoloji üzerine kurulmuştur. Daha fazla mekânsal-zamansal kontrol sağlamak adına 1m x 1m'lik bir grid sistemi kazı bölgesine koyulur. Sonrasında gelen örnekleme stratejileri de projenin stratejileri ile paralel ilerlemektedir. İçerikler stratigrafik olarak kazılırken flotasyon, arşiv ve fitolit için 1m grid şeklinde ek örnekler alınır (Şekil 27).

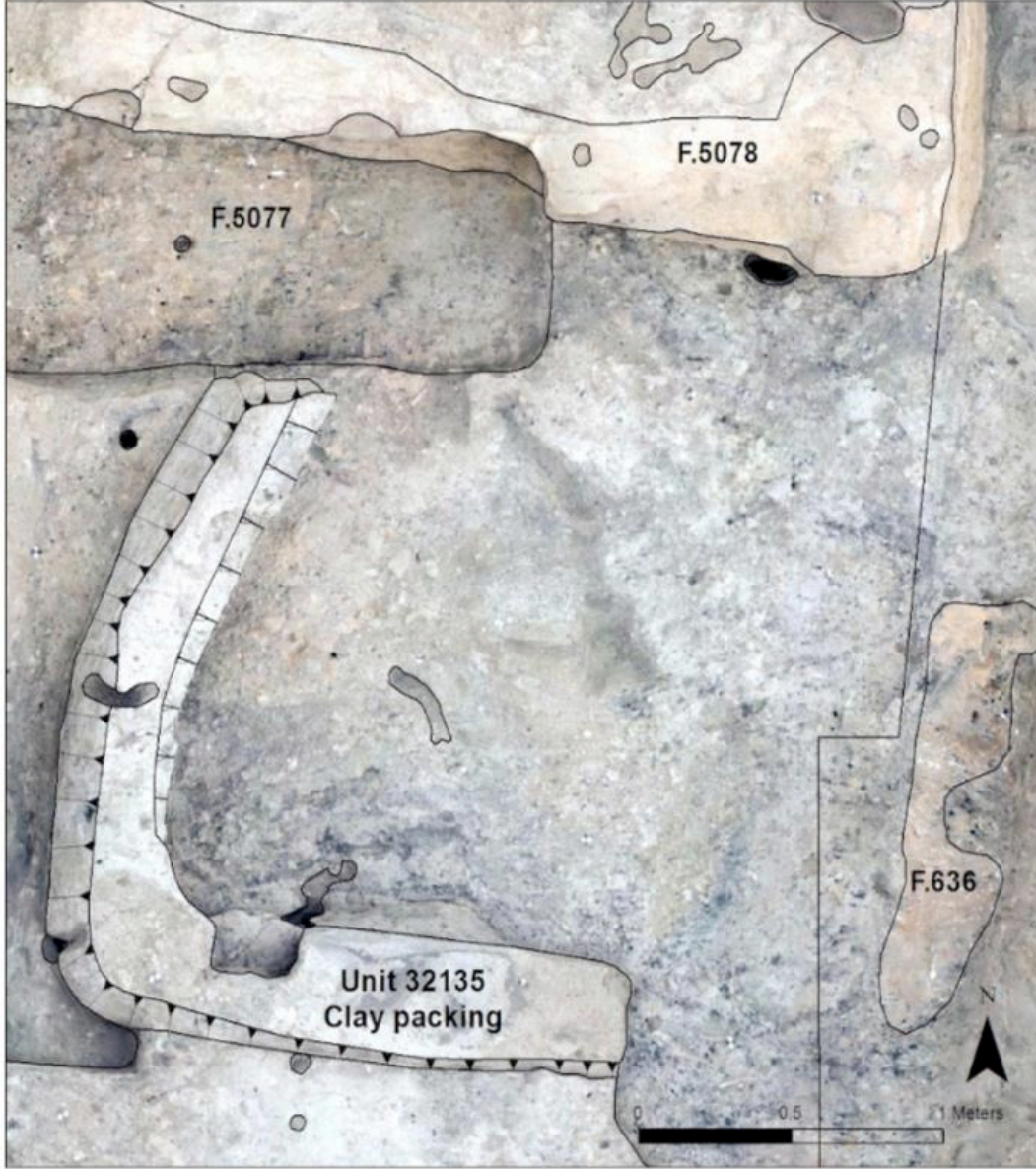
Şekil 27. 1x1 m ızgaraların planı ve kısmi olarak kazılan Mekan 636 ve 631

Mekân 636

Mekân 636, Bina 3'ün inşasına kadar gerileyen bu harici alanın evresini tanımlamaktadır ve sadece 1.26mx 1m'lik ölçümlerle harici mekânın küçük bir kısmı olarak açığa çıkarılmıştır. Bu alanın kısmen kazılmasına yönelik verilen karar ise mikro-morfolojik blok örneklerinin ve mekânın genel stratigrafisinin arasında bir bağlantı kurma isteği üzerine gerçekleşmiştir.

Mekân 631

Mekân 631'deki en önce açığa çıkarılan fakat kazılmayan tabaka, L şeklindeki homojenik kil birikintilerinden oluşan yapısal bir öğedir (32135) (Şekil 28). 2.02m x 1.87m x 0.5m ölçülerine sahiptir. Neolitik sonrası bir mezar yapısı bu birimi kuzeye doğru kesmektedir ve bu yüzden bu yapısal öğenin kuzey ve doğu sınırları kaybolmuştur. İlk başta kil bulunduran bir çukur olarak yorumlanmışken sonraki kazıların ışığında bu yapının daha çok birtakım yerel aktiviteleri kapsadığı ortaya çıkmıştır.

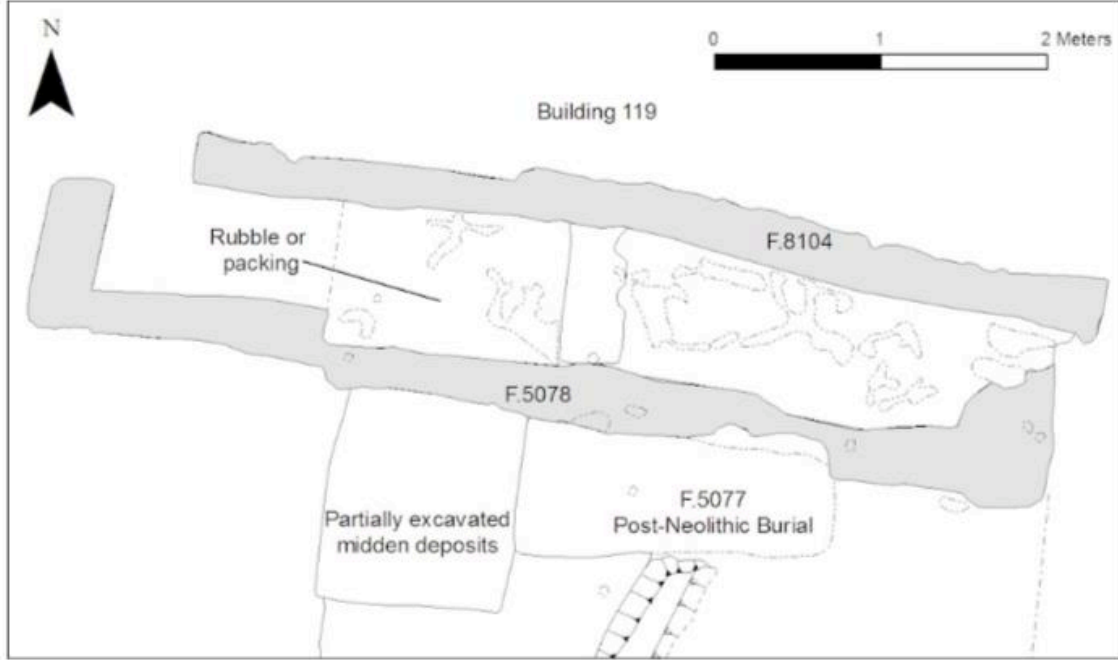

Şekil 28. Kil birikintisinin ortofotosu (32135), Mekan 631 (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Öğ 5078

Öğ 5078, L şeklinde harici bir duvardır. Çok kötü bir şekilde aşınmış olup güneydoğuya doğru uzanan Neolitik sonrası bir mezar tarafından kesilmiştir. Merkezde 0.7m'ye ve her uçta 0.4m'ye uzanan beş kerpiç tabakası ve harç ile bir duvar bulunmaktadır; fakat yapı inşasında

mekân 631 ve mekân 636 arasındaki stratigrafik kat olarak çağdaş gibi gözükmetedir. Tabanı ise nispeten daha geniş kerpiçlerden oluşmaktadır; fakat açıkça farklı renklerdeki kerpiç ve pürüzlü harç kullanılmıştır.

Şekil 29. F.5078'in plan görüntüsü

Mekân 610

Mekânın en batı sınırlarında, Bina 131'in doğu duvarının kurulum hendeğinde, 7712 numaralı öge 32139'un içerisine doğru kesilmektedir. Kesitin ana dolgusu (32138) orta düzeyde grimsi kahverengi tabakadan oluşmaktadır. Kurulum hendeğini direkt olarak çöplük yapısına kesildiğini göz önüne alırsak, kurulumdaki kerpiçlerin dengeyi sağlaması için eklendiği söylenebilir. Bu kesit (32140) oldukça düzensiz olup kuzey ve güneye doğru yönelmiştir. Kesitin üst kısmı mekanın kuzey kısmında ise tanımlanması zor bir bölümdü; fakat sonrasında güneye doğru uzandığı açıkça ortaya çıktı.

Bina 52 ve Öncül Yapıları ve Mekanları

Marek Z. Barański

(Nada Elias, Vasiliki Koutrafouri, Belinda Tibbetts ve Thaer Yartah'ın katkılarıyla)

Genel Bakış

Kuzey Alanı'nın güney kısmında yer alan çok mekanlı karmaşık bir yapı olan Bina 52'de 2005 ve 2006 yıllarında son kullanım evresindeki dolguların ve öğelerin tanımlanması ve belgelendirmesi yapılmış (Farid 2013; see also Bogdan 2005; Bogdan and Eddisford 2006) ve uzunca bir aradan sonra 2013-2015 yılları arasında kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Tung 2013, 2014, 2015). Oldukça detaylı gerçekleştirilen arkeolojik kazılara rağmen bu yapının yapım tarihçesi netleştirilememiştir. 2017'de yapılan kısa süreli kazılarda bu mimari ve yapısal değişimlerin karakterini ve kronolojisini anlamayı amaçladık. Arazi çalışması mimari ve stratigrafi dikkate alınarak yapıldı ve Mekan 94, 255,290 ve 576 olarak adlandırılan mekanlardaki öğelere ve ilgili tabakalara yoğunlaşıldı. Bu binanın öncülü olan ya da bu binaya komşuluğu bulunan yapılar ve açık mekanlarda (Alan 480, B.163, B.165 ve B.167) da temel düzeyde bir çalışma yapıldı (Şekil 30).

Şekil 30. Bina 52 (ortofoto:Jason Quinlan)

Bina 163, Bina 165 ve açık alan Mekan 480

Bina 163 ve Bina 165 kazı alanı içerisindeki en erken dönemli yapılar olarak düşünülebilir. Ancak, bu binalar ve bina dolguları kazılmamıştır.

Kısmi olarak görünen ve alanın batısında yer alan Bina 165'in kuzey doğu köşesindeki iki duvarı belgelenmiştir. Basit bir yapıya sahip bu duvarlarda çok katmanlı sıvalara rastlanmıştır. 3.5cm kalınlığındaki bu sıva kalınlığı Mekan 632'nin bir yaşam olarak kullanılmış olabileceğini göstermesinin yanı sıra binanın da uzun süre kullanılmış olduğunu düşündürmektedir. Kazılan kerpiç duvarların çöp benzeri dolgularla sabitlendiği ve üzerine B.164/Mekan 90'nın yapıldığı görülmüştür.

B.165'in doğusunda yer alan B.163 tahmini olarak 40m²'lik bir alanı kaplamakta ve basit duvarlarla F.2144, F.8527, F.8528 and F.8529) tanımlanabilmektedir. Güneybatı köşesinde yer alan küçük bir girintiyle L şeklinde bir plana sahip gibi gözükmektedir. B.163'ün içerisi kuzey (Sp.147) ve güney (Sp.626) odalar olarak iki ana bölüme ayrılmıştır. Bu iki mekan binanın son kullanım evresine tekabül ettiği tahmin edilen bir duvarla (F.8532) ayrılmaktadır. Bu varsayım, söz konusu duvarın doğu ucunun bir seki ya da başka bir mimari öge gibi gözükken çok katmanlı sıvaya sahip bir unsura dayanmış gibi gözükmektedir. Ancak, bu bölme duvar güneyde yer alan ana duvar (F.8527) ile bağlanmış durumda gibi görünmektedir. F.7767 olarak adlandırılan sekiye paralel olarak giden bir duvar kalıntısı daha belirgindir. Ancak, bütün bu öğeler kısmen kazılmış olduğundan aralarındaki mimari ilişki tam olarak tanımlanamamaktadır.

B.163'ün içi çoğunlukla mimari kalıntı olarak tanımlayabileceğimiz dolgu ile doldurulmuştur. Zemin dizinleri ve ateşlik parçaları bu dolgunun bir bölümünün çöken üst kat olabileceğini düşündürmektedir.

Yine aynı dolgu alanı içerisinde yanmış kerpiç ögeler gözlenmiş ve yukarıda sözü edilen F.8532'nin üst sıralarındaki kerpiçler pişmiş bir görüntü sergilemektedir. B.163'ün bir kısmında içerisinde hayvan dışkı da bulunan pembemsi-turuncumsu bir tabaka (23482) gözlenmektedir. Bu özelliği ise terk edilmiş B.163'ün işçilik alanı olarak kullanılmış olabileceği ve en azından B.167 ile bir dönem çağdaş olmuş olabileceği sonucu çıkarılabilir (Şekil 31).

Şekil 31. 2017 sezonu sonunda kazı alanının görünüşü

Bina 167

Bina 167, B.52'nin hemen altında yer almaktadır (Şekil 32). Kuzey güney aksında yer alan ve yaklaşık 21 m²'lik bir alanı kaplayan bu bina kuzeyde Sp.634 ve güneyde depo olarak kullanılan Sp.635 olarak adlandırılmış iki mekandan oluşmaktadır. Sıvalı bir şekilde bulunan bu duvarların yaklaşık 0.7m'lik bir kısmı korunmuş durumdadır.

Bina 167'de üç temel kullanım evresi gözlenmektedir. Ancak, zaman kısıtlaması dolayısıyla orta ve son evrelerinin katmanları ve ögeleri belgelenmiş ve kazılmıştır.

Şekil 32. Bina 52 ve 167'yle bağlantılı tahmini mekansal ve fonksiyonel değişimlerin basitleştirilmiş bir çizimi (Çizim: Marek Baranski)

Şekil 33. Bina 167'nin kuzey platformlarının (F.8524 ve F.8525) doğudan görünüşü (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Binanın en eski evresi iç mekan öğelerinin düzeni açısından standart bir plana sahiptir (Şekil 33). Ana odada (Sp.634) yaklaşık olarak 1.2m uzunluğunda ve 1.5m genişliğinde iki adet yükseltilmiş platform bulunmaktadır da bu iki platform 0.15 m genişliğinde bir bordürle birbirinden ayrılmaktadır (Şekil 33). Bu bordür, platformların duvarına yakın kısımları ve bu kerpiçyapıların alt kısımları kırmızı ile boyalıdır. Her iki platform da B.52'nin mezarları ile bozulmuş durumdadır (Knusel et al. 2013; Haddow et al. 2014, 2016). Dolayısıyla, bu öğelerle ilişkilendirilebilecek insan kalıntısının bulunduğundan emin

olunamamaktadır. Bir ihtimal, detayları İnsan Kalıntısı ve Ağır Tortu Raporlarında verilen, kuzeybatı platformunun en altından çıkarılan siyah ve beyaz hatlı boncuklara sahip bebek iskeleti B.167'nin erken evre kullanımıyla ilişkilendirilebilir. Doğudaki platformda mezar olduğu düşünülen bir çöküntü gözlenmektedir ancak bu platform kazılmamıştır. Kuzeydeki platformlara göre daha alt kotta yer alan merkezi Zemin alanının güney köşesinde sıvalı bir bordür ve küçük bir seki gözlenmiştir. Bu öğeler alanın kuzeyini kirli zemin, ateşlikler, dairesel bir ocak tabanı ve bozuk bir ocak ile karakterize edilen işlik olarak

kullanılan kısımdan ayırmaktadır (Şekil 34). Güneydeki depo odasında ise iki adet depo silosunun izine rastlanmaktadır.

Şekil 34. Bina 167'nin kirlı alanı ile güneydeki mekanın Sp.634 görünüşü (Fotoğraf:Jason Quinlan)

B.167'nin ikinci evresi yeni zemin/platform dizinleriyle ve daha önceki öğelerin üzerinde gözlenen küçük müdahalelerle kendini göstermektedir. Daha önceki ateşlik alanları yeni bir ocak tabanı ile değiştirilmiş ve kubbeli bir ocak aradaki bölme duvarının bir bölümüne oturtulmuştur. Bu evrede çıkarılan bir ergen (Sk.23837) bir de yetişkin kadına (Sk.23827) ait olduğu düşünülen iki mezar da binanın doğu duvarı boyunca uzanan ikinci evrede yapıldığı düşünülen platformda (F.85121) çıkmıştır. Daha erken dönem platformlarda olduğu gibi bu evrede de öğelerin bir bordürle birbirinden ayrıldığı ve kırmızı pigment izi taşıdıkları gözlenmiştir.

B.167'nin son evresi B.52'nin yapımına önyak olan bir geçiş evresi olarak kabul edilebilir. Bu evredeki öğeler iyi korunamamıştır. Kuzey platformları bordürle birbirinde ayrılmakta, önceki evrelerde olduğu gibi kırmızı pigment izlerine rastlanmaktadır. Bu evreyle ilişkilendirilebilen bir mezara rastlanmamıştır.

Bina 52

Bina 52, B.167'nin bir uzantısıdır. Batı kısmı B.163'ün kalıntıları üzerine oturtulmuş ve daha önceki yapının neredeyse tüm duvarları (F.2007, F.2008, F.2012 and F.2013) bu binanın temeli olarak kullanılmıştır. Mekan 290'nın en güneybatıdaki duvarı çöp alanı üzerine yapılmıştır. B.52'nin kuzey kısmı B.167'nin direkt devamıdır.

B.52'nin inşası B.167'nin batı duvarının (F.1580/F.2014) yıkılması ile mümkün olmuş ve duvar dikmelerinden birinin de kaldırdığı F.8511'Nolu çukurdan anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, Mekan 634 batıya kaymış ve iki platformun (F.7637 ve F.7638) inşa edilmiştir (Şekil 35). Bu derz ve Mekan 94 fonksiyonel olarak ayrılması mezarların yerlerinde de kendini göstermektedir. Bu mezarların pek çoğu

önceki yıllarda kazılmış ve belgelenmiştir (Knusel et al. 2013; Haddow et al. 2013, 2016). 2017 yılında F.8508'de Sk(23469), F.8150'da Sk(23477), F.8509'da da Sk(23480) ve Sk(23481) olmak üzere 4 mezar kazılmıştır. Bu kullanım değişikliği sırasında mezarlar aynı yerde kalmış ancak pişirme alanı- Mekan 576 ve depo alanı Mekan 93 başka yerlere taşınmış gibi görünmektedir.

Şekil 35. B.52'nin ana odası Mekan 94 ve batı platformlarının F.7637 ve F.7638'in kuzeyden görüntüsü (Fotoğraf: Vasiliki Koutrafourı).

Mekan 94'ün bütün öğeleri yangın dolayısıyla bozulmuş ve erozyona uğramıştır (Farid, 2013). Özellikle mekanın batı platformları ve merkezi zemin alanı bozulmuş olsa da yine de bu mekanın iki erken evresini tespit etmek mümkün olmuştur. Ana odanın doğusu iki adet yükseltilmiş platformla (F.3694 ve F.3695) kendini göstermektedir. Bu yeni yapılmış olan platformlar erken dönem platformlarına göre biraz daha kısadır. İlginç bir ayrıntı olarak B.52'nin kuzeyinden yer alan iki platformun da yüksekliği birbirinden farklıdır ve aynı şekilde sıvanmamış gibi görünmektedir. Bu farklılıklar farklı zamanlarda gerçekleşen gömme işlemlerinden kaynaklanıyor olabilir.

Ana oda Mekan 94'ün merkezi doğu kısmında etrafındaki öğelere göre biraz daha aşağı bir kotta yer alan bir zemin (23461)/(23495) bulunmaktadır. Yanmış zemin sıvası dizeleri içinde arpa izlerine rastlanmaktadır. Odanın batı kısmındaki F.7637 ve F.7638 nolu platformların üzerinde de benzer izlere rastlanmıştır. Bu öğeler F.2184 olarak numaralandırılmış bir seki ile ayrılmaktadır.

Mekan 94'ün ana odası küçük kapılar ile diğer mekanlara (Sp.93, Sp.255 ve Sp.576) açılmaktadır (Şekil 36) (Farid 2013). 2017 kazıları Sp.576'daki pişirme/üretim alanına yoğunlaşmıştır (Şekil 37). Bu mekanın kullanımı ile ilgili iki farklı evre belirlenmiştir. Bunlardan erken olanı binanın güneybatı köşesinde F.2012/F.2140 nolu duvarlara oyulmuş bir fırındır. Bu fırının küçük bir ateşlikle (23422) ilişkisi gözlenmektedir. Kuzeye doğru seki F.8502, silo F.7777 ve büyük bir basin bulunmaktadır. Bu öğelerin en sonda yer alanları oda genişliği boyunca yayılmakta ve dikme ya da sekilerle ilişkilendirilebilmektedir.

Şekil 36. Mekan 94 ve Mekan 255'i birleştiren bölme duvara (F.2015) yapılan eklentinin batıdan görünüşü

Şekil 37. Mekan 576'daki ateş alanı, silo ve basının görünüşü (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Sp.576'nın ikinci evre kullanımı yeni zeminler (23406)/(31408)/(31409), çukur F.7772 ve bir fırın F.2195 ile kendini göstermektedir (Şekil 38). Bütün bu öğeler B.164'ün Sp90'ına ait doğu temel duvarı tarafından zarar görmüştür. Bu yapının inşası mekan 576'nın kullanımının sona erdiğini göstermektedir. Ancak, Mekan 90'ın doğu duvarının doğu yüzüne yaslanan yeni bir duvarın (F.4062) inşa edildiği görülmektedir (Farid 2013).

Şekil 38. Mekan 90'nın doğu duvarı F.2183 ve F.2195 ocak (Fotoğraf: Vasiliki Koutrafourı)

Şekil 39. Mekan 290'ı çerçeveleyen duvarların doğudan görünüşü (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Son olarak, Mekan 290'da da bu mekanın B.52'nin bir parçası olup olmadığını belirlemek adına küçük bir kazı çalışması yapılmıştır. B.52'yi çerçeveleyen F.1486 ve F.2010 ile mekan 94'ün F.2012 güney duvarı arasındaki ilişkiden bu evin bir parçası olduğu sonucu çıkarılmıştır (Şekil 39).

Referanslar

- Bogdan D.,
2005. Building 52, *Çatalhöyük 2005 Archive Report*,
http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2005.pdf
- Bogdan D., Eddisford D.
2006. Building 51 & 52, *Çatalhöyük 2006 Archive Report*,
http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2006.pdf, 64-70.
- Farid S.,
2013. Building 52/51. In I. Hodder (ed.), *Çatalhöyük Excavations: the 2000-2008 Seasons*, Çatalhöyük Research Project Series Vol. 7, British Institute at Ankara: BIAA Monograph No. 46, Cotsen Institute of Archaeology Press: Monumenta Archaeologica 29, 359-398.
- Knusel, C.J., S.D. Haddow, J.W. Sadvari and B. Betz
2013. Human remains, In *Çatalhöyük 2013 Archive Report*, 111-33.
- Haddow, S.D., C.J. Knusel and M. Milella
2014. Human remains, In *Çatalhöyük 2014 Archive Report*, 80-92.
- Haddow S.D., J.W. Sadvari, C.J. Knusel and R. Hadad
2016. A tale of two platforms: commingled remains and the life course of houses at Neolithic Çatalhöyük, In *Theoretical Approaches to Analysis and Interpretation of Commingled Human Remains*, edited by A. Osterholtz. New York: Springer, 5-29.
- Hodder I., Farid S.,
2013. Questions, History of Work and Summary of Results. In I. Hodder (ed.), *Çatalhöyük Excavations: the 2000-2008 Seasons*, Çatalhöyük Research Project Series Vol. 7, British Institute at Ankara: BIAA Monograph No. 46, Cotsen Institute of Archaeology Press: Monumenta Archaeologica 29, 1-34.
- Tung B.,
2013. Excavations in the North Area: Building 52, *Çatalhöyük 2013 Archive Report*,
http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2013.pdf, 8-17.

Tung B.,
2014. Excavations in the North Area: Building 52, *Çatalhöyük 2014 Archive Report*,
http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2014_0.pdf, 13-17.

Tung B.,
2015. Excavations in the North Area: Building 52, *Çatalhöyük 2015 Archive Report*,
http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2015.pdf, 18-22.

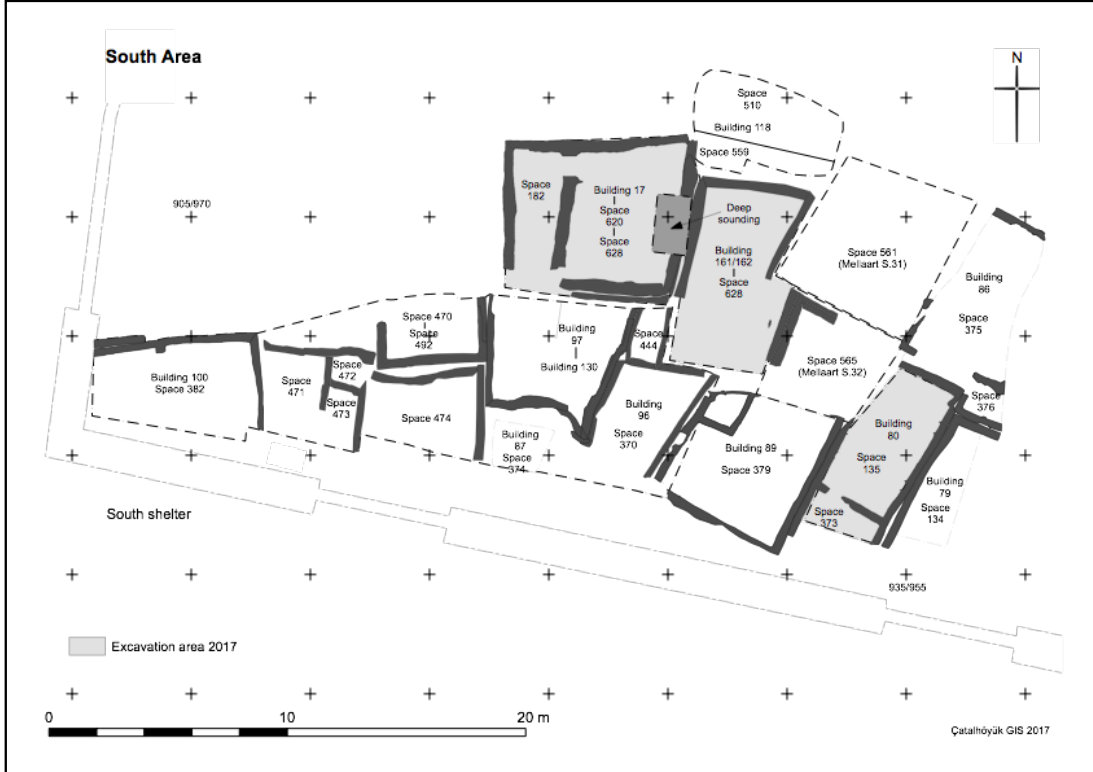
Bölüm 3

Güney Alanı Kazıları

James Stuart Taylor
York Üniversitesi

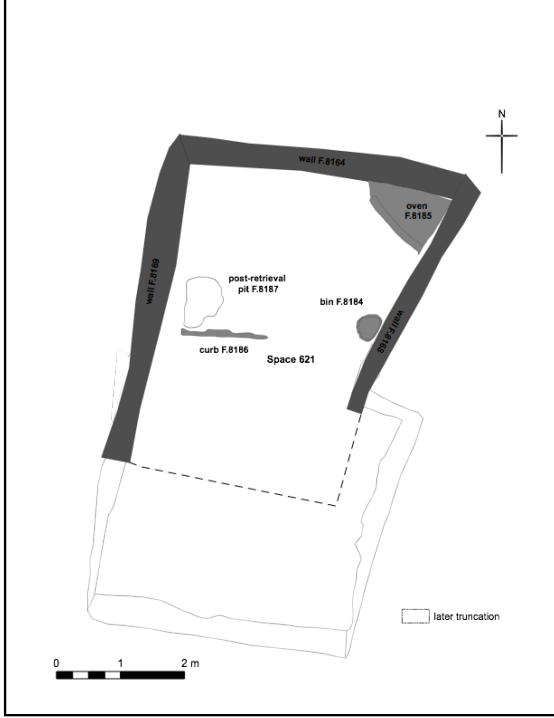
Giriş

2017 sezonu boyunca Güney Alanı kazıları, hepsi daha önceki sezonlarda çoğunlukla kazılmış olan 3 binayı bitirmeye odaklandı (Şekil 1). Bunlar 17, 80 ve 161/2 numaralı binalardı. Her durumda kazıları yönlendiren araştırma soruları, bu binaların yerleşim dizinini anlama üzerine yoğunlaştı. Bununla birlikte, Bina 17 ve 162 öncelikli olarak sıralandı ve böylece dizinin erken evrelerini daha iyi anlamak için altındaki mekânlara derin bir sondaj yapılabildi.

Şekil 1. Güney Alanı 2017 kazı çalışmasına genel bakış (Plan: Camilla Mazzucato)

Bina 162 (621 & 622. Mekânlar)

Şekil 2. Bina 162'nin düzenlemesini gösteren plan
(Plan: Camilla Mazzucato)

Giriş

Bina 162 muhtemelen ayrı bir bina olmamakla beraber, 2016 sezonunda hemen hemen tamamen kazılmış olan Bina 161'in erken evresiydi ve bu şekilde bir yapı genellikle aynı duvarlarla tanımlanmaktadır. Bu yıl ise sadece iç tabakalar kazıldı.

Evre B162.1: İnşa

Binayı 162 için inşanın kesin başlama noktası belirsizliğini koruyor, çünkü duvarlar çoğunlukla iç yüzlerinde tamamen açığa çıkarken bu yapıda bu net olarak gözlenememiştir. Bu duvarlar, kuzeyde birleşme noktalarına doğru Mekân 620 ile ilişkili dış yüzeylerin batı tarafına bitişik olduğu seviyeye kadar kazılmış olan batı duvarının kuzey yarısının üst katları dışında, in situ durumunda kaldılar.

Yapının tüm duvarları yapım aşamasında birbirine tutturulmuş ve aynı anda döşenmiş gibi görünmektedir ve yaklaşık 8 veya 9 katmana kadar ayakta durmuştur. İç duvarların sıvalarının inceliği ve parlaklıktan yoksun oluşu yapının kısa süre kullanıldığını düşündürmektedir. Yapısal direklerin veya taşıyıcı işlev üstlenen kolonların varlığına işaret

eden doğu ve batı duvarlarında duvar sıvası izleri de mevcuttu, ki bu yapının daha sonraki evrelerindeki çok sayıda çıkarılma sonrası oluşan çukurlar tarafından da kanıtlanmaktadır.

Şekil 3. Bina 162'nin kuzeydoğu köşesindeki ocağın doğuya bakan fotoğrafı (F.8185).

Evre B162.2: Yerleşim

Bina 162'nin inşası üzerine yerleştirilen ince zemin ve dış yüzey dizisi, ana güney mekânında ve kuzeydeki daha küçük mekânda biraz farklı düzeydedir. Zemin yüzeyleri, her iki mekâna da uzanıyor, ancak bölme duvarından binaya uzanan 70 mm yüksekliğinde sıvalı bordür ile ayrılmaktadır. Bordürün kuzeyinde, batı duvarı ile karşı karşıya kalan kısmın kazısı tamamlanmamış olsa da bu öğenin dikmenin oturduğu bir çukur olduğu düşünülmektedir (F.8187).

Binanın kuzeydoğu köşesinde oldukça iyi korunmuş bir ocak yapısı (F.8185) bulunmuştur. Taban ve üst yapı (32684 / S2-4) ise, mekânın doğu duvarından ocağın güney kenarına kadar uzanan alçak kerpiç bir duvar tarafından oluşmaktadır.

Şekil 4 Bina 162'nin doğu duvarına yerleştirilen küçük sıvalı çöp kutusunun doğuya bakan fotoğrafı (F.8184).

Güneydeki ocak duvarı, ocağa neredeyse üçgen bir iz bölgesi veren açıklık yakınındaki kuzeye doğru hafifçe kavisli durumdadır. Ocak sonundaki mekân ise oda dolgusuna benzeyen bir malzeme ile doldurulmuştur (32684 / S1).

Bu ocak güney tarafından binanın son yerleşim amaçlı kullanımı ile c.1002.84ASL yükseklikte damgalanmıştır. Bu mekânın doğu tarafında, doğu duvarın bitişiğinde küçük, alt dairesel sıvalı bir çöp kutusu (F.8184; 32683) bulunmuştur ancak içinde sadece dolgu çıkmıştır.

Evre B162.3: Bina 161'e Geçiş

Her iki yapı da benzer bir yerleşime sahip olduğu ve aynı sınırlayıcı duvarların kullanımını sürdürdüğü göz önüne alındığında, Bina 162'nin kullanılmaması ve Binanın 161'e geçişi ilk planda göze çarpmamaktadır. Bu nedenle, daha sonra Bina 161 daha doğru bir şekilde, önceki emsallerinden farklı bir ana fazı olarak görülebilir.

Bina 161 (605 & 606. Mekânlar)

Evre B161.1.1: Yerleşim I

Yerleşimin bir sonraki evresi, yeni atanan Bina 161'e atıfta bulunarak önceki binaların mekânsal düzenini çok fazla yansıtmaktadır. Orta-gri ve kahverengi kille serpiştirilmiş açık gri sıva tabakalarından oluşan bir dizi bileşik ve katmanlı kompakt dış yüzey tabakaları (32667) mekân boyunca yaklaşık 0.12m derinliğe kadar tanımlandı.

Bu yüzeye, alttaki binayı (B.162) yansıtan iki alana bölen bölme duvarı inşa edildiği görülmüştür; daha küçük kuzey alanı Mekân 606 olarak, ana güney alanı Mekân 605 olarak atandı. İki mekân, daha sonra doğu-batı yönelimli bölme duvarıyla ayrılmış, binanın batı duvarından yaklaşık 2.05m uzatılmıştır.

Muhtemelen buradaki bir ocak yapısının Mekân 606'nın (F.8160) kuzeydoğu köşesinde, erken yerleşim evresinde tanımlanan daha küçük bir ocak ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Genel olarak çağdaş bir stratigrafik konumda inşa edilmiş olan ocak tabanı, çoklu yerleşim evrelerine sahipti; en eskisi koyu kahverengi, 30 mm kalınlığında bir turuncu kahverengi bordürle(32649) temsil ediliyor; bu renk farklılığının kavurucu bir sıcaklığın sonucu olduğu düşünülmektedir.

Bina 17 Altındaki Dış Alanlar

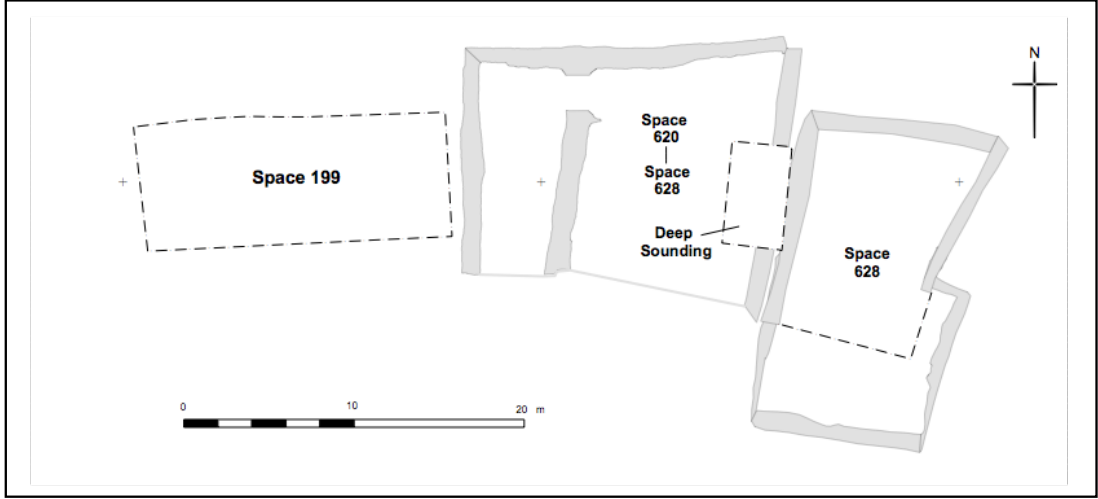
Giriş

Aşağıdaki mekânlar, Bina 17'nin altındaki açık alanlar olarak tanımlanmıştır; bu alanların ikincisi, doğuya yapılan Bina 162/161'in mevcut duvarlarına bitişik hayvan saklama yeri aktivitesi ile ilişkilendirilmiştir.

Aşağıdaki sırada, dizindeki tabakalar ile 1999 sondajının üst kısmında kazılmış tabakalar arasında bir korelasyon vardır.

Açık Alan: Çöplük (Mekân 628)

Bina 17'nin taban alanının aşağısında, doğu duvarının temelini altında, çöplük tabakaların alt kısmında yatan yerlerin derinliğini ve doğasını keşfetmek için bir sondaj kazıldı (kuzey-güney 3 m, genişliği 2 m). Bu sondajın içindeki boşlukta üç şerit çöplük tabakası tespit edildi. Bunların ilki (22349), 0.06 m kalınlığında kazılmıştır. Bu, ikinci bir malzeme şeridi tarafından hemen damgalanmıştır(23245/32692).

Şekil 5. Bina 17 ve 162 ile ilişkili olarak derin sondaj yerlerini (Mekân 628 ve 620'yi tanımlayan) gösteren plan (Camilla Mazzucato)

Şekil 6. Derin sondajın yerini gösteren doğuya bakan bir fotoğraf

Şekil 7. Bina 162'nin batı duvarına karşı derin sondajı gösteren, doğuya bakan fotoğraf

Şekil 8. Mekân 628'nin çöplük tabakalarını ve Mekân 620'nin hayvan saklama yeri tabakalarını (sağ taraftaki Bina 162'nin bitişik duvarını) gösteren güneye bakan sondaj bölümünün kuzeye bakan fotoğrafı.

Açık Alan: Hayvan Saklama Yeri (Mekân 620)

Açıktaki bölgenin kuzey bölümünde ocak ortaya çıkarılmıştır (F.8044), daha sonra Bina 17'nin kuzey platformuna dâhil edilmiştir (bu özellik ile damgalanmaktadır). Bu ocağın yapımında (ocak üst yapısı: 23220, birinci aşama ocak dış yüzeyi ve zemin: 23216, ikinci aşama ocak dış yüzeyi ve zemin: 23215, üçüncü aşama ocak dış yüzeyi ve zemin: 23212) üç aşama tespit edilmiştir.

Bununla aynı stratigrafik seviyede ve Mekân 162'nin batı duvarına bitişik olarak, hayvan saklama yeri tabakaları veya kaba zemin (23203) olarak tanımlanan bir dizi tabaka vardı. Bu tabaka en iyi onu hemen kapatan Bina 17'nin duvarlarının temelleri altında korunmuştur.

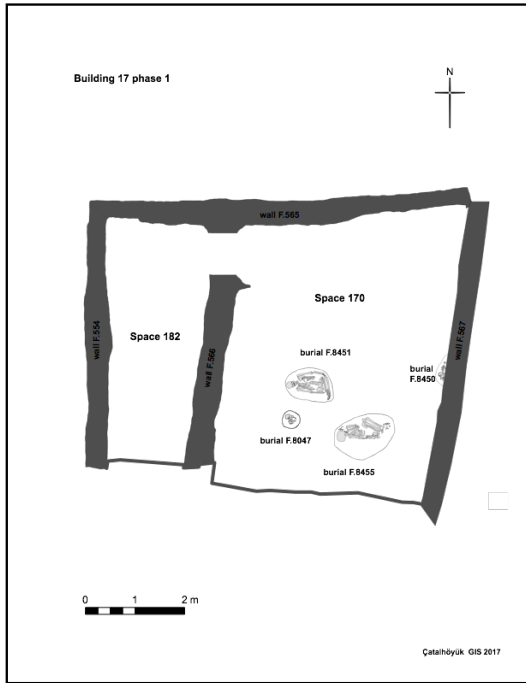
Bu hayvan saklama yeri tabaka dizininde en üstteki tabaka olarak (ortaya çıkarıldıkça çöplük dizinini tamamıyla etkili bir şekilde tamamlayan), bazal seviyede turuncu veya pembemsi-beyaz lekeler içeren daha hafif, pembemsi bir katman (c. 0.12 m kalınlık) ile işaretlenmiştir (23214).

Bu özellikler batı cephesinde, Bina 17'nin zemini için temel tabakaları ve düzenleme ile damgalanmıştır ve Bina 162'nin batı duvarının batı yakasına bitişiktir ki bu da hayvan saklama yer alanı açık hâldeyken Bina 161'in hâlâ mevcut olduğunu göstermektedir.

Bina 17 (Mekân 170 & Mekân 182)

Giriş

Bina 17'nin üst kısmı, 1990'lı yıllarda mevcut ekip tarafından kazıldı. 2013 yılında yapı üzerindeki çalışmalar tekrar başladı ve bu yıl nihayet inşaat dizinini daha iyi anlamak için kalan tüm iç tabakalar ve bazı duvarlar kazıldı.

Şekil 9. İlişkili temel gömütlerini de içeren Bina 17'nin en erken yapım evresini gösteren plan (Camilla Mazzucato)

Evre B17.1: İnşaat

Bina 17'nin temeli, tam bir mafsallı kuzu iskeletinin ve bir kemik, bir taş ve iki kil nesneden oluşan ilişkili bir küme tabakası ile işaretlenmiştir. Doğu duvarın kendisi koyu grimsi kahverengi ve kil bakımından zengin kerpiç ve soluk gri-kahverengi bir harçla karakterize edilmiştir. Kazıda bu duvarın batı duvarı ve iç bölme duvarı ile birlikte kazılmamış olan kuzey ve güney muadilleriyle tutturulduğu tespit edilmiştir.

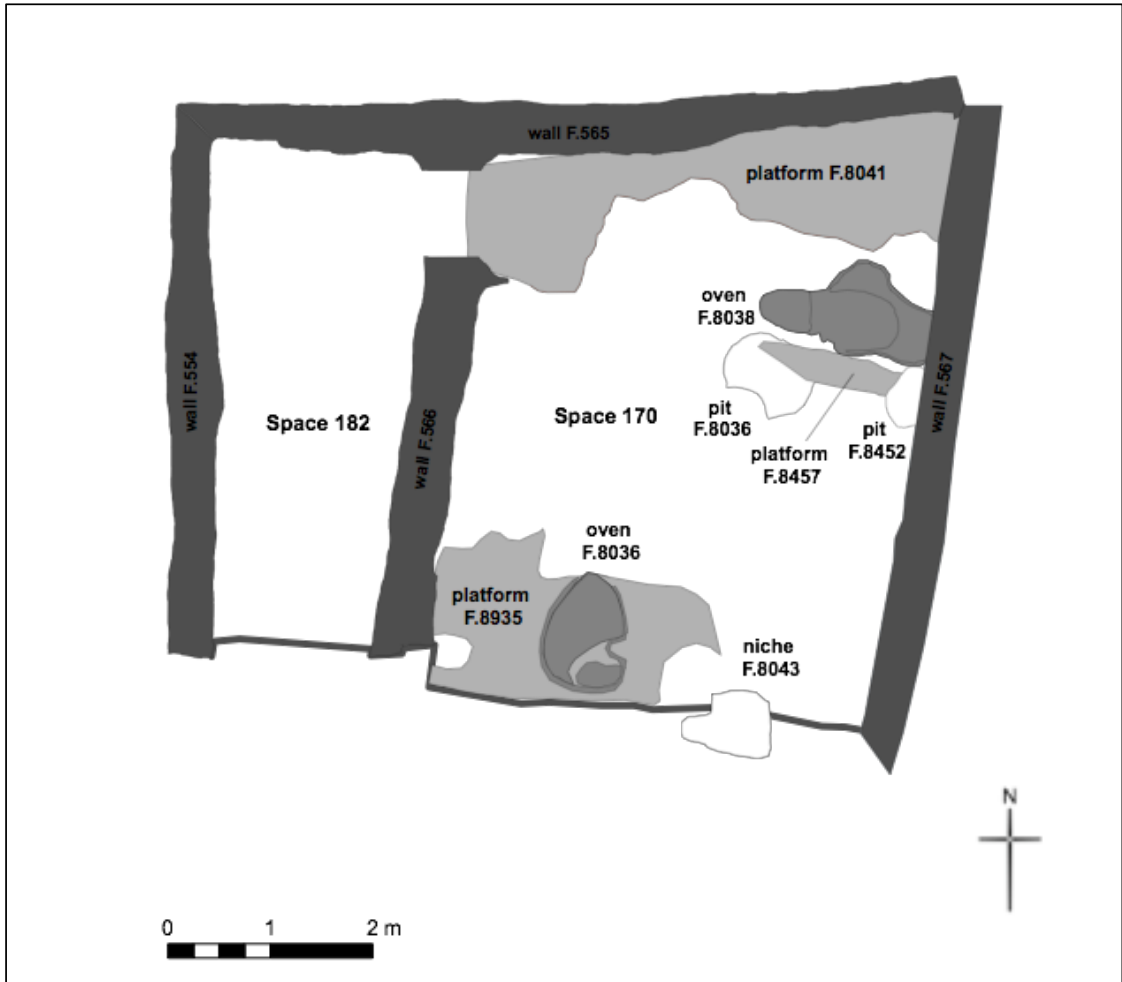
Dâhili olarak, duvarlar başlangıçta, Mekân 170'in güneybatı köşesinde bir dolgulama ile / dış yüzey katmanı (21898) tarafından sabitlendiği görülmüştür. Ayrıca bu seviyede, temel faaliyeti temsil edebilecek dört gömüt belirlenmiştir. (F.8047) bir bebek ve sepet gömütüdür.

Diğer F.8451 ve F.8455 gömütlerinin her ikisi de aynı stratigrafik düzlemde yer alan hoker pozisyonundaki yetişkinlerdir. Son gömüt F.8450 esnetilmiş genç iskeletini içeriyordu ve binanın batı duvarı ile sonraki zemin tarafından sabitlendiğinde bu onların temel gömütler olduğunu haklı çıkarmaktadır.

Evre B17.2.1: Yerleşim I

Bina 17'nin en eski evrelerinin tüm kazıları ana doğu mekânına (Mekân 70) odaklanmıştır. Bu binanın erken dönem yerleşiminde güney duvarında niş bir kesit meydana geldiğinde, düzensiz kesit duvarın kuzey yüzünde kare bir açıklık oluşturmuştur.

Ayrı bir dış yüzey ve zemin (21895), daha önceki Evre B17.1 temel gömütlerini 1002.74-1002.92m ASL arasındaki bir yüksekliğe kadar göstermektedir. Bu, kuzey platformu ve batı platformu da dâhil olmak üzere kalan tüm platformların üzerinde bulunduğu yüzeyi temsil ediyor. Stratigrafik olarak, bunlar daha sonra kuzeydoğu platformu tarafından da netleştirilebilmiştir.

Şekil 10. Bina 17'de tanımlanan en erken yerleşim özelliklerini gösteren plan (Camila Mazzucato)

Kuzeydoğu platformunun mekânın doğusundaki bir ocak tarafından sınırlarının belirlendiği ya da bitştirilmiş olduğu görülmektedir (F.8038). Üst yapısının deflasyonuna rağmen, bu ocağın kullanım ömrü boyunca dört aşamalı etkinlik dizisi tespit edildi.

Kuzeydoğu platformu (F.8457), F.8039 ile birlikte işlevi tam olarak netleştirilememiştir. F.8452 kesitini kısmen belirlemektedir. Bu evrede tanımlanan diğer çukurlar, F.8037 çıkarılma sonrasında oluşan çukuru

içermektedir. Güneybatı platformunun inşasında, güneydeki F.8036 ocağı ile bitişik olan bu ocak görünür bir şekilde doğu tarafındaki ile aynı evrede bulunuyor ve üç faz kullanım ve tadilat içeriyordu.

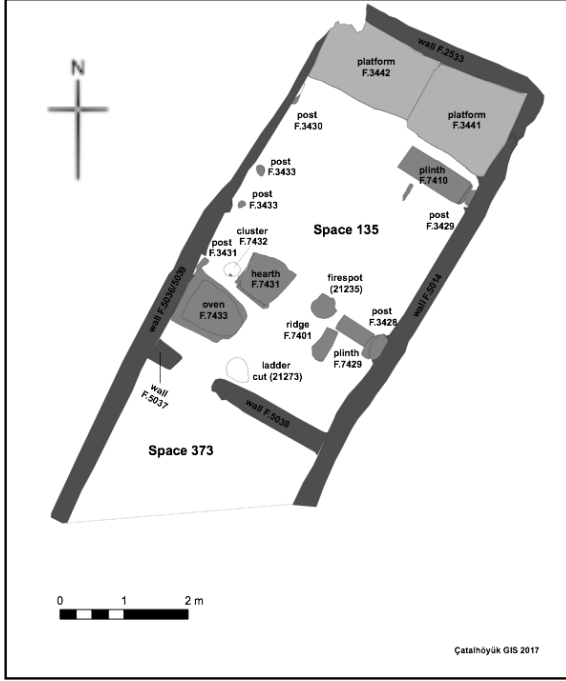

Şekil 12. Sonraki ocağın çıkarılmasından sonra Bina 17'nin kuzeydoğu köşesinin gösterilmesi

Şekil 11. Bina 17'nin güney bölümünde yer alan eski ocak yapısını (F8036) gösteren güneyden bakan fotoğrafı

Bina 80 (Mekân 135 ve 373)

Şekil 13. B.80'nin en eski safhasını gösteren plan (Camilla Mazzucato)

taşımaktadır. Batı bordürü, mekânın birincil zeminlerinin döşenmesine hazırlık aşamasında çok benzer dış yüzey ve tesviye olaylarına karşılık gelen 100 mm turuncu kahverengi kil dolgusundan oluşmaktaydı. Odanın kuzeybatı köşesinde, bu hazırlık yapım aşaması birimler hâlinde daha iyi yansıtıldı: 21276 ve 21275/21274.

Kuzey duvarındakiler hariç olmak üzere, yakılmış olan tüm kolonlar ve kömürlerin karbonlaşmış kalıntılarının ilk analizi, başlıca yapısal unsurun meşe olduğuna işaret etmektedir. Bu dikey kolonların fiili işlevi biraz belirsiz durumdadır; ancak, kerestelerini veya tahmini bir ikinci katı bile doğrudan desteklemedikleridir. Bu durum kısmen de olsa F.3432'nin üstünü örten çok katmanlı siva ile kanıtlanmıştır.

Binanın duvarlarında bulunan diğer ortaya çıkan özellikler ise, kuzey odasının kuzey ve doğu duvarlarındaki kolon setleri arasında yatay olarak çalışan dekoratif yatay oluk dizisidir. Ayrıca, doğu duvarında küçük ve derin oval bir niş bulunmaktadır. Nispeten iyi korunmuş olan kuzey duvarı, orta kolonun üzerinde ilerleyen yatay bir giriş yuvasının (kömürleşmiş kereste kalıntısını da muhafaza etmektedir).

Mellaart'ın daha önce de belirttiği gibi bu yapısal kereste unsurları, yapının duvarlarına daha fazla istikrar kazandırabilirdi, ancak bunlar başarısız olursa, özellikle çıkıntıyı destekleyen kirişler binanın çökmesine daha yatkın olurdu. Mellaart ayrıca kerpiç duvarların etrafında kurulmuş bağımsız bir ahşap çerçeve fikrini de ileri sürdü. Bununla birlikte, yerleşimin bu safhasında henüz bu yapı biçimi için çok az kanıtımız var.

Mekân 135'in iç duvar yüzeylerinin tamamı, toplamda yaklaşık 20 mm kalınlığa kadar, birden fazla beyaz siva kat ile sivanmış olduğu görülmektedir. Odanın kuzey ve doğu duvarları, birbiriyle bağlantılı taşıyıcı dikmelerin her iki yanında yatay oluk raylarla uzanan panellere bölünmüştür. Bunlar da siva

Giriş

Bina 80, Bina 79'un batısında ve Bina 76'nin doğusunda bulunan ve kabaca kuzey-güney eksenine yönelen ve kuzeydeki ana oda ile ve güneydeki daha küçük bir saklama odasına sahip iki odadan oluşmaktadır. Bu sezon, yerleşim dizinini ve binanın inşasını tam olarak anlamak için kuzey alanındaki kazılara devam edildi.

Evre B80.1: İnşaat

Mekân 135

Bina dikdörtgen şeklinde olup kuzeydoğu-güneybatı yönündedir. Genel olarak bina batı, kuzey ve doğu taraflarında sınırlandırılmıştır. İki iç duvar (F.5037 ve F.5038), binayı iki oda arasında bir döşeme altı boşluğu veya kapı boşluğu ile kuzey ve güney odalarına bölmüştür.

Binanın kuzey duvarı olan F.2533, özellikle iyi korunmuş olup en az 18 kerpiç kiremitten oluşan yüksekliği ile 2.1 m'yi aşmaktadır. Bu, binanın güneyindeki daha az korunmuş duvarlarla ve üst sınırının aşınmayla kaybolmuş olduğu görünen batı duvarı ile Mellaart'ın kazıları karşın zıtlık

yapılmadan önce duvarlar üzerinde ayrılmaktadır. Kuzey duvarında F.3432 kolonunun batısındaki oluk rayları doğudan daha aşağıdadır, bu belki de panel bölümlerinin üstünde bulunduğu platform zeminlerinin yükseklikleri ile ilişkili olduğunu düşündürmektedir.

Dikme Yapımı F.3433

Mekân 135 doğu duvarına dayanan dikme yapısı (taşıyıcı ahşap kolon) F.3433 de 2010'da kısmen kazıldı. Kolon çukurunun (19198) üç kolonu da barındıracak biçimde şekillendirilmiş ve daha sonra da sıvayla kapanmış olduğu görülmüştür. Yakılmış kolonların ikisi (18960) ve (18961) bu sezon kaydedildi ve kesit içine alındı (19198).

Bunlar, daha sonra kolon boşluk dolgularıyla belgelenebilmiştir: tuğla molozu (18950) ve açık gri kil (19197) ile açık turuncu ve gri beyaz.

Evre B80.2.1: Yerleşim I

Mekân 135

Yukarıda belirtildiği gibi Mekân 135, tipik oda mobilyası platformları, sekileri ve merkezi zemin alanının yanı sıra güneydeki kirli zeminleri ve piroteknik tesisatları içermektedir. Birçok yönden, iyi korunmuş özellikleri ile bu alanın düzeni tipik Çatalhöyük evinin düzenini yansıtmaktadır.

Kuzey Alanı

Görünüşe göre Mekân 135'te sergilenecek en eski yerleşim tabakalarından biri, mekânın güney bölümünde yer alan solgun turuncumsu bir yüzey (21247) ve buna bağlı kirli zemindir (21222). Yaklaşık 1008.22m ASL'lik yükseklikte bir çalışma alanı oluşturan ve c.1.19 m uzunluğunda ve c.90m genişliğindeki bu tabaka, binanın güney kısmının çoğunu kaplamıştır. Bu faaliyet görünüşe göre (stratigrafik olarak) odanın kuzey kesiminin resmi bitimiyle bitişikti durumdaydı ve odanın batı yakasındaki (19199) beyaz fırın kaldırımının uygulanmasına ve kuzey platformlarına dayalıdır.

Aynı zamanda, doğu-merkez platformun güney ucunu (F.7411) tanımlayan başka bir benç de inşa edildi. Kuzeydekinin aksine, diğer tüm mobilya gibi turuncu-kahverengi kilden kalıplanmamış olup daha ziyade kerpiç (21263) ile inşa edilmiştir. Şeklini dengelemek için gri-kahverengi bir kil kaplaması (21231) ile sınır çizmeden önce, 30 mm kalınlığındaki siva hazırlama yüzeyi (21264) üzerine yerleştirilmiştir.

Şekil 14..Güney sekisinin doğuya bakan fotoğrafı (F.7429/F.7435 orta kazı)

Erken Piroteknik Tesisatları

Sekin batı ucuna bitişik olan mekânın birincil yapısıyla bağlantılı olabilecek bir ateşlik izi(21235/21272) bulunmaktadır. Mekân 135'teki ilk ocak tabanı ve ocak, sırasıyla kurulmuş ve inşa edilmiştir. Ocak merkezi, zeminlerin güney kenarının merkezine bitişikti ve bu noktada bu özelliğin uzun bir dizininin başlangıcını olduğunu işaret etmektedir.

Birincil ocak (F.7433) tipik bir at nalı biçimindedir. Üstyapısı ve tabanı, Mekân 135'in güneybatı köşesindeki batı duvardan 0.87m dışarı doğru uzanmaktadır. Mekânın ilk evrelerinde yıkılan bu alan, yalnızca 50-100mm yüksekliğe ulaştı. Alanın güney tarafında yaklaşık 1008.26m ASL boyunca uzanan kirli zeminler kuşkusuz ocak tabanı ve ocağın kullanımı ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

Şekil 15. Arazinin güneybatı köşesindeki batı duvarından uzanan eski ocak (F.7433)

Bölüm 4

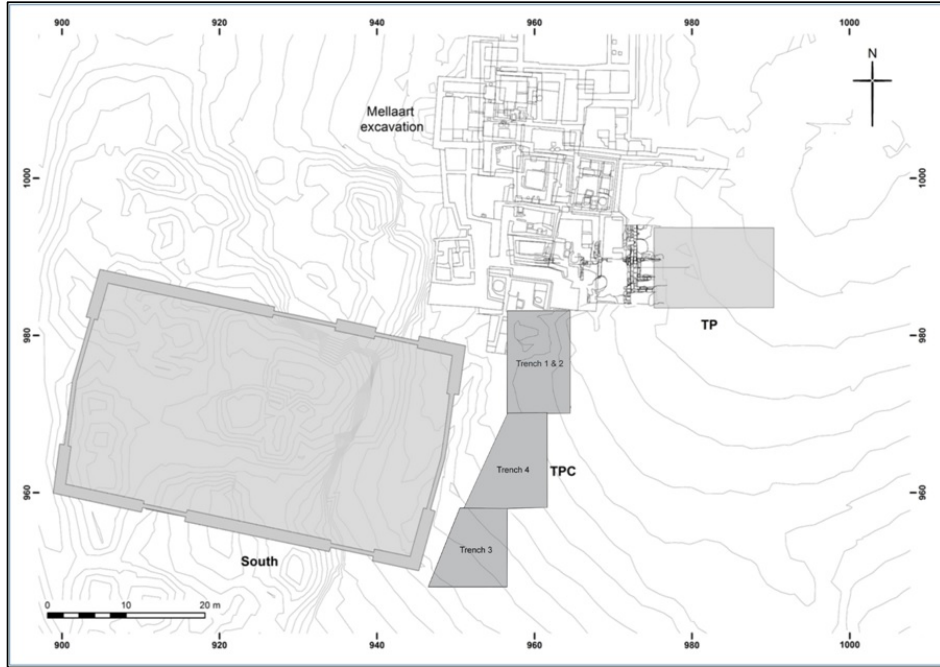
TPC Alanı Kazıları

*Arkadiusz Marciniak, Mateusz Dembowski, Patrycja Filipowicz, Katarzyna Harabasz,
Jedrzey Hordecki and Weronika Stosik
Adam Mickiewicz Üniversitesi, Poznan*

Giriş

2012 yılında Güney Alanı ile TP Alanı arasında TPC Alanı açılmış ve bugüne kadar dört açmada beş kazı mevsimi gerçekleştirilmiştir. Bu sezon 1 ay süren çalışmalar ise, Açma 4 ve daha az derecedeki Açma 3 üzerinde yoğunlaştı. Açma 3, 10 m uzunluğunda güney ve doğu kenarları ve 6 m uzunluğunda kuzey kenarı ile dörtgen şeklindedir. C.8m x 6m ölçülerindeki Açma 4, güneydeki Açma 3 ile kuzeydeki Açmalar 1 ve 2 arasında bulunur (Şekil 1).

TPC Alanı'ndaki çalışmaların ana hedeflerinden biri, 2001-2008 yılları arasında kazılan TP Alanı'nın stratigrafisini Güney Alanı'nın stratigrafik dizini ile ilişkilendirmektir. Özellikle, Güney dizininin sonu (B.10, Güney T Seviye) ve TP dizininin başlangıcı (B.81, Seviye TP M) arasındaki ilişkileri tanımak amaçlanmıştır. 2016 sezonunda Açma 4'te yapılan çalışmalarla, Neolitik mimari kazı çalışması üzerinde odaklanılmıştır. Bina hemen hemen tüm açma sınırları içine yerleştirilmiş, ancak diğer taraftan birçok post-Neolitik çukurla, özellikle batı ile kuzey duvarları arasına yerleştirilmiş geniş bir çukurla (F.7378) oldukça zarar görmüştür. Bina 150, TPC Bölgesi'nin bu bölümündeki en eski yapıdır ve TP ve TPC Alanlarında Doğu Höyüğü'nün üstünde bulunan en büyük yapılardan biridir. Zemin tabakaları, platformlar ve yataş alanlarından da anlaşıldığı üzere büyük olasılıkla uzun süre kullanılmıştır.

Şekil 1. TPC Alanı

Açma 4'te Yapılan Kazılar

Açma 4'teki yapılan kazılarda 2017 sezonunun amacı, B.150'deki kalan tüm yerleşme evrelerini kazmak ve özellikle binanın yapım aşamalarını tanımaktır. Bu yıl yapılan çalışma, en başından en sonuna kadar, dört karmaşık yerleşme evresinin tanımlanmasını mümkün kıldı.

Bu yıl 4 numaralı Açmate yapılan çalışmalarda, binanın güneybatı köşesinin hemen üstündeki ve sonra güneybatısındaki odada B.150 (Sp.585) kullanımından sonra kalan yapıların kazıları üzerine odaklanıldı. Eş zamanlı olarak, doğu platformlarının altındaki mezarları içeren binanın doğu ve iç batı bölümündeki platformların TP ve TPC alanlarında ilk gömütler olması üzerinde yoğunlaştı.

Erken Yerleşme Evresi: Mekân 639

Bu yalnızca onun güneybatı bölümünde tanınan B.150'nin ilk açığa çıkarılan evresidir. Zeminin altındaki tabakalara ya da zemine ulaşamadığından inşaat aşamasını temsil edip etmediğini belirlemek imkansızdır. Binanın duvarları ortaya çıkarılmıştır (Batı duvarı-F.7357, kuzey duvarı (F.8288,F.8267), güney duvarı (F.7499) ve doğu duvarı (F.8762)).

Binanın tamamında açığa çıkarılan en eski yapı, güneybatı odası olmuştur (Şekil 2). Büyük ihtimalle; 200'den fazla buluntunun yanı sıra içinde bulunan özel buluntu kümeleri de dâhil olmak üzere ortaya çıkarılan dişi heykelciklerin ve farklı türde sayısız nesnelere belirtiği gibi özel bir amaca hizmet etmiştir.

Şekil 2. Bina 150'nin güneybatı odasının ortofotoğrafi (F.8672)

Bu özelliklerin dışında, zaman kısıtlamaları ve projenin nihai tamamlanması nedeniyle sadece çöplük yapısı tamamen kazılmıştır. Kırmızı mermerden yapılmış cilalı topuz başı ve iki güzel sondaj aleti de dâhil olmak üzere önemli miktarda taş alet ve işlenmiş taşlardan oluşan bir küme barındırmaktadır. Bazı hayvan

Şekil 3. B.150'nin güneybatı odasında tahıl dolu iki kap (F.8678)

kemikleri ve obsidyen nokta da bu kutuya kasıtlı olarak koyulmuş olduğu düşünülmektedir. Duvarlar ve taban da özenle sıvanmış olduğu gözlenmektedir.

B.150'nin güneybatı odasının kullanım evresindeki zeminden kaynaklanan bir diğer ilgi çekici özellik, farklı nesne türlerinden oluşan zengin bir küme oluşturmaya idi (Şekil 3). Bu küme, muhtemelen vurma için kullanılan ahşap bir alet, tohumları olan son derece iyi korunmuş iki bitki (kamuş) konteyneri, bir düzine astragali, kil boncuk ve işlenmiş taşlar içeriyordu.

İlk heykelcik (32806.x1), çok yumuşak kireç taşından yapılmış, tamamen korunmuş oturmakta olan antropomorfik bir dişi heykelciktir. Yaklaşık 10cm yüksekliğinde, 8.50 cm genişliğinde ve 8.50cm kalınlığındadır. Bu heykelcik göğüslü ve şişman olup oturmakta olan bir kadını betimlemekte ve mide ve kalçayı vurgulamaktadır. Kollar ön tarafa katlanmış ve eller göğüslerle birleşmiş. Oval yüz yukarıya doğru eğik olsa da biraz yüz ayrıntısı da mevcut durumda.

İkinci büyük ve ağır antropomorfik heykelcik (32806.x2) mermerden yapılmıştır. 32806.x1'in sırtının yaklaşık 10 cm güneyine ve başının batısına kondukları bu figürde göğüslerin altına katlanmış kollar, uzatılmış bacaklar ve tasvir edilmiş ancak abartılmamış göğüsler ve karın bulunmaktadır. Arkadan oldukça düzdür. Baş kısmında gözlerin ve ağzın oldukça iyi bir şekilde betimlendiği görülmektedir. Her iki heykelcik de açmanın güney kesitinin üzerinden çıkarıldığından yapıyla ve çevreleriyle ilişkilendirilmeleri kolay olmamaktadır. Yapının bu kısmına özel bir işlev atfedildiği düşünülebilir.

Erken Yerleşme Evresi: Mekân 637

Şekil 4. Mekan 637'de zemin F.8698, Bina 150

B.150 batı platformunun yeniden inşa aşaması, F.8677 ve merkezi platform ise F.8694 olarak kaydedilmiştir. Aynı zaman civarında inşa edilmiş gibi görünen bu öğeler içinde batı platformu F.8677, ince sıva ve dış yüzey katmanlarından yapılmıştır. Üzerine belirsiz, kısa bir bölme duvarı yerleştirildiği görülmektedir. Orta platformun mekanın genişliği boyunca korunduğu ve batı bölümünde güzel oyulmuş kenarlara ve bir tür sekiye sahip olduğu gözlenmiştir (Şekil 4). Ancak, arazinin bu bölümündeki çalışmanın sona ermesi nedeniyle, F.8677 ve F.3893 platformları hariç olmak üzere, bu aşamadaki katlar ve platformlar kazılmamıştır.

Kuzeydoğu platformu F.3893, B.150 yerleşimin sonraki evrelerinde sayısız yeniden yapılanmaya tabi tutulmuştur. Sonraki aşamalara iki adet üst üste bindirilmiş platform inşa edilmiş ve binanın bu kısmı sonuçta bir ambar alanı hâline getirilmiş olduğu görülmüştür.

Şekil 5. Fırın (F.8756), Bina 150

Benzer bir bölme duvarı / seki merkezi ise, platformu güney platformundan ayırmaktadır. Bu merkezi platformda bir mezar kesiti tespit edildi. Bununla birlikte, daha sonraki gömüt kesitleriyle meydana gelen şiddetli tahribat nedeniyle içeriği, şekli ve boyutu belirtilmemiştir.

Doğrudan güneydoğu platformunun batısında, binanın güney duvarının karşısına yerleştirilen büyük bir ocak (F.8756) bulunuyordu ve hendeğin güney kesiminde üst üste yerleştirilmiş ateşlik alanlar da dizinin ilk ocağı olma özelliği taşımaktadır (Şekil 5).

B.150'nin güneybatı odasında, Sp.639'ten kesik bir platform kenarının üstüne bir duvar yapılmıştır. Bu duvarda ve bina dış duvarının güneybatı köşesinde biriken dolguda, çoğunlukla öğütme taşları ve büyük hayvan kemikleri olmak üzere farklı türden çok sayıda nesnenin bulunduğu iki ayrı küme tespit edilmiştir.

Şekil 6. Hayvan kemikleri ve öğütme taşlarından oluşan bir küme (F.8687)

Ara Yerleşme Evresi: Mekân 612

Binanın doğu kesimindeki platformların ve bençlerin yeniden inşası, Sp.612 olarak adlandırılan B.150 yerleşimin bir sonraki aşamasını işaret ediyor. Bu evreden kuzeyden güneye doğru bir dizi platform vardır: F.3893, F.3881, F.3855, seki F.3858, platform F.8659.

Binanın orta bölümündeki zemin, dış yüzey ve kullanım katmanları da dâhil olmak üzere farklı renkte birkaç ince katmandan yapılmıştır. Dış yüzey katmanları sadece orta bölümündeydi. Kuzey ve güney kısımlarındaki zemin kullanımı ise katmanları oda dolgusu üzerine doğrudan yerleştirilmiştir.

Şekil 7. Kap dolgusu (F.3882), Mekan 612, Bina 150

İlginç bir özellik ise, kasıtlı olarak zemine kesilmiş içlerinde birer kap (F.3882 ve F.3865) bulunan 2 dairesel çukur olarak öne çıkmaktadır (Şekil 7). B.150'deki platformlar ile ilişkili diğer tabakalara benzer şekilde, kasıtlı bir tabakayı temsil etmiş gibi gözükülmektedir. Bir başka ilginç tabaka ise, zemininin çok orta bir bölümünde kesilmiş ve tabanında üç büyük taş bulunan sığ bir çukur F.3894'ü içermektedir.

Geç Yerleşme Evresi: Mekân 594

Mekân 594, binanın yerleşim görmüş kısmının son evresini kapsamaktadır. Bu evredeki bazı yerleşim görmüş ve yapıım hâlindeki yapılar 2016 yılında tamamen veya kısmen kazılmıştır. Bunlar; orta bölümünde sağlam bir Zemin (F.8276), zeminde bir ateşlik ve aynı zamanda binanın doğu duvarına ve güney ve merkez

Şekil 8. Merkez doğu platformundaki Mezar F.3868

alanındaki platformlara yerleştirilen dört platformdan (güney platform F.3873, fırınlar F.8278, güneybatı F.8284, merkezi platform F.8279) oluşmaktadır.

İki mezar çukurundan (F.3867 ve F.3868) toplamda 22 adet birey iskeleti çıkmıştır (Detaylar için İnsan Kemiği Kalıntıları raporuna bakınız-Bölüm 5). Bunlar içerisinde Sk (23799) olarak numaralandırılmış genç bir kadına ait hamileliğin son dönemlerinde-büyük ihtimalle doğum sırasında ölmüş bir kadına ve bebeğe ait (Sk(23904)) bir mezar dikkat çekmektedir (Şekil 8).

Binanın kuzeydoğu platformunun (F.3893) üç kez yeniden inşa edilmiş ve ilk formu da yerleşim katmanlarının bulunduğu yükseltilmiş bir zemin olabileceği düşünülmektedir.

Seki (F.3859), orta platformu, bitişik güneydoğudaki platformdan(F.8275) ayırmaktadır. B.150'nin merkez platformuna ise belirgin olmayan bir sıva/blok kazılmıştır. Kendisi platforma kazınmış pota tabakayla daha eski bir çukura yerleştirilen dikdörtgen bir blok üzerine kurulmuştur.

Bina 150 Sonrasındaki Neolitik Yapılar

B.150 sonrası Neolitik yapıların kalan tabakaları açmanın güneybatı köşesinde, B.150 güneybatı odasının hemen üzerinde kazılmıştır. 585 numaralı mekân büyük ihtimalle B.150'nin terk edilmesinden sonra inşa edilmiştir. Bununla birlikte, ilginç bir şekilde, bu odanın, buraya konulan alışılmadık nesnelere de belirttiği gibi, B.150'nin (F.8672) önceki güneybatı odasının özel karakterini korumakta olduğu görülmektedir.

Sp.585'i oluşturan küçük bir odanın ana yapı elementleri orta bölümündeydi ve doğu-batı doğrultusunda her ikisi de B.150'nin daha önceki batı duvarına karşı inşa edilmiş iki paralel duvarı da (sonraki F.8271 ve önceki F.3886) içeriyordu. Bununla birlikte, Neolitik sonrası yerleşim faaliyetlerinin önemli bir ölçeğinden dolayı, bu duvarları önceki sezonlarda kazılmış olan Sp.585 duvarlarına bağlamak oldukça zordur.

Açma 3'te Yapılan Kazılar

2017 sezonunda Açma 3'te yapılan çalışma batı bölümünde yoğunlaştı. Önceki sezonda, 493, 515, 520, 521, 562, 573, 574 ve 575 numaralı mekânlar arasındaki ilişkiler kurulabilmiştir. Bu yılki çalışmalarda ise ikisinin, yani B.122'den Sp.562'ye ve B.166'dan Sp.515'e kadar, daha fazla kazılmasına yoğunlaşılmıştır. Sp.562'deki çalışmanın ana amacı, F. 8262 platformunun altındaki mezarları açığa çıkarmak ve kazmak olmuştur. Bu çalışma çok ilginç bir mezarlık dizininin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Sp.515'teki çalışmanın ana amacı ise, 2013 yılında ortaya çıkarılan F.7173 platformu ile mekânın kalan kısmı arasındaki ilişkiyi tanımak olmuştur. Açma 3'teki bu sezonun nihai hedefi, açmada bulunan yapılar ile Güney Alanı'ndaki yapılar arasında bir stratigrafik bağlantı bulmaktır ve bu amaca Güney Korugan'ın güneybatı köşesinde yapılan 10 günlük kazılar sonrasında ulaşılmıştır.

Bina 122, Mekân 562

B.122- S.562'de bugüne kadar yapılan çalışmalar, yerleşmenin son evreleri ile ilgili birtakım yeniden yapılanmaların ortaya çıkarılmasını mümkün kılmıştır. Mekân 562, binanın kuzeydoğusundaki odayı kapsamaktadır; çünkü orta bölüm TPC ve Güney alanlarını ayıran sapma işaretinin altında bulunmaktadır.

Geç Mezar Dizini

Geç mezar dizini, tüm alt yuvarlak çukurlara benzer boyutlarda 3 kesit (F.3888, F.3889, F.3890) olarak tanınmıştır. Tüm bu mezarların dolguları ise; platformun (F.8262) yüzeyinin tepesinden görülebilen, birbirlerine çağdaş olan hafif kahverengi sağlam ve yoğun killerden oluşmaktadır. Buna ek olarak, üç ayrı kesit de kuzey-güney dizininde yer almaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. Platform F.8262'deki mezar çukurları (F.3888, F.3889, F.3890), Alan 562, Bina 122

Bu üç mezar çukurunda F.3888'den 3-12 yaşlarında bir çocuk, F.3889'dan 20-35 yaşlarında bir genç kadın, F.3890'dan ise bir çocuk mezarı çıkmıştır. Detaylar için Bölüm 5'e bakınız. F.3888, F.3889, F.3890'ın dolgusu; bazı diğer buluntuların yanı sıra obsidyen, hayvan kemikleri, seramik, taşlar ve odun kömürü gibi karışık materyallerin hepsini sunmaktadır. F.3888'in dolgusu ise obsidyen (23780.x1) ve astragal kümesi (23780.x2) içermektedir.

Ara Mezar Dizini

En düşük yükseklik seviyesinde gerçekleşen diğer mezar olayları, bazı yapısal ve yüzeysel sıva katmanlarının altında tanımlanmıştır. F. 8691, F. 3890'ın altına yerleştirilmiş olarak ayırt edilirken; F. 8676, F. 3888'in hemen altına yerleştirilmiştir. Her iki mezar da oldukça küçük bir alt oval kesimde (0.56 m genişliğinde 0.7 m uzunluğunda ve 0.24 m ila 0.30 m derinlikte) yer alıyordu. Bunların hepsi muhtemelen daha sonraki mezarlarla bozuldu. F.8691, birincil olarak bozulmuş ve hoker pozisyonundaki bir bireye ait mezar kesitinin dibinde daha seyrek kahverengi kil ile dolu olduğu görülmüştür.

Erken Mezar Dizini

En erken mezar dizini iki ayrı olayı içeriyor: F.8671 ve F.8685. Bu mezarlar, F.8262 platformunda gömülü olan en erken bireyler olarak kabul edilmiştir.

Mezar kesitleri, örtüşen mezar kesitleri nedeniyle planda net değildi. Mezar F.8671, platformun kuzey-orta-güney bölümünde meydana gelen hayvancılık nedeniyle kısmen bozulmuş bir bebek barındırıyordu. Bu kişi, bu platformda tanınan diğer bireylerin kalıntılarının nazaran daha kötü korunmuştur.

Bu yıl kazılan B.122'deki diğer bir özellik, B.122'nin güneyine yerleştirilen bir ocak yapısını da (F.8295) içermektedir; fakat duvarın işlenmemiş kalması nedeniyle tespit edilememiştir.

Bina 166, Mekân 515

Bina 166, Açma 3'ün batı kısmında ve Güney Alanı'nın güneydoğu kesiminde yer almakta ve TPC Alanı'ndaki çalışmaların ana hedeflerinden birini belirleyerek iki kazı alanı arasındaki bağlantıyı oluşturmaktadır. Aralarındaki ilişki her iki açmada da bir dizi duvar analizi yapıldıktan sonra kurulmuştur. B.166'nın köşesinin güneydoğu bölgesinin yeniden inşasının, kuzey kesimindeki en eski platformlarla (F.8669 ve F.8670) eş zamanlı olduğu görülmüştür. Platformlar ise binanın doğu duvarı F.3879'da birbiri ardına yerleştirilmiş ve yüzey boyanmamış olsa da sıvanmış olarak bulunmuştur.

Güneydeki F.8661platformu, F.8670 platformunun üstüne inşa edilirken kuzeydeki F.8660 platformu da F. 8669 platformunun üstüne inşa edilmiştir. Platform yüzeyi killi ve çok sağlam bir sıva katmanı ile örtülmüştür.

Güney Alanı Kazıları

B.166 ile Güney Alanı'ndaki ilgili yapılar arasındaki ilişkileri keşfedebilmek amacıyla, güney koruganın doğu duvarının güneyine paralel iki adet açma açılmıştır. Bu Açma, 2004 ve 2005'te kazılan yapıların doğu kenarına ve de özellikle B.44 (F.1340)'ün batı duvarının yanındaki platforma ulaşmaktadır (Regan 2004, 2005).

Daha sonra gerçekleşen aktivitelerin kalıntıları ise, ambalaj ve zemin yüzeyini yok eden büyük bir kesiklik oluşturmuş. Daha sonrasında bu kesit, hem B.166'nın batı ve kuzey duvarlarının hem de ambalajın üzerine yerleştirilen üst üste binmiş orta derece katmanlarla doldurulmuştur.

Şekil 10. B.166'nın batısındaki çöp alanı (23956)

Kaynaklar

Farid S.

2014, The South Shelter Foundation Trenches. In *Çatalhöyük Excavations: the 2000-2008 Seasons* (Çatalhöyük Research Project Volume 7), ed. I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, 247-281.

Marciniak A., Filipowicz P. and A. Mickel,

2012, The excavations of the TPC Area in the 2012 season. *Çatalhöyük 2012 Archive Report*, pp.61-75.

Marciniak A., Filipowicz P., Johansson E. and A. Mickel,

2013, The excavations of the TPC Area in the 2013 season. *Çatalhöyük Archive Report 2013*, pp. 74-93.

Filipowicz P., Harabasz K and J. Hordecki 2014, Excavations in the TPC Area. *Çatalhöyük 2014 Archive Report*, pp. 72-79.

Marciniak A., P. Filipowicz, J. Hordecki and A. Mickel

2015, The excavations of the TPC Area in the 2015 season. *Çatalhöyük 2015 Archive Report*, pp. 72-83.

Marciniak A, Dembowski M., Hordecki J. and Stosik W.,

2016, Excavations in the TPC Area, *Çatalhöyük 2016 Archive Report*, pp. 73-84.

Regan R.

2004, Building 44, South Summit Area. *Çatalhöyük Archive Report 2004*, http://www.catalhoyuk.com:8080/archive_reports/2004/ar04_12.html.

Regan R.

2005, Buildings 44 & 56. *Çatalhöyük Archive Report 2005*, http://www.catalhoyuk.com:8080/archive_reports/2005/ar05_14.html.

Regan R.

2013, The Sequence of Buildings 75, 65, 56, 69, 44 and 10 and External Spaces 119, 129, 130, 144, 299, 314, 319, 329, 333, 339, 367, 371 and 427. In *Çatalhöyük Excavations: the 2000–2008 Seasons* (Çatalhöyük Research Project Series Volume 7), ed I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, 131-190.

Kültürel ve Çevresel Malzemeler

Bölüm 5

İnsan Kalıntıları

Scott Haddow¹, Marco Milella², Belinda Tibbetts³, Eline Schotsmans¹, Christopher Knüsel¹
¹PACEA, Bordeaux Üniversitesi, ²Zürih Üniversitesi, ³Exeter Üniversitesi

Giriş

2017 yılı İnsan Kalıntıları Ekibi Christopher Knüsel'in başkanlığında (Université de Bordeaux), Scott Haddow (Bordeaux Üniversitesi), Marco Milella (Zürih Üniversitesi), Belinda Tibbetts (Exeter Üniversitesi), Eline Schotsmans (Bordeaux Üniversitesi), Irene Dori (Bordeaux Üniversitesi), Evan Garofalo (Arizona Devlet Üniversitesi), Jessica Pearson (Liverpool Üniversitesi), Marin Pilloud (Nevada Reno Üniversitesi), Maciej Chyleński (Poznan Üniversitesi), Michelle Gamble (Avusturya Arkeoloji Enstitüsü) ve Sophie Moore'dan (Brown Üniversitesi) oluşmuştur. Yüksek lisans öğrencileri Cassie Skipper ve Donovan Adams kaldıkları süre boyunca lab asistanlığı yapmışlardır.

2017 sezonunda neolitik döneme tarihlenen 44 farklı mezar çukurundan 77 birey (58 tanesi birincil gömü ve 19 tanesi zarar görmüş birincil gömü/ikinci gömü) kazılmıştır. Bu bireylerin 14 tanesi Güney Alanı'ndan, 30 tanesi Kuzey Alanı'ndan ve 33 tanesi de TPC Alanı'ndan çıkarılmıştır.

Kuzey Alanı Neolitik Mezarları

Şekil 1. Bina 52'nin kuzeybatı platformundaki Mezar F.8508 Sk(23469) (Fotoğraf:Jason Quinlan)

Bina 52 ve Bina 167

F.8508, Sk (23469), Kesit(23466), Dolgu (23465)

Öğe 8508 bir fetüsün birincil gömüsünü içermektedir. Beden sabit bir şekilde yerleştirilmiş ve sargılanmış bir halde dar bir alana gömülmüştür. Başı batıya ayakları ise doğuya doğru yönelmiştir. Ölüm sırasında tahmini olarak 34 haftalık olduğu düşünülmektedir. Sağ kaval kemiğinde bir patoloji gözlenmiştir. Bu mezara ilişkin hiçbir eşya bulunmamıştır. Bu mezar dolgusundaki toprağın pH değeri 7.9 ve iletkenliği 12mS'dir (Munsell renkerli 10yr 6/3 Donuk kahverengi)

F.8509, Sk (23480, 23481), Kesit (23473), Dolgu (23472)

Bu öge numarası 2013 ve 2014 yıllarında kazılan mezar çukurlarının güney kenarında bulunan en az iki bireye ait eklem yerlerinden ayrılmış kemiklere verilmiştir. Sk (23480) bir yetişkine ait sağ alt çene kemiği parçası ile omurdan oluşmaktadır. Sk (23481) ise bir çocuğa ait 4 adet göğüs omur, kaburga kemikleri, kalça kemiği ve omuz bölgesine ait kemikler yer almaktadır. Bu buluntularla ilişkili bir eşya bulunmamıştır.

F.8510, Sk (23477), Kesit (23475), Dolgu (23474)

Öge 8510 yaklaşık bir yaşlarındaki bir bebeğe ait birincil müdahale görmüş bir mezardır. Mezar daha sonraları eklenen F.7127 tarafından bozulmuştur. Alanda insitü olarak sadece sağ uyluk ve kaval kemiği kalmıştır. Boyut ve renk açısından değerlendirildiğinden Sk(30513) ün yerinde olmayan kemiklerine en yakın insan kalıntılarının sk (23477) olduğu düşünülmektedir. Mezarın bir tekstil parçası içinde olduğu düşünülmektedir. Bu mezara ilişkin bir patoloji ve yakınlarında mezarla ilişkilendirilebilecek bir eşya bulunmamıştır.

Şekil 2. F.8516 nolu mezar-Sk(23805)
(Fotoğraf: Jason Quinlan)

F.8516, Sk (23805), Kesit (tanımlanamamış), Dolgu (23804)

F.8516 bir bebeğe ait birincil bozulmamış bir mezardır. Sağ tarafına yatmış ve başı kuzeydoğuya bakan bu birey dizler kafatasına gelecek şekilde bulunmuştur. Kafatası oldukça bozulmuştur ancak intracranial kemiklerine göre tahmini olarak 18 aylık olduğu söylenebilir. Örlmüş bir örtünün izlerine rastlanmıştır. Bu bebeğin sol ayak bileğinde beyaz ve siyah boncuk dizilerine rastlanmıştır. Boyun bölgesinde de pembe boncuklar, sağ el bileği hizasında da beyaz deniz kabuğundan yapılmış boncuklar ve sağ el civarında da ezilmiş bakır bulunmuştur. Kafatasının bir parçasında zincifreye boya görülmüştür. Bu boya izi taşınabilir XRF cihazıyla da tespit edilmiştir. Bu mezar çukuru daha sonraki dönemlerdeki bir mezar tarafından bozulmuş ancak kemiklerin yeri bozulmadan yeni gömme işlemi tamamlanmıştır (2013 yılında kazılan F.7127).

F.8521, Sk (Birincil birey 23827; birincil bozulmuş birey: 23837), Kesit (23826), Dolgu (23823)

Sk (23827) ölüm sırasında 35-45 yaşlarında olduğu tahmin edilen yetişkin bir kadına ait bir mezardır. Aynı mezarda kısmi olarak kemiklerin yerinde duran 5-7 yaşlarında bir çocuğa ait Sk (23837) bir mezar daha bulunmaktadır. Yetişkinde diş oturma bozukluğu ya da tek taraflı kullanımdan kaynaklandığı düşünülen asimetrik diş aşınması gözlenmektedir. Bir azı dişin kırıldığı ve abse yaptığı görülmektedir. Çocuk mezarında herhangi bir patolojiye rastlanmamaktadır.

Şekil 3. Bina 167'nin merkez doğu platformunda çıkan Mezar F.8516
(Fotoğraf: Jason Quinlan)

Şekil 4. Bina 52 ve altında yer alan B.167'deki mezarları gösteren plan

Bina 131

F.7961, Sk (birincil: 23126; ikincil crania: 23123, 23124, 23125, 23148, 23149), Kesit (belirlenmemiş)), Dolgu (30039)

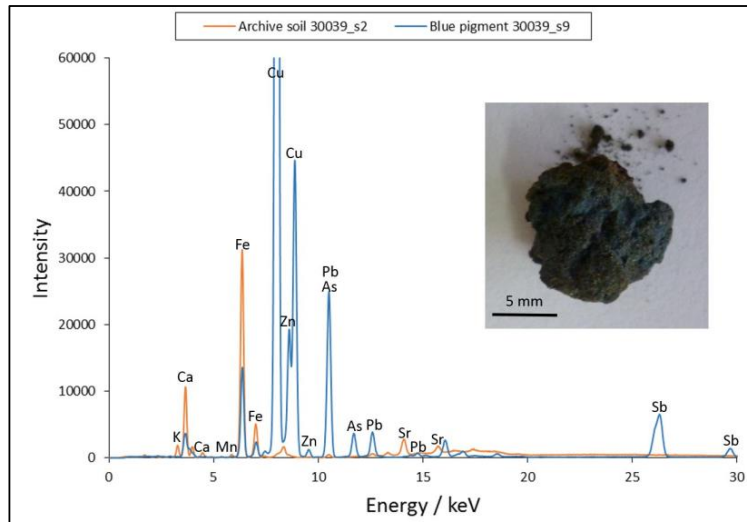
Bu öge pek çok sezon boyunca düzenli olarak kazılmış ve çok sayıda iç içe geçmiş mezardan oluşmaktadır. Dolgunun enen altında büyük ihtimalle 16-20 yaşlarında bir dişi ergene ait bir iskelete rastlanmıştır (Sk(23126)). Bu mezarın etrafında bulunan çok sayıda infracranical kalıntıya dayanarak merkezi bir dolgu alanı olduğu söylenebilir. Kesitin doğu ucunda da çok sayıda kafatası ve çene kemiğine rastlanmıştır (Şekil 5). Bu mezarla ilişkili olarak içlerinde boyun el ve ayak bilekleri çevresinde taş ve deniz kabuğu boncuklar, sıvanmış bir obsidyen ayna, kırmızı ve sarı okre, ahşap objeler, koyu mavi pigment ve örgü tekstilçok sayıda mezar eşyası ortaya çıkarılmıştır. Mezarın pek çok kısmı bir kemirgençe açılan çukurlar yüzünden bozulmuş durumdadır.

İkincil olarak yerleştirilmiş çok sayıda kafatasının tahmini yaşları ve cinsiyetleri şöyledir : Sk (23123), 15, büyük ihtimalle dişi; Sk (23124), 15, büyük ihtimalle erkek; Sk (23125), 15-18, erkek; Sk (23148), 2-3; Sk (23149), 3-12 yaş. Bu yerli yerinde olmayan kemikler Sk(23126)nın üstünde ve etrafında bulunmuştur. Bu ögeye komşu olan bir başka öge de (F.8708, daha önceki adı F.7963) buna benzer bir çoklu mezar olarak gözlenmiştir. Bu iki mezardaki toplam birey sayısının belirlenmesi için kapsamlı analizlerin yapılması gerekmektedir.

Şekil 5. Mezar F.7961 ve obsidyen ayna ve izole haldeki kafatasları

Koyu mavi pigment (30039.s9) taşınabilir XRF cihazı ile analiz edilmiş ve bakır (Cu), arsenik (As) antimon (Sb), kurşun (Pb) and çinko (Zn) içerdiği tespit edilmiştir. Bu örneklerin mezar dolgu toprağından alınıp alınmadığıın teyidi için de örnek alınmış ve toprakta normal olarak gözlenen potasyum (K), kalsiyum (Ca), demir (Fe) ve strontiyum (Sr) elementine raslanmıştır (Şekil 6). Bu malzeme ODTÜ’de detaylı incelenecektir.

Şekil 6. F.7961'den alınan mavi pigmentin XRF analizi sonucu

F.8708 (daha önceki F.7963), Sk (32330), Kesit (belirlenememiş), Dolgu (22676)

Öge 7963, ilk olarak 2016 yılında kazılmış ve bu sene tamamlanmıştır. 2016'da çıkan kafatasının Sk(32330) bu bireye ait olduğu belirlenmiştir. Tahmini olarak 12-20 yaş arasındaki bir ergene ait olduğu düşünülen bu bireyde süt dişlerinde oldukça aşınma gözlenmektedir. Bireyin eksik olan kemiklerinin daha sonraki dönemlerde yapılan mezar çukurlarınca bozulduğu ve başka bir yere alındığı düşünülmektedir. Bu iskelet pastel turuncumsu kahverengi bir organik malzeme ile kaplı olarak bulunmuş ve bu da malzemenin kıyafet olabileceğini düşündürmektedir. Bu mezarın toprağı bazik olup (pH 7.75) 2512 µS iletkenliğe sahip olduğu belirlenmiştir (Munsell renk 10YR 5/2 grimsi kahverengi). Kemiklerden uzakta alınan toprak örneğinde ise bu değerler sırasıyla pH7.76 ve iletkenlik 211µS şeklinde olmuştur (Munsell renk 10YR 5/2 grimsi kahverengi). Bu mezarla ilişkilendirilebilecek eşya bulunmamıştır.

F.8367, Sk (23075), Kesit (23083), Dolgu (23065)

Bu mezar bir ahşap içine yerleştirilmiş bir erken doğan bir fetüsün birincil gömüsüdür. Vücudun orta yerinde bir deniz kabuğunun yerleştirildiği görülmüştür. Tahmini ölüm yaşı 36 haftalık. Tekstil parçaları ve ahşap parçaları için analiz örnekleri alınmıştır. Taşınabilir XRF ile yapılan ölçümlerde ahşap malzeme üzerinde görünen kırmızı pigmentin demir oranının pigmentten mi yoksa mezar çevresinden mi kaynaklandığı belirlenememiştir. Bu pigmentin zencifre olmadığı bilinmektedir.

F.8373, Sk (23115), Kesit (23114), Dolgu (23116)

Öge 8373 sıkıca hoker pozisyonuna getirilmiş orta yaşlı bir kadına ait bir mezardır (Şekil 7). B.131'in kuzey duvarı boyunca bulunan diğer mezarlarda olduğu gibi bulunan kemikler yangından kaynaklanan aşırı sıcaklık dolayısıyla mavi-siyah ile açık kahverengi arasında değişen renklerde. Karbonlaşmış beyin dokusu bulunmuştur. Kafatasının frontal kısmında sağlıklı bir şekilde iyileşmiş bir travmatik lezyon görülmektedir. Bireyin ayakları civarında bulunan deniz kabukları dışında başka bir eşya bulunmamıştır.

Şekil 7. Bina 131'in kuzey duvarı boyunca yerleştirilmiş Mezar F.8373-Sk (23115)

F.8374, Sk (23118, 23130), Kesit (23117), Dolgu (23119)
Öge 8374, B.131'in kuzey duvarı boyunca yerleştirilmiş çifte mezardır. Sk (23118) 11 yaşlarında bir çocuğa Sk(23130) ise tahmini olarak 6 aylık bir bebeğe aittir. Bu tahminler diş gelişimleri dikkate alınarak yapılmıştır. Yanyana yatırılmış olan iki birey de sıkı bir şekilde hoker pozisyonuna alınmıştır. Bu mezar B.131'in yapım sürecinde eklenmiş gibi durmaktadır. Yine aynı binada bulunan pek çok mezar gibi kemik renkleri yüksek sıcaklıktan dolayı mavi-siyah kahverengidir (Şekil 8).

F.8375, Sk (23121), Kesit (23120), Dolgu (23122)
Öge 8375 güneybatı platformunun hemen güneyine merkezi zemin alanında bulunmuştur. Hoker pozisyonunda bulunan bir çocuğa ait olan mezarın ısıdan çok etkilenmediği görülmüştür(Şekil 9).

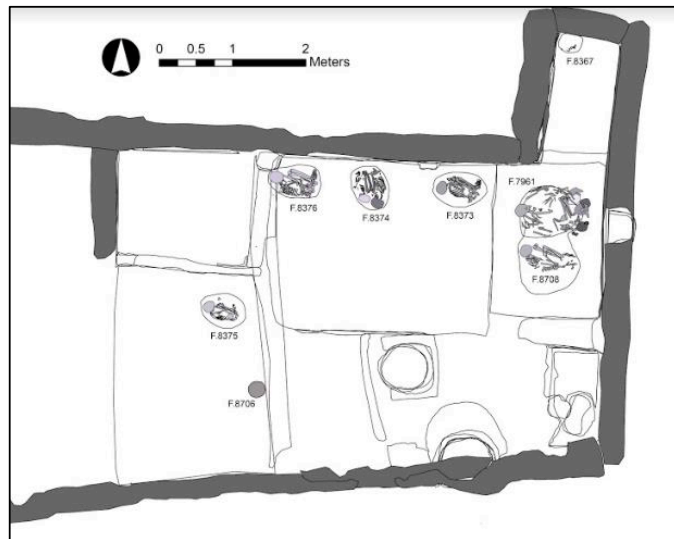
Şekil 8. Mezar F8374-Sk(23130) (sol) ve Sk (23118)(sağ)

F.8376, Sk (23128), Kesit (23129), Dolgu (23127)
Öge 8376 bozulmamış birincil bir genç yetişkin mezardır. Sıkı bir şekilde hoker pozisyonunda bulunan bireyin kemiklerinde ısıya bağlı renk değişikliği gözlenmiştir. Bu mezar ile ilişkilendirilebilecek bir eşya bulunmamıştır.

F.8706, Sk (23091), Kesit (23093), Dolgu (23092)
Öge 8706 dikme duvar çukurunun hemen altında bulunmuştur. Bireyin kafatası ve uzuvları oldukça zarar görmüştür. Tahmini olarak 30 haftalık olduğu düşünülen bu bebeğin mezarında herhangi bir eşya bulunmamıştır.

Şekil 9. Mezar F.8375, Bina 131

Şekil 10. B.131'in planı üzerinde bulunan mezarlar ve yerleri

Bina 132

2017 yılında B.132'nin merkeze yakın doğu kısmında üst üste 3 adet (F.7747, F.8331 and F.8337) mezar kazılmıştır. Bu mezarlar, aşağıda en erkenden en geç döneme ait olana doğru bir sırayla açıklanmıştır.

F.8337, Sk (32744), Kesit (32792), Dolgu (NO FILL ASSIGNED)

Öge 8337 en erken dönem mezarı olup en çok hasar görmüş olandır. Cinsiyeti tayin edilemeyen bu iskeletin sadece sağ ve sol ayakları insitü bulunmuş, geri kalan kemiklerin yerlerinin oynadığı belirlenmiştir. Bu mezara ait bir eşya bulunmamıştır.

F.8331, Sk (32770), Kesit (32768), Dolgu (32733, 32767)

Öge 8331 yetişkin bir erkek bireye ait birincil bozulmuş bir mezardır (Şekil 11). Bu mezarın açılması sırasında bir altta yer alan F.8337 oldukça zarar görmüş ve kemiklerinin bir kısmı bu mezarın yakınlarından alınmıştır. Batı köşesinde açılan yeni mezar çukuru ile zarar gören bu bireyin kafatası çene kemikleri ve omuz kemiklerinden yerinden oynadığı görülmektedir. Sk (32770) nolu bu iskeletle doğrudan ilişkili olduğu düşünülen çok sayıda mezar eşyası bulunmuştur. Dört adet kemik yüzük (32767.x10, x14, x15, x16), her iki bilekte de boncuk bilezikler bulunmuştur. İşlenmiş hayvan kemiğinden yapılan bir kemer tokası (32767.x11) ve diz civarında bir toka bulunmuştur. Bunların bir tekstili tutturmak için kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Ancak, böyle bir tekstile ait bir iz bulunamamıştır.

Şekil 11. Bina 132'deki birincil bozulmuş mezarın (F.8331) ortofotoğrafi, Mezar çukurunun kuzeyinde Sk(32744)'e ait ayak gözükmektedir.

Şekil 12. F.7717 Sk(32741) ve arja planda daha erken dönem mezarları F.8331 ve F8337 (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Şekil 13. F.8319 - Sk(32762), Bina 132

F.7747, Sk (birincil: 32741; ikincil kafatasları: 32742, 32743), Kesit (32087), Dolgu (32088)

Öge 7747 bu mezar dizisinin son mezarı olup cinsiyeti tayin edilemeyen yetişkin bir bireye aittir (Şekil 12). Baş kuzeyi gösterecek şekilde yerleştirilen mezarın çukurunda iki bireye ait kafatası ve çene kemikleri de bulunmuştur. Diğerindeki aşınmalar dikkate alınarak bunlardan birinin genç bir yetişkine Sk (32742) ve diğerinin ise yaşlı bir yetişkine Sk (32743) ait olduğu görülmektedir. Bu üç mezar çıkarıldıktan ve analiz edildikten sonra çene kemiği ve kafataslarından birinin Sk(32742) (büyük ihtimaller Sk (32770)ten çıkarıldığı anlatılmıştır. Diğer kafatasının ise erken dönem mezarla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Sk (32741)'den alınan toprak örneği bazik pH7.73 olup 7.4mS iletkenliğe sahiptir (Munsell Renk 10YR 5/3 kahverengi). 32741 in ilk mezarının yakınlarından alınan toprağın değerleri ise sırasıyla pH7.57 ve 10.3mS olmuştur (Munsell Renk 10YR 5/3 kahverengi).

F.8319, Sk (32762), Kesit (32716), Dolgu (32715)

Öge 8319 oldukça bozulmaya uğramış yaşlı bir bireyin birincil gömüsüdür (Sk32762). Bireyin iki eli de boynunun arkasında olacak şekilde gömüldüğü görünmektedir. Omuzlarda belirli bir malzeme ile sarıldığını düşündürülen orta rotasyon gözlenmektedir. Ancak, bu malzeme günümüze ulaşmamıştı. Kafatasında ve bel bölgesinde kırmızı pigment izlerine rastlanmıştır. Bu mezarla ilişkilendirilebilecek eşya çıkmamıştır.

Mezar dolgusundan iskeletin hemen yanından alınan toprak örneği (32715.s4) bazik pH 6.79 değerini gösterme ve 6.7mSlik bir iletkenlik içermektedir (Munsell Renk 10 YR 6/3 donuk kahverengi). Mezar dolgusundan alınan örneğin ise pH'ı 7.01 iletkenliği ise 7.1 mS olarak tespit edilmiştir (Munsell Renk 10 YR 6/3 donuk kahverengi).

F.8320, Sk (32723), Kesit (32718), Dolgu (32717)

Öge 8320 sepet içerisinde 3-4 aylık olduğu düşünülen bebek iskeletine aittir. Oturur biçimde yerleştirilen bireyin zamanla yapılan dolgular sonrasında açısının değiştiği gözlenmektedir. Üst beden büyük kısmının alt beden hizasında bulunması insitü çürümenin gerçekleştiğini düşündürmektedir.

F.8345, Sk (32777), Kesit (23609), Dolgu (23608)

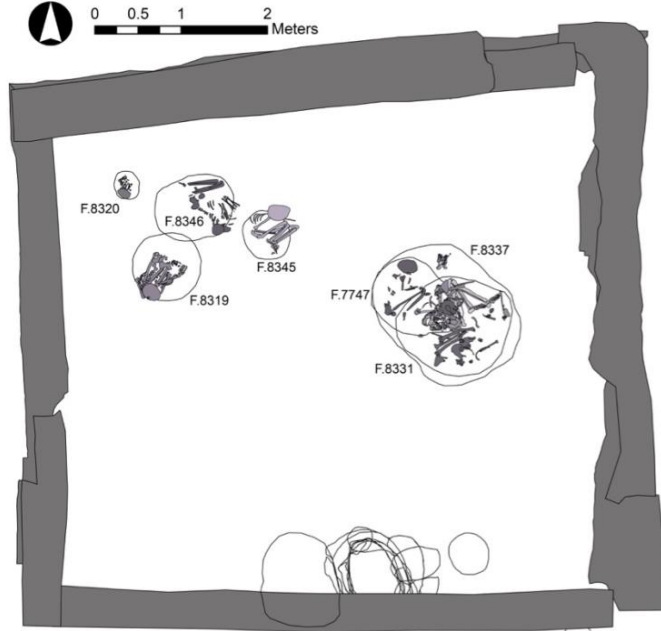
Öge 8345 tahmini olarak bir erkek yetişkin bireye Sk(32777) ait birincil gömüdür. Bireyin çok sıkı bir şekilde bağlandığı gözlenmektedir. Stratigrafik olarak temel sırasında açılan bir mezar çukuru olduğu düşünülmektedir. Mezar dolgusu içinde iskelete yakın bir noktadan alınan örneğin pH'ı 7.15, iletkenliği de 6.6mS (Munsell Renk 10 YR 6/3 donuk kahverengi) olarak tespit edilmiştir. Yine dolgu içinden ama iskeletten uzakta alınan örnekte ise aynı değerler sırasıyla 7.21 ve 7.3 mS olarak belirlenmiştir (Munsell Renk 10 YR 6/3 donuk kahverengi).

Şekil 14. F.8345- Sk(32777)

F.8346, Sk (23617), Kesit (23611), Dolgu (23610)

Öge 8346 birincil bir gömü olan tahmini olarak erken bir yetişkine ait bir mezardır. Bu mezar ile ilgili en dikkat çekici nokta çukurun bireyin boyutlarına çok büyük oluşudur. Stratigrafik olarak bu mezarın temel mezarı olduğu söylenebilir. Bu mezarla ilişkilendirilebilecek bir eşya bulunmamıştır. Mezar dolgusu içinde iskelete yakın bir noktadan alınan örneğin pH'ı 7.67, iletkenliği de 6.5mS (Munsell Renk 10 YR 4/3 kahverengi) olarak tespit edilmiştir. Yine dolgu içinden ama iskeletten uzakta alınan örnekte ise aynı değerler sırasıyla 7.79 ve 7.9 mS olarak belirlenmiştir (Munsell Renk 10 YR 4/3 kahverengi).

Şekil 15. B.132'nin planı üzerinde mezar yerleri

Güney Alanı Neolitik Mezarları

Bina 17

F.8018, Sk (21884), Kesit (21820), Dolgu (21819)

Öge 8018 bir yetişkin bir breye ait birincil gömüdür. Sk (21884) nolu bu mezar doğu da F.8204, güneyde F.8019 mezarlar ile kuzeyde F.8017 nolu mezar çukuru tarafından bozulmuştur. Kemik kalıntıları koyu kırmızı renge boyalı bir halde ve fitolit kalıntılarıyla beraber bulunmuştur. Bu mezarla ilişkilendirilebilecek bir mezar hediyesi bulunmamıştır. Taşınabilir XRF cihazı ile yapılan incelemelerde bu kırmızı pigmentin demir bazlı aşı boyası olduğu belirlenmiştir.

Şekil 16. Birincil mezar F.8018- Sk(21884) (Fotoğraf: Jason Quinlan)

F.8048, Sk (23231), Kesit (23239), Dolgu (23232)

Öge 8048 bir bebeğe ait birincil gömüdür. Mezar, f.8015 nolu bir başka mezar tarafından bozulmuştur. Göğüs kemiklerinin pek çoğu, sol ön kol ve el, pelvis ve sol alt bacak ve ayak eksik durumdadır. İnsitü olarak boyun çevresinde 40ı aşkın boncuktan oluşan kemik, deniz kabuğu ve taştan yapılmış bir kolye bulunmuştur.

F.8450, Sk (23238), Kesit (23242), Dolgu (23255)

Öge 8450, Sk (23238.1) numarası verilen bir çocuğa ait bir mezardı (Şekil 17). F.8452 nolu çukurun açılması sırasında zarar görmüş ve kafatası, çene kemiği, boyun ve omuz kemikleri gibi kemikler çukurun içerisinden çıkmamıştır. Bu mezarla ilgili olarak dikkat çeken husus kalçada ve bacak kemiklerinde gözlenen kırmızı pigmenttir (23238.s5 and s6). Taşınabilir XRD ile demir (Fe) içeriği tespit edilmiştir ancak sulfur (S) ve civaya (Hg) rastlanmamıştır. Dolayısıyla, bud emir yoğunluğunun pigmentten mi yoksa mezar çevresinden mi kaynaklandığı belirlenememiştir. Bu mezarın dolgusunda ikinci bir çocuğa ait Sk (23238.2) ait sağ femur bulunmuştur. Bu iki bireyin birbirleriyle ilişkisi konusunda bir netlik yoktur. Bu mezarın stratigrafisi itibarıyla temel mezarı olduğu söylenebilir. Mezar dolgusu içinde iskelete yakın bir noktadan alınan

örneğin pH'ı 8.72, iletkenliği de 219mS (Munsell Renk 10 YR 4/2 koyu grimsi kahverengi) olarak tespit edilmiştir. Yine dolgu içinden ama iskeletten uzakta alınan örnekte ise aynı değerler sırasıyla 8.71 ve 221 mS olarak belirlenmiştir (Munsell Renk 10 YR 4/2 koyu grimsi kahverengi).

Şekil 17. F.8450 –Sk(23238) ve daha erken döneme ait F.8049-Sk(23237) (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Mekan 620

Şekil 18. Sepet mezar F.8047-Sk (23234) (Fotoğraf: Jason Quinlan)

F.8047, Sk (23234), Kesit (23230), Dolgu (23229)

Öğe 8047 bir sepet içinde prematür doğmuş bir fetüse ait mezardır. Sepetin kapağının çöktüğü gözlenmektedir. Ölüm sırasında tahmini olarak 32-34 haftalık olan bu bebeğin anne karnı gelişimi dikkate alındığında hayatta kalma şansının olmadığı söylenebilir.

F.8049, Sk (23237), Kesit (23241), Dolgu (23228)

Öğe 8049 bir çocuğa ait kemiklerin barındıran birincil bir mezardır (Sk(23237)). Alt bacak kemiklerinin yerinde olmadığı gözlenmektedir. Ancak, bu durum F.8452 için açılan çukur sırasında yerlerinde alındıklarını düşündürmektedir. Yer yer kırmızı pigmente rastlanan bu kalıntılar içerisinde sol dirsek hizasında bir obsidyen parçası çıkmıştır.

Mezar dolgusu içinde iskelete yakın bir noktadan alınan örneğin pH'ı 8.19, iletkenliği de $324\mu\text{S}$ (Munsell Renk 10 YR 4/2 koyu grimsi kahverengi) olarak tespit edilmiştir. Yine dolgu içinden ama iskeletten uzakta alınan örnekte ise aynı değerler sırasıyla 8.49 ve $231\mu\text{S}$ olarak belirlenmiştir (Munsell Renk 10 YR 4/2 koyu grimsi kahverengi).

F.8451, Sk (23236), Kesit (23233), Dolgu (23247)

F.8451 erkek olduğu tahmin edilen anne karnı pozisyonunda bulunan yetişkin bir bireyin birincil mezarıdır. Sağ göğüs kafesinin etrafında fitolit örneklerine ve kalça bölgesinde de kırmızı pigmente rastlanmıştır. Kafatasının her iki yanında iki adet işlenmiş kemik (23236.x1, x5) bulunmuştur. Mezar dolgusu içinde iskelete yakın bir noktadan alınan örneğin pH'ı 8.57, iletkenliği de $226.5\mu\text{S}$ (Munsell Renk 10 YR 5/2 grimsi kahverengi) olarak tespit edilmiştir. Yine dolgu içinden ama iskeletten uzakta alınan örnekte ise aynı değerler sırasıyla 8.71 ve $195\mu\text{S}$ olarak belirlenmiştir Munsell Renk 10 YR 5/2 grimsi kahverengi).

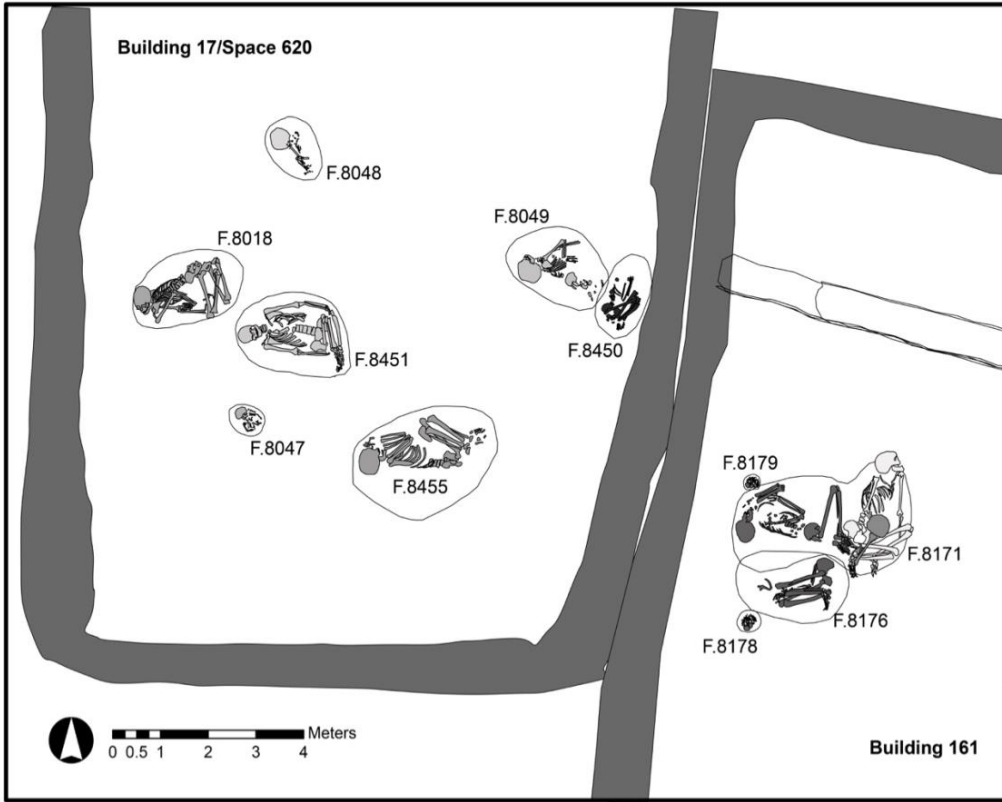
Şekil 19. F8451- Sk (23236) (Fotoğraf: Jason Quinlan)

F.8455, Sk (23246), Kesit (23256), Dolgu (23255)

Öğ 8455 korunma düzeyi oldukça bozuk olan yetişkin bir erkek bireye ait Sk (23246) bir iskelettir. Sol tarafına yatar halde bulunan bu iskelette herhangi bir mezar eşyası bulunmamıştır. Mezar dolgusu içinde iskelete yakın bir noktadan alınan örneğin pH'ı 8.58, iletkenliği de $228\mu\text{S}$ (Munsell Renk 10 YR 5/2 grimsi kahverengi) olarak tespit edilmiştir. Yine dolgu içinden ama iskeletten uzakta alınan örnekte ise aynı değerler sırasıyla 8.57 ve $1361\mu\text{S}$ olarak belirlenmiştir Munsell Renk 10 YR 5/2 grimsi kahverengi).

Şekil 20. F.8455 Sk(23246) Mekan 620 (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Şekil 21. Bina 17 (Mekan 620) ve Bina 161 planı üzerinde mezarların yerleri

Bina 161

F.8171, Sk (32645, 32646, 32644, 32648), Kesit (32647), Dolgu (32636)

Öğe 8171 birincil gömü olarak iki adet yetişkininin Sk (32645)- Sk (32646), bozulmuş bir bebek iskeletinin (Sk(32646) ve en az bir insan, ergen ve hayvan kemiklerini içermektedir. Sk(32645) erkek olduğu tahmin edilen yetişkin bir bireye ait olup Sk)32646'nın üzerinde ve Sk (32648.1) ve (32648.2)'nin hemen altında yer almaktadır. Sk (32645) in altında bulunmuştur. Sk (32645)'in altında ahşap bir panel kalıntısına rastlanmıştır. İskeltin kırmızı aşı boyası izleri taşıdığı ve fitolitlerin bir desen oluşturacak şekilde olduğu görülmüştür. Kalça kemiğinde kırmızı bir pigment topağı bulunmuştur.Taşınabilir XRF cihazı ile bunun demir tabanlı aşı boyası olduğu tespit edilmiştir. Yaşlı yetişkin bir bireye ait olan Sk(32646) Sk(32645)'in hemen altında bulunmaktadır. Bu iki bireyin yakın pozisyonları aynı zamanda gömüldüklerini düşündürmektedir. Sk (32646)'ninkafatası altında ve çene kemiği civarında fitolit izlerine rastlanmıştır. Sk(32644(bir iki kafatası kemiği ve infracranial parçaya ait olan kemikleri günümüze kalmıştır.Bu mezarın Sk(32646) ve Sk(32645) in gömülmesi sırasında bozulduğu düşünülmektedir. Sk (32648) bir grup insan ve hayvan kemiğinden oluşmaktadır. En azından bir yetişkine ait kafatası parçaları ve sol üst bacak parçaları (Sk (32648.1)) ile bir ergene ait kafatası parçaları bulunmuştur. İskeletin kafatası (32646.s3) kenerından alınan toprak örneğinin pH'ı 8.61, iletkenliği 233 µS (Munsell color 10YR 6/2 açık kahverengimsi gri) olarak tespit edilmiştir. (32646.s4) yakınlarından alınan örneklerin değerleri ise sırasıyla 8.8 ve 222 µS (Munsell color 10YR 6/4 açık sarımsı kahverengi)olmuştur. (32645.s7) iskeletin yakınlarından alınan örnek ise 8.71 ve 207 µS (Munsell color 10YR 6/2 açık kahverengimsi gri) değerlerine sahiptir. İskeletlerden uzakta alınan dolgu toprağı örneğinin ilgili değerleri ise pH8.52 ve iletkenliği 211µS(Munsell color 10YR 6/2 açık kahverengimsi gri) çıkmıştır.

Şekil 22. Solda birincil mezar F.8171 Sk(32646) ve sağda Sk(23645), Bina 161

F.8176, Sk (32674), Kesit (32676), Dolgu (32662)

Yaşlı bir yetişkine ait olan bu mezarın kuzey köşesi F.8171 tarafından bozulmuştur. Kafatası, omurlar, kaburga gibi kemikleri çıkmamıştır. Alt çene kemiği çukurun batısında bulunmuştur ve azı dişlerinin

büyük çoğunluğunun olmadığı görülmüştür. Örneklerin altında ve üstlerinde fitolitlerin belirli bir desen oluşturacak şekilde bulunması bir çeşit malzeme ile sarılı olduklarını düşündürmektedir.

Şekil 23. F8176 Sk(21674), Bina 161 (Fotoğraf: Jason Quinlan)

F.8178, Sk (32696), Çukur (32695), Dolgu (32660)

Öge 8178 sepet kalıntıları fark edildikten sonra bir blok olarak çıkarılmıştır. Sepetin içinde prematüre bir bebek iskeleti bulunmaktadır. Sepet kapağının varlığını gösteren bir ize rastlanmamıştır. Bu mezar Konya Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmek için kesildiğinden tam olarak kazılmamıştır. Tahmini olarak 22-24 haftalıkken doğmuştur.

F.8179, Sk (32698), Çukur (32697), Dolgu (32659)

Öge 8179 bir sepet örneği daha içerdiği düşünülen bu mezar da blok şeklinde çıkarılmıştır. Sürüngenler tarafından açılan oyuklar dolayısıyla oldukça bozulmuş durumda olan bu mezarın dolgusunda çok sayıda hayvan iskeleti de bulunmuştur. Bebek mezarı bloğun alt kısmında çıkarılmış ve sepet izine rastlanmamıştır. Bebeğin prematür doğduğu ve tahmini olarak 32-34 haftalıkken öldüğü anlaşılmaktadır.

TPC Alanı Neolitik Mezarlar

Şekil 23. F3888 Sk(23781), Bina 122

Bina 122 (Platform F.8262)

F.3888, Sk (23781), Kesit (23719), Dolgu (23779, 23780)

Öge 3888, Mekan 562'nin en kuzeydeki platformunun içindeki mezarlardan biridir. Cinsiyeti tespit edilemeyen bir ergene ait olan bu mezar sol tarafına yatık bir şekilde anne karni pozisyonunda bulunmuştur. Mezarla ilişkili bir eşya bulunmamıştır.

F.3889, Sk (birincil: 23751; ikincil kafatası ve çene kemiği: 23754), Kesit (23720), Dolgu (23725, 23728)
Öğ 3889 F.3888'in hemen güneyinde yer almaktadır. Statigrafik olarak F.8262 nolu platformun son mezarı gibi gözükmemektedir. Yetişkin bir kadına ait olan birincil bozulmamış bu mezarda da birey sıkı bir şekilde hoker pozisyonu içinde bulunmuştur. Sk (23754) bir kafatası olup çene kemiği ve diğer omurga kemikleri mezar çukurununun batı kısmında bulunmuştur. Bu mezarla ilişkili bir eşya çıkmamıştır.

F.3890, Sk (23920), Kesit (23721), Dolgu (23913, 23917)
Öğ 3890, F.8262 nolu platformun güney ucunda yer alan mezarlardan biridir. Dişi bir geç ergen bireye ait olduğu düşünülen bu mezarın dolgusunda bir işlenmiş hayvan ok ucu (23917.x1) ve çok sayıda taş ve deniz kabuğu boncuk çıkmıştır.

Şekil 24. F.3889-Sk(23751)'in ortofotoğrafi

Şekil 25. F.3890-Sk(23920)'in ortofotoğrafi

F.8671, Sk (23983), Kesit (23981), Dolgu (23982)
Öğ 8671, F.3890 ve F.3889 arasında yer alan 1-2 yaşlarındaki bir bebeğe ait bir mezardır. Hoker pozisyonunda bulunan mezarın dolgusunda da bireyle ilişkilendirilebilecek eşyaya rastlanmamıştır.

Şekil 26. F. 8676-Sk(32801)'in ortofotoğrafi

F.8676, Sk (32801), Kesit (32802), Dolgu (23999)

Öğ 8676, F.8262 nolu platformun kuzey ucunda ve daha sonraki bir mezar olan F.3888'in hemen altında yer almaktadır. Yetişkin bir kadın bireye ait olan bu mezarın daha erken dönemlerdeki bir mezarı bozmuş olduğu görülmektedir. Aynı mezar çukurundan bir bebeğe ait kemikler de çıkmıştır. Mezarla ilişkilendirilebilecek bir eşya çıkmamıştır.

F.8685, Sk (32841), Kesit (32828), Dolgu (32830)

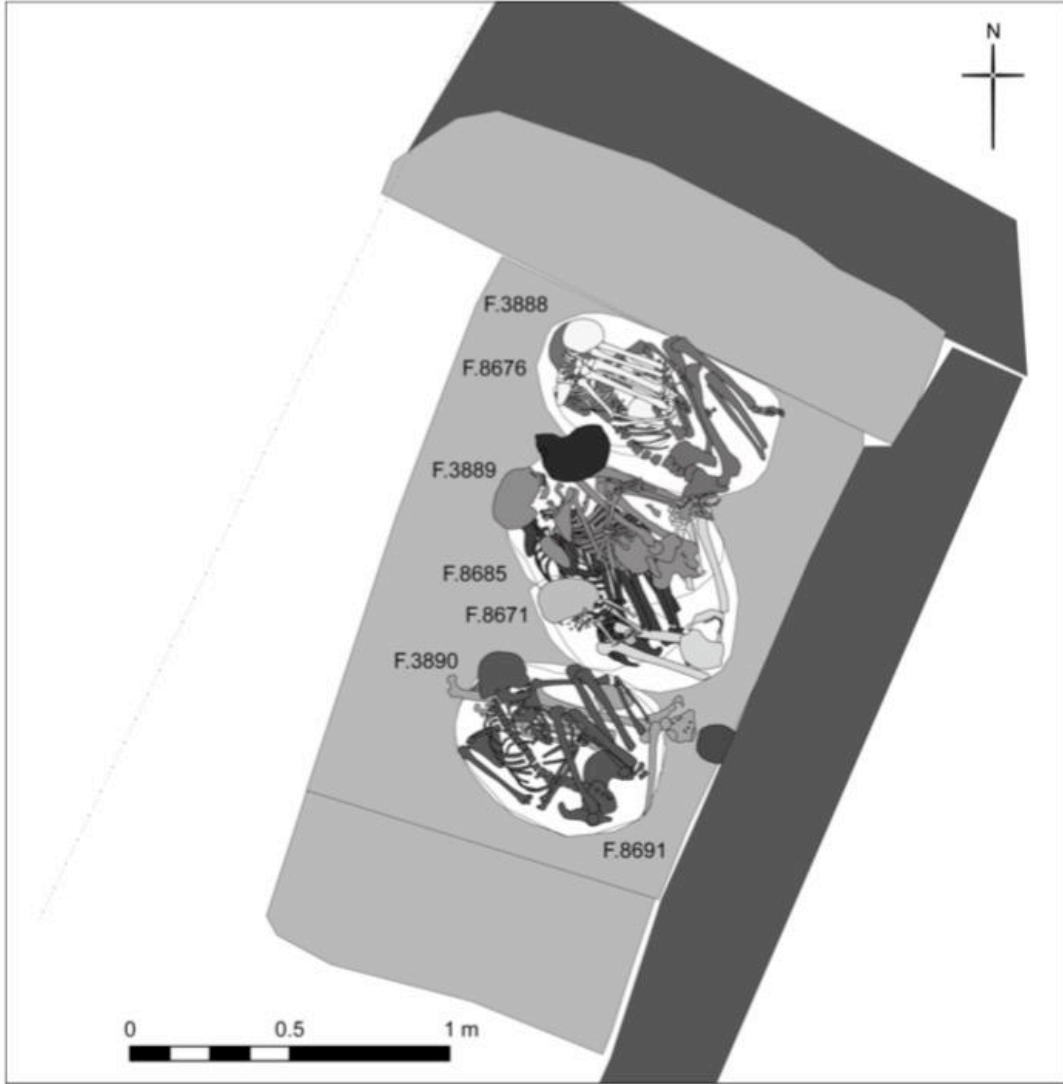
Öge 8685, F.8262 nolu platformdaki en eski mezarlardan biridir. Cinsiyeti tespit edilememiş bir genç yetişkin bireye ait olan kemik kalıntıları içinde (Sk (32841) kol kemiği çıkmamıştır . F.3889'da bulunan kol kemiği büyük ihtimalle bu bireye aittir. F.8685'in mezar dolgusu içerisinde eklenmemiş şekilde bulan orta yaşlı bir kadın bireye ait kemikler de bulunmuştur. Uzun kemiklerde kırıklar olduğu görülmektedir. Bu öğenin yakınlarında başka bir mezar olmadığından bu kırıkların sebebi tam olarak tanımlanamamıştır. Bu platform tamamen kazılmadan net bir sonuca ulaşmak mümkün olmayacaktır. Bu mezarla ilişkilendirilebilecek bir eşya çıkmamıştır.

Şekil 27. *F. 8685-Sk(32841)'in ortofotoğrafi*

F.8691, Sk (32856), Kesit (32857), Dolgu (32855)

Öge 8691, F.8632 nolu platformun güney ucunda F.3890'ın hemen altında yer almaktadır. F.8685 gibi platformun en erken mezarlarından biri olduğu düşünülmektedir. Kadın olduğu tahmin edilen bir kafatası Sk(32856) ve en az iki yetişkine ait olduğu düşünülen infrakranial kalıntılar (32855.1) (32855.2) bulunmuştur. Sk (32855.1)'de eklemiş bir şekilde sağ alt bacak kemiği, sol femur ve kısmi sol ayak bulunmuştur. Sk (32855.2) ise kısmi olarak eklemiş infrakranial bir iskelettir ve izole halde bulunan Sk (32856) gibi siyah lekeler gözlenmiştir. Taşınabilir XRF ile yapılan analizlerde kemiğin siyah kısımlarında manganez oranının yüksek olduğu görülmüştür. Bunun topraktaki manganez yoğunlaşmasından olduğu düşünülmektedir (Shahack-Gross 1997; Dupras & Schultz 2013).

Şekil 28. B.122'deki F.8262 platformunun üzerindeki mezarlar

Bina 150 (platform F.8664)

F.3867, Sk (birincil bozulmuş/ikincil bireyler: 23760, 23905, 23909, 23911; birincil bozulmuş Gevşek/ikincil kafatasları ve çene kemikleri: 23910, 23957), Kesit (20763), Dolgu (31884)

Öge 3867, en az iki farklı gömülme işlemini tanımlanmaktadır. Sk (23760) cinsiyeti tespit edilememiş, kafatası ve çene kemiği olmayan bir bireyin mezarıdır ve stratigrafik pozisyonu itibarıyla 4.3867'nin son gömülerinden biri olduğu söylenebilir. Sk (23905) birkaç kranial parçadan, kalça kemiğinden ve femurdan oluşmaktadır. Sk (23909) ve Sk (23911) kısmi olarak bulunmuş iki adet çocuğa aittir. Bulunan iki kafatası ve çene kemikleri Sk (23910) - Sk (23957) orta yaşta ve yaşlı birer erkek bireye aittir. Mezar dolgusu içerisinde izole bir halde bulunmuş en az 6 yetişkine ve bir çocuğa ait bir kemik kümesi çıkmıştır. Yine dolgu içerisinde çok sayıda boncuk ve bir çakmaktaşı obje çıkarılmıştır.

F.3868, Sk (birincil mezarlar: 23799, 23904, 23798; birincil bozulmuş gevşek/ikincil kafatası: 23900, 23901, 23902, 23903, 23965, 23972, 23783, 32835, 32848) Kesit (20796), Dolgu (31888)

Öge 3868 çok sayıda birincil ve ikincil kemik kalıntısı içermektedir. 2017 yılında tamamiyle kazısı tamamlanmadığından kazılan kısmının detayları verilmiştir.

Bu ögenin alt kısımlarında üç birincil gömüye rastlanmaktadır. Bunlar sırasıyla hamile bir kadın Sk(23799 ve gelişimini tamamlamış bir fetus Sk(23904) ve bir yetişkin kadına Sk(23798) aittir (Şekil 29).

Sk(23799) nolu bireyin hamileliğin son aşamasında öldüğü ve bebeğin uterustayken gömüldüğü görülmektedir. 25-35 yaşları arasında olduğu tahmin edilen bu bireyde osteoporoz belirtileri gözlenmektedir. Omuz kemiğinin genişlediği görülmekte bunun bir travma sonucu oluşmuş osteolitik bir tepki olduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde 4 adet kaburga kemiğinde de iyileşme izleri gözlenmektedir.

Yaklaşık 40 haftalık olan fetusun uterusta öldüğü tahmin edilmektedir. Bebeğin pozisyonundan müdahalesiz normal bir doğumun olmayacağı görülmektedir. Üçüncü mezar ise kısmen artiküle edilmiş bir yetişkine aittir. Sol omuzdakısmen iyileşmiş bir kırık ve sağ omurga kemiklerinden birinde bir iyileşme izi görülmektedir. Stratigrafik olarak bakıldığında bu bireyin hamile kadından sonra gömüldüğü görülmektedir.

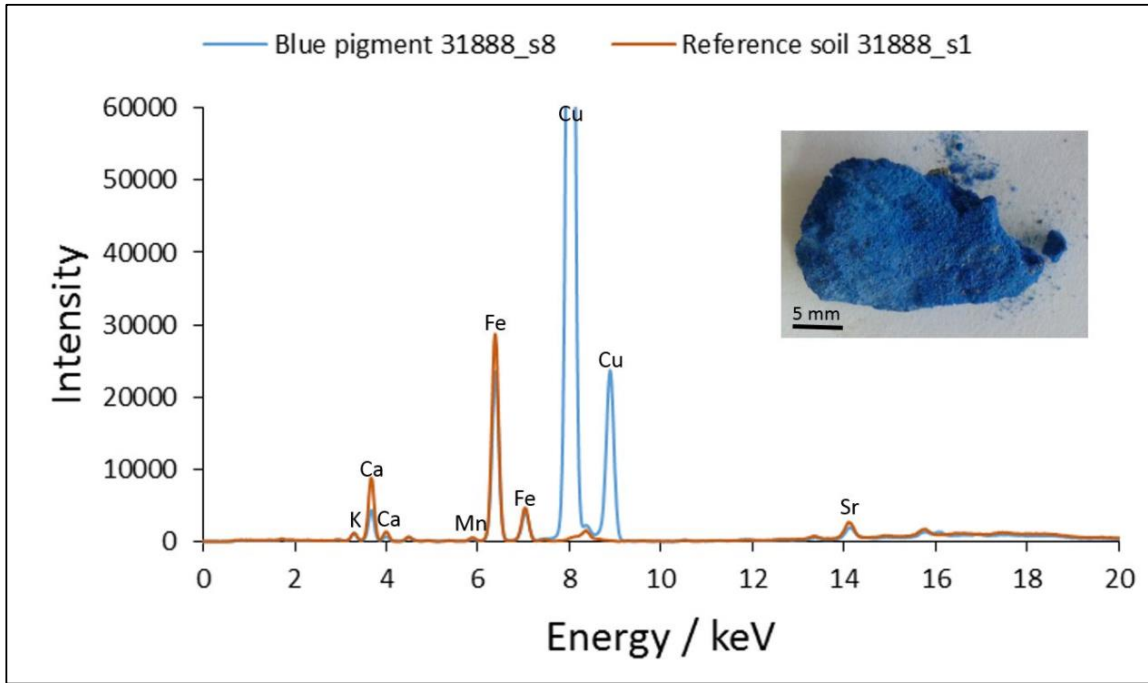
Eklemlenmemiş bir şekilde bulunan kafatası ve yetişkin kemiklerinin tahmini ölüm yaşları ve cinsiyetleri şöyledir : Sk (23972) (kırmızı pigmentli kafatası), 18-25 yaş, erkek; Sk (23903), 35-45 yaş, erkek; Sk (23965), 16-22 yaş, erkek; Sk (23783) (kafatası ve çene kemiği), 35-50 yaş, kadın; Sk (23901), 20+ , kadın; Sk (23902), Sk (32848) ve Sk (32835), 35-50 yaş, and Sk (23900), yetişkin.

Şekil 29. F.3868- yetişkin bir kadın Sk (23799) ve fetus Sk(23904) ve resmin aşağısında F.8759 –Sk(32818) (Fotoğraf:Jason Quinlan)

F.3868'in dolgusu içerisinde farklı renklerdeki taş boncuklar, işlenmiş kemikler, obsidyen ok uçları, şekillendirilmiş yontular, eklemememiş hayvan kalıntıları, kırmızı ve mavi pigment ve deniz kabuğunu içeren çok sayıda buluntu çıkarılmıştır. Bunların birkaç tanesi hariç diğerleri bir iskeletle ilişkilendirilememiştir. İki boncuğun (31888.x42 ve x43) Sk (23798) ve bir boncuğun ise (31888.x56) Sk (23799)a ait olduğu düşünülmektedir.

Mavi pigment (31888.s8) taşınabilir XRF cihazı ile analiz edilmiş ve bakır (Cu) içerdiği tespit edilmiştir. Bu pigmentin topraktan kaynaklanıp kaynaklanmadığını ölçmek üzere toprak örnekleri de alınmış ancak toprakta sıkça rastlanan potasyum (K), kalsiyum (Ca), manganez (MN), demir (Fe) ve strontiyum (Sr) dışında başka bir elemente rastlanmamıştır (Şekil 30). Yoğun bakır içeriğinden dolayı bu pigmentin azurite olduğu düşünülmektedir.

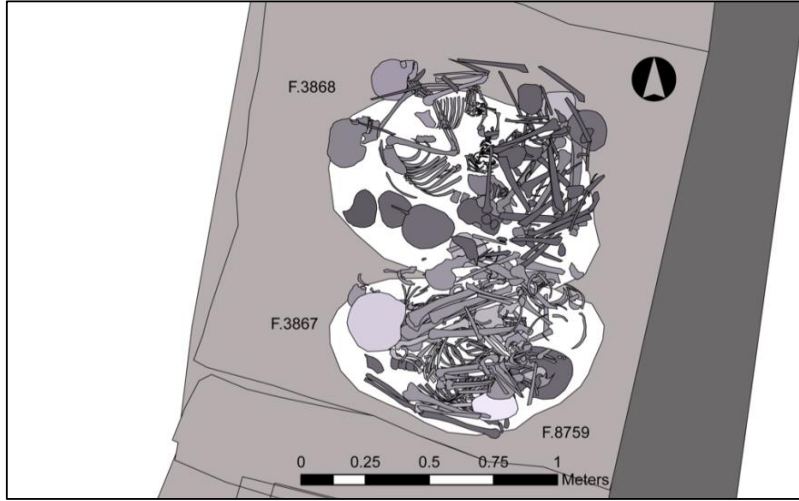

Şekil 30. F.3868'den alınan mavi pigment örneğinin XRF analizi

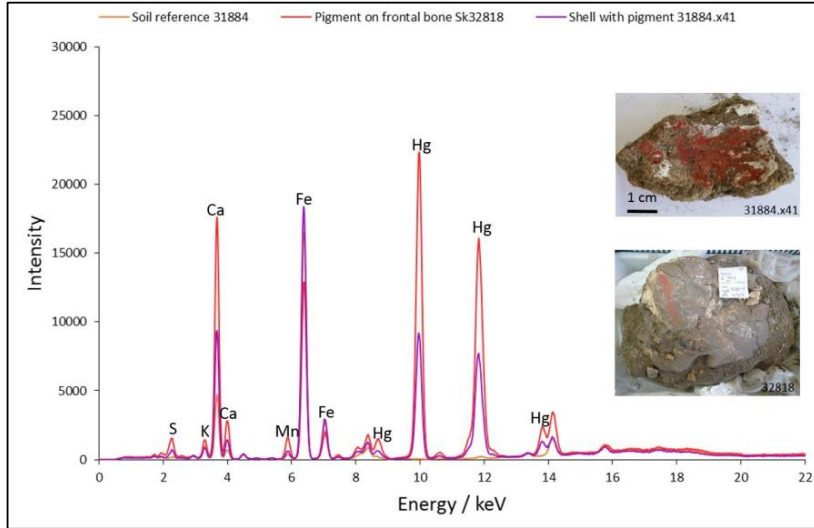
F.8759, Sk (32818), Kesit (20796), Dolgu (31884)

F. 8759 sırt üstü hoker pozisyonunda yatar bir biçimde bulunan bozulmuş orta yaşlı bir erkek bireye aittir. Sk (32818)'in femora, tibiae, fibulae gibi kemikleri eksiktir. Bu mezar alın kemiğinin düz bir çizgi gibi görünen kırmızı bir pigmentinin olması, sağ omuzda kırmızı pigmentli bir deniz kabuğu olması ve karın bölgesi civarında yer alan çok sayıda hayvan kemiği kümesinin olması ve aynı platformdaki diğer mezarların aksine başı doğuya dönük olması açısından ilginçtir.

Alın kemiğindeki kırmızı pigment ve deniz kabuğu taşınabilir XRF cihazıyla incelenmiştir. Mezar toprağında civa (Hg) olmadığı görülmüştür. Her iki kırmızı pigment zincifre olarak tanımlanmıştır. Toprakta rastlanan yaygın elementler dışında sulfur ve civa izine rastlanamamıştır. (Figure ES3). Deniz kabuklarının ayrıntılı açıklaması için Bölüm 8'e bakınız.

Şekil 31. Bina 150'nin doğu-merkezi platform (F.8664) üzerindeki mezarlar

Şekil 32. Alın kemiği üzerinde bulunmuş kırmızı pigmentin XRF analizi sonucu

Bina 166

Şekil 33. F.3891 yetişkin erkek mezarı SK(23752)

F.3891, Sk (23752, 23746), Kesit (23723), Dolgu (23724, 23733)

Öğe 3891, binanın kuzeydoğu platformunda yer alan iki bireye ait birincil bir gömüdür. Yaşlı yetişkin bir erkek birey-Sk(23752) ile bir bebeğin-Sk(23746) aynı anda gömüldüğü düşünülmektedir. Yetişkinin başucuna yerleştirilen bebeğin yakınlarında bir adet taş boncuk ile (23746.x1) mezar çukurun diplerine doğru bir tane deniz kabuğu boncuk (23733.x1) bulunmuştur. Kuru elek işlemi sırasında aynı mezarın dolgu toprağından bir adet geometrik desenli mühür çıkmıştır.

Şekil 34. F.3896 biril gömüleri (a)yaşlı yetişkin Sk(23772), (b)yaşlı yetişkin kadın Sk(23787), (c) yetişkin kadın Sk(23921) (Fotoğraf: Mateusz Dembowski)

F.3896, Sk (23772, 23787, 23921), Kesitt (23771), Dolgul (23770, 23914) Öge 3896, üst üste yerleştirilmiş 3 adet yetişkine ait bir mezardır. Stratigrafik olarak bu yetişkinlerinin üçünün de aynı anda gömüldükleri anlaşılmaktadır. Bu mezar helenistik bir çukur dolayısıyla yetişkine ait olan (Sk (32772)) kalıntılar oldukça zarar görmüştür. Sırt üstü bulunan bu yetişkinin bacakları ve kolları göğüs hizasında olduğu görülmekte ve bacak kemikleri yerinde olmamasına rağmen diğer kemiklerden hoker pozisyonunda olduğu görülmektedir. Sol omuz hizasında iki adet mika olduğu düşünülen ince mineral (23772.x1, x2) bulunmuştur.

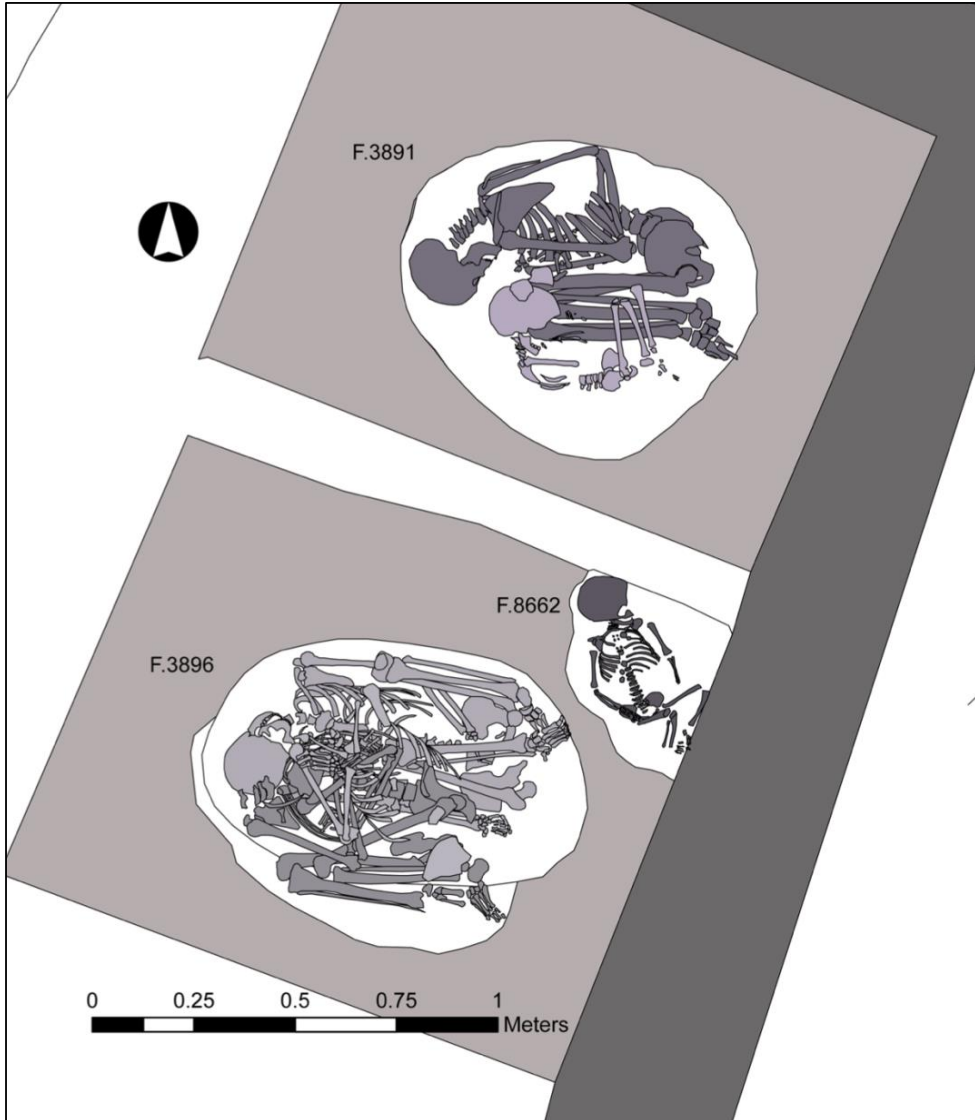
Sk (23772)'nin hemen altında baş bölgesine ait olan kemiklerinin bir kısmı olmayan yaşlı bir kadına ait olan bir iskelet çıkmıştır. Bu kemiklerin gömülme sırasında olup olmadıkları tespit edilememiştir. Mezar ile ilişkilendirilebilecek bir eşya bulunmamıştır.

Mezar çukuru (23771)'in en altında olgun bir kadın bireye ait mezar bu öge içerisinde bulunan bozulmamış tek mezardır. Sırtüstü yatırılmış olan bireyin ayakları ve kolları göğüs çevresinde bulunmaktadır. Sol ayak bileğinde taş boncuklar bulunmuştur. Bu mezar çok iyi korunmuş durumda olduğundan Konya Arkeoloji Müzesinde sergilenmek üzere korumaya alınmıştır.

F.8662, Sk (23961), Kesit (23945), Dolgu (23946)
Öge 8662, f.8670 nolu platformun altında yer alan birincil bir bebek mezarıdır. Sırt üstü yatırılmış olan bebeğin ayakları dizlerinden bükülmüş durumdadır. Kemirgen oyuklarından dolayı bebeğin yüzü ve baş kemiklerinin çoğu bozulmuştur. Bu mezarla ilişkili eşya bulunmamıştır.

Şekil 35. F.8662 bebek mezarı Sk(23961), Bina 166 (Fotoğraf: Mateusz Dembowiak)

Şekil 36. B.166 üzerindeki mezarlar

Araştırma Projeleri

Hodder kazılarının son senesi oluşu dolayısıyla popülasyon örneklerinin biyolojisi üzerinde çok sayıda proje gerçekleştirilmiştir. Irene Dori, çıkarılan bireylerin diş sağlığı durumlarını incelemek üzere 2014 ve sonrasında çıkan bütün bireyleri analiz etmiştir. Bu çalışma Josh Sadvari (Ohio Devlet Üniversitesi) tarafından 2013 yılına kadar çıkmış olan dişler üzerinden gerçekleştirilen çalışmanın devamı niteliğindedir. Marco Madella ve Irene Dori diş asimetrisi üzerine de veriler toplayarak çocukluk sürecindeki gelişim stresi altında olup olmadıklarını belirlemeye çalışmışlardır. Christopher Knüsel Bonnie Glencross ile başlamış oldukları kafataslarındaki travmatik hasar çalışmasına ve Belinda Tibbetts fetüslerin, yeni doğanların ve bebeklerin sağlık durumları ile anne sağlığı arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmasına devam etmişlerdir. Marin Pilloud metrik olmayan morfolojik diş özellikleri üzerindeki çalışmasını bitirirken Evan Garofalo da insan uzuvlarına bakarak zaman içerisinde popülasyonun hareketlilik özelliklerini değerlendirmeyi amaçladığı çalışmasını tamamlamıştır. ODTÜ Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü'nden Mehmet Somel ve meslektaşlarının yardımıyla antik DNA örnekleme tamamlanmıştır.

Arazide toprak analizi

Toprağın genel durumunu belirlemek için pH ve iletkenlik ölçülmek suretiyle basit bir toprak analizi gerçekleştirilmiştir. Kuzey Alanı'nı mezarlarından 11 adet, Güney Alanı'ndan 12 adet olmak üzere toplamda 23 adet toprak örneği analiz edilmiş ve ortalama değerler kuzey alanında pH değeri 6.79-9.90, iletkenlik değeri 211 μ S -12.8mS arasında, güney alanında ise 8.19 ile 8.80, iletkenlik 195 ile 1361 μ S arasında değiştiği görülmüştür. Bu sonuçlar geçtiğimiz yılki sonuçlarla tutarlılık içindedir (Scott ve diğerleri 2016). Her iki koruganda da alkali değerler görülmüş ve kuzey alanındaki düşük değerlerin mikroklima etkisinden kaynaklandığı görülmüştür.

Arazide taşınabilir X-ışını florans cihazı ile element analizi

Tahribatsız bir cihaz olan PXRF hızlı bir şekilde kimyasal elementlerin tayin edilmesini sağlamaktadır. Özellikle arazide aşı boyası ile zincifre (HgS) arasındaki farkın belirlenmesini kolaylaştırmaktadır. Bu sezon, geniş bir yelpazede iskelet kalıntıları ve mezar eşyalarının yarı-kantitatif analizinde kullanılmıştır. Kullanılan cihaz silikon dedektörlü (SDD) güçlük güçlü Ametek SPECTRP xSORT X-ışını florörens spektrometresidir. Örnekler 7mm çapındaki bir aparatın üstüne konmuş ve 60 ile 300 saniye arasında değişen sürelerde analizler gerçekleştirilmiştir.

Kaynaklar

Dupras, T.L. and J.J. Schultz

2013. Taphonomic bone staining and color changes in forensic contexts, In *Manual of Forensic Taphonomy*, edited by J. Pokines and S.A. Symes. Boca Raton: CRC Press, pp. 315-40.

Haddow, S.D., B. Betz, M. Milella, E.M.J. Schotsmans, C.J. Knüsel and S.V. Moore

2016. Human remains. In *Çatalhöyük Archive Report 2016*, pp. 87-113.

Shahack-Gross, R., O. Bar-Yosef and S. Weiner

1997. Black-coloured bones in Hayonim Cave, Israel: differentiating between burning and oxide staining. *Journal of Archaeological Science* 24: 439-66.

Bölüm 6

Hayvan Kalıntıları

Jesse Wolfhagen¹, Moussab Albesso², Virginia Garcia Diaz³, David Orton⁴, Jacqui Mulville⁵
Mikolaj Lisowski⁶, Kim Hosking⁴, G.Arzu Demirergi¹, Katheryn Twiss¹

¹Stony Brook Üniversitesi, ² Lyon Üniversitesi, ³ Leiden Üniversitesi, ⁴ York Üniversitesi, ⁵ York Üniversitesi, ⁶ Sheffield Üniversitesi

Kuzey ve Güney Alanları

Fauna ekibi için 2017 sezonunun öncelikli amacı, Yayına Öncelikli Birimlerin (YÖB) analizi olmuştur. Bu birimlerin her biri çok değişkenli analiz sunmak için özelleşmiş laboratuvarlar tarafından yeterince ayrıntılı olarak kaydedilmiştir. Doğu höyük ekibi hem kuzey hem güney alanlardan alınan 380 adet Yayına Öncelikli Birimler ile ek olarak Moussab Albesso tarafından kaydedilen TPC bölgesine ait 45 adet Yayına Öncelikli birimin analizini tamamlanmıştır.

Tüm birimler minimum ve birim-seviye özetlerine odaklanan metodolojiyle “2015 Değerlendirmesi” seviye protokolüne göre analiz edilmiştir. Bu metodolojide, her birimin kaydedilmiş bir genel tanımı ve aynı zamanda yanma, ezilme miktarlarının tahmini, genel yüzey durum seviyesi ve farklı vücut ölçülerinin faunal kalıntıların miktarlarının tanımı bulunmaktadır.

%95 öz yükleme güven aralıklarına dayanarak, yeni kaydedilmiş kuzey alanı YÖB’leri güney alanından daha çok kayda değer kemik içeren çöplük birimleri olarak eklemiştir. Bu büyük ölçüde, iki alandaki kazı önceliklerinin farklılıklarına bağlıdır. Ön karşılaştırmalar, iki bölgedeki yanmış kemik oranlarının farklılığını desteklemektedir. %95 öz yükleme güven aralıklarına dayanarak, anlamlı bir biçimde Güney bölge PUP’larının çoğu (%26-39), kuzey alanlarından (10-23%) “%50’den fazla yanmış (Tablo 1): ve güney alanındaki daha az alan, anlamlı bir biçimde “%0 yanmış” olarak tanımlanmıştır.

Güney Alanı						
Veri Kategorisi	0%	1-10%	10-20%	20-50%	>50%	N
Aktivite	0%	0%	0%	25%	75%	4
Küme	8%	15%	0%	31%	46%	13
İnşa/Düzelme/Toparlama	25%	25%	0%	25%	25%	16
Dolgu	21%	17%	7%	29%	26%	96
Zemin (Kullanım)	26%	9%	4%	18%	43%	68
Çöp	89%	0%	11%	0%	0%	9
Toplam	22%	10%	7%	21%	29%	206
Kuzey Alanı						
Veri Kategorisi	0%	1-10%	10-20%	20-50%	>50%	N
Aktivite	14%	7%	7%	50%	21%	14
Küme	0%	0%	0%	50%	50%	4
İnşa/Düzelme/Toparlama	33%	0%	0%	17%	50%	6
Dolgu	50%	14%	7%	11%	18%	44
Zemin (Kullanım)	48%	4%	13%	26%	9%	23
Çöp	73%	14%	5%	9%	0%	22
Toplam	39%	8%	6%	17%	13%	113

Tablo 1. Kuzey ve Güney alanlarındaki yayına öncelikli ünitelerin yanma oranları

Fauna ekibi yakında çıkacak olan yayın serisi için yapılmış analizlere ek olarak 2017 kazı sezonu boyunca üstü örtülmemiş önemli bulguları kaydetmiştir. Bunlar 63 adet teşhis edilebilen *Bos(karpal kemikleri ve proksimal metacarpal)* örneğine eklenen bir sürü ayrıık kümeden toplanan “B161 altındaki” bulgu tabakasına eklenmiştir. Bu tabaka genel olarak *bosun* üst ve alt bacak kemikleriyle bir miktar parmak kemiği, kafatası parçaları, omurga, kaburga kemiği ve eklemli alt ön ayak ve 9 adet ölçülebilir element ile doldurulmuştur.

Diğer analizler TPC Alanı’ndaki Helenistik tabakaların 53 adet biriminden elde edilen 1,070 adet örneğe eklenmiştir.

Sezon sonundaki kurumlar arası fikir paylaşımlarının dâhil olması ve Çatalhöyük araştırma dönemin sonuçlarıyla beraber faunal laboratuvarının kapanması dâhilinde olan anlaşma ile, stabil izotop analizlerinde diş ve iskelet elemanlarını örnekleme, keçi mandibularlarının proteomik cinsiyet belirlemesini örnekleme içeren ek projeler dahil edilmiştir.

Mevcut biten projenin kazılarıyla birlikte şu andaki Çatalhöyük takımı dikkatini yayımlanmamış Kuzey ve Güney bölgelerde bulunan 2009-2017 kazılarına ait faunal materyallere çevirmiştir.

Bu trans kazıların temel amacı, hayvan istismarını ve işgal ortasındaki arazi boyunca kullanımını açığa kavuşturmak olmuştur. Tablo 2 mevcut kazıdaki dizinin DZ sayıları (2009-2017) her sınıf için tüm Kuzey alanındaki DZ sayılarını temsil etmekte ve projenin kalanında tüm Güney alandaki her sınıf için DZ sayılarının % 40-60’ını temsil ettiğini göstermektedir.

İkincil olarak, “2014 Değerlendirme” protokolüne göre boynuzlugiller olmayan taksonların büyük bir kısmının 2009-2017 kaydedilmesi bu taksaya olan ilgi arttığını göstermektedir.

Kuzey Alanı							
Hodder Seviyesi	Büyükbaş	Etçil	Cervid	Equid	Koyun/Keçi	Küçük Memeli	Sus
Kuzey E	8	2	1	0	20	0	0
Kuzey F	28	5.2	2	18	18.5	5	5
Kuzey G	150.5	40	14.5	84	801	7.6	22.5
Kuzey H	47	4.4	2	7	127.5	0	1
Kuzey I	0	1	0	9	16	0	2
Kuzey J	1	0	0	0	0	0	0
Toplam (2009-2017)	234.5	52.6	19.5	118	983	12.6	30.5
Toplam(2009 öncesi)	291.5	178.2	39.5	101	3246	34.2	42.5
Güney Alanı							
Hodder Seviyesi	Büyükbaş	Etçil	Cervid	Equid	Koyun/Keçi	Küçük Memeli	Sus
Güney G	6.5	1.2	0	3	30	1	1.5
Güney H	45.5	9.2	4	13	23	0	0
Güney I	4.5	3.2	0	4	20	0	2
Güney J	20	0	0	1	0	0	0
Güney K	124	49.2	1	25	65	0.2	5
Güney L	39	19.2	1	55.5	69.5	2	19.5
Güney M	13	5	0	3	77.5	1	3
Güney N	60	35	8.5	22	188	12	6
Güney O	124	38.4	4	23	284	4	14
Güney P	200.5	64.2	9	46	554	32	51.5
Güney Q	37.5	38.4	1.5	26.5	432.5	3.2	7.5
Güney R	32	10.6	1.5	3	610	1	1.5
Güney S	35	14.4	1.5	4	357	3	3
Güney T	13	3	0	0	66	0	0
Toplam (2009-2017)	754.5	291	32	229	2776.5	59.4	115
Toplam(2009 öncesi)	576	259.6	24	301	3942.5	43.6	128

Tablo 2. 2009-2017 yılları arasında kaydedilmiş taksaların Hodder seviyelerine göre dağılımı

2009-2017 kayıtları tüm Kuzey ve Güney alanlarının %44'ünde kaydedilen keçilerin %26'sına ve sığır faunasına kıyasla Kuzey Alanı boyunca boynuzlugiller olmayan taksaların %37'si ve Güney Alanı için %49'u kayıt altına geçirilmiş olduğu göstermektedir.

Bu trans kazılarından elde edilen kafatası üstü kalıntıları (çalışılmış kemikleri dâhil etmeyerek) için olan metrik veri setlerinde oldukça büyük bir artış olmuştur (Tablo 3).

Kuzey Alanı							
Hodder Seviyesi	Büyük	Etçil	Cervid	Equid	Koyun/Keçi	Küçük Memeli	Sus
Kuzey E	7	2	1	0	11	0	0
Kuzey F	27	4	3	12	11	0	2
Kuzey G	138	48	26	54	595	7	16
Kuzey H	29	2	2	5	87	0	1
Kuzey I	0	1	0	3	2	1	0
Kuzey J	0	0	0	0	0	0	0
Toplam (2009-2017)	201	57	32	74	706	8	19
Toplam(2009 öncesi)	249	119	36	75	2145	32	30
Güney Alanı							
Hodder Seviyesi	Büyük	Etçil	Cervid	Equid	Koyun/Keçi	Küçük Memeli	Sus
Güney G	7	3	2	7	21	0	3
Güney H	34	1	5	8	9	0	0
Güney I	5	7	0	2	7	0	3
Güney J	20	0	0	0	0	0	0
Güney K	112	80	2	20	31	0	5
Güney L	66	14	3	61	60	2	16
Güney M	12	2	1	3	32	0	2
Güney N	21	5	3	11	55	2	0
Güney O	94	24	7	16	173	2	9
Güney P	144	65	7	35	356	6	14
Güney Q	21	23	1	14	227	1	3
Güney R	10	8	2	3	170	0	1
Güney S	25	10	1	4	251	2	2
Güney T	8	3	0	0	40	1	0
Toplam (2009-2017)	579	245	34	184	1432	16	58
Toplam(2009 öncesi)	427	162	23	225	2122	19	55

Tablo 3. 2009-2017 yıllarında kaydedilen taksaların postkraniyal kemik ölçümlerinin Hodder seviyelerine göre dağılımı

Çatalhöyük yerleşiminde hayvan popülasyonlarını ve faunal tüketim değerlerini ve değişimleri çalışmak için bu veriler bizler için çok değerli olacaktır.

Ek olarak, Çatalhöyük'teki hayvanları Anadolu ve güneybatı Asya boyunca karşılaştırmak adına bilgi sunması yönünden bu metrik veri seti hayati olabilir.

TPC Alanı

Moussab Albesso 2017 sezonu boyunca, 2012'de kazıyla ortaya çıkarılan kemiklere odaklanarak TPC Alanı'nda bulunan fauna materyallerini analiz etmiştir. Bu çalışmanın asıl amacı sezonun son kazı projesi olarak Neolitik katmanlarda yüksek sayıdaki faunal kalıntıları analiz etmektir. 2017 sezonu boyunca 20,304 adet kemik analiz edilmiş, 3,481 kemik kısmı belirlenmiş (%17,4) ve geriye kalan -16,533 kısım-belirlenememiştir (%82,6). Bu sebeple, toplamda TPC Alanı'ndaki tüm kazı bölgelerinde 28,662 kısım çalışılmıştır (2012-2017). Bu miktardan 5,676 adet kemik belirlenebilirken (%19,8), 22.977 tanesi belirlenememiştir (%80,2) (Tablo 4).

TPC Alanı	Önceki Sezonlar		2017		Toplam	
	NISP	%	NISP	%	NISP	%
Belirlenememiş tür sayıları	6424	74.5	16553	82.6	22977	80.2
Belirlenmiş tür sayıları	2195	25.5	3481	17.4	5676	19.8
NISP Memeli Toplam	8628		20034		28662	

Tablo 4. Günümüze kadar kayıt altına alınmış TPC hayvan kemiği malzemesi

TPC Area	NISP	% NISP
<i>Ovis/ Capra</i>	2196	63.1
<i>Ovis</i>	426	12.2
<i>Capra</i>	149	4.3
<i>Bos sp.</i>	574	16.5
<i>Equus sp.</i>	23	0.7
<i>Sus sp.</i>	21	0.6
<i>Cervidés sp.</i>	20	0.6
<i>Lepus europaeus</i>	7	0.2
<i>Canis sp.</i>	36	1.0
<i>Felis catus</i>	5	0.1
<i>Vulpes vulpes</i>	18	0.5
<i>Meles meles</i>	3	0.1
<i>Martes foina</i>	3	0.1
Total	3481	

Tablo 5. TPC alanı tür dağılımı

2017 sezonunda çalışılan materyal, 32 mekânı temsil eden 119 birimden doğmuştur. Bu sene tamamlanan arkeozoolojik analiz, çeşitli fauna spektrumunu açığa çıkarmıştır. Küçük geviş getiren hayvanlar, koyun ve keçiler, toplamda tanımlanan kısımların %79.6'sına tekabül eden 2,771 kısım ile en verimli kısımlar olmuştur (Tablo 5).

Bütün iskelet kısımları, kol ve bacakların aynı zamanda dişler gibi iyi korunmasıyla, aksiyal iskelet elemanlarının ağır parçalanması ile karakterize edilmiştir.

Öküz kalıntıları göstermektedir ki, kendisi 574 kısım ile en önemli türlerden biri sayılmaktadır. Uzun kemikli ayaklar, ağır bir biçimde parçalanmış kafatası kısımlarından daha iyi korunmuştur.

En iyi muhafaza edilmiş olan kısımlar, kürek kemiği ile birlikte bütün kemikleriyle mevcut olan toynak ekstremitesidir.

Kemik Aletlerin Analizi

Virginia Garcia-Díaz temel olarak öncelikli birimleri baz alarak GDN, Kuzey, Güney ve TPC alanlarındaki 1,021 adet kemik aleti analiz etmiştir. Bu analizde kullanılan metodoloji, diğer yazarlar tarafından kullanılan kemik analizlerine dayanmaktadır.

Kaydedilmiş kemik alet tipleri sivri uçlar ve tığlar, iğneler, aşık kemikleri, ispatulalar, çalışılmış kürek kemikleri, bıçaklar, kesimler, zıpkınlar, kancalar, halkalar, boncuklar, boynuz aletleri ve heykelticiler içermektedir. Aşık kemiklerinin çoğu GDN, TP ve TPC alanlarından gelen örneklerde çalışılmıştır.

Genel olarak, yanan kırıklar ve çeşitli türlerdeki tabaka tipi gibi birçok makro ve mikro değişimler belgelenmesine rağmen kemik aletleri iyi korunmuştur. Fakat, ara sıra yanma, çeşitli türlerdeki tabaka ve mikro ve makro değişimlerini gösteren yüzeyler bile aletlerin teknolojik analizini engellemiştir.

Kaynaklar

Maigrot, Y.

2001. Technical and functional study of ethnographic (Irian Jaya, Indonesia) and archaeological (Chalain and Clairvaux, Jura, France, 30th century b.c.) tools made from boars' tusks. In *Ethno-archaeology and its transfers, 5th Annual Meeting of European Association Archaeologists, Bournemouth, 14h-19th September 1999 (BAR International Series 983)*, edited by S. Beyries and P. Pétrequin. Oxford: Archaeopress, pp 67-79.

Maigrot, Y.

2003. *Étude technologique et fonctionnelle de l'outillage en matières dures animales, la station 4 de Chalain (Néolithique final, Jura, France)*, PhD Thesis, Université de Paris 1.

Van Gijn, A.L.

2005. A functional analysis of some late Mesolithic bone and antler implements from the Dutch coastal zone. In *From Hooves to Horns, from Mollusc to Mammoth. Manufacture and Use of Bone Artefacts from Prehistoric Times to the Present. Proceedings of the 4th Meeting of the ICAZ Worked Bone Research Group at Tallinn, 26th-31st of August 2003* (Series: Muinasaja Teadus 15), edited by H. Luik, A.M. Choyke, C.E. Batey, L. Lougas. Tartu: Ajaloo Instituut, pp. 47-66.

Bölüm 7

Kabuk Çalışmaları

Rena Veropoulidou

Yunanistan Kültür ve Spor Bakanlığı

Giriş

Bu arşiv raporu, 2017 sezonunun arkeomalakolojik çalışmalarını özetlemekle birlikte çalışmanın amaçlarını, kullanılan metotları ve ön sonuçların tartışmalarını sunmaktadır.

2017 arkeomalakolojik çalışmaların özeti

Bu çalışmada, tam analizler ve yayım için önceliklendirilen toplam 455 birimden alınan kabuktan el yapımı eserlerin ve makro-mikro yumuşakça kalıntılarının incelenmesine odaklanıldı. Aynı zamanda iklim değişikliği ve mevsimsellik konusunda daha doğru kayıtlar üretebilmek adına önceki örnekleri daha da genişletecek izotop analizi için *Unio* valflerin örneklenmesi gerçekleştirildi. Dahası, bazı mezar ve gömüt içerikleri çalışmalar ve analizler için önceliklendirildi ve bu ön sonuçlar mezarlardaki su bitkilerinin varlığı ve kullanımı ile ilgili konulara ışık yakabilmek adına İnsan Kemliği ve Kalıntıları ekibi ile birlikte tartışıldı.

Seviye	Öncelikli birimler	Tam analizler	Tam Analiz	1. Seviye Analiz	Kabuksuz	Çalışılmamış
			% analysis %			
Kuzey F/G	2	1	50.0			1
Kuzey F	52	33	63.5	5	12	2
Kuzey G	86	60	69.8	1	13	12
Kuzey H	8	2	25.0		4	2
Kuzey Unassigned	1	1	100.0			
Kuzey alanı: Toplam	149	97	65.1	6	29	17
Güney H	6	6	100.0			
Güney ?J	2	2	100.0			
Güney K	32	25	78.1		4	3
Güney L	27	19	70.4		6	2
Güney M (O?)	2	2	100.0			
Güney N	56	22	39.3	20	12	2
Güney O	103	70	68.0	6	15	12
Güney P	5	3	60.0		1	1
Güney R	2				2	
Güney T	1	1	100.0			
Güney alanı: Toplam	236	150	63.6	26	40	20
Kuzey-Güney alanı: Genel Toplam	385	247	64.2	32	69	37
TPC alanı: Genel Toplam	70	18	25.7	1	19	32
Genel Toplam	455	265	58.2	33	88	69

Tablo 1. Arkeomalaokolojik çalışma için seçilen öncelikli birimler

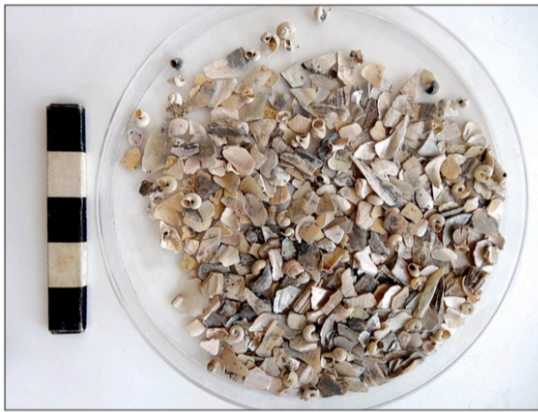
Araştırmanın amaçları

Önceki arkeomalakolojik araştırmalar; besin tüketimi ve el yapımı eser üretimi gibi kabukların ve yumuşakçaların kullanıldığı alanlar konusunda bizlere birçok detaylı bilgi sunarken değişen bağlantılar, sanat teknolojileri, çevresel yeniden yapılanmalar, mevsimsellik ve iklim değişikliği gibi konularda soruları da tartışmaya açmıştı.

Türler	NISP	NISP (worked)	MNI	Parça	Bütün
Tatlı su					
<i>Unio</i> (cf. <i>mancus</i>)	16533	62	607	15376	289
<i>Valvata piscinalis</i>	4245		3323	792	2622
<i>Viviparus</i> sp.	2407	3	204	2192	65
<i>Bithynia</i> sp.	1075		279	714	3
<i>Fagotia</i> sp.					
(+ <i>Microcolpia</i> sp.)	670		34	616	26
Unidentified gastropod	547		6	540	5
<i>Planorbis corneus</i>	391		312	26	325
<i>Theodoxus heldreichi</i>	388	56	56	168	132
<i>Dreissena</i> sp.	264		74	65	9
<i>Stagnicola</i> sp. (cf. <i>palustris</i>)	212		12	200	2
<i>Lymnaea</i> sp. (cf. <i>stagnalis</i>)	147	2	15	127	3
<i>Pisidium</i> sp.	87		20	42	41
<i>Gyraulus albus</i>	48		22	17	10
<i>Galba truncatula</i>	26		6	20	1
Unidentified bivalve	19		1	17	2
<i>Planorbis planorbis</i>	14		11	3	8
<i>Amphimelania</i> sp.	11			11	
<i>Radix auricularia</i>	6		2	3	3
<i>Melanopsis praemorsa</i>	5			5	
<i>Theodoxus anatolicus</i>	4	4			3
<i>Bythinella</i> sp.	2		2		1
<i>Planorbis carinatus</i>	2		1		2
Sub-total	27103	127	4987	20934	3552
Deniz					
<i>Fustiaris</i> sp.	267	267		267	
<i>Antalis dentalis</i>	206	206	1	205	1
<i>Nassarius gibbosulus</i>	183	183	12		161
<i>Antalis</i> sp.	171	171	1	168	2
<i>Antalis vulgaris</i>	105	105		103	1
<i>Antalis inaequicostata</i>	38	38		38	
<i>Columbella rustica</i>	5	5	1	1	4
<i>Luria lurida</i>	2	2	2		
<i>Cerastoderma glaucum</i>	2	2		1	1
<i>Acanthocardia tuberculata</i>	1			1	
<i>Ostrea edulis</i>	1	1			1
<i>Spondylus gaederopus</i>	1	1		1	
<i>Conus mediterraneus</i>	1	1		1	
<i>Patella caerulea</i>	1	1			1
<i>Ramella olearia</i>	1	1		1	
Sub-total	985	984	17	787	172
Fosil					
<i>Dentalium</i> sp.	188	188		186	1
<i>Turridae</i>	2				2
Unidentified fosil	1			1	
Sub-total	191	188		187	3
Kara yumuşakçaları					
<i>Helix</i> sp.	1		1		1
<i>Xeropincta</i> sp.	1		1		1
<i>Vallonia</i> sp.	1				1
Sub-total	3		2		2
GENEL TOPLAM	28282	1299	5006	21908	3729

Tablo 2. Habitata göre kabuklu takso dağılımı

karşılaştırılabilir.

Şekil 1. (sol) 4 mm elek üstü *Unio* ve tatlısu kabukluları parçaları (22512) (sağ) (32692) diagnostic türlerine göre *Unio* örnekleri

2009-2017 kazılarında çıkarılan materyallerin çalışmaları ise, mekân-zamansal analizlerinin yanı sıra tabakalanma içeriklerine daha fazla ilgili isteyen konularla ilişkili yumuşakça/kabuklar hakkında daha detaylı bilgi alınmasına odaklandı. Bu bilgiler sayesinde taksonların temsili, zaman ve kategori oranları ile ilgili tabaklar, toplamada mekânlar ve metotlar, düzenin parçaları, pişirme yolları ve yemek artıklarının kullanımı gibi birçok özel arkeomalakolojik soruyu da cevaplayabileceğiz.

İzotop analizi için örnekleme çalışmaları

Çatalhöyük yerleşim sürecin boyunca yaşanan iklim değişiklikleri ve mevsimsel yumuşakça toplaması üzerine daha detaylı kayıtlar üretebilmek adına önceki veri setlerini genişletecek izotop analizi için *Unio* tiplerinin sistematik örneklemesini yürütmek ise bu çalışmanın bir başka amacıydı. Bu analiz ise dış karbonat katmanlarını koruyan tam valflerin örneklemesini gerektiriyor.

İlk Gözlemler

Tatlısu türleri

Tatlısu türleri yine Tatlısu midyeler (*Unio*) tarafından temsil ediliyor: orta boyutlarda yenebilir bir çift kabuklu yumuşakça ve diğer çift kabukluların geniş bir karması (sayı=20). Bu türlerin doğası ise Orta Anadolu'nun tatlısu kaynakları ile örtüşüyor. Ek olarak; buradaki takson değişkenliği Konya havzası tortularından alınan yumuşakça verileri ile

İşlenmiş tatlısu türleri

Unio kabukları, kolye ve boncuk gibi farklı türlerde el yapımı eserlerin yapımında ham madde olarak da kullanılıyordu ve hatta bazıları da boyanıyordu. Unio kabuklarının iç yüzündeki ana inci ise sıklıkla parlak pembe, mor veya yeşil gibi harika gölgeleri barındırarak oldukça parlak ve renkli bir kompozisyonla yerleşik halkın da değerlerine dair karakteristik bir özellik de sunuyor olabilir. Unio kabuklarını delmek için kullanılan temel teknik ise kabuğun iç kısmından dışa doğru sıyrılmasıyla gerçekleşiyor. İşlenmemiş Unio valfleri ise pigment taşıyıcı ya da pigment işlenmesinde palet olarak kullanılıyordu.

Şekil 2. *Antalis vulgaris* boncuklar (22678)

Şekil 3. *N.gibbosulus* boncuk/kolye parçalarının farklı kullanım aşınma halleri

Deniz türleri

Deniz yumuşakçaları taksonu Akdeniz kıyılarından gelen makul sayıda (sayı=14) değişen türler ile sunuluyor. Bu türün miktarı ise egzotik kaynaklarını düşününce bu iç alan arazisi için oldukça önem taşıyor. Bu toplamada hiçbir Kızıldeniz yumuşakça türü ise bulunmuyor.

Arazideki işlenmemiş deniz kabuğu materyalinin yokluğuna rağmen, bitmemiş el yapımı eserler ve bazı objelerdeki delme deneyleri ile arazi üzerinde üretimlerine dair birtakım kanıtlar bulunuyor.

Kabuktan el yapımı eserlerin varlıksal tarihlerine daha veri toplama adına N. Gibbosulus kabuklar/kolyeler üzerinde kullanım-aşınma izlerinin farklılıklarını tarif edebilmek adına kayda değer bir zaman harcadı (Şekil 3). Yüzey-kenar izleri ise bu eserlerin dizilimi ve süresi ile ilgilidir.

Fosiller

Fosil kabukları üç farklı tür tarafından temsil ediliyor: Dentalium, Turritela ve tanımlanamamış bir tek kabuklu. Bar-Yosef Mayer ve meslektaşları 2010 yılında, Çatalhöyük'teki fosil kabuklarının temelini kapsamlı olarak tartışmıştı ve ikna edici bir şekilde Turritela fosillerinin Taurus dağlarından, Dentalium kabuklarının ise Hatay ve İskenderun havzalarından geldiğini ortaya atmışlardı.

Kapanış

Çatalhöyük'teki arkeomalakolojinin genel resmi tutarlı ve sabit olmaya devam ediyor. Temel olarak besin artıklarını temsil eden tatlısu yumuşakçaları hemen her yerde ye alıyor. Mikro-yumuşakçalar ise, yaygınken antik yerleşik insanlar tarafından üretilen farklı türlerdeki materyallerin ve ekolojik konumun farklı göstergeleri olarak arkeolojik tabakalarda yaygın bir şekilde bulunuyor.

Kaynaklar

AnimalBase Project Group

2005-2017. *AnimalBase. Early Zoological Literature Online* www.animalbase.uni-goettingen.de (last accessed 30 September 2017).

- Ayala, G., Wainwright, J., Walker, J., Hodara, R., Lloyd, J.M. Leng, M.J. and C. Doherty
2017. Palaeoenvironmental reconstruction of the alluvial landscape of Neolithic Çatalhöyük, central southern Turkey: The implications for early agriculture and responses to environmental change. *Journal of Archaeological Science* 87: 30-43.
- Bains, R., Vasić, M., Bar-Yosef Mayer, D.E., Russell, N., Wright, K.I. and C. Doherty
2013. A technological approach to the study of personal ornamentation and social expression at Çatalhöyük. In *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports from the 2000-2008 Seasons*, edited by I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, pp. 331-63.
- Bar-Yosef Mayer, D.E.
2013. Mollusc exploitation at Çatalhöyük. In *Humans and Landscapes of Çatalhöyük: Reports from the 2000-2008 Seasons*, edited by I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, pp. 329-38.
- Bar-Yosef Mayer, D.E., Gümüş, B. A. and Y. İslamoğlu
2010. Fossil hunting in the Neolithic: shells from the Taurus Mountains at Çatalhöyük, Turkey. *Geoarchaeology: An International Journal* 25(3): 375-92.
- Bar-Yosef Mayer, D.E., Leng, M.J., Aldridge, D.C., Arrowsmith, C., Gümüş, B.A. and H.J. Sloane
2012. Modern and early-middle Holocene shells of the freshwater mollusc *Unio*, from Çatalhöyük in the Konya Basin, Turkey: preliminary palaeoclimatic implications from molluscan isotope data. *Journal of Archaeological Science* 39, pp. 76-83.
- Charles, M., Doherty, C., Asouti, E., Bogaard, A., Henton, E., Larsen, C.S., Ruf, C.B., Ryan, P., Sadvari, J.W. and K.C. Twiss
2014. Landscape and taskscape at Çatalhöyük: an integrated perspective. In *Integrating Çatalhöyük: Themes from the 2000-2008 Seasons*, edited by I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, pp. 71-90.
- d'Errico, F., Vanhaeren, M., Barton, N., Bouzouggar, A., Mienis, H., Richter, D., Hublin, J.-J., McPherron, S.P. and P. Lozouet
2009. Additional evidence on the use of personal ornaments in the Middle Paleolithic of North Africa. *PNAS* 106 (38): 16051-6.
- Gümüş, B.A. and D.E. Bar-Yosef Mayer
2013. Micro-freshwater Gastropods at Çatalhöyük as environmental indicators. In *Humans and Landscapes of Çatalhöyük: Reports from the 2000-2008 Seasons*, edited by I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, pp. 81-86.
- Lewis J.P., Leng, M.J., Dean, J.R., Marciniak, A, Bar-Yosef Mayer, D.E. and X. Wu
2016. Early Holocene palaeoseasonality inferred from the stable isotope composition of *Unio* shells from Çatalhöyük, Turkey. *Environmental Archaeology* 22(1): 79-95.
- Müller P., Staudigel, P.T., Murray, S.T., Vernet, R., Barousseau, J.P., Westphal, H. and P.K. Swart
2017. Prehistoric cooking versus accurate palaeotemperature records in shell midden constituents. *Scientific Reports* 7(1): 3555.
- Reese, D.
2005. The Çatalhöyük shells. In *Inhabiting Çatalhöyük: Reports from the 1995-99 Seasons*, edited by I. Hodder Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research; London: British Institute at Ankara, pp. 123-8.
- de Riter, N.A.
1965. Sediments of Konya Basin, Central Anatolia, Turkey. *Paleogeography, Paleoclimatology, Palaeoecology* 1: 225-54.
- Roberts, N. and A. Rosen
2009. Diversity and complexity in early farming communities of Southwest Asia: new insights into the economic and environmental basis of Neolithic Çatalhöyük. *Current Anthropology* 50: 393-402.
- Ryan, P.
2013. Plant exploitation from household and landscape perspectives: the phytolith evidence. In *Humans and Landscapes of Çatalhöyük: Reports from the 2000-2008 Seasons*, edited by I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, pp. 163-90.

Veropoulidou, R.

2011. *Shells from the Settlement of the Thermaic Gulf. Reconstructing Molluscan Exploitation During the Neolithic and the Bronze Age* . Ph.D. thesis. Aristotle University of Thessaloniki.

Bölüm 8

Makro-Botanik Kalıntılar

*Elizabeth Stroud¹, Ceren Kabukcu², Talu Tüntaş³, Lara Gonzalez Carretero⁴, Dragana Filipovic⁵
Michael Charles¹, Amy Bogaard¹*

¹Oxford Üniversitesi, ²Liverpool Üniversitesi, ³Özgür Berlin Üniversitesi ⁴Londra Üniversitesi, ⁵Sırp Bilim ve Sanat Akademisi

Giriş

Bu raporun amacı, 2017 sezonu boyunca yürütülen arkeobotanik araştırmayı tanımlamaktır. Sonuçlar esas kazıcılar ve uzmanlar tarafından tanımlanan örneklem yüzdürmesi, öncül (seviye 2) özel ilgi birimlerinin sıralamasını (öncelikli birimler) içermekte ve bütün anahtar binaların örneklemelerinin tam analizi ve 2015 2016'da yürütülen işi takip eden fazları içermektedir

Arkeobotanik örnekleme Bogaard ve Filipović tarafından kurulan protokolü takip ederek devam etmiştir. Toplamda 964 örneklem toplam çökeltinin 18,020 litresi olarak yüzdürme işlemi kullanılarak işlemde geçirilmiştir. 2016 sezonunda kalma işlem bekleyen (yaklaşık 50 civarı) örneklem sezon başlangıcı olarak işlemde geçirilmiştir.

Tüm birimler minimum ve birim-seviye özetlerine odaklanan metodolojiyle "2015 Değerlendirmesi" seviye protokolüne göre analiz edilmiştir. Bu metodolojide, her birimin kaydedilmiş bir genel tanımı ve aynı zamanda yanma, ezilme miktarlarının tahmini, genel yüzey durum seviyesi ve farklı vücut ölçülerinin faunal kalıntılarının miktarlarının tanımı bulunmaktadır.

%95 öz yükleme güven aralıklarına dayanarak, yeni kaydedilmiş kuzey alanı YÖB'leri güney alanından daha çok kayda değer kemik içeren çöplük birimleri olarak eklemiştir. Bu büyük ölçüde, iki alandaki kazı önceliklerinin farklılıklarına bağlıdır. Ön karşılaştırmalar, iki bölgedeki yanmış kemik oranlarının farklılığını desteklemektedir. %95 öz yükleme güven aralıklarına dayanarak, anlamlı bir biçimde Güney bölge PUP'larının çoğu (%26-39), kuzey alanlarından (10-23%) "%50'den fazla yanmış (Tablo 1): ve güney alanındaki daha az alan, anlamlı bir biçimde "%0 yanmış" olarak tanımlanmıştır.

Alan	Flotasyon örnekleri	Elek tarama örnekleri	Öncelikli örnekler
Kuzey	496	400	57
Güney	213	188	15
TPC	255	89	14

Tablo 1. Öncelikli olarak yüzdürülen, elekten geçirilen ve etiketlenen örneklerin sayısı

Örneklerin Taranması

Örneklemelerin hafif kısmının "Elek-taraması" bu sene devam etmiştir. Özetlemek gerekirse, hafif kısım 4mm,1mm ve 0.3 mm boyutunda elenmiştir ve beraberinde 4mm odun, sert kabuklu yemişler ve kökler için taranmış ve mevcudiyetleri kayıt altına alınmıştır. 1mm'lik kısım, alışılmış karışık örneklemelerin yerine tek tip materyal baskınlığını belirlemek için taranmıştır

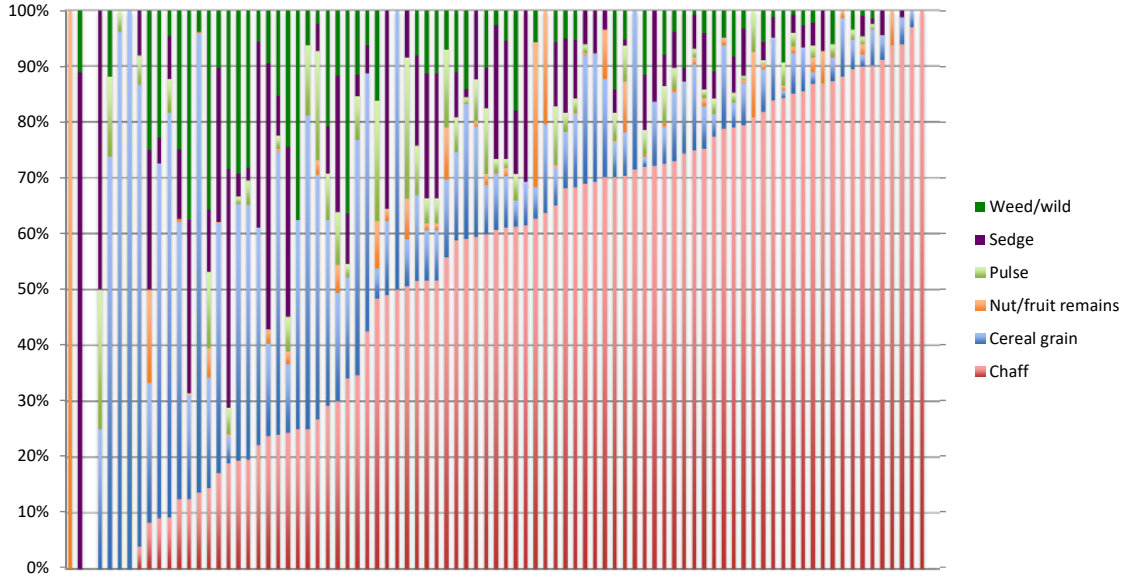
Sezon boyunca tüm üç alan için toplamda 677 örneklem elek taramasından geçirilmiştir. Dikkat çeken örneklem Kuzey alanının Sp.610'ındaki kazılmış ateşliklerdeki 32121.s2 (Fl. 13064) ve 32121.s22 (Fl. 13044)'ları içermektedir.

Bu örneklem oldukça yüksek yüzdede taneciklere sahiptir. Güney alandaki (32654) (Fl.13088) birimi %50 daha fazla kömür taneleri içermekte, bu bölge ateşlik bölümü olarak adlandırılmaktadır. Yüksek miktardaki taneciklerin varlığı bir pişirme kazasına işaret edebilir.

Öncelikli Örneklerin Analizi

2017 sezonu boyunca 86 örnek standart (seviye 2) arkeobotanik protokolü kullanılarak analiz edilmiştir. Bunlar, kirli zeminlerin, zemin dolgununun ve çöplük tabakalarına yapılan dolgunun içerik tipine göre değişim göstermektedir. Kuzey Alanı'ndan elde edilen örneklerin büyük bir kısmı, özellikle tekli birimlerin çoklu flotasyon örneklerine sahip olduğu Sp.610 ve Sp.631'deki çöplükler ızgaralara bölünmüş kazının sonucudur. Örneklerin büyük çoğunluğu, büyük olasılıkla başak abuğu kabuğunu soymaktan ve yakıt için gübre yakmaktan kaynaklanan kömür işleme atıkları ve vahşi türlerin karışımını içermektedir.

Bir ihtimal yemek hazırlama kazalarını ya da yemek atıklarını temsil eden biçimsiz "yiyecek" katmanları atıkları da birçok örnekleme kaydedilmiştir. Fındık kabuğu, meyve çekirdekleri ve aynı zamanda kamışlar, saz yumruları toplanan bitki artıkları çeşitlenen derecelerle örnekler de bulunmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. 2017 öncelikli ünite örneklerinin temel kategori dağılımları

Bazı dikkat çeken öncelikli arkeobotanik örnekler aşağıda özetlenmiştir.

2017'ye ait (32126.s2) (Fl. 13149 birimi, toprağın litre başına düşen 800 nesnesi ile arkeobotanik olarak en yoğun örnek olmuştur. Bu örnek kazı için ızgaralar bölünmüş Kuzey Alanı'ndaki Sp.610'nun çöplük alanındaki pişirme alanından gelmiştir. Bu örnek oldukça yüksek sayıda kötü biçimde korunmuş ve büyük ihtimalle taneleri koruyan yüksek sıcaklıklarındaki bozulmanın yansıması olan taneleri içermektedir. Yine

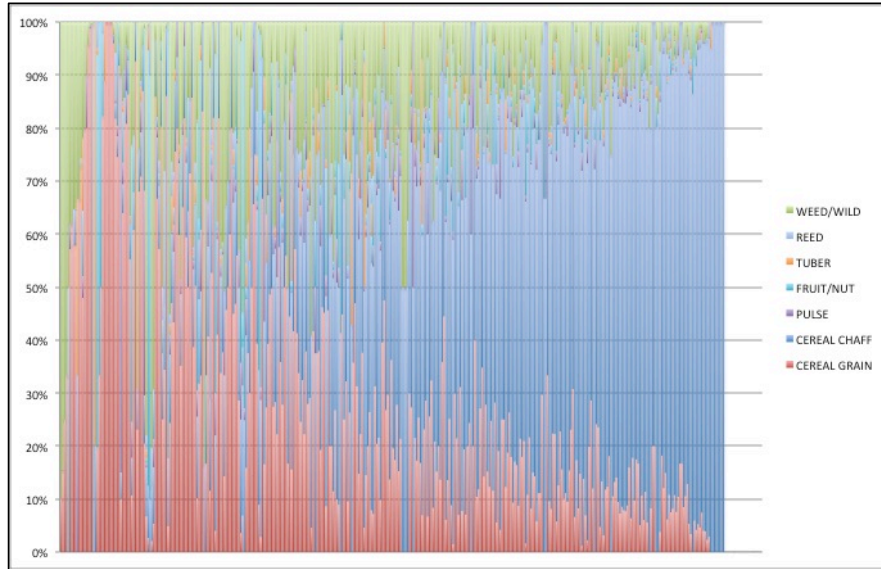
Sp.610'dan olan (32128.s52) (Fl. 13198) birimi, kazıcıların küçük ayrık çöp yığınlarından oluştuğu şeklinde tarif ettiği çöplük katmanı bileşimindedir. 11 numaralı ızgaradan gelen bu örnek, ot tohumu ve kömür tanelerinin de sınırlı dâhiliyetiyle, başak kabuğu ayıklama atığını gösteren yüksek miktarda saman içermektedir.

(32144.s12) (Fl. 13741) birimi ise Kuzey Alanı'ndaki Sp.631 katmanından çöplük bileşimidir (10-11 numaralı ızgara) Bu örnek oldukça yüksek sayıda başak kabuğu kökleri ve nispeten çok sayıda ot/vahşi tohumlar içermektedir. Bu birimden başka bir örnek de önceliklendirilmiştir (32144.s2) (Fl. 13743). Fakat, sınırlı ot kalıntısı içermesi ve başak kabuğu yüzeyinin baskın olması ile (32144.s12)'den farklılaşmaktadır.

(23788.s5) (Fl. 13735) birimi, ot tohumları ve mısır gevreği kabuğu hariç mısır taneleri ve bakliyatlar içermektedir. TPC alanındaki örnek, (23788.x1)'in dolgu yapılanması, B.150'nin güney-batı odasının dolgu katmanının içinden çıkmıştır.

Yayın Öncelikli Örneklerin Analizi

Yayın öncelikli örnekler, öncelik seviyesine (seviye 2) göre analiz edilmiştir. Birimlerin büyük bir kısmı geçmiş kazı sezonlarında taranmış yayın için- seviye 1 veya seviye 2'ye göre- önceliklendirme birimlerine göre listelenmiştir. Birçok örnek için ise ekstra bilgiye ihtiyaç duyulmamış veya taranmamışlardır (4mm ölçümü). Çalışma sezonu boyunca bu birimlerden analiz için seçilen 509 adet örneklerle beraber, toplamda 456 adet birim analiz için seçilmiştir. Amaç hâli hazırda bu veriye sahip 248 örneklerle beraber seviye 2 veya daha üstüne (örnek: tamamen analiz edilmiş) sahip olmaktır. 93 adet seviye 2 verilerine ait olmayan örnek kendi bütünlerine analiz edilirken, ek olarak 61 adet örnek seviye 2'ye taranmıştır. Toplanan Yayın Öncelikli Birim (YÖB) verilerinin araştırması birçok arkeobotanik nesnenin yoğunluğuna işaret etmektedir. Litre başı 30.000'den fazla neredeyse pür tanecik üretimi yoğunluğu depo örneği ile birlikte bu yoğunluk sonuçları spesifik içerik tiplerini aydınlatmaktadır (Şekil 2). Diğer çöplük tabakaları yüksek yoğunluklu örneklerden dolguları aşındırmalarından ve yapı malzemelerinden elde edilmiştir. Yoğunluk spektrumunun diğer bir yanında kalan 19 örnek ise herhangi tanımlanabilir makro-botanik kalıntı barındırmamaktadır.

Şekil 2. 2. Seviye ve üstü kaydedilmiş yayın öncelikli ünitelerin temel makrobotanik oranları

Yayın için Önceliklendirilmiş Gömüt Birimleri

Önceliklendirilmiş İskelet Birimlerinden elde edilen 24 örnek, 2017 sezonu boyunca taranan seviye 1 verilerinden yoksundur. Yeni veriler mısır işleme, yakıt kullanımı ve çok rastlanılan geri plan hata belirteci ile birçok aktivitenin karışımına benzer makro-botanik kalıntılarla beraber daha önceden analiz edilmiş gömüt dolgu birimlerinde fark edilen kayıtları ile benzer bir düzeni ortaya koymuştur.

Alt katmandaki gömüt kesiti, gömüt dolgusuna benzer bir arkeobotanik belirteçe sahip midir ya da gömüt kesiti başka bir madde ile mi doludur sorusunu anlamak için bu verilerin ileride analizleri gerekmektedir.

TPC Düzeltmeli Seviye 2 Taraması (Öncelik + C seviyesi)

Çalışma sezonu boyunca devam eden TPC Alanı'nın kazısına ve Lara Gonzalez Carretero'nun doktora çalışmasında gerek duyulan ekstra bilgi ihtiyacı sebebiyle 63 adet örnek bu analizin formu için seçilmiştir.

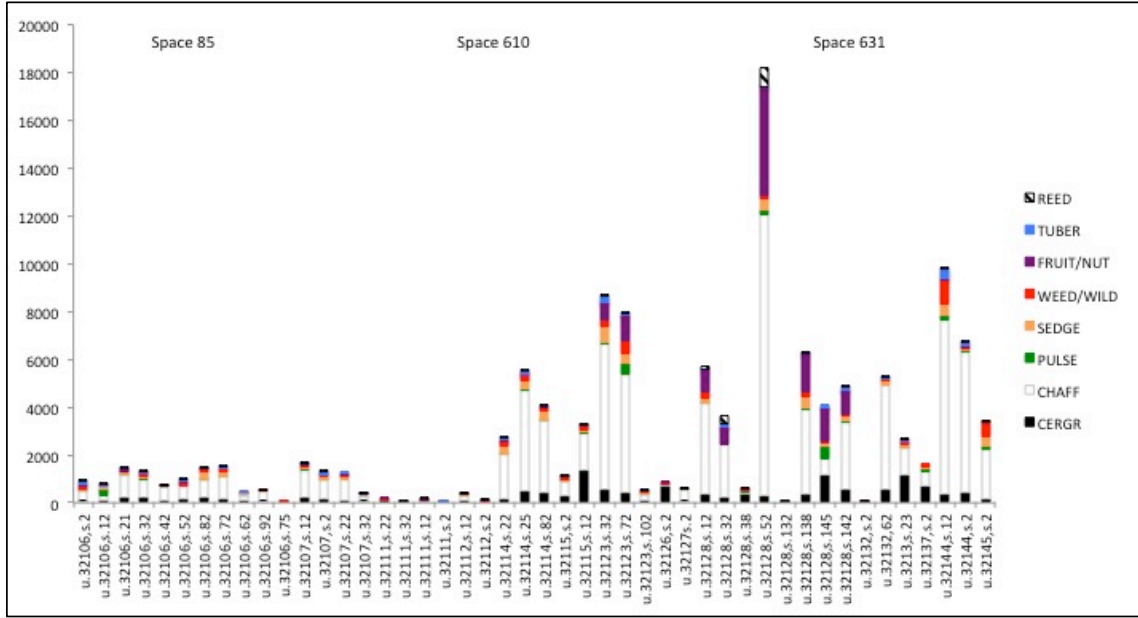
Seviye 2 tarama protokolü, hedeflenen araştırma sorularını yansıtmak için ayarlanmıştır. Bu "TPC protokolü", seviye 2 öncelik analizlerinin uyarlanmış haliydi.

Belirli Seviyelerden Elde Edilen Örneklerin Tam Analizi

2015 ve 2016'da başlayan işe dayanarak, belirlenen seviyelerden elde edilen örneklerin analizi 2017 sezonu boyunca devam etmiştir. Amaç, geçmiş yıllardaki işe benzer yapı inşa etmek ve kronolojik arkeobotanik veri setlerindeki boşlukları kapatmak olmuştur. Kapsamlı analizin amacı civayla karıştırılan bölümler arası sekizinin çarpma faktöründen daha fazla olmamakla beraber, en az sayıdaki nesne ile 300 ekin ve işlenmemiş nesnenin alt örneğiydi. Mahsulsüz madde ile çevrilmiş örnekler için bu 300 nesne amaç idi. Birçok TPC alanı bu sene tamamen analiz edilmiştir. B.150 (F.8672)'nin güneybatı köşesinden elde edilen (32803) birimi önemlidir.

Bu birim, ağaçtan yapılmış araçlar, iki adet küfe, kabuk, kemik ve işlenmiş kaya barındıran nesnelere kümesidir. Bu birimdeki örnekler iki adet küfenin içinde ve çevresinde bulunan depo malzemesini göstermektedir. Güney Alanı'ndaki yanmış B.79'daki bir sürü örneklem *Helianthemum* (kaya gülü) tohumları içermektedir. (18597) birimi 40.000 adet kaya tohumu çiçeği içermektedir ve bu, türlerin toplanmasına ve saklanmasına işaret etmektedir. Bu yapıdaki diğer örnekler yüksek oranda düşük kaliteli cins buğday ve ekmek buğdayı konsantrasyonlarını içermektedir.

Sp.85/Sp.610/Sp.631'deki çöplük örnekleri ilginç bir düzeni açığa çıkarmıştır (Şekil 3). Kronolojik olarak sıraya konulduğunda, azalan yoğunluk düzeni ve nesnelere ihtiyaç sırası görülebilir. Bu düzen işaret etmektedir ki dış mekâna yönelim zamanla daha net hâle gelmiştir ve çöplük alanından daha çok boşluğa benzeyen avluya geçiş mi var sorusunu akıllara getirmiştir.

Şekil 3. Mekan 85,610 ve 631'deki arkeobotani malzemesi yoğunluğu

Kaynaklar

Bogaard, A., M. Charles, M. Ergun, G. Jones, K. Ng, M. Polcyn and N. Stone 2005 *Macro- botanical remains* 152-155.

Bogaard, A., D. Filipović, A. Fairbairn, L. Green, E. Stroud, D. Fuller and M. Charles 2017 Agricultural innovation and resilience in a long-lived early farming community: the 1,500-year sequence at Neolithic to early Chalcolithic Çatalhöyük, central Anatolia. *Anatolian Studies* 67:1-28.

Filipović, D., C. Kabukcu, E. Stroud and A. Bogaard 2016 Chapter 8: Macro- and Mirco- Botanical Remains. S. Haddow (ed.), *Çatalhöyük 2016 Archive Report*. Pp 123- 128.

Issavi, J. 2016 External Spaces 610 and 85, in Chapter 2: Excavations in the North Area. S. Haddow (ed.), *Çatalhöyük 2016 Archive Report*. Pp 43-50.

Bölüm 9

Odun Kömürü Çalışmaları

Ceren Kabukcu
Liverpool Üniversitesi

Arazide in sitü bulunan yanmış odun kalıntıları

2017 sezonunda az sayıda kereste ya da yapısal odunsu madde içeren birimler arazi üzerinde incelendi. Bunların içerisinde ise, Bina 131'in yan odasının merkez kısmında yine arazi üzerinde bulunan iki geniş yakılmış kereste kalıntısı öne çıkmaktadır: birim 23025 ve birim 23026 (Şekil 1). İki kereste materyali de ikiye bölünmüş meşe kütüğünden elde edilmiş ve önceki kereste kalıntılarının da ortaya çıkması ile birlikte ağaç kabuğu kütükten soyularak yerleştirilmiştir. 23025 ve 23026 numaralı birimlerin ikisi de ileri düzeyde mantarsı/bakteriyel çürüme ve boylamsal olarak eğilme belirtileri göstermektedir. Kereste materyallerinin ikisi de 40 cm'lik bir uzunluğa sahip ve yan odanın dış katmanındaki kesitlere yerleşmiş gibi gözüküyor; fakat burada çöküntü ve yaygın ateşten kaynaklı hasarlar sonucu yan odanın kötü korunmasından dolayı kesitin yerleşme sürecine dair bir belirsizlik bulunmaktadır.

Şekil 1. Bina 131'in yan odasındaki meşe keresteleri (Sol -23025, Sağ-23026)

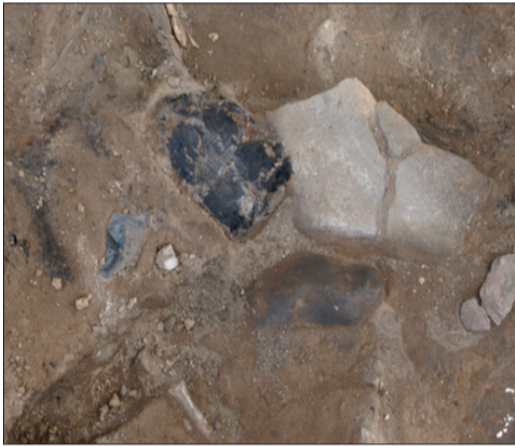
2017 sezonunda Bina 131'de çıkarılan arazi üzerinde korunmuş diğer kereste materyalleri ise: 23096-23095 birim numaralı keresteler ve aynı kesite gömülen iki karaağaç parçasından alınmış delikli duvar

yapıları (23098) olmuştur (Şekil 2). Bu oldukça geniş karaağaç kerestesi ise teğetsel olarak küçültülmüş durumdaydı.

Şekil 2. Dikme içindeki karaağaç kerestesi, Bina 131

Son olarak, TPC kazı alanında öğütülmüş bir taş kümesi ya da el yapımı eserle ilgili olan yakılmış bütün hâlinde akçaağaç odunundan yapılmış ahşap bir kâse (23765) bulundu (Şekil 3). Yanma önce ters çevrilmiş kâsenin içinde kömürleşmiş tohumlar ve diğer bitki kalıntılarına rastlanmıştır.

Şekil 3. Ahşap kase (sol) ve kaldırıldığında içinden çıkan kömürleşmiş tohum ve bitki kalıntıları

Çatalhöyük'te yakıt olarak odun kullanımı

Odun kömürü toplamaları üzerine daha önce yapılan araştırmalarla paralel olarak, Çatalhöyük'teki ağaçlık alanların yönetim uygulamalarını ve yakıt olarak odun kullanımı tanımlamaya amaçlayan analizlerde arazi üzerindeki çalışmalara ve atık odun yakıtı işlemlerine odaklanıldı (Asouti2005,2013; Kabukcu, 2017).

2017 kazı sezonu boyunca, 64 adet örneğin öncelikli analizleri gerçekleştirildi. Bu örnekler ve diğer öncelikli birimler üzerindeki çalışmalar devam etmekte olup, arazi üzerinde gerçekleştirilen analizlerden bazı ilk bulguları not etmekte fayda var.

2017'de belli sayıda uzun süreli atık birikinti tabakaları, 2016'da yürütülen kazı stratejisi takip edilerek 1m x 1m'lik ızgaralar ile kazıldı.

Gelecek yıl yapılacak odun kömürüne ilişkin analizlerde; botanik tanımlamalara, öncelikli birimlerden odun kömürü örneklerinin dendroekolojik incelemelerine ve şimdilik temsilleri yetersiz kalan Kuzey, TPC ve GDN kazı alanlarının çöplük dizinlerine odaklanılacaktır.

Kaynaklar

Asouti, E.

2005 Woodland vegetation and the exploitation of fuel and timber at Neolithic Çatalhöyük: report on the wood-charcoal macro-remains. In Hodder, I. (ed) *Inhabiting Çatalhöyük: reports from the 1995–99 seasons*. Pp. 213-258. Cambridge: McDonald Institute Monographs & BIAA.

Asouti E

2013 Woodland vegetation, firewood management and woodcrafts at Neolithic Çatalhöyük. In Hodder, I. (ed) *Humans and landscapes of Çatalhöyük: reports from the 2000-2008 seasons*. Pp.129-162. Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press.

Kabukcu, C.

2017 Identification of woodland management practices and tree growth conditions in archaeological fuel waste remains: a case study from the site of Çatalhöyük in central Anatolia, Turkey. *Quaternary International* (<http://dx.doi.org/10.1016/j.quaint.2017.03.017>).

Kabukcu

in press. Woodland vegetation history and human impacts in south-central Anatolia 16,000 – 6500 cal BP: Anthracological results from five prehistoric sites in the Konya Plain. *Quaternary Science Reviews* (manuscript accepted for publication, JQSR5132).

Bölüm 11

Figürinler ve Kil Mühürler

Lynn Meskell¹, Carolyn Nakamura² ve Monique Arntz'ın katkılarıyla³

¹Stanford Üniversitesi, ²Malzeme Kültürü Araştırma Merkezi, ³Leiden Üniversitesi

Giriş

Bu sezon Carolyn Nakamura ve Lynn Meskell'e arazide Monique Arntz katılmıştır ve öğütme taşı laboratuvarı başı Christina Tsoraki ile yakından çalışmışlardır. Bu süreç boyunca, 329 adet küçük heykel(figürin) kaydedilmiştir. Bunların 209 tanesi 2017 kazılarında çıkmış ve geri kalanı önceki yıllarda diğer laboratuvarlarca iade edilmiş eserleri kapsamaktadır. Bu seneki figürin yoğunluğunun tipik olarak heykelcik materyali yönünden zengin olan bir çok çöplük biriminin kazılmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bulunan 209 figürinin 123 tanesi zoomorfik (73 boynuz, 43 dört ayaklı hayvan, 3 belirsiz), 78 tanesi kısaltılmış, 6 tanesi de antropomorfik figürin olarak sınıflandırılmıştır. Bu sene kazıdan çıkarılan heykelciklerin birçoğu kilden yapılmış olup (206) bir adet kireç taşı, bir adet mermer) ve bir adet kireçli toprak malzemesinin kullanıldığı görülmüştür.

Her iki kaya örneği de insan biçimindeki formlardadır. Bulunma yerleri açısından değerlendirildiğinde 182 tanesi Kuzey Alanı'ndan, 22 tanesi Güney Alanı'ndan ve 6 tanesi TPC alanından çıkmıştır. Özellikle bu sene dış alanlarda ve bina bağlamlarında sayı olarak kabaca eş heykelcikler bulduk: 89 adet dış alanlarda, 78 adet bina bağlamında ve 42 adet dolgudan veya terk edilmiş binalardaki çöplük katmanlarda.

Bina 150 Figürinleri

Bin 150'de, geçen sene platforma gömülü bulunan iki taş figürinin bulunduğu platformun yakınlarında (20736.x1 and x3), kazıcılar tarafından nesnelerin erken tabakası ile yanmış katmanda yer alan ve güneybatı köşesindeki sıva yüzeyinde yer alan iki adet taş tamamlanmış insan heykelciği (32806.x1 and x2) buldular. Aynı binadaki kuzeydoğu platformunda da bu iki figürinin dışında kilden yapılmış kafa heykelciği (23704.x7) de çıkmıştır (Şekil 1). Kafa oldukça güzel modellenmiş ve yüzey boyunca sıvalanmış veya kaymış biçimde görünmektedir. Yüze ait özellikler gözleriyle (büyük olasılıkla kapalı veya göz kapaklı), burnu, ağzı, kulakları ve sivri (kibar) çenesi, 20736.x3 boyutundaki taş heykelciğin kafasına benzemektedir. Kulağın üstünden alın boyuna uzanan ve kulak arkasından boyna uzanan bir şekilde saç çizgisi de ayrıca sağ tarafta ve arkada görülebilir durumda olup tabanda görülen çivi boşluğuna bakılarak başın gövdeye ağaç çivisi ile tutturulduğu düşünülebilir.

Şekil 1. (23704.x7) (2.5cm yükseklik, 1.72 cm genişlik, 2.58cm kalınlık, 9.19g)

Taştan heykelcikleriyle 32806 Birimi

32806'daki tabaka (Şekil 2) Açma 4'ün güney batıdaki güney kenarında yer almaktadır ve bu boşluğun dolgusunun çok sayıda eserle dolu olduğu görülmektedir. Kazıcılara göre (20736) platformundaki 32806.x1 ve x2'nin tarihi, B.150'dekinden daha erken faza denk gelmektedir. Diğer materyallerle beraber kümenin içinde bulunan bu heykelciklerin de bulunan içeriği birbirine çok benzemektedir(31852.x3). Büyük heykelcikler (x2) topluluğun esas odak noktasıydı : 10 cm boyutunda daha küçük bir heykelcik (x1) kuzeyde bulunmuş, paletler/aşındırma aletleri (x7) ayağın kuzey doğusunda bulunmuş, açık mavi-yeşil boncuk kalçasının altında bulunmuş; kuş kanadından olan kemikler (carpo-metatarsus) (x4) sol omza yakın bulunmuş, belirlenememiş organik bir materyal (s4) vücudun altında sağ tarafına sarılmış halde bulunmuş; bu katmanın altında başsız insan vücudunun altında açık yeşil malakit kümesi bulunmuş, baş bölgesinin altında yanmış bir kabuk; ve vücudun hemen üzerinde taştan yapılmış kırık bir ezici/cilalayıcı (x5), kalan tüm kalabalığa mühürlenmiş halde olan yanmış materyal mercerler bulunmuştur. Bu tabaka bilerek yerleştirilmiş veya atılmış olarak görünüyor. Binanın bu köşesi benzeri bulunmaz bir şekilde el yapımı eser açısından zengin olduğu ve birçoğu diğer materyallerle beraber gruplanmış oldukları görülmektedir. Kazıcıların önerisine göre binanın bu köşesindeki tabakalar, bir binanın bölgesi veya özelliği ile ilgili kapama veya geçiş ritüelinin bir parçası olabilirdi.

Şekil 2. Sol(32806.x2), orta (32806çx6,x4,s4) ve sağ(32806) yeşil malzeme ve deniz kabukları (Fotoğraf:Jason Quinlan)

(32806.x1) çok düşük kalitedeki bir kireçtaşından yapılmış antropomorfik bir heykelciktir (Şekil 4). Boynundan kırık olsa bir bütün olarak bulunmuştur. 9.83 cm yüksekliğinde, 8.46 cm genişliğinde ve 8.46 cm kalınlığında olup toplamda 566gramdır. Bu obje yüz üstü yatmış bir şekilde bulunmuş ve mide ve bacakları vurgulanacak şekilde betimlenmiştir. Kolların göğüs hizasında birleştiği görülmektedir. Ayaklar da oturur bir pozisyonu gösterir bir biçimde ön tarafta yer almaktadır. Figürinin yüzeyi oldukça yıpranmış olup arka tarafı yanık bir katmanla temas içinde olduğundan koyu gridir. (32896.x1) Çatalhöyük'ün farklı antropomorfik formlarını birleştiren benzersiz bir örnektir. Alt beden çoğunlukla başsız olan abartılmış göğüs, karın ve kalça detaylı formları (Nakamura ve Meskel 2009) hatırlatırken, uzun boyun ve yukarı yönelen baş Kiklat bakışını anımsatan taş figürinleri andırmaktadır (10264.x1).

Şekil 3. (32806.x1) ön ve arka görünüşü (Fotoğraf:Jason Quinlan)

(32806.x2) oldukça büyük ve ağır mermerden yapılmış dişi insan biçiminde bir heykel/heykelciktir (Şekil 4). Tamamıyla korunmuş durumda olan bu heykel 24.70cm boyunda, 12 cm genişliğinde, 6.46cm

kalınlığında ve 2725 gram ağırlığındadır. Figür kabaca sırt tarafı x1'in 10cm güneyine olacak ve başıyla batıya doğru olacak şekilde konumlandırılmıştır.

Bu figür Mellaart tarafından 1960'larda (CHC461) şapkalı, kolları göğsünün altında birleştirilmiş, uzatılmış bacakları, göğüsleri ve abartısız tarif edilmiş karnıyla bulunan heykele çok benzemektedir. Bu materyal kendi içinde sol omuz aşağısından arkadan öne doğru uzanan ve sol göğüs altında sonlanan ve sol elin önünde beliren doğal bir akışa sahiptir. Alt gövde büyük bir parça materyalin kaldırılması veya açığa çıkmasıyla şekillendirilmiş, eller ve göğüs ile birlikte üst gövde bölgesi ise kötü planlanarak daha sonra oyulduklarından bir nebze asimetriklerdir. Genel beden formu ve kulakların arkası ve şapka gibi unsurlar incelikli bir şekilde işlenmişken bazı öğelerin yarım kaldığı ve yahut hiç betimlenmediği (kalçalar gibi) görülmektedir. Bu da figürünün bir yere yaslanmış olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Boyutu ve ağırlığı (32806.x2) daha önce bulunan heykelciklere nazaran önemli bir biçimde daha büyüktür. Belki de bunu heykelcikten ziyade küçük heykel olarak sınıflandırmak daha doğru olacaktır. Figürin formu ve stili Mellart döneminde bulunan (CHC461/79-452-65) ve tahminen yarı boyutlarında olan bir figürine çok benzemektedir.

Şekil 4. (32806.x2)'nin ön ve arkadan görünüşü (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Kil Mühürler

Kil mühürler Çatalhöyük'te aynı zaman her yerde bulunan diğer el yapımı eserler gibi olmamakla beraber, Neolitik Anadolu'daki en büyük ve en eski eser grubunu oluşturmaktadır.

Bu bölgedeki diğer neolitik arazilerle karşılaştırıldığında Çatalhöyük koleksiyonu oldukça zengin şekiller ve kalıplar sunmaktadır. Mühürlerin en eski örneği kayanın içine oyulmuş bulunmuş ve Çatalhöyük işinin en eski orta döneminin sonunda görülmüşlerdir (Güney K, Kuzey G). Orta dönemde görülmeye başlanan kil mühürler daha sonraki seviyelerde daha da sık rastlanır hale gelmişlerdir. Bunlar daha çok çöplük veya bina dolgusu gibi atık alanı içeriklerinde bulunur ama ara sıra gömütlerde ve genel olarak dolgularda da çıktığı gözlenmiştir.

(23993.D1)

(23993.D1), konik bir biçimde sap ile el formunda çevrelenmiş kilden yapılmış bir mühürdür. Sağ ve sol uçtaki iki parmak haricinde neredeyse bir bütün olarak bulunmuştur. 4.87 cm uzunluğunda, 3.08 cm eninde, 2.83 cm kalınlığında ve 22.9 gr ağırlığındadır. Objenin bütünselliği sebebiyle, damganın ısıya maruz kalıp kalmadığını tahmin etmek zordur.

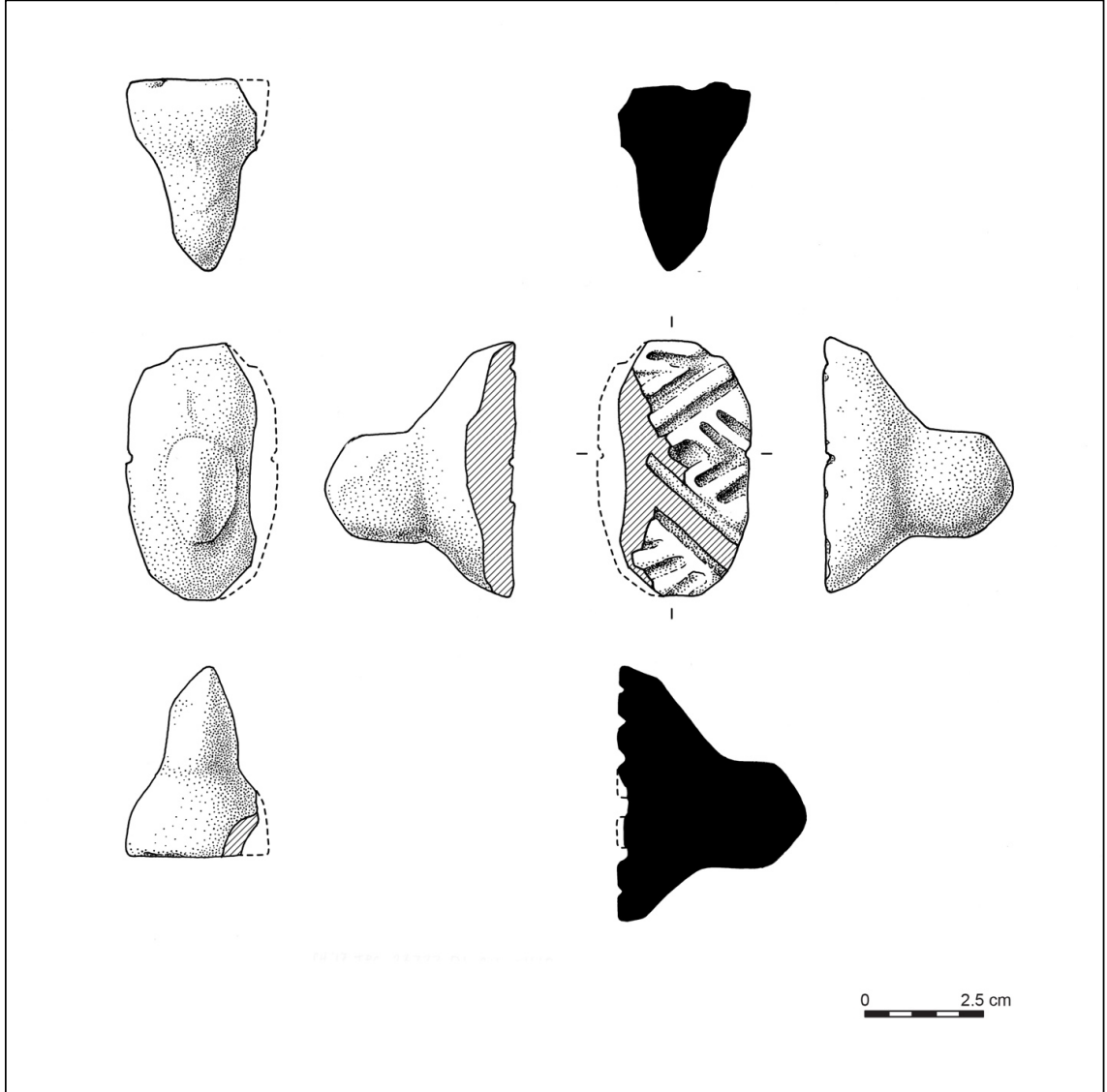
Ortadaki üç adet parmak da aynı 2008'deki damganın özelliklerine sahiptir (17047.X1): Dalgaların kabartısını dolduran boşluklarla parmak uzunluğunda üçgenlerle çevrilmiş dalgali çizgi (toplamda her bir parmakta 3.4). yontulmuş alanlar daha çok eskimiş olduğu görülmektedir. Damgalanmış yüzey oldukça pürüzsüz, büyük ihtimalle parlatılmış. Damga yüzeyinde herhangi görünür bir boya maddesinin izine rastlanmazken, sapın tutacağına tepesine açık mavi materyal gömülmüştür. Bu mühür bulunduğu bölgenin tarihine göre el tipi olarak eksiksik olması açısından oldukça önemlidir. Çöplükten 2008'de çıkarılan damgaya (17047.x1, Fig. 5) ellerin üzerindeki tepe noktalarını üçgenlerle bezenmiş dalgali bir çizgiyle aynı düzende doldurması açısından oldukça benzemektedir. Ama spiral unsur yerine (23993.D1) avuç içini dairesel unsurla belirliyor. Mellaart aynı zamanda bu el tipindeki iki adet parçayı 1960'lara bulmuştu. Bu damgayla ilgili bir diğer dikkat çeken bakış açısı ise açık mavi renkteki pigment veya tutma yerindeki gömülü materyalle ilgili izdir.

Şekil 5. (23993.D1) (sol ve orta), (17047.x1) sağ (Fotoğraflar: Jason Quinlan)

Tepedeki tutma yerinin darbe aldığı hesaba katılırsa, bu rengin yüzeyden görünür mü yoksa değil mi olduğuna karar vermek zordur.

Bu sene daha önceki yılların damgalarına daha yakından baktıktan sonra diğer bulduğumuz dört adet in aynı şekilde tutma yerinin tepesinde mavi-yeşil pigment taşıdığını gördük. Eline Schotsmans tarafından PXR ile bu pigmentin taraması yapılmıştır. Ancak, sonuçlar diğer analiz sonuçlarıyla birlikte bir bütünlük oluşturması açısından önümüzdeki yılın yayınlarında yer alacaktır. B.166'dan çıkan mühür parçası bu sezon içinde çalışılmamıştır.

Şekil 6. (23733.D1) (Kathryn Killackey)

Proje: Fonksiyonel nesnelere olarak heykelcikler (Monique Arntz)

Bu araştırma Tell Sabi Abyad (Suriye) ve Çatalhöyük'teki neolitik heykelciklerin üretimlerine, kullanılışlarına ve saklanmalarına odaklanarak fonksiyonel objeler olarak heykelcileri incelemiştir

Bu çalışmada, heykelcikleri el yapımı eserler olarak araştırmak ve üretimleri, hayat yörüngeleri boyunca kullanılış ve iskartaya çıkarılışlarındaki verileri derlemek, heykelcik tipleri arasında ve içinde analiz etmek amaçlanmıştır. Eğer neolitik toplumlardaki heykelciklerin rolünü anlamının bir yolu da, bir heykelciğin "hayatı" ndaki bu evreler iyi bağlantılanması ve bütünleşmiş olarak çalışılmasıdır.

Kil Tipleri

Kilin pişirilmesi ile ilgili herhangi bir kanıt bulunmadığı daha önceki Doherty heykelciklerinin birçok farklı

skaladaki ve bölgesel olarak ulaşılabilir olan kil tiplerinden yapıldığını diğer çalışmalar sayesinde izleyerek söylenebilir. Tanımlamanın güvenli olduğuna inanılan bir yerde bu bilgi veri bankasına farklı kil tiplerini tespit etmek için referans kullanılarak kaydedilmiştir.

Isıya Maruz Bırakma

Heykelcikler asla seramikler gibi pişirilmemiştir fakat genel olarak bir formda ısıya maruz bırakılmışlardır. Isıya maruz bırakma çeşitli biçimlerde olabilirken genellikle direkt olmayacak şekilde ateşe, ocağa ve kora yakın tutulmuşlardır. Ayrıca, heykelciklerin direkt teması olmayacak şekilde ısıyla/ateşle (kısmen) pişirilip yakıldığı ile ilgili örnekler vardır. Dahası, tek bir objenin yüzey renklerindeki değişiklikler değişken olarak ısıya maruz kaldığını işaret etmektedir. Bu işlemde herhangi bir niyetlilik olup olmadığının aslını öğrenmek için tekrar büyük bir veri setindeki örneklere bakmak gerekmektedir.

Üretim ve Kullanılış

Bu sezonda, heykelciklerin tek bir parça kilden mi yoksa birçok parçadan oluştuğundan mı, elle veya aletler kullanılarak mı yapıldığıyla ilgili modelleme tekniklerine odaklanılmıştır. Parçaların çoğu güzel yumuşatılmış ve özellikle nasıl şekillendirildikleriyle ilgili kanıtlar ortadan kaldırılmıştır. Bu, kendi içinde pek tabii onların sadece final adımları ile ve şekillendirilmeleriyle ilgili bir kanıttır. "Bacakların" şekillendirildiği bölünmüş taban, kil ile bacakların arasının üst kısmında lekelenmiş ve bacaklar tekrar yapılandırılmıştır. Tabanın altındaki sırttaki çimdik izi genellikle nesnenin şekillendirilirken tutulduğunu göstermekteydi. Genel olarak kolların üzerindeki üçgen kaşık izi tırnakla yapılmış oluyordu. Çatalhöyük very seti Tell Sabi Abyad'daki very setleriyle eşleştirilmesi binlerce heykelcik bütünü külliyatı oluşturdu. Bu veri setiyle heykelciklerin nasıl kendi sosyal ortamlarıyla her iki tarafta da işlendiğiyle ilgili karşılaştırmalı bir bakış açısı yaratmak umulmaktadır.

Kaynaklar

Nakamura C and Meskell L

2009 Articulate Bodies: Forms and Figures at Çatalhöyük. *Journal of Archaeological Method and Theory* 16(3): 205-230

Türkan AU

2014 Çatalhöyük Stamp Seals from 2000 to 2008. In Hodder (ed.) *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports From the 2000-2008 Seasons; Volume 9 Çatalhöyük Research Series* .. Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press published in association with the British Institute of Archaeology at Ankara, 235-246.

Bölüm 10

Halat, Sepet, Dokuma ve Deri Çalışmaları

Lise Bender Jorgensen¹, Antoinette Rast-Eicher²

¹Norveç Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, ²ArchaeoTex

Dokuma tekstil ekibi Antoinette Rast-Eicher ve Lise Bender Jørgensen olmak üzere iki kişiden oluşmuştur. Bu sezon, ilk kez araziye dokuma tekstili uzmanları gelmiş ve böylece farklı sezonlardan dokuma buluntuları üzerinden de araştırmaların yapılması mümkün olmuştur. 2000-2010 sezonları arasında Çatalhöyük'teki sepetçilik faaliyetlerini araştıran W. Z. Wendrich (Wendrich 2005, Wendrich and Ryan 2012) bu sene ne gelememiştir. Ancak, tekstil ekibi sepet ve halat materyallerini de çalışma konularına dahil etmiştir.

Çalışmadaki odak noktası, buluntuların incelenmesi, tanımlanması, belgelenmesi ve kataloglanması olmuştur. Tüm bu süreçler mikroskop ve fotoğraf çalışmaları ile gerçekleştirildi. Ek olarak, çoğunlukla dokuma materyallerinden ve az da olsa deri kalıntılarında alınan 18 adet örnek SEM ve FTIR analizleri için alındı ve yurt dışına çıkarıldı. Çalışmalar hala devam etmektedir.

2017 sezonunda az sayıda kereste ya da yapısal odunsu madde içeren birimler arazi üzerinde incelendi. Bunların içerisinde ise, Bina 131'in yan odasının merkez kısmında yine arazi üzerinde bulunan iki geniş yakılmış kereste kalıntısı öne çıkmaktadır: birim 23025 ve birim 23026 (Şekil 1). İki kereste materyali de ikiye bölünmüş meşe kütüğünden elde edilmiş ve önceki kereste kalıntılarının da ortaya çıkması ile birlikte ağaç kabuğu kütükten soyularak yerleştirilmiştir. 23025 ve 23026 numaralı birimlerin ikisi de ileri düzeyde mantarsı/bakteriyel çürüme ve boylamsal olarak eğilme belirtileri göstermektedir. Kereste materyallerinin ikisi de 40 cm'lik bir uzunluğa sahip ve yan odanın dış katmanındaki kesitlere yerleşmiş gibi gözüküyor; fakat burada çöküntü ve yaygın ateşten kaynaklı hasarlar sonucu yan odanın kötü korunmasından dolayı kesitin yerleşme sürecine dair bir belirsizlik bulunmaktadır.

Kazı sezonu	Sepet	Halat/İplik	Dokuma
2003		1	1
2006	1		
2008		1	2
2010	1		
2012	1		1
2013	4	3	7
2014	5	15	
2015	4	6	4
2016	5		3
2017	9	2	1
TOPLAM	30	28	19

Tablo 1. Farklı kazı sezonlarından kayıt altına alınan sepet, halat/iplik ve dokuma sayısı

Araştırma için buluntuların seçilme süreci proje veri tabanında 'dokuma', 'sepet' ya da 'ip' olarak etiketlenmiş buluntuları tarayarak gerçekleştirildi. Çalışmamız sırasında ise dizi hâlindeki boncuklar ya da kil toplarındaki damgalar gibi başka materyallere de rastladık.

Halat ve İplik

Toplamda 28 adet halat ya da iyi durumda ip materyali kataloglandı. Bu materyallerin çapları ise 0.5 ila 10 mm arasında değişiyor. Bazı materyaller (özellikle fitolit kordonu olarak korunduklarında) çok fazla hasara uğramıştı ki çapları almak mümkün değildi. İplik materyallerinin çoğunluğu ise ölü bedenleri bağlamak için kullanılan mezar yapılarından geliyordu (Bina 77 & 131).

Sepet

W. Z. Wendrich'in önceki sezonlardaki çalışmalarına ve yayımlarına ek olarak yeni buluntular inceledik. Toplamda 29 adet materyal kayıt edildi. Bu materyaller iki kategoriden oluşuyordu: sarmal sepetler ve hasır. İkisi de kil toplarının üzerinde damga olarak yer alıyordu. Sepet materyallerinin çoğunluğu ise fitolit olarak korunmuş durumdaydı.

- 15 adet sarmal sepet
- 8 adet hasır (hepsi de çizgiler hâlinde)

Dokuma ve Örme

Dokuma işlemleri bazı belirli tekniklerin yanı sıra örgü işlerini de içeriyor. Örme aslında bir sepet oluşturma tekniği ve farklı materyallerden yapılarak çok farklı amaçlar için kullanılabilir. İyi durumdaki liflerden yapıldığı zaman esnek kumaşlar yaratılabilir ve gerçek örme işleminin daha basit hâlidir (Rast-Eicher 2005; Rast-Eicher and Dietrich 2015)

Toplamda 19 adet dokuma materyali kayıt edildi. 13 tanesi çizgili kumaş, 2 tanesi örgü, 1 tanesi çizgili kumaş ya da örgü şeklindeki diğer üç tanesi tanımlanamadı. Bunlara 1960 kazılarında çıkan 9 adet dokuma parçası da eklenebilir. Bu parçalardan iki tanesi ise örgü şeklindeki diğerleri de çizgili dokuma kumaşı formundaydı.

1993-2017 kazılarında bulunan tekstil parçalarından iki tanesinin (8770.s3) ve (19586.s3) neolitik olmadığı tespit edilmiştir. B.49'dan iki adet (17457.x3 ve x10), B.131'in F.7956 nolu öğesinden 3 adet (22661.s2, s3 ve s5), F.7961/F.7963 nolu öğelerinden 2 adet (22676.s4 ve s12), B.131'den (30039.s10), B.52'nin F.7122 nolu öğesinden 6 adet (30503.s5, s6,s7,s8,s9,s10) ve B.131'in F.7997 nolu öğesinden 1 adet (32373.x1) örnek çıkmıştır.

Kaynaklar

Burnham, H. B.

1965. Çatal Hüyük – The textiles and twined fabrics. *Anatolian Studies* XV, 1965, 169-174.

Rast-Eicher, A.

2005. Bast before wool: the first textiles. In P. Bichler et al. (eds.), *Hallstatt Textiles. Technical Analysis, Scientific Investigation and Experiment on Iron Age Textiles*. BAR International Series 1351, 117-132. Oxford: Archaeopress.

Rast-Eicher, A. and Dietrich, A.

2015. *Neolithische und bronzezeitliche Gewebe und Geflechte. Die Funde aus den Ufersiedlungen im Kanton Zürich*. Monographien der Kantonsarchäologie Zürich, Zürich und Egg.

Seiler-Baldinger, A.

1994. *Textiles. A Classification of Techniques*. Bathurst: Crawford House Press.

Wendrich, W.

2005. Çatalhöyük Basketry. In I. Hodder (ed.), *Changing Materialities at Çatalhöyük: Reports from the 1995-99 Seasons*, 333-338 and 589-596. Çatalhöyük Research Project Volume 5. Cambridge and London: McDonald Institute for Archaeological Research and The British Institute at Ankara.

Wendrich, W. and Ryan, P.

2012. Phytoliths and basketry materials at Çatalhöyük (Turkey): timelines of growth, harvest and objects life histories. *Paléorient* 38(1-2), 55-63.

Bölüm 11

Figürinler ve Kil Mühürler

Lynn Meskell¹, Carolyn Nakamura² ve Monique Arntz'ın katkılarıyla³

¹Stanford Üniversitesi, ²Malzeme Kültürü Araştırma Merkezi, ³Leiden Üniversitesi

Giriş

Bu sezon Carolyn Nakamura ve Lynn Meskell'e arazide Monique Arntz katılmıştır ve öğütme taşı laboratuvarı başı Christina Tsoraki ile yakından çalışmışlardır. Bu süreç boyunca, 329 adet küçük heykel(figürin) kaydedilmiştir. Bunların 209 tanesi 2017 kazılarında çıkmış ve geri kalanı önceki yıllarda diğer laboratuvarlarca iade edilmiş eserleri kapsamaktadır. Bu seneki figürin yoğunluğunun tipik olarak heykelcik materyali yönünden zengin olan bir çok çöplük biriminin kazılmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bulunan 209 figürinin 123 tanesi zoomorfik (73 boynuz, 43 dört ayaklı hayvan, 3 belirsiz), 78 tanesi kısaltılmış, 6 tanesi de antropomorfik figürin olarak sınıflandırılmıştır. Bu sene kazıdan çıkarılan heykelciklerin birçoğu kilden yapılmış olup (206) bir adet kireç taşı, bir adet mermer) ve bir adet kireçli toprak malzemesinin kullanıldığı görülmüştür.

Her iki kaya örneği de insan biçimindeki formlardadır. Bulunma yerleri açısından değerlendirildiğinde 182 tanesi Kuzey Alanı'ndan, 22 tanesi Güney Alanı'ndan ve 6 tanesi TPC alanından çıkmıştır. Özellikle bu sene dış alanlarda ve bina bağlamlarında sayı olarak kabaca eş heykelcikler bulduk: 89 adet dış alanlarda, 78 adet bina bağlamında ve 42 adet dolgudan veya terk edilmiş binalardaki çöplük katmanlarda.

Bina 150 Figürinleri

Bin 150'de, geçen sene platforma gömülü bulunan iki taş figürinin bulunduğu platformun yakınlarında (20736.x1 and x3), kazıcılar tarafından nesnelerin erken tabakası ile yanmış katmanda yer alan ve güneybatı köşesindeki sıva yüzeyinde yer alan iki adet taş tamamlanmış insan heykelciği (32806.x1 and x2) buldular. Aynı binadaki kuzeydoğu platformunda da bu iki figürinin dışında kilden yapılmış kafa heykelciği (23704.x7) de çıkmıştır (Şekil 1). Kafa oldukça güzel modellenmiş ve yüzey boyunca sıvalanmış veya kaymış biçimde görünmektedir. Yüze ait özellikler gözleriyle (büyük olasılıkla kapalı veya göz kapaklı), burnu, ağzı, kulakları ve sivri (kibar) çenesi, 20736.x3 boyutundaki taş heykelciğin kafasına benzemektedir. Kulağın üstünden alın boyuna uzanan ve kulak arkasından boyna uzanan bir şekilde saç çizgisi de ayrıca sağ tarafta ve arkada görülebilir durumda olup tabanda görülen çivi boşluğuna bakılarak başın gövdeye ağaç çivisi ile tutturulduğu düşünülebilir.

Şekil 1. (23704.x7) (2.5cm yükseklik, 1.72 cm genişlik, 2.58cm kalınlık, 9.19g)

Taştan heykelcikleriyle 32806 Birimi

32806'daki tabaka (Şekil 2) Açma 4'ün güney batıdaki güney kenarında yer almaktadır ve bu boşluğun dolgusunun çok sayıda eserle dolu olduğu görülmektedir. Kazıcılara göre (20736) platformundaki 32806.x1 ve x2'nin tarihi, B.150'dekinden daha erken faza denk gelmektedir. Diğer materyallerle beraber kümenin içinde bulunan bu heykelciklerin de bulunan içeriği birbirine çok benzemektedir(31852.x3). Büyük heykelcikler (x2) topluluğun esas odak noktasıydı : 10 cm boyutunda daha küçük bir heykelcik (x1) kuzeyde bulunmuş, paletler/aşındırma aletleri (x7) ayağın kuzey doğusunda bulunmuş, açık mavi-yeşil boncuk kalçasının altında bulunmuş; kuş kanadından olan kemikler (carpo-metatarsus) (x4) sol omza yakın bulunmuş, belirlenememiş organik bir materyal (s4) vücudun altında sağ tarafına sarılmış halde bulunmuş; bu katmanın altında başsız insan vücudunun altında açık yeşil malakit kümesi bulunmuş, baş bölgesinin altında yanmış bir kabuk; ve vücudun hemen üzerinde taştan yapılmış kırık bir ezici/cilalayıcı (x5), kalan tüm kalabalığa mühürlenmiş halde olan yanmış materyal mercerler bulunmuştur. Bu tabaka bilerek yerleştirilmiş veya atılmış olarak görünüyor. Binanın bu köşesi benzeri bulunmaz bir şekilde el yapımı eser açısından zengin olduğu ve birçoğu diğer materyallerle beraber gruplanmış oldukları görülmektedir. Kazıcıların önerisine göre binanın bu köşesindeki tabakalar, bir binanın bölgesi veya özelliği ile ilgili kapama veya geçiş ritüelinin bir parçası olabilirdi.

Şekil 2. Sol(32806.x2), orta (32806çx6,x4,s4) ve sağ(32806) yeşil malzeme ve deniz kabukları (Fotoğraf:Jason Quinlan)

(32806.x1) çok düşük kalitedeki bir kireçtaşından yapılmış antropomorfik bir heykeltir (Şekil 4). Boynundan kırık olsa bir bütün olarak bulunmuştur. 9.83 cm yüksekliğinde, 8.46 cm genişliğinde ve 8.46 cm kalınlığında olup toplamda 566gramdır. Bu obje yüz üstü yatmış bir şekilde bulunmuş ve mide ve bacakları vurgulanacak şekilde betimlenmiştir. Kolların göğüs hizasında birleştiği görülmektedir. Ayaklar da oturur bir pozisyonu gösterir bir biçimde ön tarafta yer almaktadır. Figürinin yüzeyi oldukça yıpranmış olup arka tarafı yanık bir katmanla temas içinde olduğundan koyu gridir. (32896.x1) Çatalhöyük'ün farklı antropomorfik formlarını birleştiren benzersiz bir örnektir. Alt beden çoğunlukla başsız olan abartılmış göğüs, karın ve kalça detaylı formları (Nakamura ve Meskel 2009) hatırlatırken, uzun boyun ve yukarı yönelen baş Kiklat bakışını anımsatan taş figürinleri andırmaktadır (10264.x1).

Şekil 3. (32806.x1) ön ve arka görünüşü (Fotoğraf:Jason Quinlan)

(32806.x2) oldukça büyük ve ağır mermerden yapılmış dişi insan biçiminde bir heykel/heykeltir (Şekil 4). Tamamıyla korunmuş durumda olan bu heykel 24.70cm boyunda, 12 cm genişliğinde, 6.46cm

kalınlığında ve 2725 gram ağırlığındadır. Figür kabaca sırt tarafı x1'in 10cm güneyine olacak ve başıyla batıya doğru olacak şekilde konumlandırılmıştır.

Bu figür Mellaart tarafından 1960'larda (CHC461) şapkalı, kolları göğsünün altında birleştirilmiş, uzatılmış bacakları, göğüsleri ve abartısız tarif edilmiş karnıyla bulunan heykele çok benzemektedir. Bu materyal kendi içinde sol omuz aşağısından arkadan öne doğru uzanan ve sol göğüs altında sonlanan ve sol elin önünde beliren doğal bir akışa sahiptir. Alt gövde büyük bir parça materyalin kaldırılması veya açığa çıkmasıyla şekillendirilmiş, eller ve göğüs ile birlikte üst gövde bölgesi ise kötü planlanarak daha sonra oyulduklarından bir nebze asimetriklerdir. Genel beden formu ve kulakların arkası ve şapka gibi unsurlar incelikli bir şekilde işlenmişken bazı öğelerin yarım kaldığı ve yahut hiç betimlenmediği (kalçalar gibi) görülmektedir. Bu da figürünün bir yere yaslanmış olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Boyutu ve ağırlığı (32806.x2) daha önce bulunan heykelciklere nazaran önemli bir biçimde daha büyüktür. Belki de bunu heykelcikten ziyade küçük heykel olarak sınıflandırmak daha doğru olacaktır. Figürin formu ve stili Mellart döneminde bulunan (CHC461/79-452-65) ve tahminen yarı boyutlarında olan bir figürine çok benzemektedir.

Şekil 4. (32806.x2)'nin ön ve arkadan görünüşü (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Kil Mühürler

Kil mühürler Çatalhöyük'te aynı zaman her yerde bulunan diğer el yapımı eserler gibi olmamakla beraber, Neolitik Anadolu'daki en büyük ve en eski eser grubunu oluşturmaktadır.

Bu bölgedeki diğer neolitik arazilerle karşılaştırıldığında Çatalhöyük koleksiyonu oldukça zengin şekiller ve kalıplar sunmaktadır. Mühürlerin en eski örneği kayanın içine oyulmuş bulunmuş ve Çatalhöyük işinin en eski orta döneminin sonunda görülmüşlerdir (Güney K, Kuzey G). Orta dönemde görülmeye başlanan kil mühürler daha sonraki seviyelerde daha da sık rastlanır hale gelmişlerdir. Bunlar daha çok çöplük veya bina dolgusu gibi atık alanı içeriklerinde bulunur ama ara sıra gömütlerde ve genel olarak dolgularda da çıktığı gözlenmiştir.

(23993.D1)

(23993.D1), konik bir biçimde sap ile el formunda çevrelenmiş kilden yapılmış bir mühürdür. Sağ ve sol uçtaki iki parmak haricinde neredeyse bir bütün olarak bulunmuştur. 4.87 cm uzunluğunda, 3.08 cm eninde, 2.83 cm kalınlığında ve 22.9 gr ağırlığındadır. Objenin bütünselliği sebebiyle, damganın ısıya maruz kalıp kalmadığını tahmin etmek zordur.

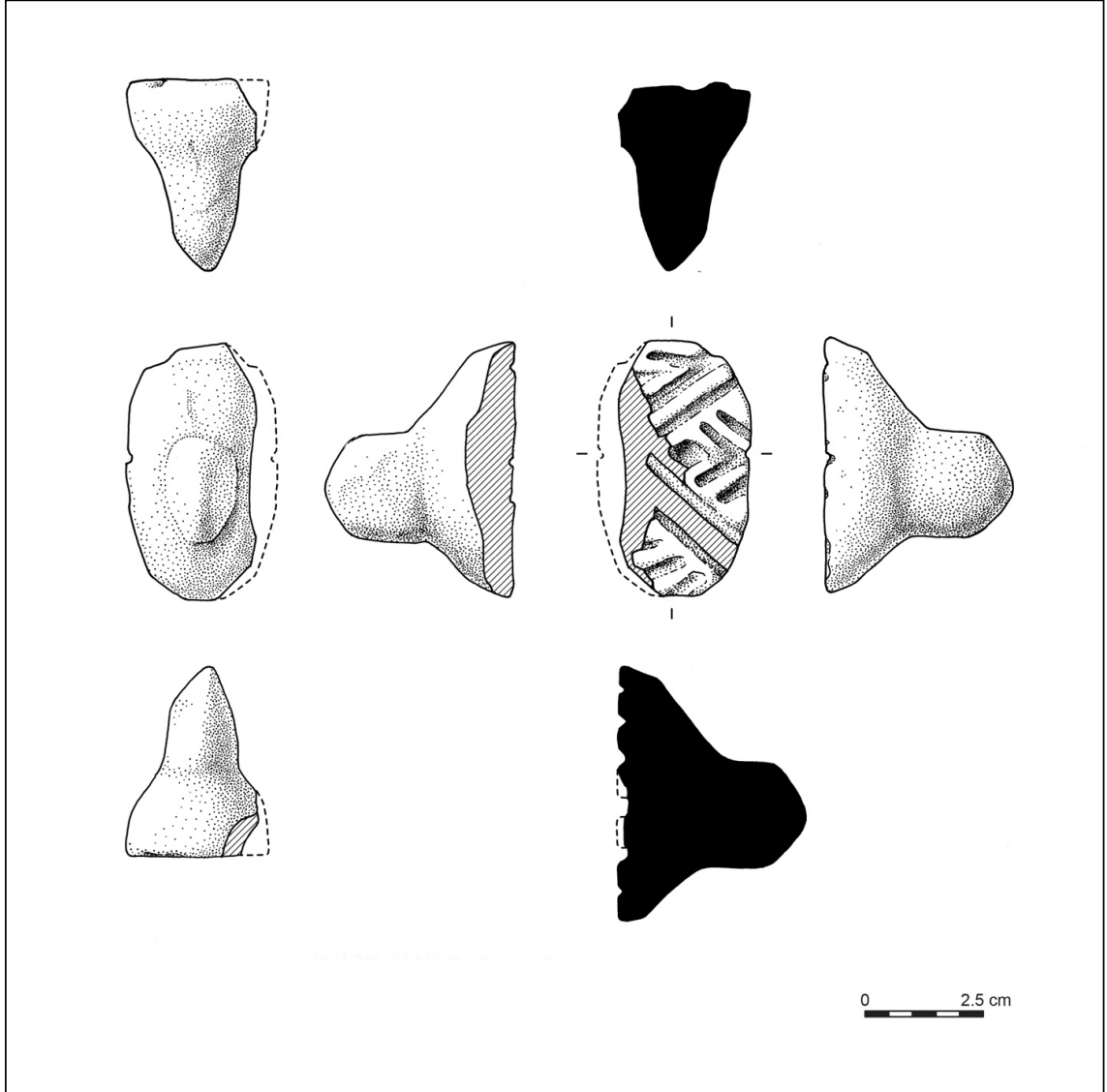
Ortadaki üç adet parmak da aynı 2008'deki damganın özelliklerine sahiptir (17047.X1): Dalgaların kabartısını dolduran boşluklarla parmak uzunluğunda üçgenlerle çevrilmiş dalgali çizgi (toplamda her bir parmakta 3.4). yontulmuş alanlar daha çok eskimiş olduğu görülmektedir. Damgalanmış yüzey oldukça pürüzsüz, büyük ihtimalle parlatılmış. Damga yüzeyinde herhangi görünür bir boya maddesinin izine rastlanmazken, sapın tutacağına tepesine açık mavi materyal gömülmüştür. Bu mühür bulunduğu bölgenin tarihine göre el tipi olarak eksiksik olması açısından oldukça önemlidir. Çöplükten 2008'de çıkarılan damgaya (17047.x1, Fig. 5) ellerin üzerindeki tepe noktalarını üçgenlerle bezenmiş dalgali bir çizgiyle aynı düzende doldurması açısından oldukça benzemektedir. Ama spiral unsur yerine (23993.D1) avuç içini dairesel unsurla belirliyor. Mellaart aynı zamanda bu el tipindeki iki adet parçayı 1960'lara bulmuştu. Bu damgayla ilgili bir diğer dikkat çeken bakış açısı ise açık mavi renkteki pigment veya tutma yerindeki gömülü materyalle ilgili izdir.

Şekil 5. (23993.D1) (sol ve orta), (17047.x1) sağ (Fotoğraflar: Jason Quinlan)

Tepedeki tutma yerinin darbe aldığı hesaba katılırsa, bu rengin yüzeyden görünür mü yoksa değil mi olduğuna karar vermek zordur.

Bu sene daha önceki yılların damgalarına daha yakından baktıktan sonra diğer bulduğumuz dört adet in aynı şekilde tutma yerinin tepesinde mavi-yeşil pigment taşıdığını gördük. Eline Schotsmans tarafından PXR ile bu pigmentin taraması yapılmıştır. Ancak, sonuçlar diğer analiz sonuçlarıyla birlikte bir bütünlük oluşturması açısından önümüzdeki yılın yayınlarında yer alacaktır. B.166'dan çıkan mühür parçası bu sezon içinde çalışılmamıştır.

Şekil 6. (23733.D1) (Kathryn Killackey)

Proje: Fonksiyonel nesnelere olarak heykelticiler (Monique Arntz)

Bu araştırma Tell Sabi Abyad (Suriye) ve Çatalhöyük'teki neolitik heykelticilerin üretimlerine, kullanılışlarına ve saklanmalarına odaklanarak fonksiyonel objeler olarak heykelticileri incelemiştir

Bu çalışmada, heykelticileri el yapımı eserler olarak araştırmak ve üretimleri, hayat yörüngeleri boyunca kullanılış ve iskartaya çıkarılışlarındaki verileri derlemek, heykelticik tipleri arasında ve içinde analiz etmek amaçlanmıştır. Eğer neolitik toplumlardaki heykelticilerin rolünü anlamının bir yolu da, bir heykelticinin "hayatı" ndaki bu evreler iyi bağlantılanması ve bütünleşmiş olarak çalışılmasıdır.

Kil Tipleri

Kilin pişirilmesi ile ilgili herhangi bir kanıt bulunmadığı daha önceki Doherty heykelticilerinin birçok farklı

skaladaki ve bölgesel olarak ulaşılabilir olan kil tiplerinden yapıldığını diğer çalışmalar sayesinde izleyerek söylenebilir. Tanımlamanın güvenli olduğuna inanılan bir yerde bu bilgi veri bankasına farklı kil tiplerini tespit etmek için referans kullanılarak kaydedilmiştir.

Isıya Maruz Bırakma

Heykelcikler asla seramikler gibi pişirilmemiştir fakat genel olarak bir formda ısıya maruz bırakılmışlardır. Isıya maruz bırakma çeşitli biçimlerde olabilirken genellikle direkt olmayacak şekilde ateşe, ocağa ve kora yakın tutulmuşlardır. Ayrıca, heykelciklerin direkt teması olmayacak şekilde ısıyla/ateşle (kısmen) pişirilip yakıldığı ile ilgili örnekler vardır. Dahası, tek bir objenin yüzey renklerindeki değişiklikler değişken olarak ısıya maruz kaldığını işaret etmektedir. Bu işlemde herhangi bir niyetlilik olup olmadığının aslını öğrenmek için tekrar büyük bir veri setindeki örneklere bakmak gerekmektedir.

Üretim ve Kullanılış

Bu sezonda, heykelciklerin tek bir parça kilden mi yoksa birçok parçadan oluştuğundan mı, elle veya aletler kullanılarak mı yapıldığıyla ilgili modelleme tekniklerine odaklanılmıştır. Parçaların çoğu güzel yumuşatılmış ve özellikle nasıl şekillendirildikleriyle ilgili kanıtlar ortadan kaldırılmıştır. Bu, kendi içinde pek tabii onların sadece final adımları ile ve şekillendirilmeleriyle ilgili bir kanıttır. "Bacakların" şekillendirildiği bölünmüş taban, kil ile bacakların arasının üst kısmında lekelenmiş ve bacaklar tekrar yapılandırılmıştır. Tabanın altındaki sırttaki çimdik izi genellikle nesnenin şekillendirilirken tutulduğunu göstermekteydi. Genel olarak kolların üzerindeki üçgen kaşık izi tırnakla yapılmış oluyordu. Çatalhöyük very seti Tell Sabi Abyad'daki very setleriyle eşleştirilmesi binlerce heykelcik bütünü külliyatı oluşturdu. Bu veri setiyle heykelciklerin nasıl kendi sosyal ortamlarıyla her iki tarafta da işlendiğiyle ilgili karşılaştırmalı bir bakış açısı yaratmak umulmaktadır.

Kaynaklar

Nakamura C and Meskell L

2009 Articulate Bodies: Forms and Figures at Çatalhöyük. *Journal of Archaeological Method and Theory* 16(3): 205-230

Türkan AU

2014 Çatalhöyük Stamp Seals from 2000 to 2008. In Hodder (ed.) *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports From the 2000-2008 Seasons; Volume 9 Çatalhöyük Research Series* .. Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press published in association with the British Institute of Archaeology at Ankara, 235-246.

Bölüm 12

Kuzey ve Güney Alanı Yontma Taş Çalışmaları

Sean Doyle

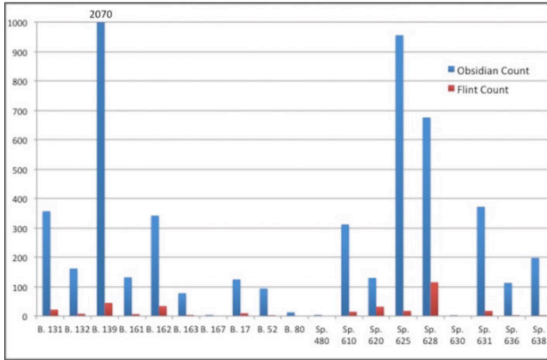
McMaster Üniversitesi

Giriş

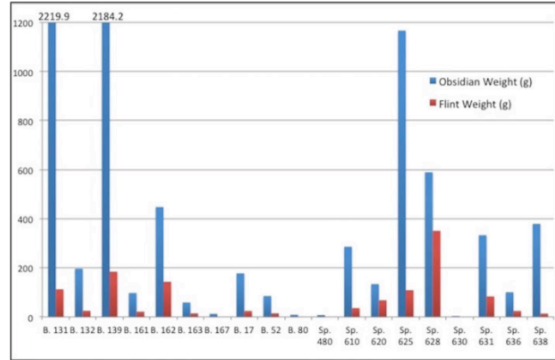
Hem Bina 131'den hem de Kuzey Alanı'ndan çıkarılan yeni bir obsidyen ayna türü ve eşsiz bir obsidyen varlığı ile 2017 yontma taş laboratuvarı için oldukça heyecan verici bir sezondur. Bu raporun amacı ise iki aylık kazı sürecinde çıkarılan kuru elekten geçirilen ve elle toplanan obsidyen ve çakmaktaşı materyallerini sunmaktır. Bu materyallerin hepsi 1. seviye veri tabanına kayıt edildi ve bazıları ileri derece analize tabi tutuldu. Zaman kısıtlamasından ötürü ağır tortu materyalleri tam olarak nitelendirilemese de ağırlıkları ağır tortu veri tabanına kaydedildi.

Genel Bakış

2017 kazı sezonu, yontma taş materyal kümelerine ek olarak oldukça ilgi çekici birkaç olaya da tanıklık etti. Bina 139'da ve mekân 625-628'de de yüksek sayılarda materyal açığa çıkarıldı. Ayrıca Bina 131'deki ağırlıklar ve sayılar arasındaki farklılıklara da vurgu yapmak gerekiyor. Birkaç bina ve mekân bu sene tam olarak kazılamadı ve çalışılacak el yapımı eser sayısı oldukça azdı.

Şekil 1. Bina ve mekanlardan çıkan toplam obsidyen ve çakmaktaşı birim sayısı

Şekil 2. Bina ve mekanlardan çıkan toplam obsidyen ve çakmaktaşı ağırlıkları

Kuzey Alanı

Yıllar boyu Kuzey Alanı'ndan obsidyen kümesi bulmayı bekledikten sonra, nihayet 2017 sezonunda tipik olmaktan çok uzak bir materyal bulundu. Eşsiz özelliklerde bir obsidyen aynası Çatalhöyük belki de en kompleks mezarlarının birinde ortaya çıktı. Oldukça ilginç ve yüksek kalitede mekânsal veri sağlayan kirli zemin ve çöplük dizinlerinin yer aldığı birkaç mekânda da bir grid sistemi yer alıyordu.

Bölüm 12

Kuzey ve Güney Alanı Yontma Taş Çalışmaları

Sean Doyle

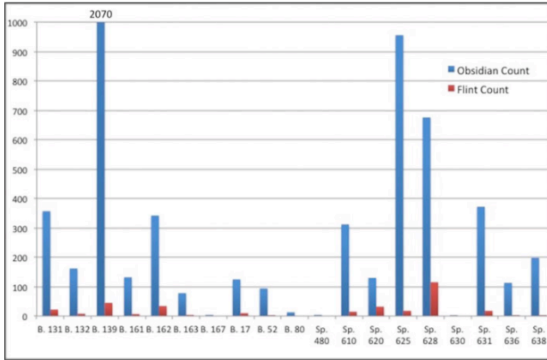
McMaster Üniversitesi

Giriş

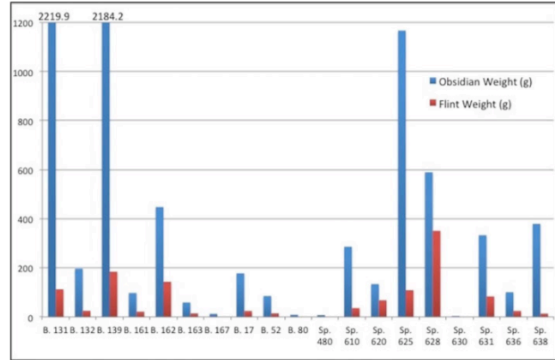
Hem Bina 131'den hem de Kuzey Alanı'ndan çıkarılan yeni bir obsidyen ayna türü ve eşsiz bir obsidyen varlığı ile 2017 yontma taş laboratuvarı için oldukça heyecan verici bir sezondur. Bu raporun amacı ise iki aylık kazı sürecinde çıkarılan kuru elekten geçirilen ve elle toplanan obsidyen ve çakmaktaşı materyallerini sunmaktır. Bu materyallerin hepsi 1. seviye veri tabanına kayıt edildi ve bazıları ileri derece analize tabi tutuldu. Zaman kısıtlamasından ötürü ağır tortu materyalleri tam olarak nitelendirilemese de ağırlıkları ağır tortu veri tabanına kaydedildi.

Genel Bakış

2017 kazı sezonu, yontma taş materyal kümelerine ek olarak oldukça ilgi çekici birkaç olaya da tanıklık etti. Bina 139'da ve mekân 625-628'de de yüksek sayılarda materyal açığa çıkarıldı. Ayrıca Bina 131'deki ağırlıklar ve sayılar arasındaki farklılıklara da vurgu yapmak gerekiyor. Birkaç bina ve mekân bu sene tam olarak kazılamadı ve çalışılacak el yapımı eser sayısı oldukça azdı.

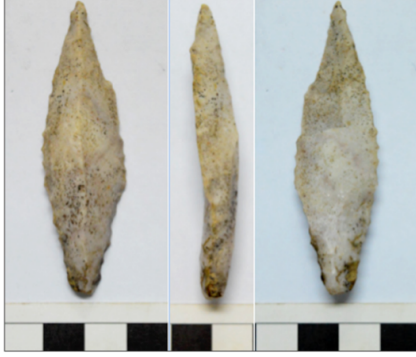
Şekil 1. Bina ve mekanlardan çıkan toplam obsidyen ve çakmaktaşı birim sayısı

Şekil 2. Bina ve mekanlardan çıkan toplam obsidyen ve çakmaktaşı ağırlıkları

Kuzey Alanı

Yıllar boyu Kuzey Alanı'ndan obsidyen kümesi bulmayı bekledikten sonra, nihayet 2017 sezonunda tipik olmaktan çok uzak bir materyal bulundu. Eşsiz özelliklerde bir obsidyen aynası Çatalhöyük belki de en kompleks mezarlarının birinde ortaya çıktı. Oldukça ilginç ve yüksek kalitede mekânsal veri sağlayan kirli zemin ve çöplük dizinlerinin yer aldığı birkaç mekânda da bir grid sistemi yer alıyordu.

Şekil 3. Bina 52'nin F.7776 nolu duvarıki harçtan çıkarılan çakmaktaşı uç

Bina 52

Bina 52'deki kazıların odağı ise, mekânlarının yeniden dağıtımı ve inşasını oluşturan dizinleri saptamaktı. Bu sezon çok fazla materyal çıkarılmadı fakat ilgiye değer birkaç parça da bulunuyordu. 2017'de, bu bina da 84.8g ağırlığında 94 adet obsidyen ve 14.3g ağırlığına çakmaktaşı çıkarıldı.

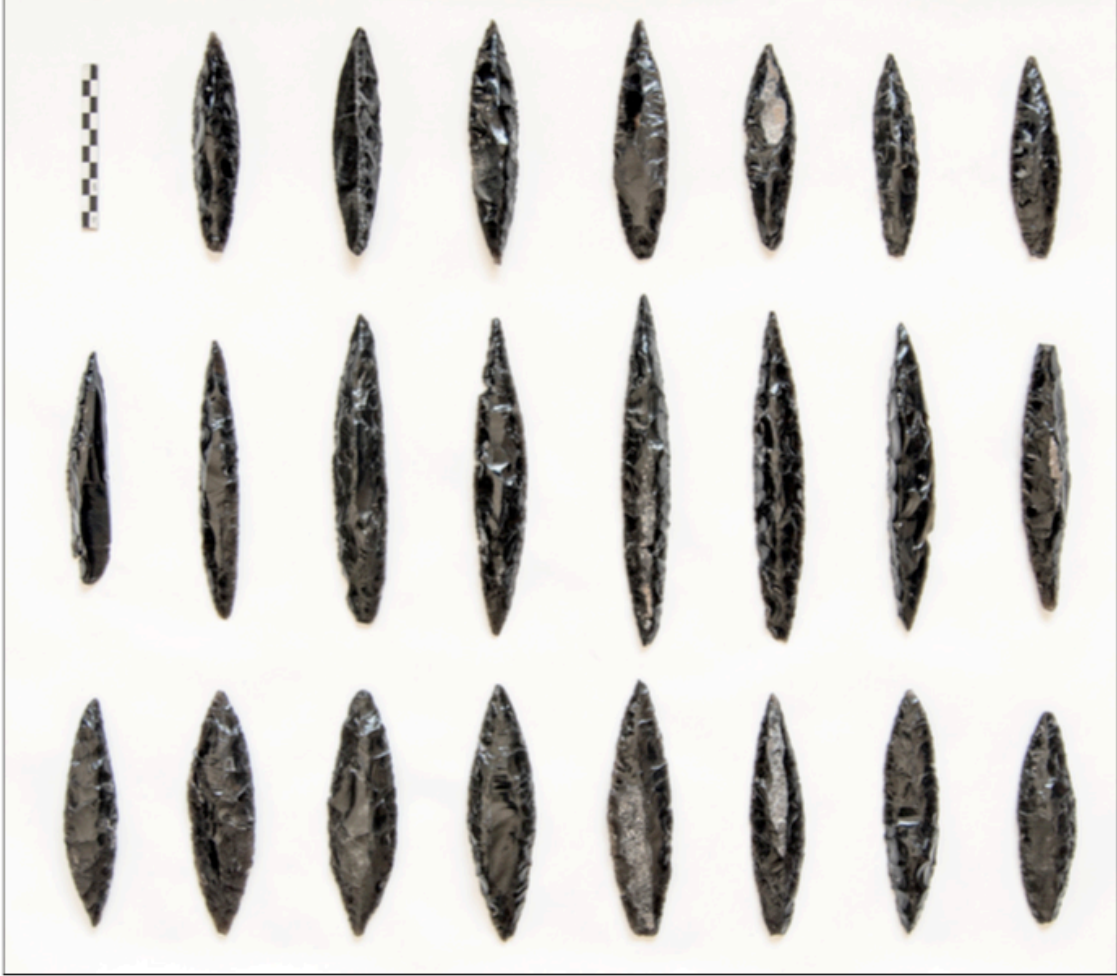
Bina 131

Bina 131'in yerleşke evrelerinin kazıları bu sene tamamlandı ve böylece çok fazla miktarda materyal birikimi edinmiş olduk. Kuru elekten geçirilmişlerden elle toplanmış örnekler kadar 357 adet obsidyen hammaddeli el yapımı eser toplandı. Şaşırtıcı bir şekilde, 6.2g'lık yüksek ağırlık ortalamasına sahip bir obsidyen kümesi burada bulundu ve karakteristik özellikleri tüm

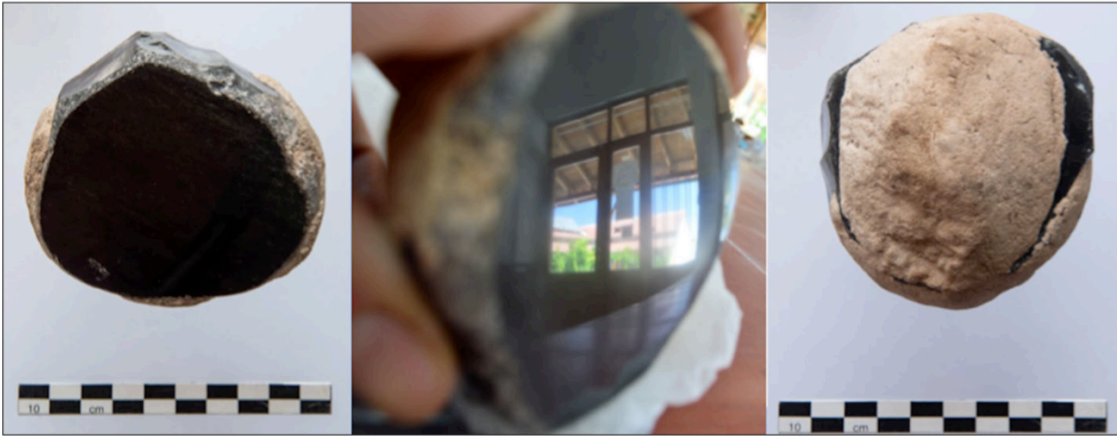
beklentileri aşıyordu. (30039) nolu mezardan çıkan obsidyen ayna oldukça temiz bir yansıtma yüzeyini sahiptir. Belirli bir açıyla tutulduğunda bütün renkleri yansıttığı görülmektedir.

Şekil 4. Obsidyen kümesi (23034)

Şekil 5. (23000) ve (23034) obsidyen kümeleri (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Şekil 6. (30039) nolu mezardan çıkan obsidyen ayna (Fotoğraflar: Jason Quinlan)

Şekil 7. Bina 139'un çöp alanından çıkan çakmaktaşı ve obsidyen aletler

Şekil 8. Dış mekanlardan çıkan aletler (Sp.610, 630 ve 636)

Bina 139

Bu sene Bina 139'un oda dolgusu neredeyse tam olarak kazıldı ve böylece oldukça geniş bir 2017 kümesi oluşturuldu. Toplamda 21842g ağırlığına toplam 2070 adet obsidyenden yapılmış el yapımı eserin yanı sıra 184.1g ağırlığında toplam 45 adet çakmaktaşıdan yapılmış eser de yer alıyordu (Şekil 7).

Bina 132

Bina 132'deki kazılar da bu sene tamamlandı ve harici alan olan mekân 630'un altı kısmında kazılmamış olarak bekleyen alan ortaya çıktı. Bu tabakalar toplamda sadece 162 adet obsidyen eser ortaya koyarken 8 adet de çakmaktaşıdan yapılmış eser bulunuyordu.

Mekân 610/631/636

Harici bir alan dizininde grid sistemi ve stratigrafik biçim ile gerçekleştirilen kazılar geçen sene mekân 85 ile başlamıştı. Bu strateji bu sene de mekân 610, 631 ve 636 ile devam etti ve bu mekânlarda zaman boyunca gerçekleşen açık alanların yeniden derlenmesine ve çöp birikmesine dair daha detaylı bilgi verecek değerli materyaller çıkarıldı.

Mekân 625

Mekân 625, Bina 131'in doğu bölümünün altında yer alan bir çöplük tabakasıdır ve çağdaşı Bina 139'dan bir miktar alanı da işgal etmektedir. Bu mekân ayrıca mekân 636'ın altındaki çöplük dizininin erken evresi ile de ilişkilidir. Burada toplamda 956 adet obsidyen eser ve 18 adet de çakmaktaşı alet çıkarıldı.

Güney Alanı

İki sezondur devam eden Güney Alanı'nın daha derinine inme hedefi, Kuzey Alanı'na odaklanmadan önce sadece bir aylık kazılar ile gerçekleştirildi ve 1999'dan beri kazılan en erken ve en heyecan verici çöplük dizinleri ortaya çıktı. Bu yapılar oldukça ilgi çekici çakmaktaşı aletler ve şaşırtıcı miktarda obsidyen materyalleri de sunuyordu.

Bina 17

Bina 17'nin kazıları bu sene tamamlandı ve kalan birimlerin çoğu son mezarlar ya da zemin ve yüzey katmanlarının kalıntılarıydı. Toplamda 125 adet obsidyen eser ile 10 adet çakmaktaşıdan yapılmış eseri de içerisinde barındırıyordu.

Bina 161

Bu seneki derin sondaj çalışmaları Bina 161'in yerleşim gören zeminleri ve katmanları boyunca devam etti ve böylece Bina 162'nin alt kısmı ortaya çıkarılmış oldu. Bu hendek toplamda 132 adet obsidyen eser (97.3g) ve 7 adet çakmaktaşı eser (21g) barındırıyordu.

Kaynaklar

Carter, T., J. Conolly, and A. Spasojević.

2005. *The chipped stone*. In *Changing Materialities at Çatalhöyük: Reports from the 1995-99 Seasons*, edited by I. Hodder. Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research; London: British Institute for Archaeology at Ankara, pp. 221-83; 467-533.

Carter, T. and M. Milić.

2013. The chipped stone. In *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports from the 2000-2008 Seasons*, edited I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology, pp. 417-78.

Conolly, J.

1999. *The Çatalhöyük Flint and Obsidian Industry: Technology and Typology in Context* (BAR International Series 787). Oxford: Hadrian Books Ltd.

Doyle, S.

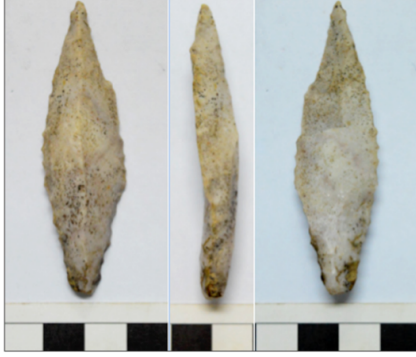
2016. Chipped stone from the North and South Areas. *Çatalhöyük 2016 Archive Report*, pp. 165-174. http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2016.p

Nakamura C and Meskell L

2009 Articulate Bodies: Forms and Figures at Çatalhöyük. *Journal of Archaeological Method and Theory* 16(3): 205-230

Türkan AU

2014 Çatalhöyük Stamp Seals from 2000 to 2008. In Hodder (ed.) *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports From the 2000-2008 Seasons; Volume 9 Çatalhöyük Research Series* .. Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press published in association with the British Institute of Archaeology at Ankara, 235-246.

Şekil 3. Bina 52'nin F.7776 nolu duvarıki harçtan çıkarılan çakmaktaşı uç

Bina 52

Bina 52'deki kazıların odağı ise, mekânlarının yeniden dağıtımı ve inşasını oluşturan dizinleri saptamaktı. Bu sezon çok fazla materyal çıkarılmadı fakat ilgiye değer birkaç parça da bulunuyordu. 2017'de, bu bina da 84.8g ağırlığında 94 adet obsidyen ve 14.3g ağırlığına çakmaktaşı çıkarıldı.

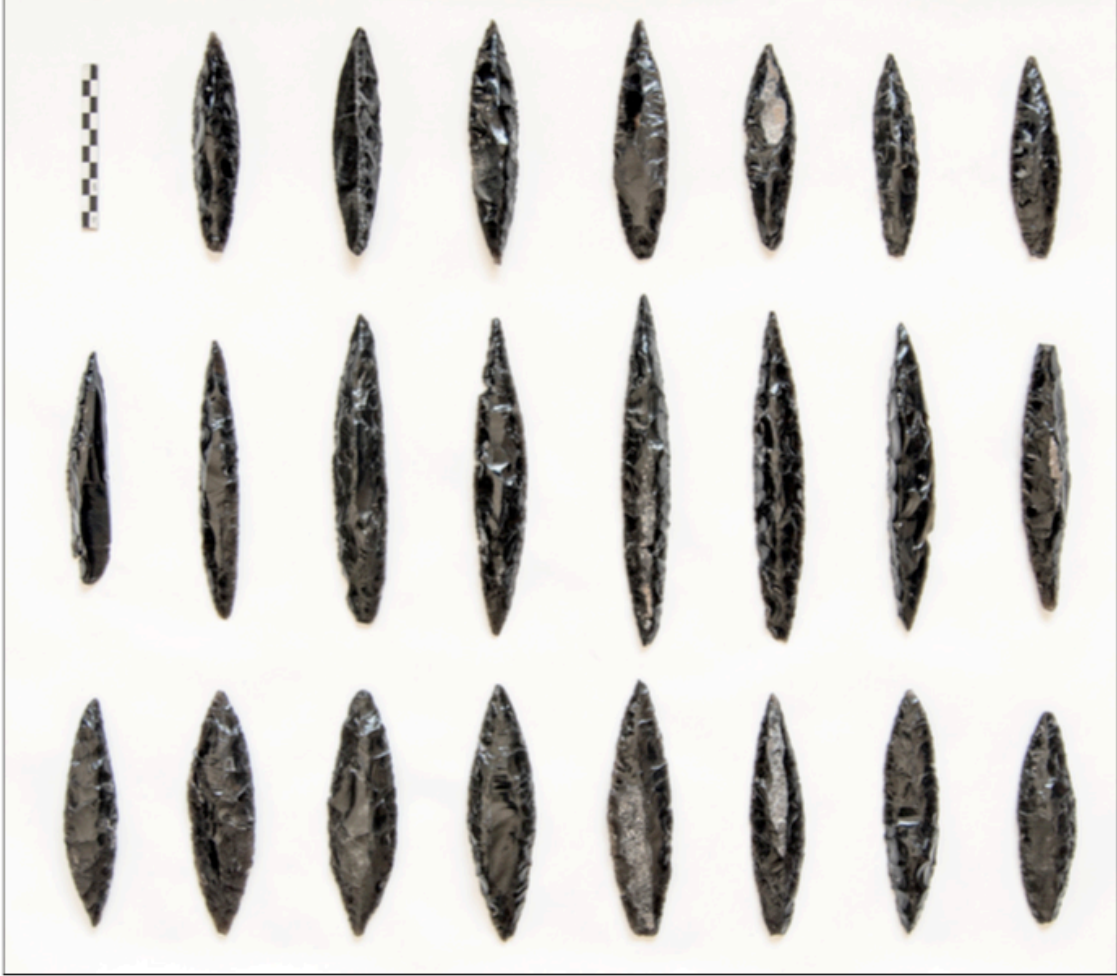
Bina 131

Bina 131'in yerleşke evrelerinin kazıları bu sene tamamlandı ve böylece çok fazla miktarda materyal birikimi edinmiş olduk. Kuru elekten geçirilmişlerden elle toplanmış örnekler kadar 357 adet obsidyen hammaddeli el yapımı eser toplandı. Şaşırtıcı bir şekilde, 6.2g'lık yüksek ağırlık ortalamasına sahip bir obsidyen kümesi burada bulundu ve karakteristik özellikleri tüm

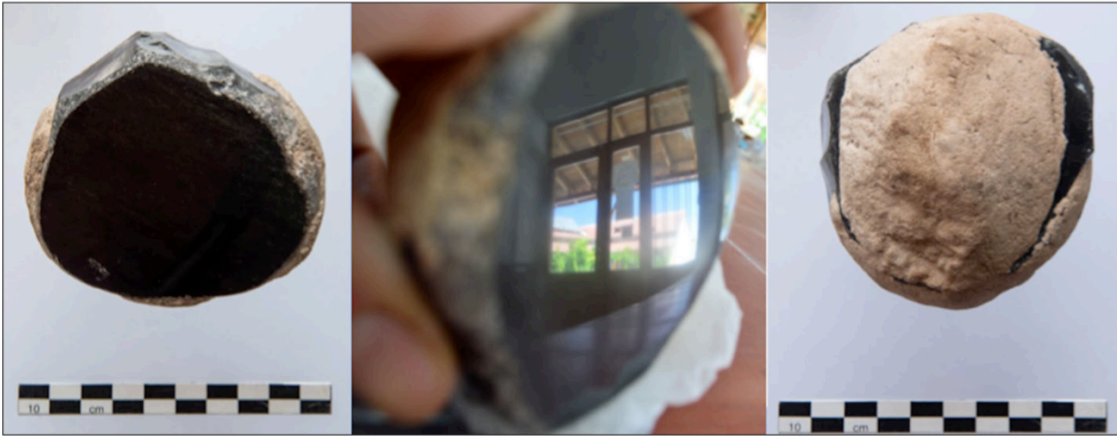
beklentileri aşıyordu. (30039) nolu mezardan çıkan obsidyen ayna oldukça temiz bir yansıtma yüzeyini sahiptir. Belirli bir açıyla tutulduğunda bütün renkleri yansıttığı görülmektedir.

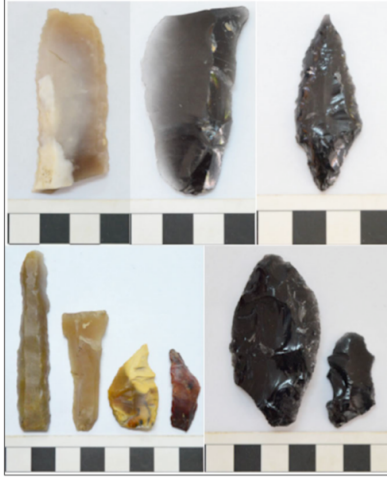
Şekil 4. Obsidyen kümesi (23034)

Şekil 5. (23000) ve (23034) obsidyen kümeleri (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Şekil 6. (30039) nolu mezardan çıkan obsidyen ayna (Fotoğraflar: Jason Quinlan)

Şekil 7. Bina 139'un çöp alanından çıkan çakmaktaşı ve obsidyen aletler

Şekil 8. Dış mekanlardan çıkan aletler (Sp.610, 630 ve 636)

Bina 139

Bu sene Bina 139'un oda dolgusu neredeyse tam olarak kazıldı ve böylece oldukça geniş bir 2017 kümesi oluşturuldu. Toplamda 21842g ağırlığına toplam 2070 adet obsidyenden yapılmış el yapımı eserin yanı sıra 184.1g ağırlığında toplam 45 adet çakmaktaşıdan yapılmış eser de yer alıyordu (Şekil 7).

Bina 132

Bina 132'deki kazılar da bu sene tamamlandı ve harici alan olan mekân 630'un altı kısmında kazılmamış olarak bekleyen alan ortaya çıktı. Bu tabakalar toplamda sadece 162 adet obsidyen eser ortaya koyarken 8 adet de çakmaktaşıdan yapılmış eser bulunuyordu.

Mekân 610/631/636

Harici bir alan dizininde grid sistemi ve stratigrafik biçim ile gerçekleştirilen kazılar geçen sene mekân 85 ile başlamıştı. Bu strateji bu sene de mekân 610, 631 ve 636 ile devam etti ve bu mekânlarda zaman boyunca gerçekleşen açık alanların yeniden derlenmesine ve çöp birikmesine dair daha detaylı bilgi verecek değerli materyaller çıkarıldı.

Mekân 625

Mekân 625, Bina 131'in doğu bölümünün altında yer alan bir çöplük tabakasıdır ve çağdaşı Bina 139'dan bir miktar alanı da işgal etmektedir. Bu mekân ayrıca mekân 636'ın altındaki çöplük dizininin erken evresi ile de ilişkilidir. Burada toplamda 956 adet obsidyen eser ve 18 adet de çakmaktaşı alet çıkarıldı.

Güney Alanı

İki sezondur devam eden Güney Alanı'nın daha derinine inme hedefi, Kuzey Alanı'na odaklanmadan önce sadece bir aylık kazılar ile gerçekleştirildi ve 1999'dan beri kazılan en erken ve en heyecan verici çöplük dizinleri ortaya çıktı. Bu yapılar oldukça ilgi çekici çakmaktaşı aletler ve şaşırtıcı miktarda obsidyen materyalleri de sunuyordu.

Bina 17

Bina 17'nin kazıları bu sene tamamlandı ve kalan birimlerin çoğu son mezarlar ya da zemin ve yüzey katmanlarının kalıntılarıydı. Toplamda 125 adet obsidyen eser ile 10 adet çakmaktaşıdan yapılmış eseri de içerisinde barındırıyordu.

Bina 161

Bu seneki derin sondaj çalışmaları Bina 161'in yerleşim gören zeminleri ve katmanları boyunca devam etti ve böylece Bina 162'nin alt kısmı ortaya çıkarılmış oldu. Bu hendek toplamda 132 adet obsidyen eser (97.3g) ve 7 adet çakmaktaşı eser (21g) barındırıyordu.

Kaynaklar

Carter, T., J. Conolly, and A. Spasojević.

2005. *The chipped stone*. In *Changing Materialities at Çatalhöyük: Reports from the 1995-99 Seasons*, edited by I. Hodder. Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research; London: British Institute for Archaeology at Ankara, pp. 221-83; 467-533.

Carter, T. and M. Milić.

2013. The chipped stone. In *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports from the 2000-2008 Seasons*, edited I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology, pp. 417-78.

Conolly, J.

1999. *The Çatalhöyük Flint and Obsidian Industry: Technology and Typology in Context* (BAR International Series 787). Oxford: Hadrian Books Ltd.

Doyle, S.

2016. Chipped stone from the North and South Areas. *Çatalhöyük 2016 Archive Report*, pp. 165-174. http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2016.p

Nakamura C and Meskell L

2009 Articulate Bodies: Forms and Figures at Çatalhöyük. *Journal of Archaeological Method and Theory* 16(3): 205-230

Türkan AU

2014 Çatalhöyük Stamp Seals from 2000 to 2008. In Hodder (ed.) *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports From the 2000-2008 Seasons; Volume 9 Çatalhöyük Research Series* .. Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press published in association with the British Institute of Archaeology at Ankara, 235-246.

Bölüm 13

TPC Alanı Yontma Taş Çalışmaları

Heeli C.Schechter

Hebrew Üniversitesi

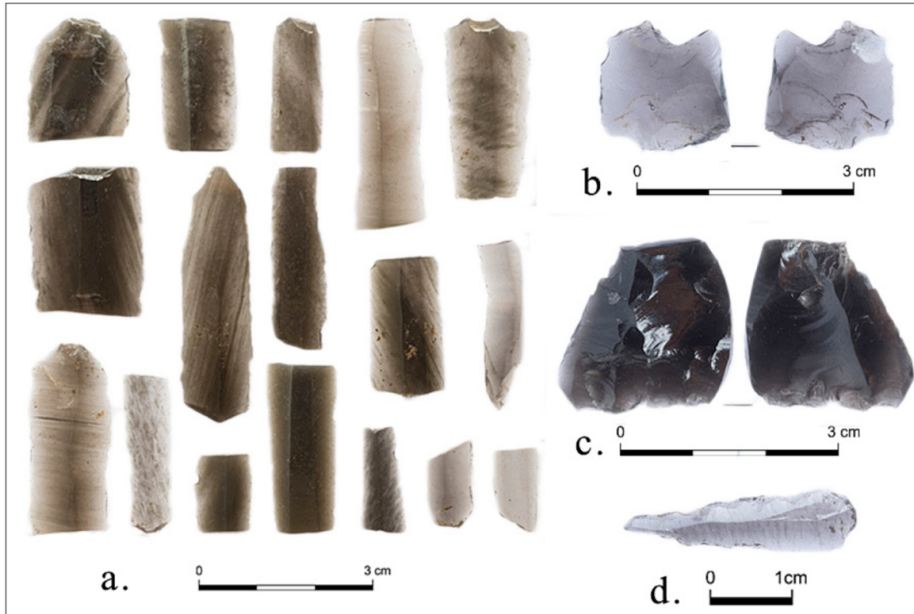
Giriş

2017 yılından TPC Alanı'ndan alınan yontma taş materyalleri üzerinde temmuz ayı boyunca çalışıldı ve bu çalışmalarda dört ana işlem yer aldı:

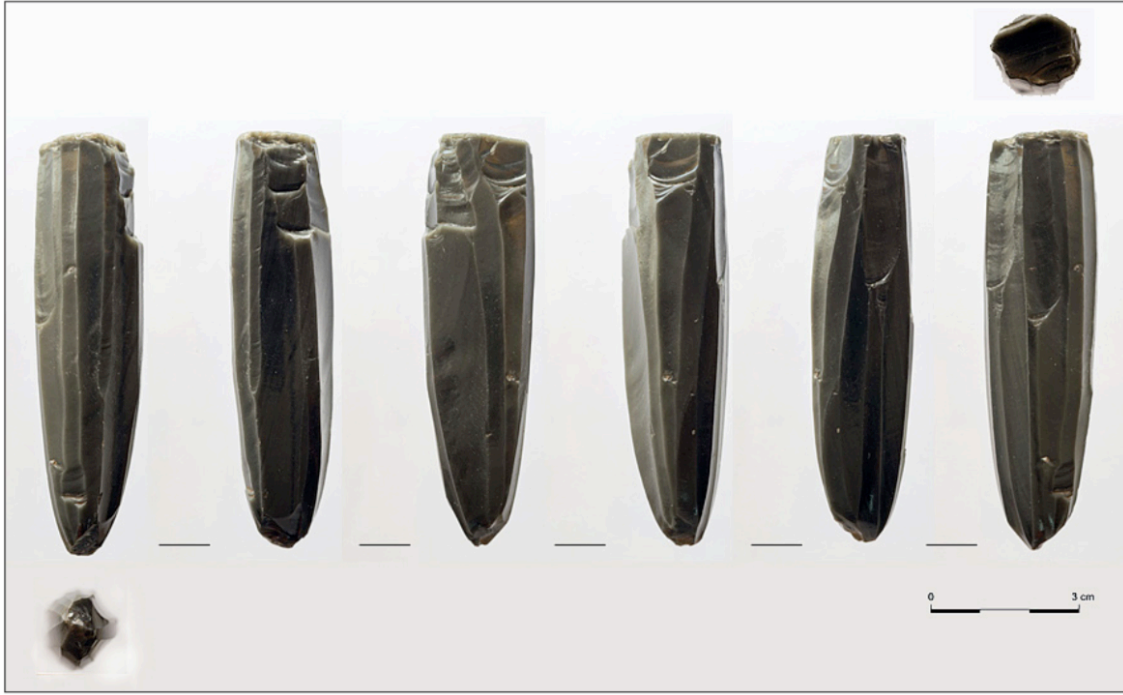
- 1) Birim listesinden alınan yontma taş örnekleri üzerinde tip-teknolojik temel bir analiz gerçekleştirildi.
- 2) Farklı bina ve mekânlardaki farklı yontma taş kümeleri temel kronolojik seviye ve evre özellikleri açısından niceliksel olarak karşılaştırıldı.
- 3) Seçilen içeriklerden çıkarılan yontma taşların derin analizleri yapıldı.
- 4) 2017 sezonunda kazılan materyallerin kayıtları ve analizleri sürekli olarak gerçekleştirildi.

Bina 150- Özel amaçlı odası

Bu isimle Bina 150'nin güneydoğu köşesinde bulunan bir odayı tarif etmekteyiz. Bu odada birçok ilgi çekici ve eşsiz el yapımı eser ortaya çıkarıldı ve bunların içerisinde yontma taş örnekleri de bulunuyordu. Bu toplama kümede toplam 176 adet obsidyen ve 4 adet çakmaktaşı bulunurken elle, ya da kuru elek ve ağır tortu analizi ile çıkarıldılar. Bu materyaller, oda dolguları, çöplük dolguları gibi 15 farklı birimi temsil ediyordu.

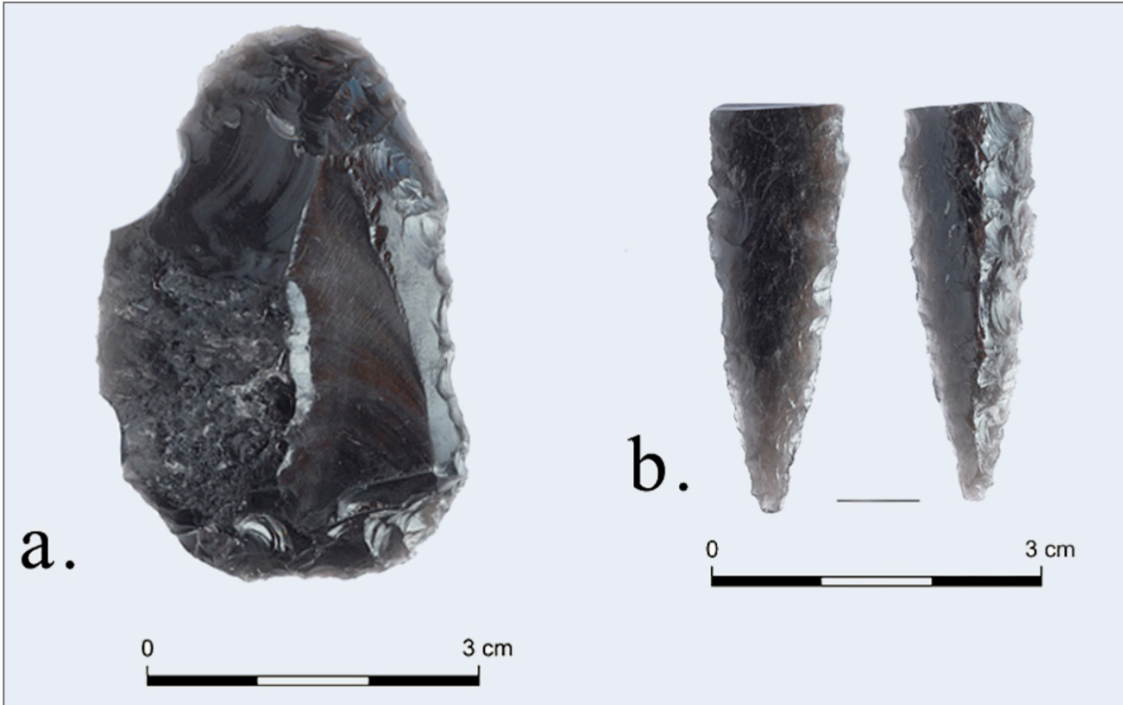

Şekil 1. TPC alanından çıkan obsidyen buluntularından bir seçki

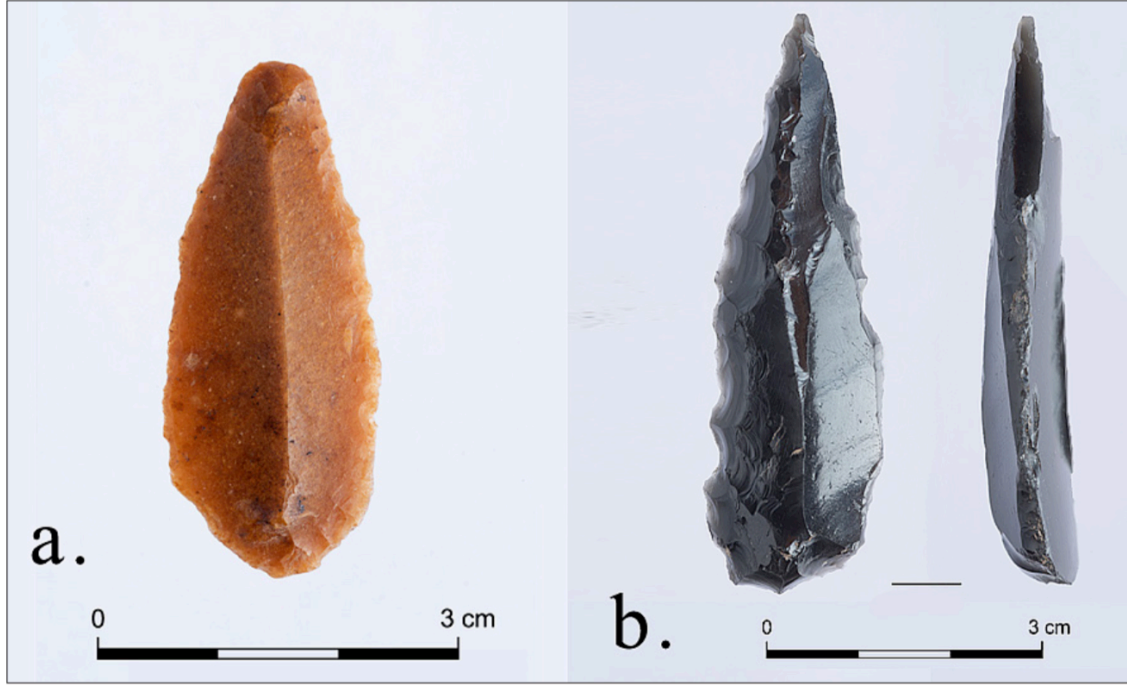

Şekil 2. (23784.x1) nolu obsidyen çekirdeği

Bir başka dikkat çekici küme ise pratik olarak TPC Alanı'nda bulunmayan bir depolama aktivite yeri olan güneybatı odasında bulundu.

Şekil 3. (32860) nolu kümede bulunan obsidyen aletler (a) kazıcı (b) çift yüzlü uç

Şekil 4. Çakmaktaşı uç ve obsidyen delici alet (31888.x3)

TPC Alanı Yontma Taş Kümelerinin Seviye Analizi

Bu analizler toplamda 1000 adet obsidyen materyalini barındırmaktadır ve dört farklı Neolitik seviyeden doğan kümeleri ayırmaktadır. Materyaller toplamda 67 farklı birimden çıkarılmış olup elle, kuru eleklerle ya da ağır tortu analizi ile elde edilmiştir.

evre	Bina	Alan	Açma	Çağdaş güney seviyesi ya da binası	Obsidyen sayısı
TP-R	109	482	1		26
TP-Q/R	133	517	3		9
TP-Q/R	133	557	3/4		7
TP-Q	115	491	1		32
TP-Q?	n/a	506	2		15
TP-Q?	n/a	564	4		25
Total TP-QR					114
TP-O/P	n/a	519	2		23
TP-N	110	485	1/2		37
TP-N	110	486	1/2		229
TP-N	152	554	4	B.44	13
TP-N	152	578	4	B.44	108
TP-N	152	586	4	B.44	7
TP-N	n/a	585	4		15
Total TP-N				South T	409
TP-M	150	594	4	B.10	116
TP-M	150	612	4	B.10	0
TP-M	150	597	4	B.10	86
TP-M	166	515	3	B.10	29
TP-M	122	493	3		64
TP-M	122	562	3		56
TP-M	122	577	3		5
TP-M	121	514	2		104
Total TP-M				South S	460
Genel Toplam					1006

Tablo 1. Bina ve alan bazından farklı evrelere göre obsidyen sayısı dağılımı

Materyaller üzerinde standart litik analizi gerçekleştirildi ve obsidyen kaynağı, üretim metodu, atık türü gibi bilgileri kaydedildi. Aşağıda ise bazı seviyelerle ilişkili ön gözlemlere dayalı seviyeler arası karşılaştırmalar bulunmaktadır.

Seviye TP Q/R – sayı: 114

Teknoloji: Kümenin 47%'si baskılama ile (bıçaklar ve bıçak türü aletler de dâhil) ve 26%'sı ise direkt vurma darbeleri ile oluşturulmuş.

Tipoloji: Kümenin 36%'sı kullanılmış ya da yeniden aletlere dönüştürülmüş. 17%'si ise atık olarak kullanılmış.

Seviye TP O/P – sayı: 23

Kaynak: 74%'ü Nenezi Dağı'ndan gelirken 26%'sı Göllü Dağı'na aittir.

Teknoloji: Kümenin 43%'ü baskılama yöntemi ile oluşturulmuş (bıçaklar ve bıçak türü aletler de dâhil) ve 39%'u ise direkt vurma darbeleri ile oluşturulmuş.

Tipoloji: Kümenin 52%'si kullanılmış ya da yeniden aletlere dönüştürülmüş. Sadece 4%'ü atık olarak kullanılmış ki bunlar da arazi dışında gerçekleşmiş olabilir.

Seviye TP N – sayı: 409

Kaynak: 70%'i Nenezi Dağı'ndan gelirken 29%'u Göllü Dağı'na aittir. 1%'i ise (dört adet materyal) Bingöl'den gelmektedir.

Teknoloji: Kümenin 57%'si baskılama yöntemi ile oluşturulmuş (bıçaklar ve bıçak türü aletler de dâhil) ve 24%'ü ise direkt vurma darbeleri ile oluşturulmuş.

Tipoloji: Kümenin 43%'ü kullanılmış ya da yeniden aletlere dönüştürülmüş. 12%'si ise atık olarak kullanılmış. Prizmatik bıçaklar ya bıçaksı aletler de açıkça işlenmemiş alet olarak gözüküyor.

Seviye TP M – sayı: 406

Kaynak: 77%'si Nenezi Dağı'ndan gelirken 23%'ü Göllü Dağı'na aittir.

Teknoloji: Kümenin 52%'si baskılama yöntemi ile oluşturulmuş (bıçaklar ve bıçak türü aletler de dâhil) ve 32%'si ise direkt vurma darbeleri ile oluşturulmuş.

Tipoloji: Kümenin 43%'ü kullanılmış ya da yeniden aletlere dönüştürülürken 10%'u a atık olarak kullanılmış
Karşılaştırma (kaynak): Baskılama yöntemi ile üretilen materyallerde Nenezi Dağı kaynaklarının biraz daha fazla yoğunluğu bulunuyor. Buna karşın, arazi içerisinde yapılan üretimlerde Göllü Dağı materyalleri daha baskın gözüküyor.

Karşılaştırma (bina & mekân): Bu seviyeden üç bina istatistik olarak karşılaştırılabilir: Bina 150-122-121. Bu binalar arasında ise çok küçük de olsa davranışsal olarak farklılıklar bulunuyor.

Kaynaklar

Carter, T. and M. Milić.

2013. The chipped stone. In: *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports from the 2000-2008 Seasons*, edited by I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology, pp. 417-478.

Gopher, A.

1989. Neolithic Arrowheads of the Levant: Results and Implications of a Seriation Analysis. *Paléorient* 15(1): 43-56.

Nishiaki, Y.

1996. Side-Blow Blade-Flakes from Tell Kashkashok II, Syria: a Technological Study. In: H.G. Gebel and S.K. Kozłowski (eds.), *Neolithic Chipped Stone Industry of the Fertile Crescent, and their Contemporaries in Adjacent Regions*. pp. 311–325. Berlin: *ex oriente* (SENEPSE), Berlin.

Parush, Y., E. Assaf, V. Slon, A. Gopher, and R. Barkai.

2014. Looking for sharp edges: modes of flint recycling at Middle Pleistocene Qesem Cave, Israel. *Quaternary International* 361: 61-87.

Schechter, H.C.

2016. The Chipped Stone from Trenches 3 and 4, TPC Area. In: S.D. Haddow (ed.), *Çatalhöyük 2016 Archive Report*. Pp. 175-186.

Vardi, J. and Gilead, I.

2011. Side-Blow Blade-Flakes from the Ghassulian Sickle Blade Workshop of Beit Eshel: a Chalcolithic Solution to a Neolithic Riddle. In: E. Healey, S. Campbell and O. Maeda (eds.), *The State of the Stone, Terminologies, Continuities and Contexts in Near Eastern Lithics. Studies in Early Near Eastern Production, Subsistence and Environment 13*. Pp. 343-356. Berlin: *ex oriente*.

Bölüm 14

Neolitik Yontma Taş Aletlerin Kullanım-Aşınma Analizleri

Cristina Lemorini, Davide D'Errico

Roma La Sapienza Üniversitesi

Giriş

2017 araştırma çalışmalarında iki noktaya odaklanıldı: 1) yontulmuş obsidyen taş aletlerin replikaları üzerinde geliştirilen kullanım aşınma analizi için bir referans koleksiyonunu geliştirilmesi 2) Bina 77'nin, 489 mekân numaralı çöplüğünün ve Bina 44'ün örneklemesinin tamamlanması ve önceki yıllarda gerçekleştirilen örnekleme çalışmalarının kronolojik dizinini tamamlayabilmek adına erken Neolitik evrelerin bina ve çöplüklerinden gelen arkeolojik el yapımı eserlerin seçimi

Arazi çalışmaları boyunca, tabakaların ve farklı materyal-aletlerin farklılığından ötürü TPC ekibi tarafından kazılan Bina 150 iç dolgularının yerel alanından gelen el yapımı eserlerin seçimlerinin bitirilmesine öncelik verilmiştir.

Bina 97'den gelen bir grup özel aletin (bir çift raspa ve beş uçlu raspa şeklindeki geniş bıçaklar ya da pullar) analizini gerçekleştirilmiştir. Bir tane tek uçlu raspa dışındaki tüm materyaller çakmaktaşıdan yapılmıştır.

Şekil 1. Çatalhöyük yontma taşı replikası ile otsu bitki kesimi

Şekil 2. Replika obsidyen aletlerle buğday hasatı

Yontulmuş Obsidyen Taş Aletlerin Replikaları ile Deneyler

2017 yılı boyunca, Çatalhöyük'te yemek ya da sanat aktiviteleri için kullanılmış olabilecek çeşitli otsu bitki materyallerinin toplama amacıyla farklı bölümlerle deneyler düzenledik ve düzenleyeceğiz.

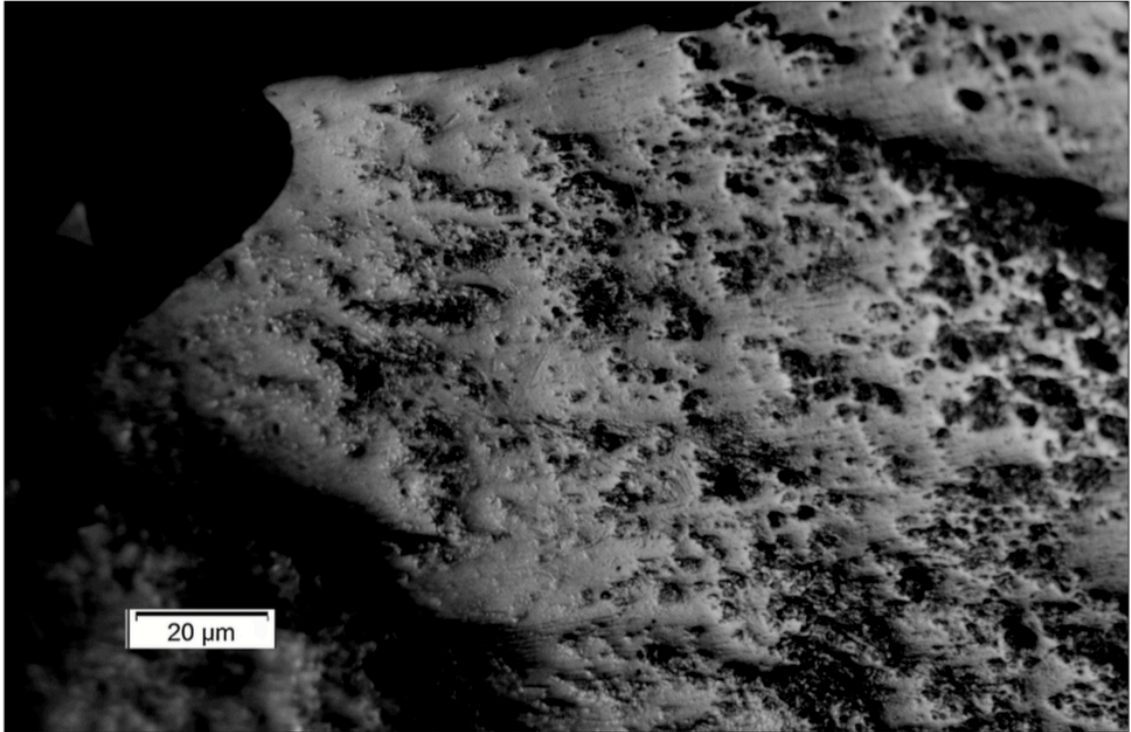
İlk bölümü 2017'nin ilkbahar ayında Natural Park'ta hem nemli hem de yarı kuru çevrelerden farklı bitkilerin toplanmasıyla gerçekleştirdik. İkinci bölüm, tahıl seçkisi için oluşturulan bir araştırma merkezinin (CREA-SCV) el değmemiş topraklarında arpa ve buğday hasatı ile gerçekleştirildi (Şekil 1). Üçüncü bölüm ise Çatalhöyük yakınlarında kamış ve tahıl toplama işlemleri ile yerine getirildi.

2017 sonbahar ayında besin, sağlık ve sanat aktiviteleri için kullanışlı sonbahar bitkilerinin toplaması ile dördüncü bir bölüm daha düzenleyeceğiz. Farklı bitki türlerinin toplanması ile ilgili yüzey-kenar analizine uygun referans koleksiyonunun oluşturulabilmesi için, arkeolojik aletlerde gözlemlenen farklı yüzey-kenar kullanımının iyi bir yorumlamasının yapılması oldukça önemlidir.

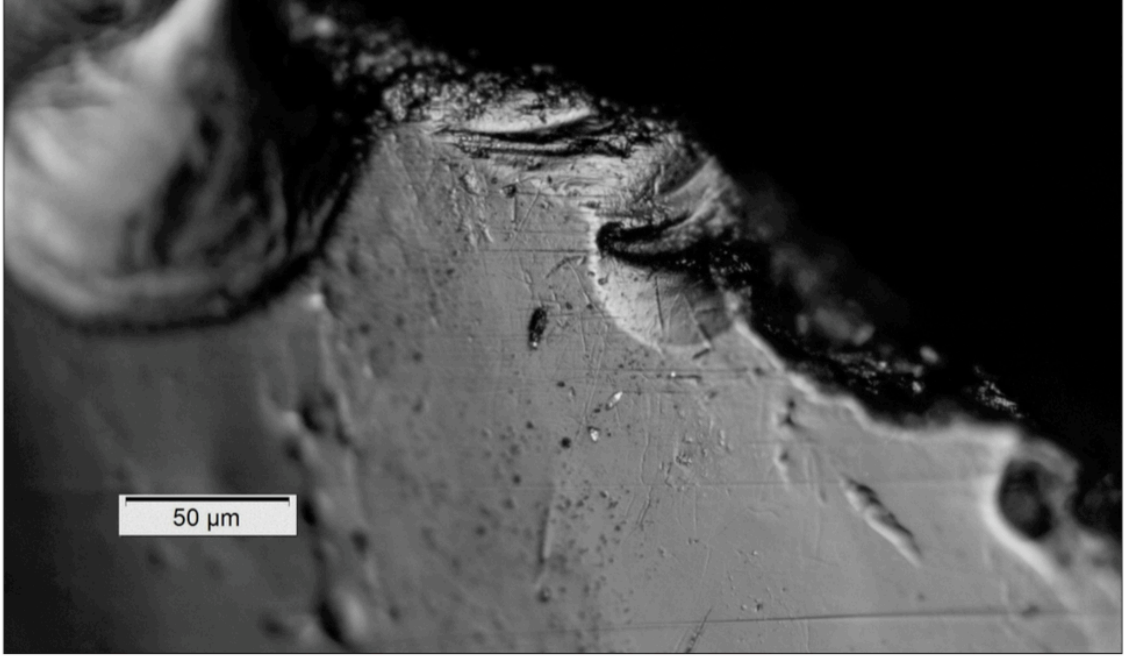
Arkeolojik Materyallerin Seçimi ve Ön Analizi

Neolitik Dönemi'n erken evreleri için, 129, 131 ve 139 numaralı binalardan ve ilişkili çöplük mekânlarından gelen tüm yontma taş alet kümelerini analize tabi tutulmuştur. Ayrıca Bina 132'den de bir el yapımı eser seçkisini de incelenmiştir.

Yüzey kullanımını saptamak ve kullanılan materyallerle uygulanan aktivitelerin ön yorumunu gerçekleştirebilmek adına her bir materyal stereo mikroskop ve yansımali ışık sistemli metalografik mikroskop ile gözlemlenmiştir.

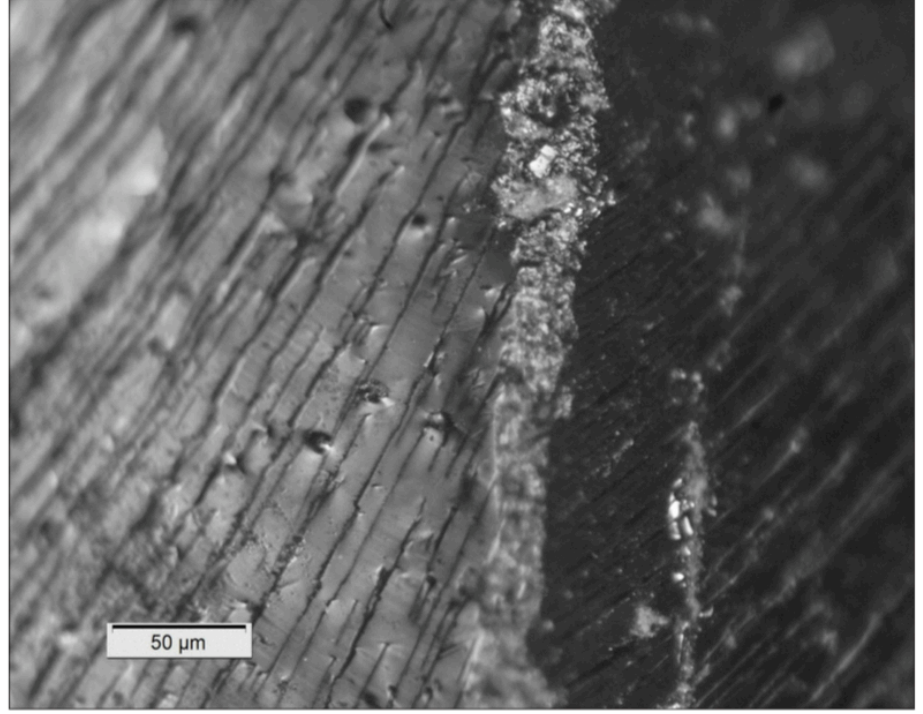
Şekil 3. Bina 131, Mekan 500 çakmaktaşıdan yapılan kesici aletin tahıl hasatı kullanım aşınma izleri

Şekil 4. Bina 132, Mekan 531 (31550.x2) obsidyenden yapılan kazıyıcının üzerindeki saman işleme izleri

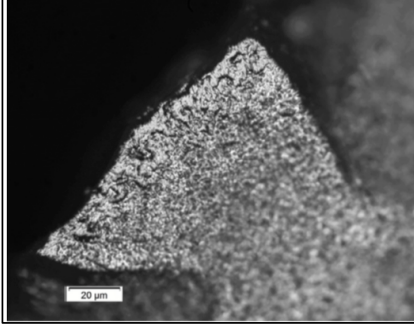
Şekil 5. Bina 131
(23000.x2) çift yönlü
alet

Şekil 6. Çift yönlü aletin üzerindeki kırılma izi

Erken dönem binaları ve geç binalar arasındaki en büyük farklılık ise, erken binalarda kullanılmadan atılan iki taraflı aletlerin şekilleri ile ilişkili yüksek miktardaki döküntü oranı olarak göze çarpıyor. Kullanılan

aletler binaların içerisinde bulunuyor ve yeniden şekillendirilmiş bıçaklar ya da pullar ve bıçak olarak kullanılan iki taraflı aletler olarak öne çıkıyor. Bu binalarda kullanılan materyaller ise farklılık gösteriyor: otsu bitki işleri, odun, saklama, sert hayvan materyali ve kesme işlemleri. Bazı aletler ise uzun süreli çalışmaya dayalı ileride düzeyde bir yüzey kullanımı ve aşımı bulundurmaktadır.

Bina 97 : Bu binadaki alet seti iki adet büyük yongulu kullanılmamış kazıcı, 2 tanesi deri işlemekte kullanılmış diğeri ise odun üzerinde kullanılmış üç kazıcı, 1 çift yönlü ek kesiminde kullanılmış ve yeniden işlem görmüş kazıcıdan oluşmaktadır (Şekil 7).

Bina 150 : Uzun süreli kullanıma bağlı izler taşıyan ve tahıl toplama, kemik sivirtme ve deri kazıma aktivitelerinde kullanılmış aletler

Şekil 7. Bina 97, Mekan 469 çakmaktaşı üzerinde odun işlemesi kullanım aşınma izi

Bölüm 16

Öğütme Taşı Çalışmaları

Christina Tsoraki

Cambridge Üniversitesi

Marketa Stovickova (Sheffield Üniversitesi) ve Matilda Siebrecht (Leiden Üniversitesi)'nin katkılarıyla

Giriş

2017 sezonunun en temel hedefi, son yayınbirimleri için seçilen birimlerden taş boncukları da içeren tüm taş objelerin çalışmalarını tamamlamaktı. Ek olarak, öğütme taş materyali açısından zengin olan içeriklerin önceliğe sahip olmayan birimleri de analizler için hedeflenen materyaller arasındaydı. Kayıt edilen materyaller Kuzey, Güney, TPC ve GDN alanlarından ve Neolitik Çatalhöyük'ün yerleşme görmüş seviyelerinden gelmekteydi.

Genellikle ağır tortu örneklerinde ve herhangi bir öğütme taşı teknolojisine maruz kalmamış bir şekilde bulunan doğal su kurdu küçüklüğündeki çakıl taşları kaydedilen materyallerin büyük bir çoğunluğunu kaplıyor. Bilinçli bir şekilde düzenlenen taş objelerin içerisinde, farklı türlerde öğütülmüş ve aşındırılmış aletler; taş baltalar, keserler ve tokmaklar; merkezi olarak delinen asa başları, tamamlanmış taş boncuklar ve boncuk formları, bilezikler ve öğütme taş el yapımı eserlerin üretiminden kalan parçalar bulunuyor. 2017 sezonu boyunca çalışılan 8 adet havan ile birlikte toplamda havan sayısı güncel olarak 11'e yükseldi.

TPC Alanı

2017 kazı sezonu sırasında, öğütme taştan eserler bakımından zengin tabakalar özellikle TPC Alanı'nın içerisinde saklıydı. Tablo 3'te görülebileceği üzere, Bina 150'nin güneybatısındaki Mekân 637 ve Mekân 639 bilinçli olarak şekillendirilmiş ve kullanılmış çok sayıda objeyi barındırıyordu. TPC Alanı'nın öğütme taş materyallerinin çalışmaları ise, Bina 150/Hendek 4 arasında, 65-56-44 bina dizininde ve özellikle Bina 44'te görülen depolama aktiviteleri ile büyük benzerlikler gösteriyordu (Tablo 2).

Çalışılan tabakalar içerisinde özel olarak bahsedilmesi gerekenler aşağıda belirtilmiştir:

Level	Frequency	Percent
Kuzey F	1628	10.9
Kuzey G	2098	14.1
Kuzey ?G	42	0.3
Kuzey H	265	1.8
Kuzey ?H	169	1.1
Kuzey I	7	0
Kuzey Belirlenmemiş	1	0
Kuzey Post-Chalcolithic	2	0
Kuzey Toplam	4212	28.2
Güney H	92	0.6
Güney ?H	213	1.4
Güney ?I	268	1.8
Güney ?J	1	0
Güney K	1577	10.6
Güney ?K	389	2.6
Güney L	302	2
Güney ?L	37	0.2
Güney N	51	0.3
Güney ?N	3	0
Güney O	628	4.2
Güney P	18	0.1
Güney Q	2	0
Güney R	20	0.1
Güney Unassigned	1	0
Güney Toplam	3602	24.1
TPC M	220	1.5
TPC Unassigned	2275	15.2
TPC Unstratified Neolithic	257	1.7
TPC Unknown	34	0.2
GDN Unassigned	3551	23.8
TP M	753	5
TP ?M	23	0.2
TP W	1	0
TPC/GDN Toplam	7114	47.6
Toplam	14928	100

Tablo 1. 2017 yılında kaydedilen taş eserlerin seviyelere göre dağılımı

Space	Frequency	Percent
515	74	6.6
562	120	10.7
585	46	4.1
594	320	28.6
612	23	2.1
637	156	14.0
639	379	33.9
Total	1118	100.0

Tablo 2. Mekana göre TPC öğütme taşı sayısı (2017 sezonu)

(23765)

23765'in bir parçası olarak mekân 637'de (Açma 4'ün güneybatı kısmı) ortaya çıkarılan büyük bir taş obje konsantrasyonu. Toplam sayı= 129. Bu toplama hem bütün hâlinde hem de kısmen korunmuş objeleri içeriyordu.

(32860)

TPC Alanı'ndan bir başka önemli tabaka olan 32860 ise Bina 150'nin güneybatı odasının güneybatı köşesinde konumlanan bir çöplüğün içerisinde bulunan yoğun bir taş obje kümesine sahipti (Şekil 1).

Şekil 1. TPC Alanında F.8674 nolu binin içindeki taş aletler

(23993)

Bina 150'nin güneybatı odasındaki bulunan bir dolgu katmanıdır ve kalsit parçaları ile çok sayıda taş alet bulunmuştur.

(32821)

Mekân 639'daki platformun (F. 8693) yapımı ile ilişkilidir ve toplamda 259 adet benzer şekillerde ve renklerde olan doğal su kurdu çakıl taşlarının bir konsantrasyonunu barındırmaktadır.

Şekil 2. Doğal çakıl taşı kümesi (sol) in sitü, (sağ) küme halinde

GDN Alanı

(22891)

Mekân 537'nin güneydoğu köşesinde bir zemin yüzeyi katmanları dizini olarak kazıldı. Bu birim özellikle andezitik atıklar açısından oldukça zengindi ve 3150'den fazla pul ile farklı türlerde andezitik materyali bulundu.

Kuzey Alanı

(22623)

Bu mezar dolgusu; iki adet bilezik ve iki halhal, seyrek boncuklar ve bir bakır yüzük ile buluntu anlamında oldukça zengindi. Bilezikler ve halhallar farklı türden taşlardan ve minerallerden yapılmıştı.

(22623.x1)

28 adet hafif turuncu renkli disk şeklindeki akik boncuktan oluşan bilezik formunda bir gruptur (ortalama boyut 5-6.99mm). Bütün olarak kalmayı başarmışlar ve herhangi bir yanma izi bulunmuyor.

(22623.x2)

82 adet disk şeklindeki akik boncuktan oluşan (ortalama boyut 5-6.99mm) bir gruptur ve bilezik olarak kullanılmış gibi görünen bu boncuklar bir bireyin bedeninin sağ bileğine yakın bir şekilde bulunmuştur.

(22623.x3)

39 adet hafif kırmızı renkli kireç taşından boncukların oluşturduğu bir halhaldır (ortalama boyut 3-4.99mm) ve bütün hâlinde kalmayı başarmış olup yüksek bir oradan kullanılmışlık izleri bulundurmaktadır.

Araştırma projesi

“Tarih Öncesini Delmek: Neolitik Çatalhöyük’teki boncuk teknolojilerini araştıran deneysel bir proje”
Matilda Siebrecht

Deneysel bir perspektif ekleyerek Tarih Öncesini Delmek projesi, tarih öncesindeki boncuk yapımında görülen dışavurumların yöntemsel seçimlerini araştırmayı ve ham maddesi konusunda çeşitliliğin teknikler ve aletler konusunda nasıl farklılıklar yarattığını incelemeyi hedefliyor. Çatalhöyük’teki boncuk koleksiyonları üzerine yapılan önceki çalışmalar ham maddelerin kendilerine odaklanırken, bu proje materyaller (temel olarak kemik ve taş) arasındaki bağa önem vererek materyallerin paralelliklerini ve eser üretimi sırasındaki aktivitelerde kullanılan teknolojileri araştırıyor.

Çatalhöyük’teki materyallerin arazi üzerindeki çalışmalarının öncesinde, Neolitik Çatalhöyük insanların kullandığı bilinen kemik ve farklı türlerde taşlar kullanılarak ön deneyler gerçekleştirildi. Bu materyaller kesilip ve boncuk üretim sürecinin parçası olarak delindi. Bu işlemler sırasında ise çakmaktaşıdan aletler ve kum ve su gibi yapışkan ve yağlayıcı malzemeler kullanıldı.

Şekil 3. Deneysel delme sırasında

Süngertaşından, kireçtaşından, akikten ve fillitten yapılan taş boncuklar; ham maddeleriyle ilgili delinme işlemlerinde, boncuğun yüzeyine ilişkin delinme açısında, delinme alanının etrafındaki kenarların kaldırılmasında ve giriş şeklinde değişiklik gösteriyor.

Bu değişkenliğe dair bir hipotez, farklı materyallerin boncuk yapımı sürecinde bilinçli olarak farklı bir işleme sürecine tabi tutulduğunu ortaya koyuyor. Alternatif bir hipotez ise ham maddelerdeki değişkenliğin bu sonuçlara yol açtığını savunuyor. İlerideki deneyler ise bu değişkenliğin ardındaki sebepleri araştırmak adına gerçekleştirilecek.

Şekil 4. Açısal deliklere sahip (30038) kireçtaşı disk boncuklar

Şekil 5. Açısız deliklere sahip Tufa disk boncuklar (30038)

Şekil 6. Delik etrafında yongulama izi olan karnellan boncuklar (22623.k2)

Şekil 7. Kemikten(sol) ve taştan (sağ) yapılmış kenetlenebilen boncuklar

Sistemik deney çalışmaları ile, "Tarih Öncesini Delmek" projesi, daha geniş bir sosyal organizasyonda ve Neolitik Çatalhöyük'ün yerleşik anlamındaki gelişimlerinde boncuk üretim tekniklerine dair bilgilerimizi genişletme potansiyeline sahiptir.

Şekil 8. Taştan yapılmış kenetlenen boncuklar için bir taslak

Kaynaklar

- Bains, R., M. Vasić, D.E. Bar-Yosef Mayer, N. Russell, K.I. Wright and C. Doherty
2013. A technological approach to the study of personal ornamentation and social expression at Çatalhöyük. In *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports from the 2000–2008 Seasons*, edited by I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, 331–63.
- Carter, T., S. Haddow, N. Russell, A. Bogaard and C. Tsoraki
2015. Laying the foundations. Creating households at Neolithic Çatalhöyük. In *Assembling Çatalhöyük*, edited by I. Hodder and A. Marciniak. Leeds: Maney Publishing, pp. 97-110.
- Eddisford, D.
2014. Building 49. In *Çatalhöyük Excavations: The 2000-2008 Seasons*, edited by I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, pp. 313-56.
- Nakamura, C. and P. Pels
2014. Using “Magic” to Think from the Material: Tracing Distributed Agency, Revelation, and Concealment at Çatalhöyük, in Hodder, I. (ed.), *Religion at Work in a Neolithic Society: Vital Matters*, 187-224, Cambridge University Press
- Nazarof, A., C. Tsoraki and M. Vasic
2016. Aesthetic, social, and material networks: a perspective from the fint daggers at Çatalhöyük, Turkey. *Cambridge Archaeological Journal* 26: 65-92.
- Regan, R.
2014. The sequence of Buildings 75, 65, 56, 69, 44 and 10 and external Spaces 119, 129, 130, 144, 299, 314, 319, 329, 333, 339, 367, 371 and 427. In *Çatalhöyük Excavations: The 2000-2008 Seasons*, edited by I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, pp. 131-190.
- Tsoraki, C.
in press. The ritualisation of daily practice: exploring the staging of ritual acts at Neolithic Çatalhöyük, Turkey. In *Religion, History and Place in the Origin of Settled Life*, edited by I. Hodder. University of Colorado Press.

in prep. History-making and the practice of everyday life: daily activities as a memory-construction process at Neolithic Çatalhöyük, Turkey.
- Wright, K.I.
2013. The ground stone technologies of Çatalhöyük. In *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports from the 2000-2008 Seasons*, edited by I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, pp 365-416.

Bölüm 16

Seramik

Serap Özdöl Kutlu¹, Duygu Tarkan²

¹Ege Üniversitesi, ²Koç Üniversitesi

2017 Seramikleri

Duygu Tarkan

Bu sezon seramik laboratuvarında gerçekleştirilen çalışmalarda şu noktalara odaklanılmıştır:

1. 2008-2017 sezonları arasında Kuzey ve Güney alanlarından çıkarılan tüm birimlerin kayıtlarının ve analizlerinin tamamlanması
2. 2017 sezonunda kazılan öncelikli birimlerin materyal çalışması
3. TPC alan direktörü tarafından yayım için seçilen Alanı'na ait öncelikli birimlerin çalışması
4. GDN alanından çıkarılan tüm seramik materyallerin çalışmalarının tamamlanması
5. 2015 'te tamamlanan çalışmada eksik kalan erken kil kaynaklarının değişkenliğini anlayabilmek adına örneklerin seçilip İstanbul'a getirilmesi

Toplamda 88 birimden 1657 adet seramik parçası kayıt edildi (Tablo 1).

Alan	Toplam Gövde Parçası	Ağırlık (g)
TPC	1236	19232
Kuzey	155	1874.5
Güney	39	756

Tablo 1. Kaydedilen seramik parçalarının alanlara göre dağılımı

Kuzey Alanı

2017 sezonunda, Kuzey Alanı'nda toplamda 122 seramik parçası bulundu.

Mekân 85 & 610

Mekân 85 ve 610'Un kayıt metodolojileri güncel olarak Justine Issavi'nin tezinin parçası olarak yürütülen metodolojinin üzerine koyularak oluşturulmuştur. Issavi'ye göre, çöplük ve harici mekânların kazıları için gereken ayrışmanın tipik evlerin ve yerleşim görmüş tabakaların kazıları için gereken ayrışmalardan daha sert ve büyük materyaller üzerinden gittiğini öne sürüyor; çünkü böylesine küçük ölçekli çöplük yapıları genellikle gruplaşmış olup bir birim olarak kazılmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Grid brimler arasındaki seviye dağılımı (Birim 32114)

Bina 132

Çatalhöyük'ün erken seviyelerinde seramik materyallerinin az bulunduğu bilinen bir gerçektir. Bu sebepten, erken binalardan biri olan Bina 132 üzerine yorumlama yapmak çok kolay değildi; fakat bu sene bir depo çukurunda bulundan bir parça bu durumu değiştirdi. İç yüzeyi kırmızı çamurdan oluştuğu için, bu parçayı benzer örnekleri gördüğümüz Güney Alanı'ndaki Seviye J (Mellaart X) ile karşılaştırabilme şansı bulunmuştur.

Güney Alanı

Güney Alanı'ndan çıkan tüm seramik parçaları Bina 162'ye aittir. Kabaca şekillendirilmiş, az derecede yakılmış ve düşük kalitedeki bu parçalar Mellaart koleksiyonunun X-XI seviyesindeki örnekler ile benzerlik göstermektedir. Bu parçaların içerisinde iki adet pişirilmemiş alüvyonlu seramik parçası bulunmuştur. Buldukları grubu ise ürün atıkları olarak nitelendirebiliriz.

TPC Alanı

2017 kazılarında analize tabi tutulan seramik materyallerinin neredeyse yarısı TPC Alanı'nda bulunan Bina 110'un dolgusu olan Mekân 486'ya aittir. Bu materyallerin hepsi de bazı ince ve koyu renkli kumlu parçaları ile Çatalhöyük'ün Geç Neolitik özelliklerini taşımaktadır. Açık kumlu ve kırmızı çamurlu materyallerin sayısı çok da fazla değil; çünkü çalışmalarımıza göre bu seviyelerde daha fazla ince kumlu parça bulmayı beklenmektedir.

Bu sene TPC Alanı'ndan toplamda 3 adet bütün kap çıkarıldı. Çatalhöyük tarihinde bütün kap sayısının 20 civarında olduğu düşünüldüğünde, bu üç materyale de aynı sezon içerisinde rastgelmek oldukça heyecan verici olmuştur.

32811.X1 – Mekân 515'in içerisinde bütün olarak fakat kötü bir çarpmaya uğramış bir şekilde bulunmuştur. Çatalhöyük'ün pişirme tasları olarak da bilinen orta boylarda, ince çeperli tipik bir çukur ağızlı bir kavanoz olarak göze çarpmaktadır (Şekil 2)

Şekil 2 (32811.x1 geniş ağızlı kap)

23788.X1 - Bina 150'nin güneybatı odasına ait Açma 4'ün katman dolgusunda bulundu. Bu materyal de 32811.X1 ile neredeyse aynı niteliklere sahip tipik bir pişirme taşı özelliği taşımaktadır (Şekil 3).

23743.X1 – Bu sene çıkarılan üçüncü çukur ağızlı kavanoz ise yine aynı binada (B.150) bulundu. Aslında yuvarlak bir ağza sahip olması gerekirken oval bir ağız olmasından ötürü yüksek basınç altında belli miktarlarda deforme olmuş durumdadır (Şekil 4).

Şekil 3. (23788.x1)

Şekil 4. (23743.x1)

GDN Alanı

Bu sezon, GDN Alanı'ndan toplamda 1236 seramik parçası açığa çıkarıldı. Bu parçaların hepsi de IST ve Güney alanlarında görülen materyallerle ilişkilendirilebilecek şekilde Mellaart seviye 3 olarak etiketlendi.

Mekân 544 / Mekân 420

Birim 22811

8063 öge numaralı platformun üzerindeki 561 numaralı mekânın oda dolgusunun kuzeybatı kısmında çöplük benzeri bir tabaka bulunmuştur. Bu tabaka, dağınık bir şekilde bir araya gelmiş çok sayıda seramik tasları ve taş aletleri de içerisinde barındırmaktadır.

Kap 1: Geniş ağızlı bir pişirme kabının parçalarının yarısı ağır bir şekilde yanmıştır. Bu da kabın bu kısmının kırılıp atıldığı ve çöple birlikte yanmış olabileceğini düşündürmektedir. Ağız genişliği 210mm, taban çapı ise 110mm'dir.

Kap 2: Ağız genişliği 190 mm. Düzensiz olarak işlendiği görülmektedir.

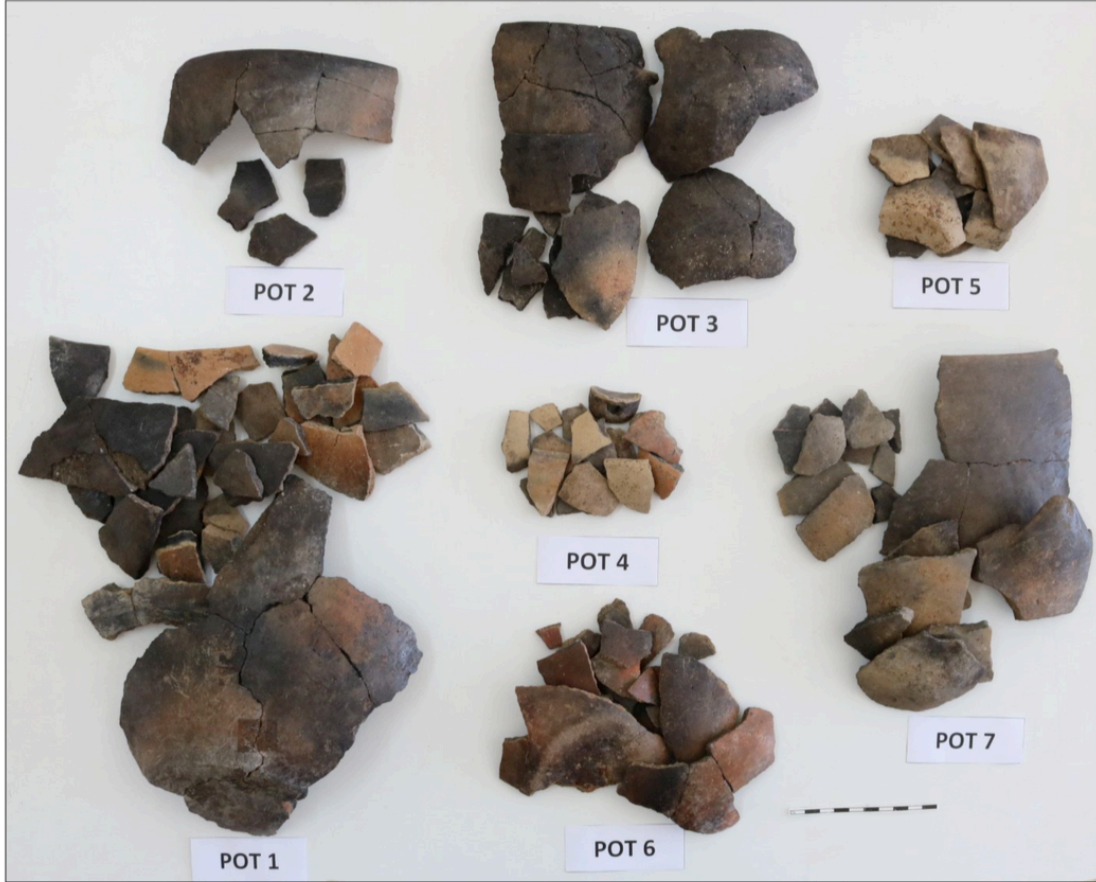
Kap 3: Koyu kireçtaşı, ağızı tamamlanamamaktadır o nedenle tam olarak boyutu bilinmemekle beraber tahmini olarak küçük geniş ağızlı bir kap olduğu söylenebilir. Ağız genişliği 120mm, taban genişliği ise 90mm'dir.

Kap 4: İçinde diagnostic parça bulundurmamaktadır.

Kap 5 : Hafif siltli- Ağız çapı 100mm S profilli

Kap 6: İnce duvarlı-Taban çapı 100 mm

Kap 7 : Geç az siltli. Pişirmeye dair bir iz taşımamaktadır. Saklama kabı olarak kullanılmış olabilir. Kalın duvarlı, ağız genişliği 230mm.

Şekil 5. (22811) 7 farklı kap grupları

Birim 22831

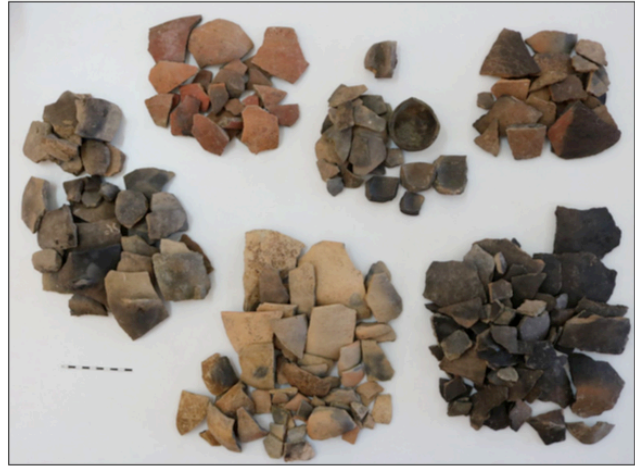
420 mekân numaralı çöplük yapısının bir başka biriminde (22831), tamamen olmasa da hafif şekilde bozulmuş parçalar bulunmuştur. Parçaların kenarlarından anlaşıldığı üzere bu parçalar çöplüğe atılmadan önce kırılmışlardı ve içlerinde minyatürler, ayaklı sütun ve yüzük tabanı gibi birçok farklı form bulunmaktadır (Şekil 6).

Birim 22834

Tipik bir çöplük materyalidir. İçerisinde yine yüzük tabanı, ayaklı sütun, minyatürler büyük ve küçük kulplar, dikdörtgen tokmak, büyük koni şeklinde kase gibi parçalar bulunmaktadır. Ayrıca açık kumlu grubun içerisinde bir adet de pişirilmemiş bir ürün de mevcut durumdadır (Şekil 7).

Şekil 6. Birim (22831) seramik grupları

Şekil 7. Birim (22834) seramik grupları

2017 Yılı ve 2012-2017 “Çalışma Sezonu” Çanak Çömlek Çalışmaları

Serap Özdöl Kutlu

2017 senesinde, 10 Temmuz ile 9 Ağustos tarihleri arasında, hem 2017 çanak çömleği hem de “yayın çalışması sezonu” ile ilgili yaklaşık 4 haftalık bir laboratuvar çalışması gerçekleştirildi. Söz konusu çalışmalar, 2012-2017 yılları arasında ortaya çıkarılan tüm Kuzey-Güney malzemesi ve TPC çanak çömlek buluntu topluluğunun öncelikli ve güvenilir birimleri üzerinde yapıldı. Erken ve orta tabakaları temsil eden North-South malzemesi zaten oldukça az sayıda olduğu için öncelikli birim ayırt etmeksizin tüm profil veren parçalar üzerinde çalışıldı. Geç tabaka yerleşmelerini temsil eden TPC alanında ise, özellikle yüzey toprağına yakın kazılar sırasında geç dönem yerleşmeleri, çöp çukurları ve mezarlarının karıştırması sonucu karışık çanak çömlek parçaları içeren çok sayıda birim yalnızca genel olarak değerlendirildi. Bu birimlere ait her bir parça kayıt edilmese de, bazı özellikli profiller veritabanına dahil edildi. Ayrıca yine üst tabaka kazılarının yapıldığı GT2 ve GT4 alanlarından gelen seramik buluntu topluluğu da farklı dönemlere ait karışık malzeme verdiği için genel olarak değerlendirilmiş ve tipoloji açısından bazı kayda değer parçalar üzerinde çizim ve kayıt çalışmaları yapılmıştır. TPC’den bazı karışık birimler de gözden geçirilmiş ve tipoloji açısından kayda değer bir malzeme olup olmadığına ve genel olarak birimin çanak çömlek karakterine bakılmıştır. GDN ve GDA alanları ise çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Gerçekte Çatalhöyük Kazı Projesi’nin bu son “yayın çalışma sezonu” 2009-2017 yılları arasında içerse de, bir önceki çalışma sezonunda seramik üzerine yapılan çalışma (Yalman et al 2013) 2010 yılına kadar olan süreci kapsadığı ve 2011 yılında herhangi bir kazı çalışması gerçekleştirilmediği için, bu çalışmada 2012-2017 yılları arasındaki çanak çömlek buluntu topluluğu incelenmiştir.

2017 senesinde toplam 208 birim üzerinde çalışmalar yapılmış ve yukarıda içeriği tanımlanan buluntu topluluğu içinde profil veren parçaların tümü çizilerek, fotoğraflanmış ve tanımları olmayanlar tanımlanmıştır. Çizim çalışmalarının bir kısmında Ege Üniversitesi, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Bölümü’nden öğrenci Nergis Gürses’in yardımı alındı. Buluntu topluluğu içinde çap veremeyecek denli küçük profilli parçalar bile, kabın tam olarak nasıl bir forma sahip olduğunu anlamak için çizildi. Ancak TPC malzemesi içinde bazı çok yaygın ve görece küçük boyutlu parçalar çizilmese de, bu parçaların herbirinin çapları, boyutları ve formları tespit edildi ve kayıt edildi. Tüm tanımlanabilir parçaların çizilmesinin nedeni, her bir parçayı veritabanı üzerinde teknolojik ve form özelliklerine göre tanımlarken, bir kabın formunu

çizmeden yalnızca çap duruşuna bakarak anlamaya çalıştığımız için yanıma payımızın olabileceği gerçeğidir. Özellikle çapları çok düzgün olmayan erken ve orta tabaka seramik parçalarında çoğu zaman çizmeden kap formunu tespit etmek riskli bir durumdur ve bu şekilde yapılan çap ölçümü ve kap formu tespitlerinin kap parçası çizildikten sonra değişebileceği gözlemlenmiştir. Nitekim bu seneki çalışma sırasında tüm parçalar çizildiği için, bazı daha önce çap ölçüsü ve kap formu tespiti yapılan parçaların tekrar kontrol edilmesi ve gerektiği takdirde düzeltilmesi sağlanmış ve bazılarının da bir bakıma doğruluklarının teyidi yapılmıştır.

Bir yerleşmede seramik yapımında kullanılan hammadde seçimi, temini ve kullanımının incelenmesi, yerleşmenin kendi içindeki teknoloji ve ürün döngüsünü anlamak açısından çok önemli sonuçlar sağlar. Bir yerleşmedeki seramik tipolojisi çalışmaları ise yine yerleşmenin kendi içindeki teknoloji, işlevsellik ve sanat anlayışını anlamaya çalışırken, kap biçimleri ve bezemeler çoğunlukla daha evrensel ve ortak karakterler gösterdikleri için yerleşmeler arasındaki teknoloji değiş tokuşu ve etkileşimi de gözler önüne serer. Bu nedenle, 208 farklı birim üzerinde yapılan bu yeni tipolojik değerlendirmenin, özellikle çevre merkezlerle yapılan karşılaştırmalarda oldukça verimli sonuçlar doğuracağını düşünüyoruz. Bunun en iyi örneklerinden biri daha önceki çalışmalarda Çatalhöyük orta tabakalar seramik geleneği ile Beyşehir-Suğla havzasındaki Erbaba ve Gökhöyük gibi merkezlerin Neolitik seramikleri arasındaki tipolojik ve oransal yakınlığın ortaya konulmuş olmasıdır (bkz. Özdöl-Kutlu 2015 and Özdöl 2012). Bu örnekler Neolitiğin farklı evreleri ve farklı bölgeleri için de çoğaltılmalıdır.

Çatalhöyük'te "gerçek" anlamda bir "çanak çömlek yoğunluğu ve kullanımı" üst tabakalarda, yani TPC alanındaki kazılarda ortaya çıkar. Ancak bu alandaki kazı çalışmalarında karşılaştığımız en önemli problem ise, höyükteki en geç Neolitik yerleşmelerin (MÖ. 7. Bin yılın sonları ve 6. Bin yılın başları) çok sayıda Kalkolitik, Tunç ve Demir Çağ ve hatta daha geç dönem yerleşmeleri ve/ya da aktiviteleri sonucu karıştırılmış ve tahrip edilmiş olmasıdır. Bu anlamda üst tabakalarda kazılan birimler içindeki seramik buluntu toplulukları da sözü edilen tüm dönemlerin izlerini taşırlar ve ne yazık ki bize Neolitiğin geç evresindeki bir başka deyişle Kalkolitiğe / boyalı seramiklere geçiş evresindeki çanak çömleğin gelişimini güvenilir bir biçimde veremezler.

Bununla birlikte, TPC alanında yaklaşık son üç yıldır yürütülen kazılarda çoğunlukla "güvenilir" birimlerle karşılaşmış ve özellikle de son iki yıldır evlerin tabanlarına gömülü olarak ortaya çıkarılan *in situ* tüm kaplar (4 adet) heyecan uyandırmıştır. Örneğin, bu kaplardan üç tanesi de 150 No.lu Yapının farklı evrelerinde ele geçmiştir. Tabana gömülü bu kaplardan biri (20755.X1), 2016 yılında 150 No.lu Yapının 612 nolu evresinde ele geçmiştir (bkz. Özdöl and Tarkan 2016). 2017 senesinde yine 150 No.lu Yapıda zemine gömülü 2 kap (23743.X1, Mekan 612 ve 23788.X1, Mekan 637) (Şekil 8-9) daha ele geçmiştir.

Şekil 8. Kap (23743.x1) Mekan 620, B.150

Şekil 9. Kap (23788.x1) Mekan 637, B.150

Şekil 10. Kap (32811.x1), B.166

Diğer tabana gömülü büyük kap (32811.X1) (Şekil 9) ise 166 Nolu Yapıda ortaya çıkarılmıştır. Hepsî de 150 No.lu Yapının güney kısmındaki farklı evrelere ait tabanlara ve 166 No.lu Yapının tabanına açılan çukurlar içine yerleştirilen bu kaplar *in situ* olarak bulunmuştur. Ancak söz konusu kapların bu buluntu durumlarının, onların birincil işlevlerini gösterip göstermedikleri tartışılmalıdır. Bu konularıyla sabitlenmiş ve taşınamaz görünen bu kaplar, acaba birer depo kabı hizmeti mi veriyorlardı? Bunlardan 20755.X1, içinde karbonlanmış buğday kalıntıları, taş alet, pişmiş toprak obje, kemik alet ve kemik parçalarıyla bulunsa da, form ve teknoloji olarak ve dip kısmında isli kullanım izleri ile ideal bir pişirme kabı gibi görüldüğünden buraya sabitlenmeden önce söz konusu amaçla kullanılmış olabileceğini akla getirmektedir. Bu tür bir kontekst kabın ritüelistik bir aktivite için de kullanılmış olabileceğini düşünebilir. Bir diğer olasılık ise, söz konusu büyük

çömleklerin eskikip çatladıktan sonra bu çukura bir depo kabı işlevine dönüştürülerek yerleştirilmiş olmasıdır. Diğer taraftan şu an için net bir biçimde söylenemese de, belki de bu açılan çukurlar kabın sabitlenmiş ve taşınamaz olduğu anlamına gelmemektedir. Bu büyük kapların çoğu oldukça küçük diplere sahip olduğu için (örn. 20755.X1, dip çapı: 6.5 cm; diğerleri 10 cm), belki de açılan çukurlar onları yerleştirmek ve ayakta kolayca tutmak için güvenli bir altlık / ayak görevi görüyorlardı? Yani bu tür çömlekler dipleri üzerinde genel olarak zor durdukları için, kaplar bu çukurlar içine sabitlenmemişti ve kullanılıp tekrar bu çukura geri koyuluyorlardı. Bu olasılığın söz konusu unitleri kazarak ortaya çıkaran uzmanlar ile birlikte tartışılması gerekir. Eğer sabit bir depo kabı değil de bir pişirme kabı ise, bu kabın belki de kalabalık bir hane halkı / topluluk için bir “toplu yemek yeme” etkinliğinde kullanılan özel bir “ziyafet” çömleği (3.5 lt kapasiteli) olarak da kullanılmış olabileceği öne sürülebilir. Bu kabın dibî etrafında ve altında kömür parçaları bulunmuştur. Bu da pişirmenin bu çukurun içinde olup olamayacağı sorusunu da akla getirmektedir. Kor haline getirilen odun kömürleri çukurun içine yerleştirilerek pişirme gerçekleştirilmiş olabilir. Ayrıca zaten 20755.X1 bir fırının hemen yanına konumlandırılmıştır ve pişirme için yeterince uygun bir konuma sahiptir. Yine bu konunun da diğer uzmanlarla ayrıntılı bir biçimde tartışılması gerekir.

Gömülü oldukları çukurlarda ezilerek çatlamış (ya da yukarıda belirtildiği gibi daha önceden çatlamış?) olarak bulunan ve profillerinde bazı eksik kısımları olsa da tüm sayılabilecek kaplardan 32811.X1, 23743.X1 ve 23788.X1, 18 ile 22 cm arasında değişen ağız çapları, 10’ar cm’lik dip çapları ve sırasıyla 24, 26.5 ve 28 cm’lik yükseklikleri ile gerçekten de oldukça iri çömleklerdir. Hepsî de Koyu Taşçıklı Mal grubuna giren ve orta tabakalardaki aynı mal grubu üyelerine göre daha kalın olan bu kapların gövde çapları da kap yükseklikleri ile yaklaşık aynı ölçüdedir. Bu durum da kap boyutlarının tasarlanmasında bilinçli bir ölçümü ve tercihi akla getirmektedir. Artık “tutamak” tanımına uymayacak kadar büyümüş, çift dikey delikli kanca kulplara sahiptirler. Bu kaplar pişirme kabı olamayacak kadar iri boyutlu birer depo kabı gibi görünmektedirler. 2013 yılında yine TPC alanından, ancak bu defa karışık bir birim içinden gelen bir kap (30866.S1) (Bkz. Özdöl and Tarkan 2013: Fig. 14.4), 27 cm’lik ağız çapı, yak. 30 cm’lik karın çapı ve 40 cm’nin üzerindeki yüksekliği ile şimdiye kadar Çatalhöyük’te ortaya çıkarılmış en büyük kaptır. Bu kap söz konusu boyutları ile gerçek bir depolama kabı karakterindedir. Bu nedenle Çatalhöyük’te üst tabakalarda pişirme, taşıma, yeme, içme, servis yapma ve ritüel uygulama gibi işlevlere sahip kapların yanında depolama ve saklama kaplarının da ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Ancak 20755.X1’in, bu dört büyük kaptan farklı olarak belki de tabana açılan çukura sabitlenmeden önce birincil işlev olarak bir “pişirme” olarak kullanılmış olma olasılığı gözardı edilmemelidir.

150 No.lu Mekan, yukarıda sözü edilen 3 tüm kabın yanında, aynı zamanda farklı evrelerinde beş adet tüm ve insitu kadın heykelciğinin ve içlerinde çok sayıda zengin buluntunun ele geçtiği depo ve işliklerin de ortaya çıktığı özellikli bir yapıdır. Mellaart IV-III ve Hodder TP-M tabakalarına verilebilecek bu bina söz konusu ünik özellikleri ile Çatalhöyük'ün üst tabakaları ve Neolitiğin geç evreleri açısından oldukça kayda değer bir yapı durumundadır.

TPC'de ortaya çıkarılan buluntu topluluğu alt tabakalara göre daha zengin bir form skalası sunar ve Mellaart tabakalanmasına göre IV-II. Tabaka malzemesini çok iyi anlamamızı sağlar. Kırmızı ve kahve astarlılar ve S profilli kaplar görece artış gösterse de, özellikle IV-III. tabakalarda orta tabakalarda tipik olarak görülen Koyu Taşçıklı Mal ve dikey delikli kanca tutamaklı daralan ağızlı çömlekler hala yaygındır. Kaplar irileşmiş ve kalın cidarlı olmuştur ve tutamaklar da iyice büyüyerek gerçek birer kulplara dönüşerek daha işlevsel bir hal almışa benzemektedirler. Bu büyük çömleklerden bazıları, büyük aileler için belki birer ziyafet kabı olarak, bazıları da depo kapları olarak kullanılmış olabilir. Oval kaplar, köşeli kaplar, minyatür kaplar, deliksiz kanca tutamak, ilmik kulp, dikey delikli silindirik tutamak ve düğme yumrucuk nadir ve özellikli formlar ve bezeme özelliklerinden bazılarıdır.

Kaynaklar

Özdöl, S.

2012. *The Development and Traditions of Potery in the Neolithic of the Anatolian Plateau*, Oxford: BAR International Series 2439.

Özdöl, S. & Tarkan, D.

2013. East Mound potery, 2013. In *Çatalhöyük 2013 Archive Report* , pp. 193–7.

2016. Ceramics. In *Çatalhöyük 2016 Archive Report* , pp. 193-8.

Özdöl-Kutlu, S., T. Carter, L. Czerniak and A. Marciniak

2015. The end of the Neolithic settlement. Çatalhöyük and its neighbors. In *Assembling Çatalhöyük* , edited by I. Hodder and Arkadiusz Marciniak. Leeds: Maney Publishing,

Yalman, N., D. Tarkan and H. Gültekin

2013. The Neolithic pottery of Çatalhöyük: recent studies. In *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports from the 2000–2008 Seasons* , edited by I. Hodder. London: British Institute at Ankara; Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology Press, pp. 147–82.

Sezon Özeti

Küçük ve Geometrik Kil Objeler

TEMEL ÜÇ BOYUTLU FORM	ADET	%
KÜRE	329	45.19
BASIK/YARIM KÜRE	150	20.60
YUMURTA ŞEKLİNDE	78	10.71
BASIK/YARIM YUMURTA ŞEKLİNDE	74	10.16
DİSK	46	6.32
KONİ	16	2.20
KÜPSEL	8	1.10
SİLİNDİR	3	0.41
KÜP	1	0.14
DİĞER	23	3.16
TOTAL	728	100.00

Tablo 2. Temel üç boyutlu formlarına göre objelerin dağılımı

Obje bütünlülük derecesi	ADET	%
100% BÜTÜN	14	0.89
75-99% BÜTÜN	16	1.02
50-74% BÜTÜN	43	2.75
25-49% BÜTÜN	172	10.99
<24% BÜTÜN	1.320	84.35
TOPLAM	1.565	100.00

Tablo 3. 2017 kil malzemesinin bütünlülük oranları

topu ya da parçası kayıt edildi. Böylelikle temel seviyede işlenen toplam sayı 9012'ye ulaştı (Tablo 1). Ek olarak, 1565 adet kil topu da teker teker detaylı (2. seviye) olarak çalışılmıştır. Belirli hasara uğramış 16 adet örnek ise 2. seviyeden geri dönüştürüldü (Tablo 3). Tüm bunların içerisinde, 30 adet bütün hâlinde geniş kil topu bulunuyor; ortalama ağırlıkları 194.0 g ve ortalama uzunlukları 20.5 cmdir.

Şekil 3. Sepet izi taşıyan büyük kil topları (soldan sağa: 21661.m174, 21661.m1, 21661.m176)

Şekil 4. Büyük, çizgili kil topu (21103.m18)

2016-2017 sezonlarında oyulmuş ve tasarlanmış olarak tanımlanan kil toplarının sayısı 17. Oldukça belirgin olan el yapımı bu eserler küçük parçacıklardan bütün örnekler kadar değişiyor. Tasarımları da farklılık göstermektedir; fakat her ayrı bir eser aynı tekniğin varlığını göstermektedir. Tasarım anlamında derin

Şekil 5. Büyük kil topu parçası (19386.x1)

çentikler ve ok şeklindeki oyuk çizgiler göze çarparken (Şekil 4) ve en yaygın şekil ise oyuk çukurlar ya da noktalar olarak öne çıkıyor. Bu teknik, buluntularda oldukça yaygın bir şekilde gözlemlenmektedir ve iki bütün örneğin [(31594.m103) ve (21661.m171)] yüzeyinde de görüldüğü üzere üçgen gibi basit şekilleri oluşturmak için kullanılmaktadır.

Kil Topları: Fonksiyonel Yorumlamalar ve İlerideki Araştırmalar

Önümüzdeki birkaç ay boyunca, kavramsal ve morfolojik bilgilerin eşliğinde 2009-2017 kazı sezonlarından çıkarılan çok sayıda verinin analizi gerçekleştirilecektir. Yanma, parçalanma, yıpranma ve depolama işlemlerinin ön analizleri ortaya koyuyor ki bu objeler kesinlikle ısıtılıyordu ve binaların içerisinde kullanılıyordu. Yiyecekleri ısıtmak ya da sıcak tutmak için kullanılmış olabilecekleri gibi aynı zamanda odayı ısıtmak ya da kış aylarında bedenlerini sıcak tutmak gibi seçenekler de mümkün. Ek olarak; yeni bir analiz ise, binalarda görülen oldukça yaygın bir öge olmasına rağmen, kil topraklarının çöplüklerden ve diğer dış alanlardan gelmiş olabileceğini ve parçalandıktan sonra ısıtılıp yeniden kullanılabilceğini ortaya koyuyor. Çatalhöyük'teki kil topraklarının yeniden kullanımını ve eski yorumlamalarını yeniden değerlendirmek üzere parçalanma örüntüsü, kavramsal depolama, yanma örüntüsü ve tasarım konularına dair detaylı araştırmalar gerçekleştirilecektir.

Kaynaklar

Atalay, S.

2013 "Clay Balls, Mini Balls and Geometric Objects" in *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports from the 2000-2008 seasons (Çatalhöyük Research Project Volume 9)*, ed. I. Hodder, British Institute at Ankara & Cotsen Institute of Archaeology at UCLA, London & Los Angeles, pp. 247-52.

Atalay, S.

2012 "Chapter 14: Analysis of Clay Balls from the BACH Area" in *Last House on the Hill: BACH Area Reports from Çatalhöyük, Turkey (Monumenta Archaeologica 27)*, eds. R. Tringham & M. Stevanovic, Cotsen Institute of Archaeology at UCLA, Los Angeles, pp. 14/1-14/9.

Atalay, S.

2009 "Clay Balls and Fire Installations" in *Çatalhöyük Archive Report 2009*. Available at: http://www.catalhoyuk.com/archive_reports/2009/index.html

Atalay, S.

2005 "Domesticating Clay: the role of Clay Balls, Mini Balls and Geometric Objects in *Daily Life at Çatalhöyük*" in *Changing Materialities at Çatalhöyük: reports from the 1995-99 seasons (Çatalhöyük Research Project Volume 5)*, ed. I. Hodder, Monograph No. 39, McDonald Institute for Archaeological Research/British Institute at Ankara, Cambridge & London, pp. 139-68.

Atalay, S.

2001 "BACH Area Clay balls, Mini balls and Geometric Objects" in *Çatalhöyük Archive Report 2001*. Available at: http://www.catalhoyuk.com/archive_reports/2001/index.html.

Atalay, S.

2000 "Clay Balls and objects" in *Çatalhöyük Archive Report 2000*. Available at: http://www.catalhoyuk.com/archive_reports/2000/ar00_15.html

Atalay, S.

1999 "Clays, clay balls, and other clay objects" in *Çatalhöyük Archive Report 1999*. Available at: http://www.catalhoyuk.com/archive_reports/1999/ar99_16.html

Atalay, S. & Hastorf, C. A.

2006 "Food, meals, and daily activities: Food habitus at Neolithic Çatalhöyük", *American Antiquity*, vol. 71, no. 2, pp. 283-319.

Bennison-Chapman, L.E.

2013 "Geometric Clay Objects" in *Substantive Technologies at Çatalhöyük: Reports from the 2000-2008 seasons (Çatalhöyük Research Project Volume 9)*, ed. I. Hodder, British Institute at Ankara & Cotsen Institute of Archaeology at UCLA, London & Los Angeles, pp. 253-276.

Bennison-Chapman, L. E.

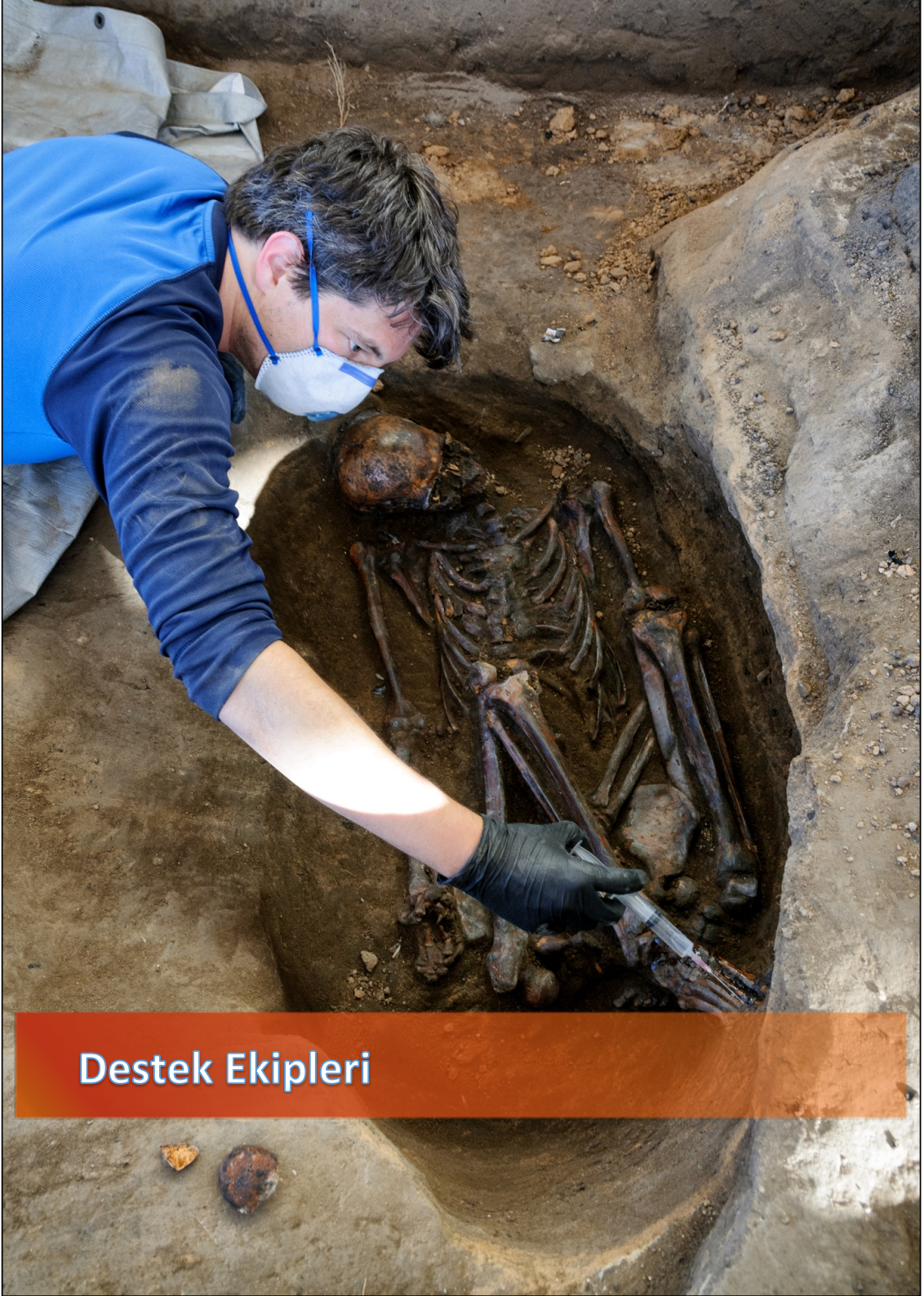
2014 *The Role and Function of "Tokens" and Sealing Practices in the Neolithic of the Near East: The question of early recording systems, symbolic storage, precursors to writing, gaming, or monitoring devices in the world's first villages*. PhD thesis submitted to the Department of Archaeology, Classics and Egyptology; part of the School of Histories, Languages and Cultures, University of Liverpool, 1st July 2014.

Bennison-Chapman, L.E.

2016 "Geometric Clay Objects at Çatalhöyük East" pp. 199-205
in *Çatalhöyük Archive Report 2016*, by members of the Çatalhöyük Research Project teams.
Available at: http://www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2016.pdf

Wendrich, W.

2005 "Çatalhöyük Basketry" in *Changing Materialities at Çatalhöyük: reports from the 1995-99 seasons (Çatalhöyük Research Project Volume 5)*, ed. I. Hodder, Monograph No. 39, McDonald Institute for Archaeological Research/British Institute at Ankara, Cambridge & London, pp. 333-338.

Destek Ekipleri

Bölüm 18

Buluntu Laboratuvarı

Lisa Guerre

AECOM

Buluntu Sistemi

Çatalhöyük Buluntu Laboratuvarı, güncel kazılar sırasında çıkarılan buluntuların ana işlem merkezi olarak görevini yerine getirmektedir. Aynı zamanda, önceki sezonların materyal arşivleri de denetlenmektedir. Kayıt edilen materyallerin güncel işlemlerini devam ettirmek ve kayıtların açık, materyallerin de erişilebilir olmasını sağlamak bu laboratuvarın görev tanımına girmektedir.

2012 yılında, envanterlik devamlılığına ilişkin tüm proje personelinin sorumluluklarını vurgulayan bir uğraş içerisinde yeni bir buluntu politikası geliştirilmiştir. Bu politika ise envanter kasalarını kaydetmek ve güncellemek için Buluntu Merkezi Veri Tabanı'nı kullanmayı gerektiren bir erişim sistemini sundu. Veri tabanı yöneticimizin yardımları ile birlikte, laboratuvarlar bu merkezi veri tabanına giriş ve kısıtlı bir yönetici hakkı kazandı.

2012'den bu yana geçen 5 yıl içerisinde, bu sistem sadece birkaç kez küçük değişikliklere uğramıştır. Bütün laboratuvarlar bu sisteme uyum sağlarken arazide bulunan envanterlik buluntular çok daha doğru ve sistematik bir düzene oturmuştur.

2017 Sezonu

2017 sezonunun ilk yarısında Buluntu Laboratuvarı, yeni kazılan buluntuların işleme süreçlerinde TPC Alanı'nın yanında Kuzey ve Güney alanlarına da destek olmaya devam etmiştir. İlk kayıt aşamasında buluntuların herhangi bir ölçümleri bulunmadığı için buluntu veri tabanından kazılan toplam materyal sayısını netleştirmek mümkün değil; fakat 397 adet sisteme girilen buluntu ile 600'den fazla birimin işlendiği bilinmektedir.

2017 sezonunun ikinci yarısındaki çalışmalarda ise laboratuvarlardaki araştırmalara ve laboratuvarların kapanış hazırlıklarına odaklanılmıştır. 2017'nin projenin son sezonu olmasından dolayı, özel olarak yarım kalan işlerin tamamlanması ve bir sonraki ekibe bırakılacak veri tabanı bilgilerinin düzenlenmesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Konya Arkeoloji Müzesi'ne envanter ve etütlük olarak aktarılacak olan yaklaşık 600 adet materyalin belgelenmesi ise projenin son haftalarında üzerinde en çok çalıştığımız işlem oolmuştur. Bu işlem ise Onur Yüksel'in özverili çalışması sayesinde tamamlanabilmiştir. Onur, ODTÜ'den gelen stajyerlerin de yardımıyla uzun saatler boyunca çalışarak Kültür Bakanlığı için gereken evrakların hazırlanması, materyallerin fotoğraflanması ve belgelenmesi gibi birçok işin sorumluluğunu aldı.

Tüm materyallere ve depolara olan erişim 20 Ağustos 2017 tarihinde sona ermiştir.

Bölüm 19

Konservasyon

Ashley Lingle, Jerrod Seifert

Cardiff Üniversitesi

Giriş

2017 yılının 16 haftalık sezonu konservasyon ekibi adına oldukça yoğun bir sezon olmuştur. Arazi üzerindeki çalışmalarda kazılara ve mimariyi dengelemeye destek olurken büyük ölçekli projelerle ve replika evlerin tamamlanması ve Bina 80'nin yeniden yapılandırılması gibi diğer projeler de tamamlanmıştır. Ek olarak Çatalhöyük Dijital Koruma Programı da konservasyon ekibine heyecan verici yeni bakış açıları sunmuştur.

Konservasyonda yaşanan zorluklar

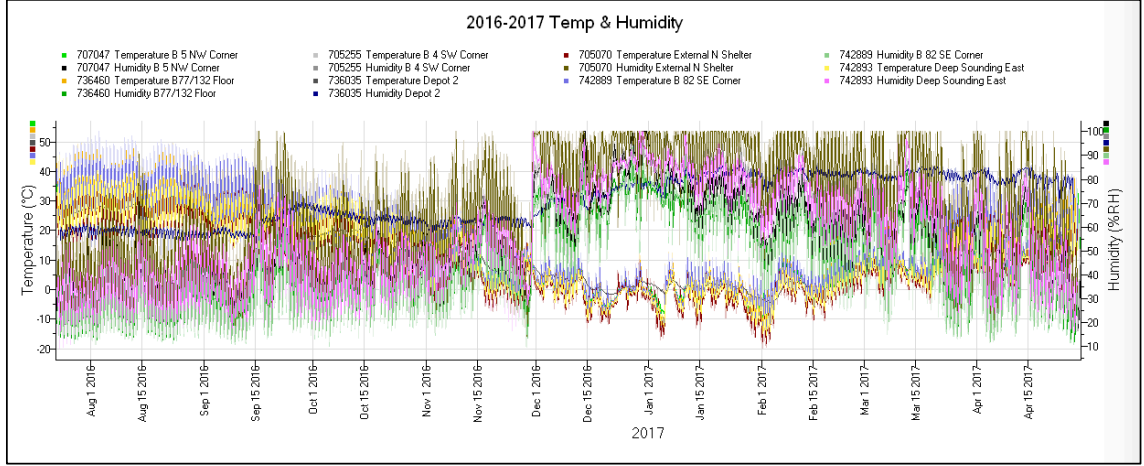
Hem prehistorya hem de modern içeriklerin yanında fiziksel büyüklüğü açısından da Çatalhöyük eşsiz bir arkeolojik sit alanıdır. 9000 yıllık Çatalhöyük şehri devamlı olarak antik kerpiç yapıları ve değişken iklimi tarafından tehdit altında kalmaktadır. Arkeolojik yapıların korunması ise sürekli bir çalışma gerektirmektedir.

Neolitik Çatalhöyük binalarının çürümesi süreci ise şu anda bulunan koruganların yüksek oranda tuzlu ve dengesiz olması ile daha da hızlanmaktadır. Böylesine tehditler altındaki çalışmalar ise duvarların alttan kesilmesi, sıvaların katmanları ayırması, yüzey erozyonu ve çökme gibi problemleri doğurmakta ve önemli bir şekilde kazılan binaları ve dikey kısımları statik olarak etkilemektedir.

Nem dalgalanmaları kerpiç mimari içerisindeki çözülebilen tuzların aktivasyonu dolayısıyla çok büyük problem yaratmaktadır. Tuzlar, çiçeklenme adı verilen kristalleşme dolayısıyla bozulmaya neden olmaktadır. Yüksek nem ya da artan nem bu tuzların sıvı hale gelmesine neden olmaktadır. Bu sıvı fazdaki tuzlar kılcal boşluklardan hareket etmekte ve nem sıvılaşma fazının altına düştüğünde ise tekrar kristalleşerek-genleşerek- mekanik tahribata neden olmaktadır. 2013 yılında alandan alınan tuz örnekleri x-ışını ayırıştırma (XRD) yöntemiyle tanımlanmış ve alanda halit (kayatzu),silvit, nitratın, niter, karnalit ve basanit (detaylar için 2014 arşiv raporuna bakınız). Bu suda çözünen tuzlar doğal olarak kil yapısında yer almaktadır. O nedenle herhangi bir dış faktörden kaynaklandığı düşünülmemektedir.

Çevresel İzleme (Monitoring)

2015 sezonunda kazı alanlarına yerleştirilen TinyTay™ çevresel veri toplama cihazlarında 2016 kazı sezonu sonundan 2017 nisana kadar sezon dışında alınan ölçümlerde her iki koruganda da sıcaklık değerlerinin -17°C ile 54°C arasında değiştiği ve nispi nem oranının da %9 ile %100 arasında değiştiği gözlenmiştir (Şekil 1). Yıl boyunca gözlenen bu dalgalanma alanın bozulma hızını önemli ölçüde etkilemektedir.

Şekil 1. 2016-2017 sezon dışı dönemdeki çevresel veriler

Güncel İyileştirme Stratejileri

Deneysel koruma örtüsü projesi 2010 kazı sezonundan bu yana devam etmekte ve duvarları örtüyle kaplayarak korumayı amaçlamaktadır. Çok fazla metodolojik yaklaşım, malzeme ve araştırma sonrasında denenen pek çok uygulama yeteri probleme yeteri kadar iyi çözüm getirmediği gerekmesiyle sonlandırılmıştır. Ancak, taban oyukları için yapılan örtülerin verimli olarak çalıştığı gözlemlendiğinden uygulamasına bu sene de devam edilmiştir.

Duvarlardaki ve ayrışan sıvalardaki çatlaklar polimer (Paraloid B44) ve dolgular (toprakla karıştırılmış perlit) ile kapatılmaktadır. Paraloid B44 (metil metakrilat ve etil akrilat kopolimer) sertleştikten sonra esnek ve sert olabilen ve yüksek ergime sıcaklığına (60°C) sahip bir akrilik reçinedir. 50:50 (aseton:etanol) oranına sahip %5'lik bir çözelti gerekli bağlayıcılığı ve sertliği sağlamakta ve renk değişiminden kaynaklanan sorunları çözmektedir. Duvarın üzerinden dökülen parçaların kullanılmasıyla bu dolguların dışarıdan gözlenebilecek kadar renk farkı oluşturmamasına engel olunmaktadır. Bu metod eski dolgu uygulamalarının yenilenmesinde ve yeni çatlakların doldurulmasında kullanılmıştır. Sıva sabitlemesi ise ağırlıkça %5'lik bir Paraloid B44 çözümü ve hacmen 50:50 aseton:etanol karışımıyla yapılmıştır.

2013 yılında Kuzey Alanı'nda B.5 ve A.90'daki birkaç duvarda oyulma desteği sağlamak üzere deneyler gerçekleştirilmişti. Bu destekler önce geotekstil ile kaplanmış ve üzerine toprak kapatılmıştır. Bu testlerin sonucunda bu uygulamanın sadece oyulmayı durdurmakla kalmayıp aynı zamanda duvar bozulmasını yavaşladığı gözlemlenmiştir. Geotekstil bariyeri nem girişini kontrol etmekte ve çözülebilen tuzların yarattığı problemleri engellemektedir. İşlevselliği görülen bu yöntem 2015 yılında Bina 64, Bina 55 ve Alan 240,161 ve 162'ye uygulanmıştır. 2016 kazı sezonu boyunca Bina 48, 82,49,4,5 ve Alan 60'daki duvarlara uygulanmıştır. 2017 yılında ise B.52'ye yoğun bir şekilde müdahale edilmiş ve geçtiğimiz yıllarda yapılan noktalar kontrol edilmiş ve gerekli görülen yerlerde düzeltmeye yönelik müdahaleler yapılmıştır.

Arazi Çalışmaları

Konservasyon ekibi alan 26 Nisan 2017'de gelmiştir. Hasar durum tespitinde B.2 ve Mekan 90'da duvar yıkılması tespit edilmiştir. B.2'de kerpiç tuğla yüzeyde uzun süre hava şartlarına maruz kalmaktan

kaynaklanan ayrışmalar görülmüştür. Toprak dolgu destekleriyle bu hasarın kontrol altına alınması sağlanmıştır. Mekan 90'ın güney duvarı ise 254 cm'lik kesiti üzerinde 180 cm'lik kısmın kaldırılmasıyla zayıflamış, ve temel düzeyinde meydana gelen erozyon ve oyulma dolayısıyla duvarın stabilitesi ciddi zarar görmüştür. Büyük ihtimalle bir ziyaretçiden kaynaklanan ve ziyaretçi rotası yakınlarında olan bu duvar temel düzeyinden eğilmiştir.

Arazinin çevresel verileri sezon dışında özellikle kuzey, güney koruganları ile 2 nolu depoda ciddi çevresel dalgalanmalar olduğunu göstermiştir. Özellikle Depo 2'nin giriş kotundan su aldığı görülmüştür. Sezonun ilerleyen dönemlerinde bu deponun zemin yalıtımı tamamlanmış, su geçirmez bağlayıcılar ile geniş bordürler döşenmiştir. Kuzey Alanı'nın açılabilir çadır bezlerinin yoğun geçen kış şartları dolayısıyla oldukça zarar gördüğü gözlenmiştir. 2016 yılında döşenen plastik örtüler arkeolojik malzemenin direkt zarar görmesini engellemiştir. Ancak, 2017 yılı içerisinde bu örtülerin yenilenmesi mümkün olmamıştır. Sezon boyunca devam eden yoğun yağış koruganların çatılarından sızdırma ve akıtma yerlerinin belirlenmesini sağlamıştır. Güney koruganında ciddi anlamda bir çatı problemi gözlenmemiştir. Nem damlalarının olduğu görülmüştür ancak bunlar bu çelik kafes elemanları üzerinde ki su yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. Kuzey koruganında ise özellikle B.3'ün üzerinde çok sayıda su sızan yer tespit edilmiştir.

Şekil 2. F.567'deki duvar resmi (Jason Quinlan)

edilmiştir (Şekil 2). Benzer şekilde B.162'nin ve B.132'nin zeminlerinde de katı fazda kırmızı pigment kazısı gerçekleştirilmiştir.

TPC Alanı kazılarında çok sayıda organik buluntu, iki figürün kazılması ve konservasyon, .3869 nolu kadın iskeletinin kaldırılması gibi işlemler gerçekleştirilmiştir (Şekil 3). Konservasyon çalışmaları Kuzey Alanı'nda B.139'da yoğunlaşmıştır. Kazı hızı, Kuzey Koruganın çevresel şartları ile birlikte duvarlarda ve zeminde oluşan çok sayıda çatlak doldurulmuştur. Binanın zemininde bulunan üç adet sıvalı boğa başının kaldırılması ve laboratuvarında mikro kazılması da arazi çalışmaları kapsamında yer almıştır.

Şekil 3. Sk(23921)'in sabitlenmesi ve kaldırılma hazırlıkları (Fotoğraf: Scott Haddow)

Arazi çalışmaları kapsamında bu sene proje ekibine dahil olamayan ancak Çatalhöyük'ün kuzey ve güney alanlarını lazer taramasını yapan uzmanımız Nicola Lercari'nin uzaktan yürütücülüğünde İmge Harita İnşaat Turizm Gıda Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi tarafından temmuz ayı içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bülent Yalçın (Harita Mühendisi) ve Fatih Güneş (Harita Teknikeri) güneş tarafından alınan veriler tarafımıza iletilmiştir. Kaliforniya Üniversitesi Merced Kampüsünde bu verilerin analizleri devam etmektedir.

Küçük Buluntu Konservasyonu

2017 sezonunda konservasyon labı 53 küçük buluntunun konservasyonunu gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında deniz kabuğu, boyalı siva,taş malzeme, kil obje, tekstil, sepetler, cam, metal, işlenmiş ve işlenmemiş hayvan kemiği ve insan kemiği kalıntıları bulunmaktadır. TPC Alanından çıkan iki figürin de (32806.x1 ve x2) laboratuvarında işlem görmüştür. Konya Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmek üzere blok olarak alınan bebek mezarı ve kadın iskeleti de bu sezonun önemli buluntu konservasyon çalışmaları arasında yer almaktadır.

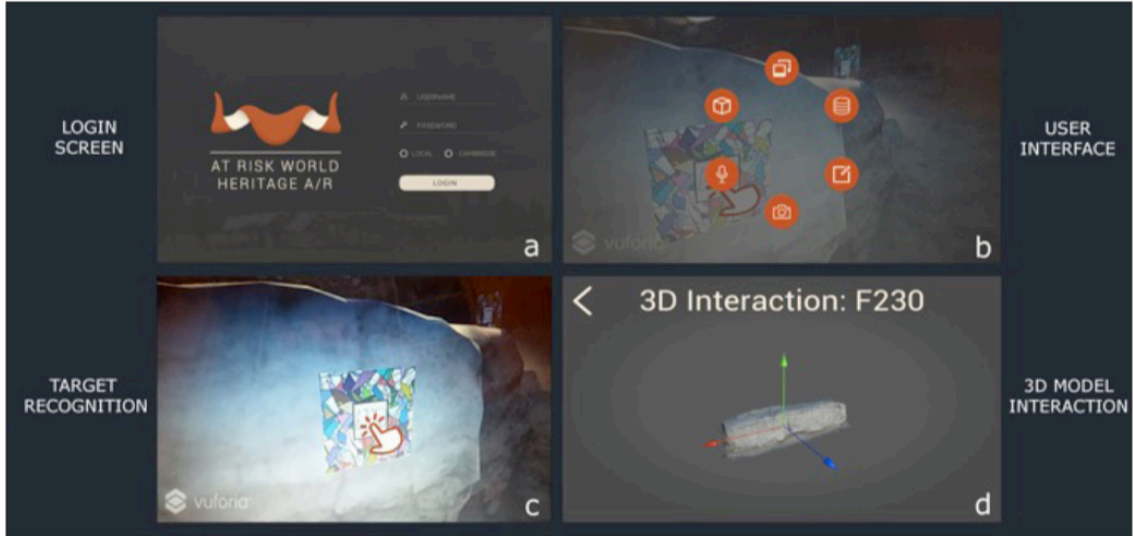
2017 Sezonunda Yürütülen Diğer Projeler

Çatalhöyük Dijital Koruma Projesi

Amerika Arkeoloji Enstitüsü tarafından finanse edilen Çatalhöyük Dijital Koruma Projesi, bu eşsiz arkeolojik arazinin geleceğini korumayı hedeflemektedir. Proje 2015 yılında başladı ve çalışmalar 2016 sezonunda devam etti. Bu proje, ekibimiz tarafından olduğu gibi arazi denetleme konusunda başarılı entegrasyonlar yapabilecek diğer konservatörlerin de kullanılabileceği etkili bir gözlem metodolojisi yaratmayı hedefliyor ve arazi konservasyonu konusunda farkındalık yaratmak istiyor. Aynı şekilde, bu yıl

içerisinde, ziyaretçilerin kullandığı patikalara bu konservasyon çalışmaları ile ilgili bilgi veren iki yeni panel asıldı.

2D ve 3D'yi birleştiren ve konservasyon veri tabanına meta verileri kaydeden tekniklerin yer aldığı mobil bir uygulamanın tasarımı ve geliştirimi üzerine çalışmalar UC Merced merkezinde devam ediyor. Bu uygulama formatı; konservatörlerin monitör gözlemlerini, etiket verilerini, fotoğrafları, önceki bilgi notlarını ve bulutta işlenen resimleri arazi üzerindeyken bile taramasını mümkün kılacak. Uygulamanın erken bir alfa versiyonunu ön test çalışmaları 2016 sezonunda son versiyonunun test çalışması ise 2017 sezonunda gerçekleştirildi. Resim bazlı hedefler, çok fazla veri miktarından ötürü aynı anda tüm arazinin verilerini desteklemeye çalışmaktan ziyade binaların bireysel bilgisini yükleyebilmek adına yaratılmıştı.

Şekil 4. Çatalhöyük Dijital koruma uygulaması kullanıcı arayüzleri

Model Evler

Arazide var olan deneysel eve ek olarak, bu sene 2016'dan beri devam eden dört yeni model evin inşası tamamlandı. Kerpiç ustasının rahatsızlığı ve civarda kerpiç dökcek usta yetersizliğinden dolayı deneysel ev olarak planlanan bu evler kullanılmış kerpiç malzeme ve kısmen modern tuğla ile yapılmak durumunda kalmıştır. Konya Şeker'in desteğiyle yürütülen bu evlerin yapımında kerpiç ustasının yanı sıra yalıtım ve zemin değerlendirmesi yine Konya Şeker İnşaat Mühendislerince gerçekleştirilmiştir. Mevcut zemin kotuna düşen çakıl katmanın üzerine oturan bu deneysel evler herhangi bir şekilde alt tabakalara nüfus etmemekte ve gerekli görüldüğünde zemin kotunda alt dokulara zarar vermeden kaldırılabilir şekilde tasarlanmıştır.

2017 sezonunda iç sıvaları bitmiş bir halde hazır olan bu evlerin iç mekan detaylarından Konservasyon ekibi sorumlu olmuştur. Küçükköylü Emine Bülüç ise bu süreçte çok büyük emekler vererek evlerin içerisindeki kerpiç öğeleri oluşturdu.

Şekil 5. Fırın yapım aşaması, Emine Bülüç

Bina 80'nin Restorasyonu

Çatalhöyük'ün sıvalı ve boyalı duvarları, 1960'lardaki keşfinden beridir herkeste hayranlık uyandıran parçalar olarak öne çıkmaktadır. Bu boyamalar, arazideki insanların hayatlarına, ilgi alanlarına ve kronolojik yaşama dair pek çok bilgi vermektedir. 2011 sezonunda Bina 80'de bulunan geometrik boyama ise bu örneklerden sadece bir tanesidir.

2015 sezonunda ise bu boyama yapısının açık bırakıldığı takdirde çok uzun süre dayanmayacağı açık bir hâle geldi. İyi durumdaki sıva katmanları çürümeye ve dökülmeye başlayarak boyalı yüzeyde küçük kayıplara sebep oluyordu. Bu yüzden duvar boyaması, dengeyi sağlayabilmek adına alt yapılı bir stako ile üç parça hâlinde yerinden çıkarıldı. 2016 sezonunda dengeleme ve destekleme de dâhil olmak üzere kısmen koruması yapıldı. Son konservasyon çalışması ise 2017 sezonunda gerçekleştirildi ve boyama yapısı Konya Arkeoloji Müzesi'ne kaldırıldı.

5014 numaralı ögenin alt kısmının dengelemeye ihtiyacı vardı ve Kültür Bakanlığı'ndan alınan onay sonrasında, platformları ve bençleri yeniden yapılandırmak üzerine bir karar verildi. Hem platformları hem canlandırmak hem de 5014'ün kalan üst kısmını desteklemek için toprak bloklar yapıldı. Bu alanlar, yeni bloklar ve orijinalleri arasında bir bariyer yaratmak ve ayırt edebilmek adına jeotekstil ile kapatıldı. Bloklar ise kazılardan çıkan elenmiş toprak ile oluşturuldu. Platform ve bençlere ek olarak ise, ziyaretçilerin deneyimi açısından iki adet estetik element de bu yapıya eklenecektir

Şekil 6. Bina 80nin tamamlama işlemi sonrası görüntüsü

Bölüm 19

Ağır Tortu

Milena Vasic¹, Jovana Tripkovic², Karolina Joka²

¹Özgür Berlin Üniversitesi, ²Serbest Araştırmacı

Giriş

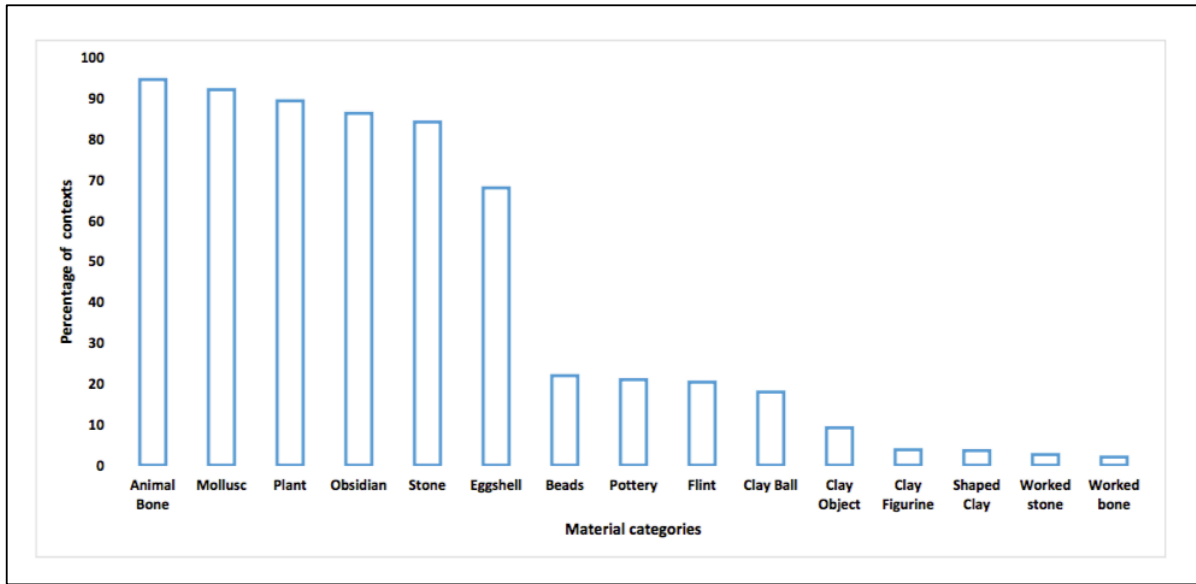
Geçtiğimiz yıllarda da olduğu gibi Ağır Tortu ekibi; TPC Alanı'na ait örneklerin işlemlerini yapan Karolina Joka ve Kuzey-Güney alanlarına ait örneklerden sorumlu Jovana Tripković ve Milena Vasić'den oluşmuştur. Ağır tortu örnekleri ise; Şenay Yaşlı, Hatice Tokyağsun, Fatma Eken, Fadime Sivaz, Emine Bülüç, Saliha Sivaz, Havva Sivaz ve Ebru Sivaz tarafından ayrıştırılmıştır.

Bu sezon toplamda 1434 adet ağır tortu örneği tam olarak işlendi ve 14 adet TPC örneği dışında ise tüm ağır tortu örneklerinin işlemleri tamamlandı. Kazıların başlangıcı olan 1995'den beri toplamda 13192 adet ağır tortu örneği veri tabanına girildi ve bu sayı da muhtemelen dünyadaki en büyük ağır tortu veri setini oluşturmaktadır.

Bu yıl işlenen materyaller arasında en yaygın olanları (kemik, obsidyen, yumurta, bitki, taş ve yumuşakça) ise arazideki genel dağılım ile paralellik göstermektedir (Tablo 1). Bu yıl işlenen her bir çöplük örneği ise hayvan kemiği, obsidyen ve bitki materyallerini barındırmıştır. Taş ile birlikte, kabuk, yumurta kabuğu kazılmış dolguların %60-95'inde yer almıştır (Şekil 1).

BAĞLAM/ALAN	KUZEY		GÜNEY		TP		TPC		TOPLAM	
	Birim	Örnek	Birim	Örnek	Birim	Örnek	Birim	Örnek	Birim	Örnek
AKTIVITE	11	15	3	3			19	19	33	37
ZEMİN	108	172	58	72	1	1	28	28	195	273
ÇÖP	20	94	9	14			7	7	36	115
DOLGU	82	93	70	76			143	148	295	317
İNŞA/DÜZELTME/ DÜZENLEME	203	219	123	147			199	201	525	567
MEZAR DOLGUSU	23	25	20	21			25	36	68	82
BİLİNMIYOR	12	13	11	12			18	18	41	43
TOPLAM	459	631	294	345	1	1	439	457	1193	1434

Tablo 1. Kazılan birim sayısı ve işlem görmüş flotasyon örnekleri sayısı (Kuzey, Güney, TP, TPC)

Şekil 1. Farklı malzeme kategorilerine göre yüzde dağılımları (Kuzey, Güney, TPC)

Obsidyenin aksine, çakmaktaşı Çatalhöyük'te çok yaygın değildir. Bu sene çakmaktaşının varlığındaki büyük artış ise oldukça dikkatimi çeken bir durum olmuştur. Geçtiğimiz sene sadece 5% civarında olan çakmaktaşı örnekleri bu sene 20%'nin üzerine çıktığı görülmüştür (Mitrovic and Vasic 2013). Çakmaktaşı oranındaki artışın sebebinin bütün veri setinin değerlendirilmesiyle tespit edilebileceği umulmaktadır. Ancak, görece olarak daha az sayıda çıkan kil toplarındaki bu düşük miktarın sebebi erken dönem evlerinin kazılması olduğu söylenebilir (Atalay, 2005, 2013).

Kilden yapılan objeler çok yaygın bir şekilde bulunmasalar da çoğunlukla çöp alanlarında ve mezar dolgularında görülmektedir (Tablo 2). Çatalhöyük özelinde sıkça gözlenen bir durumdur. Çöplerin ve mezar dolguların, malzeme çeşitliği açısından oldukça zengin olduklarını söylemek mümkündür. Çöp dolgularının %90'nın ve mezar dolgularının ise %75'inden fazlasının 7 ya da daha fazla malzeme kategorisinde malzeme çıkardıkları gözlenmiştir (Tablo 3).

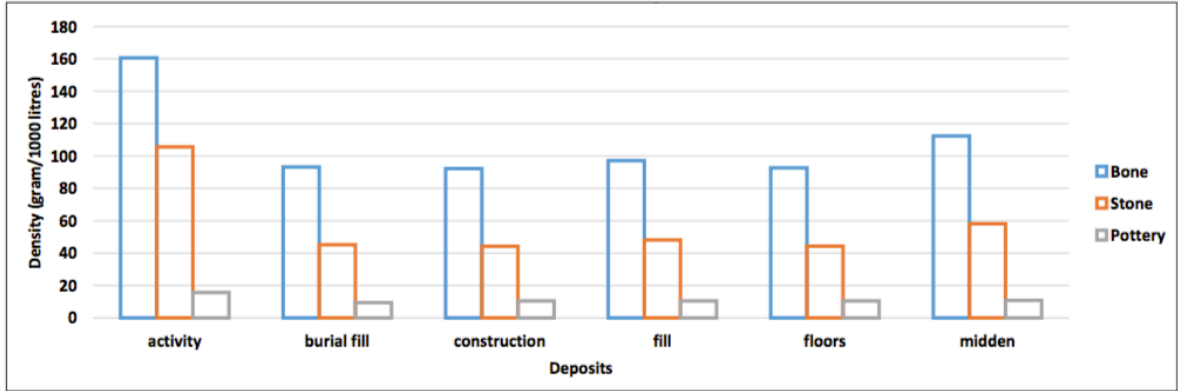
	AKTIVITE	İNŞA/YAPI	DOLGU	ZEMİN	MEZAR DOLGUSU	ÇÖP	BÜTÜN DOLGULAR
HAYVAN KEMİĞİ	97.3%	94.0%	95.7%	91.6%	97.6%	100.0%	94.6%
OBSIDYEN	83.8%	78.9%	91.9%	86.9%	94.0%	100.0%	86.3%
TAŞ	75.7%	80.2%	86.6%	84.0%	92.9%	96.5%	84.2%
KABUK	78.4%	91.8%	91.9%	94.5%	94.0%	93.9%	92.1%
YUMURTA KANUĞU	54.1%	61.2%	72.7%	64.4%	84.5%	93.0%	68.0%
BITKİ	86.5%	87.9%	90.7%	86.2%	95.2%	100.0%	89.4%
ÇAKMAKTAŞI	8.1%	11.2%	20.2%	21.8%	36.9%	55.7%	20.4%
SERAMİK	24.3%	15.4%	36.0%	9.8%	33.3%	24.3%	21.0%
ŞEKİLLİ KİL	0%	1.2%	3.1%	1.1%	9.5%	20.9%	3.6%
KİL TOPU	10.8%	7.5%	15.5%	20.0%	33.3%	66.1%	18.0%
KİL FIGÜRİN	5.4%	1.1%	2.8%	1.1%	9.5%	22.6%	3.8%
KİL OBJE	8.1%	3.9%	10.9%	4.7%	17.9%	38.3%	9.2%
İŞLENMİŞ TAŞ	0%	1.8%	2.2%	2.2%	3.6%	10.4%	2.6%
İŞLENMİŞ KEMİK	5.4%	0.4%	1.2%	1.5%	4.8%	11.3%	2.0%
BONCUK	10.8%	12.3%	24.5%	18.2%	63.1%	44.3%	22.0%

Tablo 2. Farklı malzeme kategorilerine göre bağlamlar ve yüzdeleri (Kuzey, Güney, TPC)

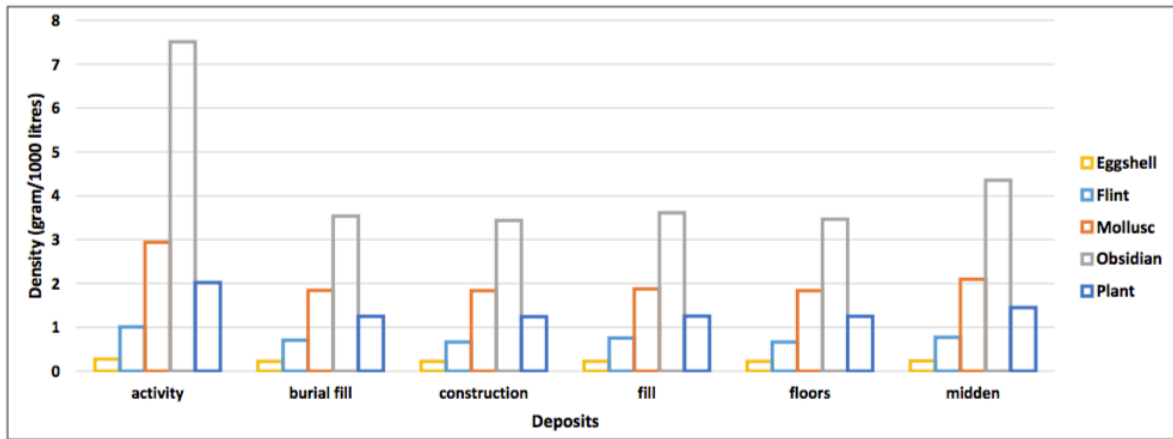
MALZEME KATEGORI SAYISI	AKTIVITE	İNŞA/YAPI	DOLGU	ZEMİN	MEZAR DOLGUSU	ÇÖP
1 TO 3	10.8%	11.2%	4.7%	11.3%	1.2%	0.9%
4 TO 6	62.2%	61.4%	38.8%	51.3%	21.4%	8.7%
7 TO 9	24.3%	26.3%	51.9%	34.5%	56.0%	53.9%
>10		0.4%	2.5%	2.2%	19.0%	36.5%

Tablo 3. Her bir bağlamanın malzeme çeşitliliği dağılımı (Kuzey,Güney,TPC)

Aktivite tabakaları ise materyal açısından en yüksek yoğunluğa sahip; fakat bu durum hacimlerinin küçük olmasından kaynaklanmaktadır. Kemik, taş ya da çanak çömlek içerdikleri zaman diğer dolgular da benzer yoğunluk oranına sahip olmaktadır (Şekil 2). Benzer bir olgu olarak yine aktivite örneklerinin yüksek yoğunlukta malzeme içerdikleri görülmektedir (Şekil 3). Buna tek istisnayı, diğer bütün bağlamlarla kıyaslandığında çöp örneklerinden çok daha yoğun miktar çıkan obsidyen oluşturmaktadır.

Şekil 2. 4 mm ölçeğinde Hayvan kemiği, taş ve seramiğin farklı bağlamlardaki medyan yoğunluğu (Kuzey, Güney)

Şekil 3. 4mm ölçeğinde yumurta kabuğu, kabuk, çakmaktaşı, obsiditen ve bitkinin farklı bağlamlardaki medyan yoğunluğu (Kuzey, Güney)

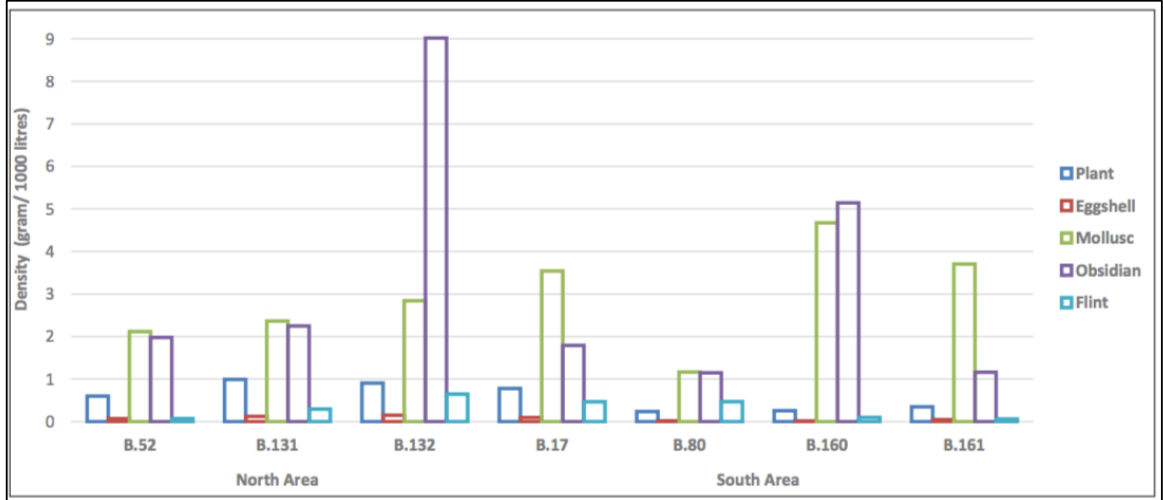
Tablo 4 farklı bina ve mekanlardan alınan örneklerin bağlamlarına göre sayılarını vermektedir. Kabaca çağdaş oldukları düşünülen B.52 ve B.131 zemin dolgularında benzer yoğunlukta malzemele vermiştir (Şekil 4). Kuzey Alanında, B.132'nin zemini 4mm ölçeğinde en yüksek obsidyen oranına sahiptir. Bu binadaki yontma taş analizi sonrasında buranın üretim yeri mi olduğu konusu netleştirilebilecektir.

Bina 80 ise materyal açısından Güney Alanı'ndaki diğer binalara nazaran daha düşük bir yoğunluk göstermektedir (Şekil 4-5). Bina 17, 160 ve 161 gibi erken binalar 4mm'lik yumurta kabuğu gibi malzeme türünde benzer yoğunluklara sahipken diğer materyallerin yoğunluklarının daha farklı olduğu

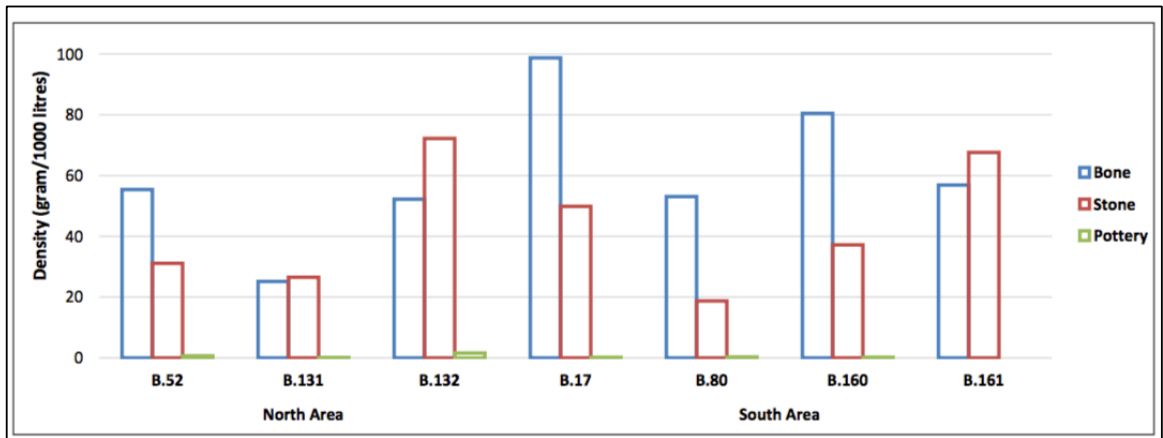
görülmüştür. Bina 161'in zeminleri ise daha düşük yoğunluklu 4mm'lik obsidyen, yumuşakça ve kemik materyallerini barındırmaktadır; fakat Bina 160'ın zeminlerindeki materyallerden daha yüksek yoğunluklu taş miktarına sahip olduğu görülmektedir.

ALAN	BINA&MEKAN	SEVIYE	AKTIVITE	İNŞA/YAPI	DOLGU	ZEMİN	MEZAR DOLGUSU	ÇÖP	ÖRNEK SAYISI
KUZEY	B.131	Kuzey.G	5	86	29	33	8		161
	B.132	Kuzey.E		50	31	97	10		188
	B.139	Kuzey.F			8				8
	B.167	Kuzey.F		7	3	6	1		17
	B.52	Kuzey.G		56	13	22	5		96
	Sp.610	Kuzey.G	6		1	13		44	64
	Sp.631	Kuzey G	2					39	41
GÜNEY	B.160	Güney.K		38	10	18	3		69
	B.161	Güney K		11	13	13	4		41
	B.17	Güney.K	2	38	18	11	11		80
	B.80	Güney.O		41	8	21			70
	Sp.620	Güney ?I		2	3	7	2	5	19

Tablo 4. Her bina ve mekandan alınan flotasyon örneği sayıları

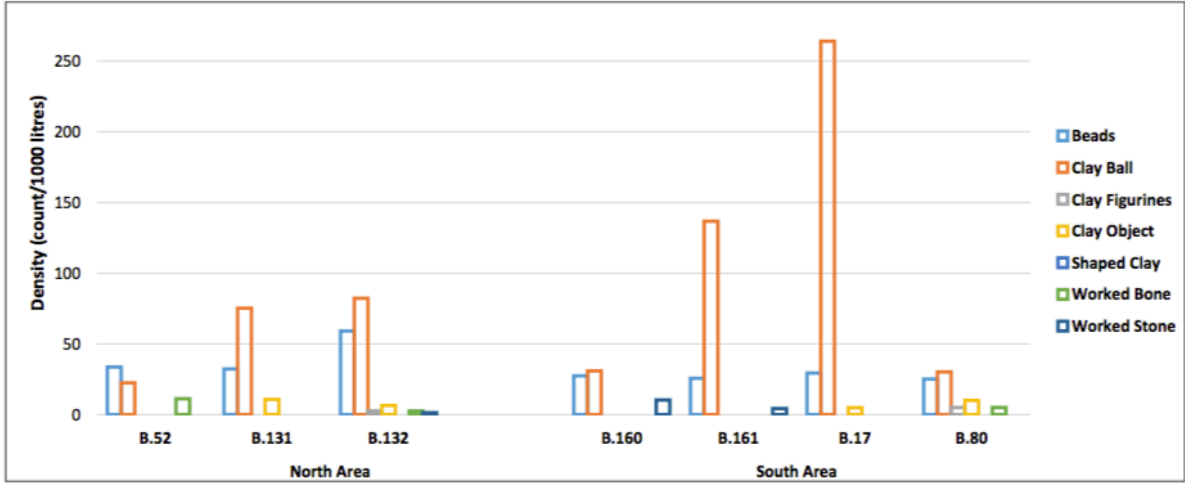

Şekil 4. Farklı binalardaki zemin dolgularında yer alan 4 mm ölçeğindeki bitki, yumurta kabuğu, kabuk, obsidyen ve çakmaktaşı dağılımı

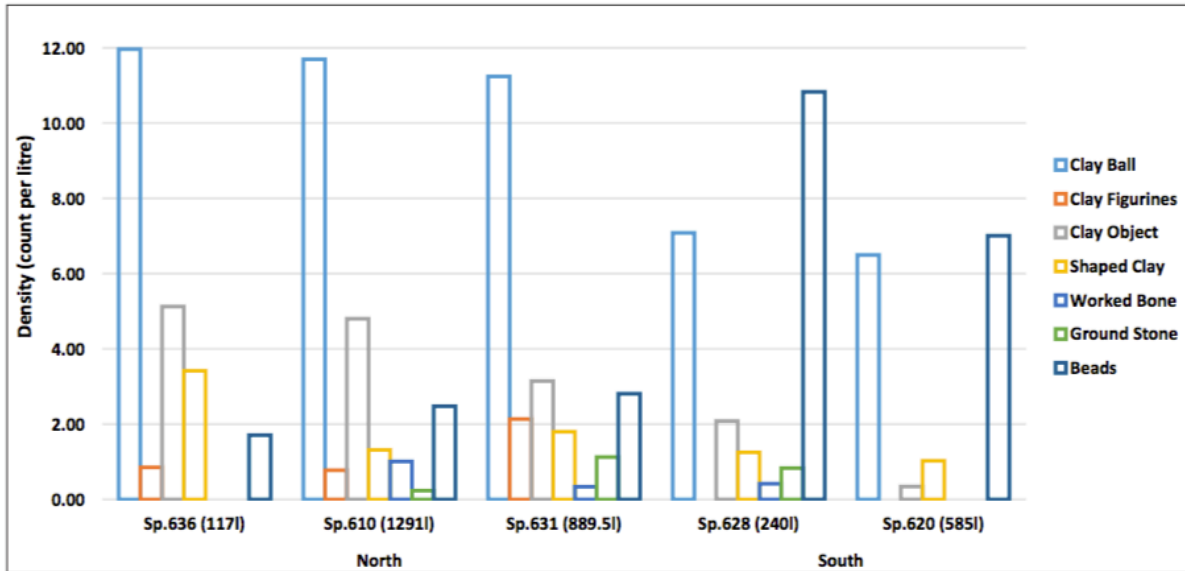

Şekil 5. Farklı binalardaki zemin dolgularında yer alan 4 mm ölçeğindeki hayvan kemiği,taş ve seramik dağılımı

Farklı materyallerden yapılan boncukların yanı sıra, kilden, öğütülmüş taştan ve işlenmiş kemikten yapılan el yapımı eserler ise genellikle zemin tabakalarında nadir görülmekte ve yoğunlukları binadan binada değişmektedir. Bu noktada Kuzey Alanı'nın Bina 132'sinde bulunan boncuklar en yüksek yoğunluğa sahip olma özelliği taşımaktadır. B.17'nin zemin örnekleri en yüksek oranda kil topu yoğunluğuna sahiptir. Bu binadaki fırın zemininde (F.579) toplamda 50 kil topu parçası çıkmıştır.

Şekil 6. Farklı binalara ait zemin örneklerindeki boncuk, işlenmiş kemik, öğütme taşı ve kil obje dağılımı

Şekil 7. Dış mekanlardaki malzeme yoğunluğu

Öte yandan, bu el yapımı eserlerin yoğunlukları dış mekanlarda çok daha fazla olmaktadır.. Kuzey Alanı mekânları materyal açısından oldukça zenginken istisnai bir durum olarak Güney Alanı'nın dış mekânlarındaki boncuk yoğunluğu çok yüksek görülmektedir.. Bu durum, aslında, Güney Alanı'nın dış mekânlarında konumlanan üç mezar kesitinin yarattığı bir etki olabilir.

Bu rapor yapılan çalışmaların kısa bir özetini içermektedir. 4400 örneğin tamamı elden geçecek ve yayın için kapsamlı analizler gerçekleştirilecektir.

Bölüm 21

Sit Alanı Sunumu ve Görselleştirme

Sara Perry, Katrina Gargett, Meghan Dennis, Ashley Fisher, Jessica Chatburn, Emmeline Batchelor, Hermione Elderton, Laia Pujol, Ian Kirkpatrick

York Üniversitesi

Giriş

Alanda çalışmaya başlamalarının 9. yılında birkaç haftalık yoğun bir sezon geçiren Görselleştirme Ekibi aşağıda listelenen konular üzerinde çalışmıştır:

- (1) Çatalhöyük'ün ziyaretçi kayıt defteri üzerindeki veri analizlerinin yapılması
- (2) Ziyaretçi ve tur rehberi programının devamı ve ziyaretçilerle kısa röportajlar
- (3) Alan bekçileriyle görüşmeler ve onların tavsiyeleri doğrultusunda ziyaretçiler için konulan levhaların ve bilgilendirmelerin güncellenmesi ve genel ziyaretçi profilinin izlenmesi
- (4) EMOTIVE projesinin başlamasıyla (1) Model evler için tasarlanmış prototip dijital ziyaretçi rehberinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi (www.emotiveproject.eu) (ii) Sanal gerçeklik tasarımı için Kuzey Alanı'nın fotometrik belgelendirilmesi (iii) Alan uygulamaları ve Çatalhöyük'ün alan dışı deneyimlenmesi için hazırlanan uygulamalar için buluntu fotoğraflaması
- (5) Yeni yapılan model evlerin içi için ziyaretçi bilgilendirme tabelalarının tasarımı ve yerleştirilmesi
- (6) Çatalhöyük'ün Facebook ve Twitter sayfaları için yeni sosyal medya içeriğinin düzenlenmesi
- (7) Ayda bir yayınlanmak üzere blog yazılarının hazırlanması
- (8) Mevcut levhaların güncellenmesi ve projenin devir işlemleri sırasında ziyaretçi uygulamalarının planlanması

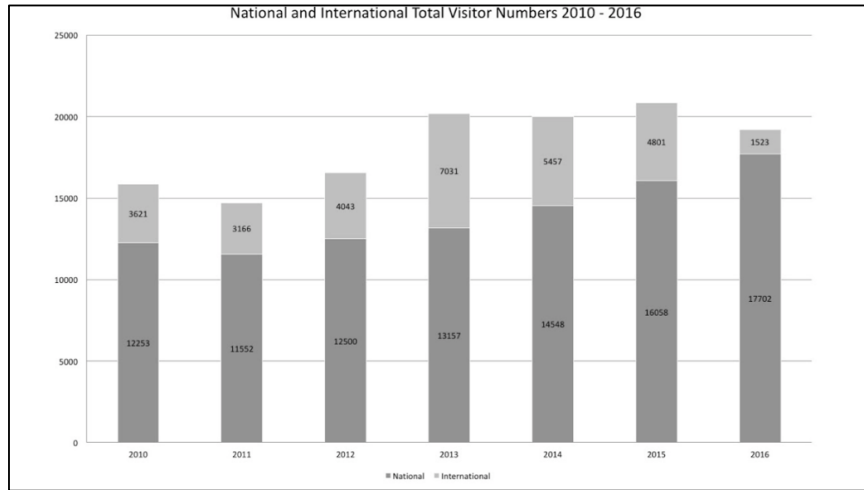
Bu yıl ekibimiz York Üniversitesi(Sara Perry, Katrina Gargett, Meghan Dennis, Ashley Fisher, Jessica Chatburn, Emmeline Batchelor, Hermione Elderton, Laia Pujol, Ian Kirkpatrick), Atina Araştırma ve Inovasyon Merkezi (Vassilis Kourtis),ODTÜ (Ülcan Türkkkan) ve Çatalhöyük Araştırma Projesi'nden (Bilge Küçükdoğan, Ali Kavas) katılan Doktora sonrası araştırmacı, doktora,yüksek lisans ve lisans eğitimine devam eden ve Türkiye, İngiltere, Kanada, ABD, Yunanistan, Katalonya ve Belçika'dan gelen üyelerden oluştu(Şekil 1).

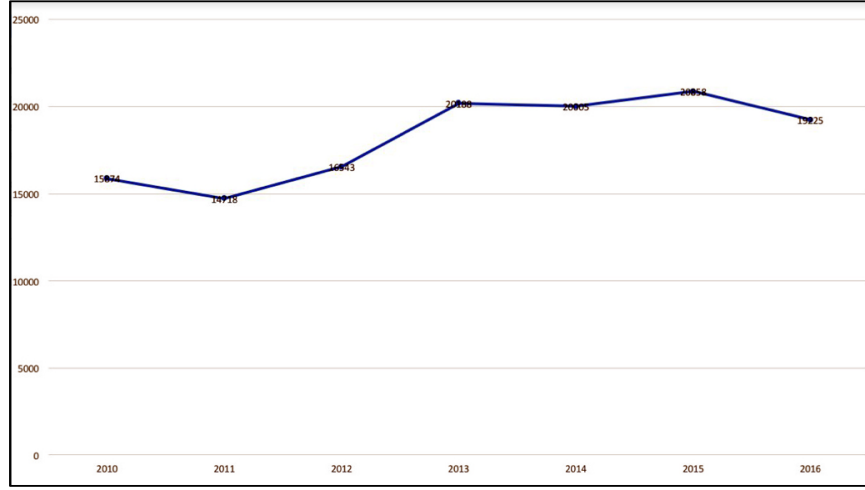
Şekil 1. Çatalhöyük Görselleştirme Ekibi, soldan sağa: Bilge Küçükdoğan, Ali Kavas, Ian Kirkpatrick, Hermione Elderton, Katrina Gargett, Sara Perry, Meghan Dennis, Jessica Chatburn, Ashley Fisher, Ülcan Türkkkan, Emmeline Batchelor. Missing: Vassilis Kourtis and Laia Pujol (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Çatalhöyük Ziyaretçi Sayıları ve Demografisi

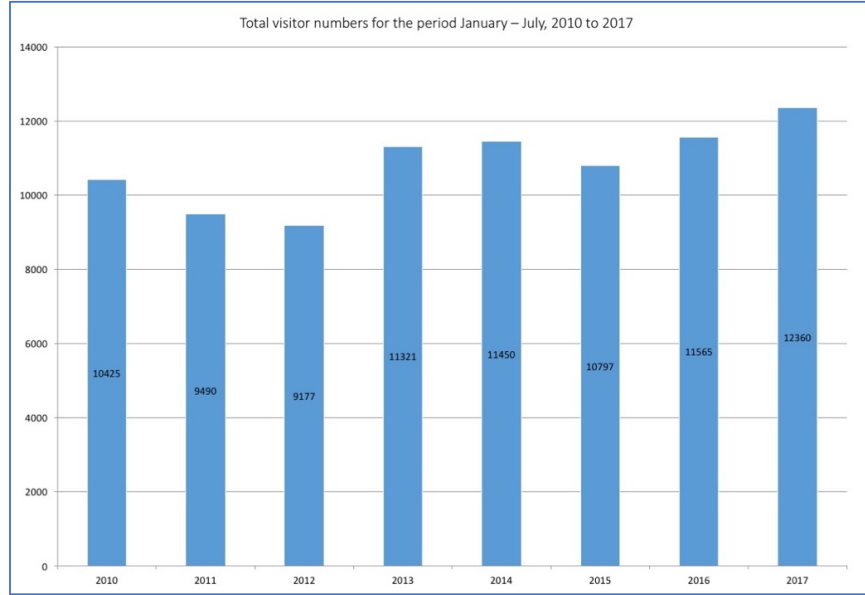
2002 yılından beri kazı evi bekçileri tarafından tutulan ziyaretçi kayıtları bu sene Jessica Chatborn tarafından hazırlanmıştır. 12 Ağustos 2017 tarihine kadar olan kayıtları kapsayan bu çalışmada, 2015 yılından sonra %7.8'lik bir düşüşle 20000 ziyaretçinin altına düşen 2016 yılı toplam ziyaretçi sayısı alanın UNESCO Dünya Mirası listesine alındıktan sonraki ilk 20000 altı ziyaretçi sayısı olmuştur (Şekil 2-3) Ocak-Temmuz 2017 verileri, geçtiğimiz yıl aynı aylara göre %12.3'lük bir artışla 12360 olmuştur. Son 8 yıllık ocak-temmuz dönemi ziyaretçi sayısı kıyaslandığında bu yılki sayının şu ana kadar kaydedilen en yüksek ziyaretçi sayısı olduğu görülmektedir (Şekil 4).

Şekil 2. 2010-2016 yılları arasındaki yerli ve yabancı ziyaretçi sayıları (Koyu gri:yerli)

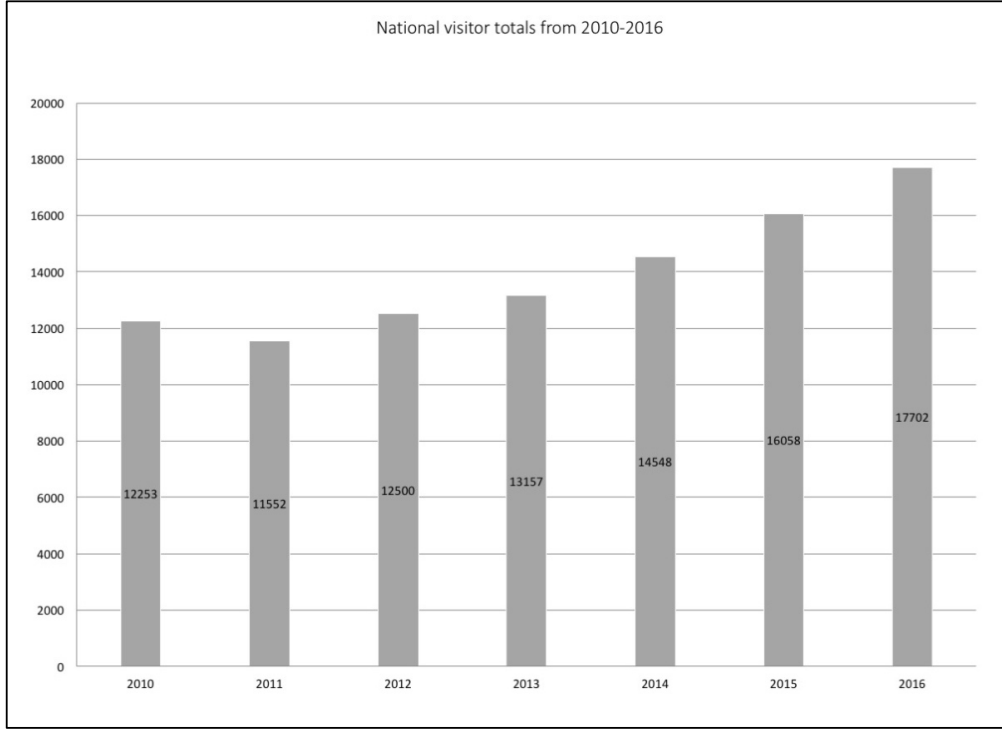

Şekil 3. 2010-2016 yılları arasındaki ziyaretçi sayısı değişimi

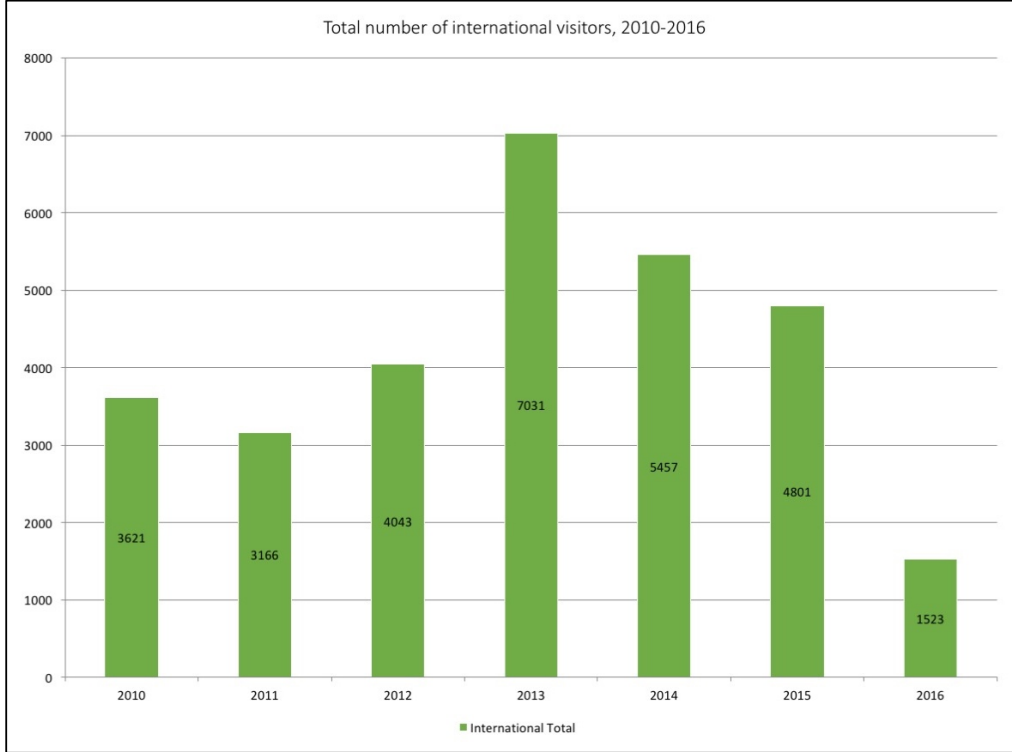

Şekil 4. 2010-2017 yılları Ocak-Temmuz ayları toplam ziyaretçi sayısı dağılımı

Toplam sayının %88.4'ü yerli turist geri kalanı ise yabancı turistler oluşturmaktadır. Yerli turist sayısı 2015 yılında 16058 iken 2016 yılında %9.3'lük bir artışla 2016 yılında 17702'ye yükselmiştir (Şekil 5). Bu değerler 2017 yılının ilk 7 ayı verileri ele alındığında benzer bir yükselme eğilimi göstermektedir. 2016'nın ilk 7 ayına göre 2017 ziyaretçi sayısı %12.3 artarak 12022 olmuştur (Şekil 6). Ancak, 2015 yılında 4801 olan yabancı ziyaretçi sayısı 2016'da 1523'e düşmüştür. Bu %68.3 'lük düşüş 2016 yılını 2010 yılından bu yana yabancı ziyaretçi sayısının en az olduğu yıl konumuna düşürmektedir. Geçtiğimiz yıl Türkiye'deki sosyal ve politik çalkantılı dönemlerin bu düşüşün bir nedeni olduğu düşünülmektedir. 2017 yılı verileri de bu düşüşün devam ettiğini ve 2016'nın ilk yedi ayına oranla %67.1'lik bir düşüşle sadece 338 yabancı ziyaretçinin alanı ziyaret ettiğini göstermektedir (Şekil 6).

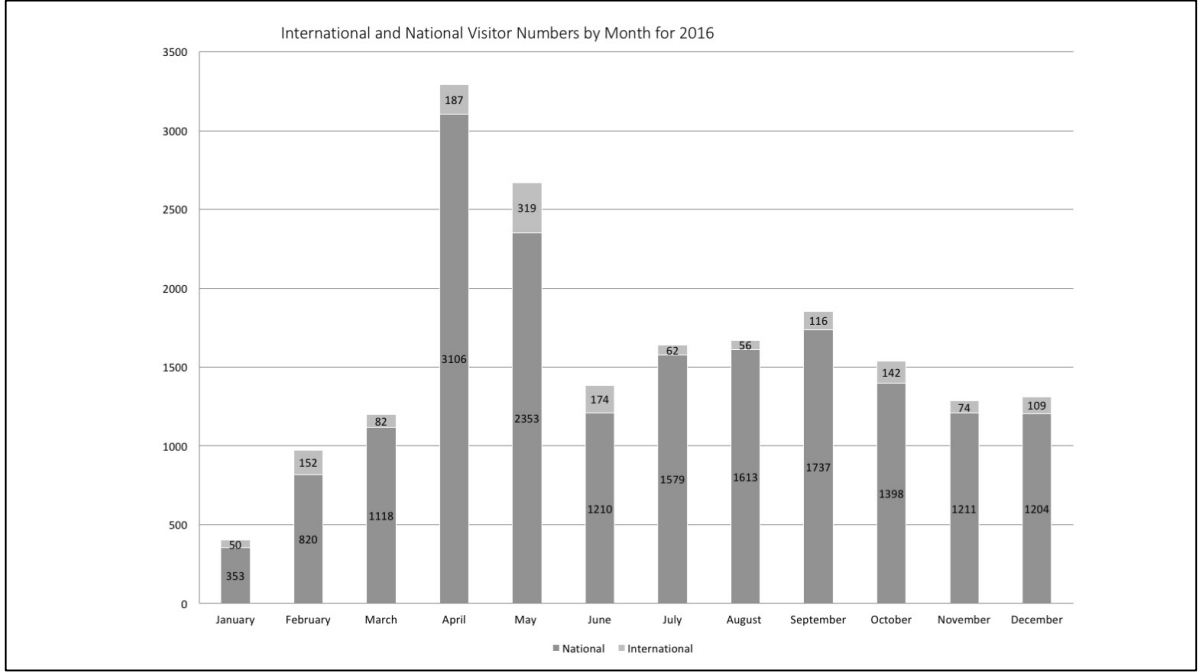

Şekil 5. 2010-2016 yılları yerli ziyaretçi sayıları

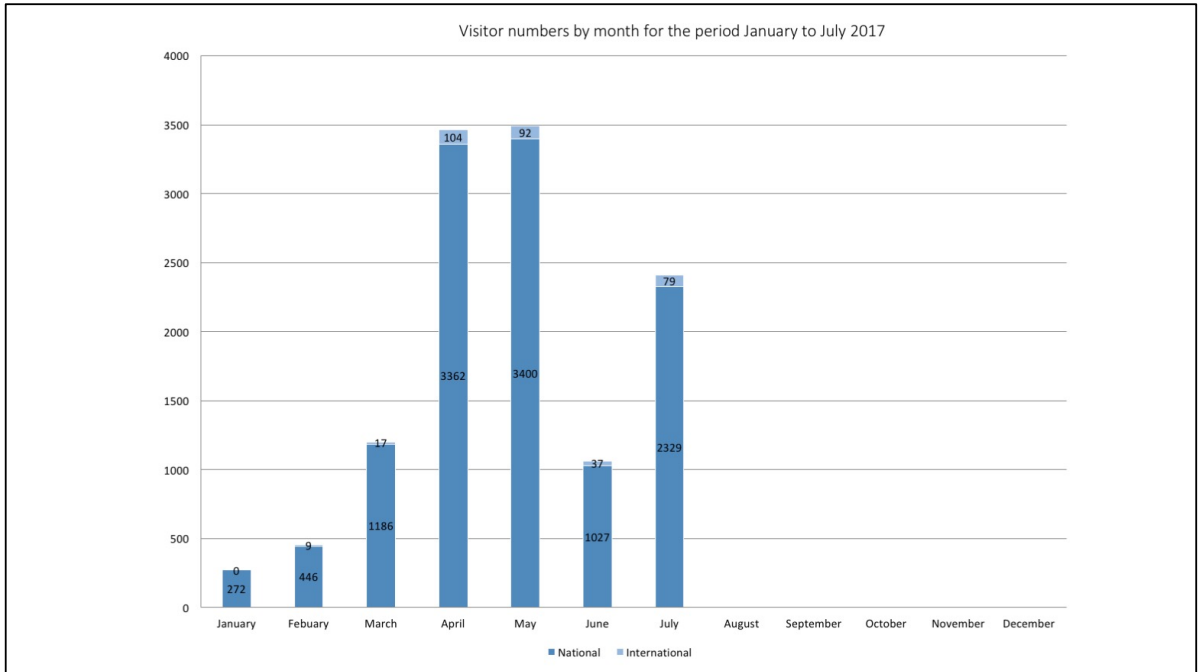

Şekil 6. 2010-2016 yılları toplam yabancı ziyaretçi sayıları

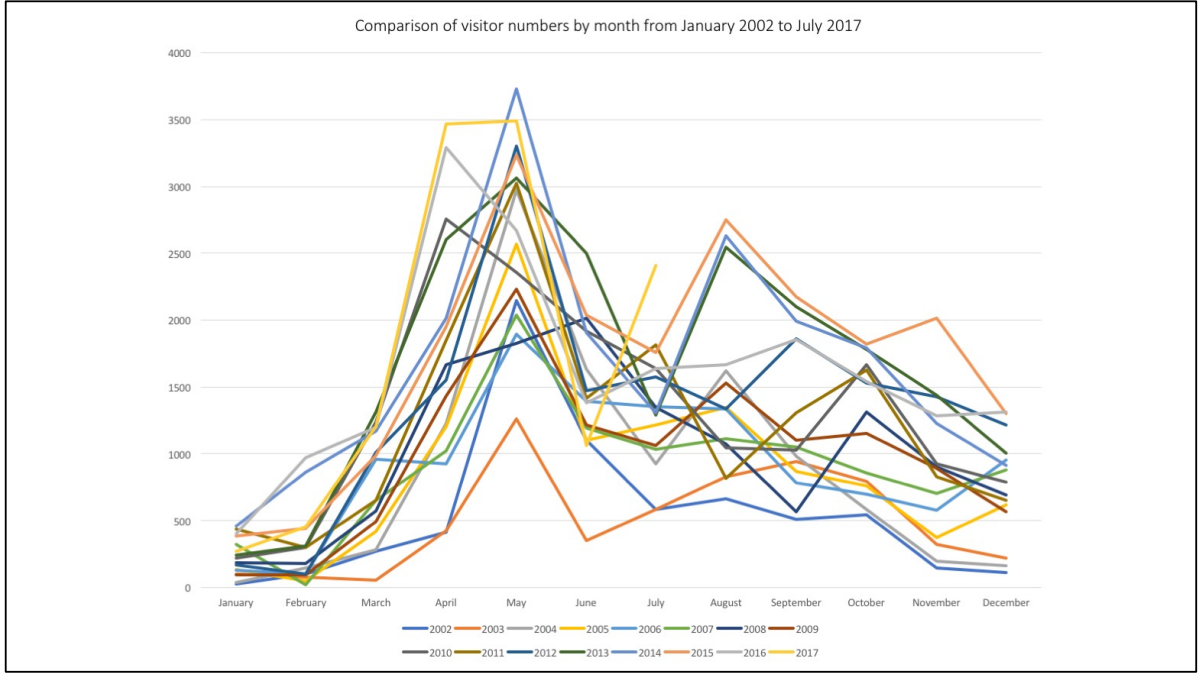
2016 verileri mevsimlere göre incelendiğinde nisan ay en çok turistin geldiği ay olmuştur (Şekil 8). 2017 verilerine göre de 3400 ziyaretçi ile mayıs ayı değerlendirmeye alınmış aylar arasında ziyaretçi sayısı açısından ilk sıraya yerleşmiştir (Şekil 9). Şekil 10 ve 11’de 2002-2017 arasında aylara göre dağılım ve 20-2017 yılları arasındaki ziyaretçi sayısı dağılımı gözlenmektedir.

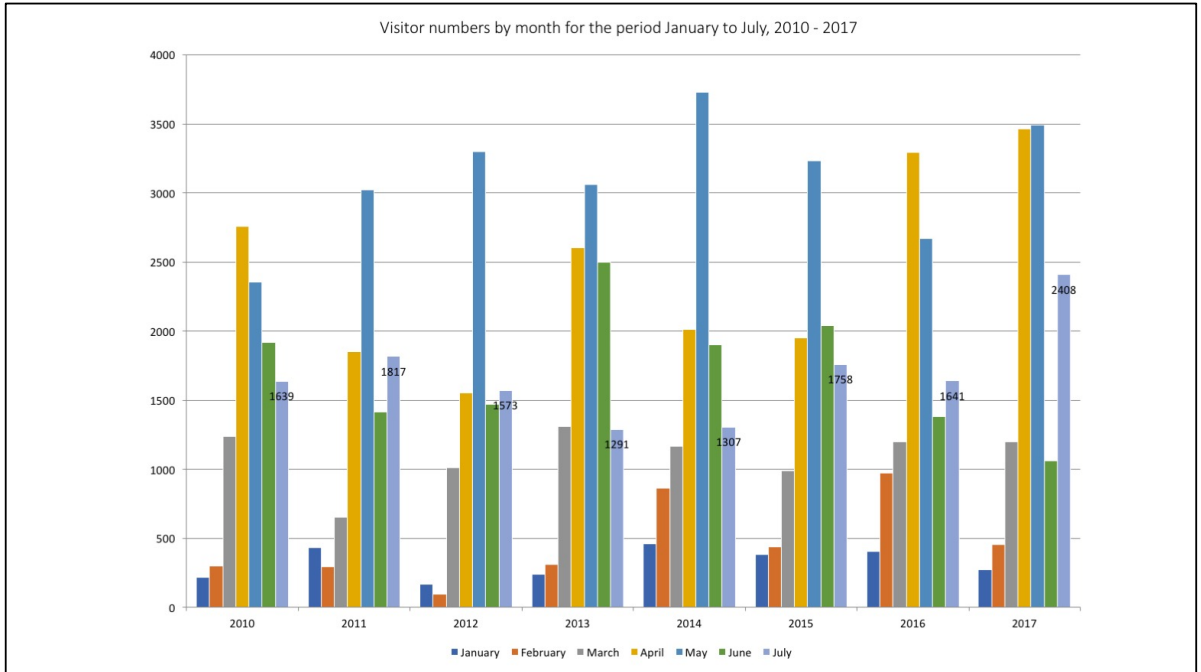
Şekil 7.2016 yılı aylara göre yerli-yabancı ziyaretçi sayısı dağılımı

Şekil 8. 2017 Ocak-temmuz ayları toplam ziyaretçi sayıları

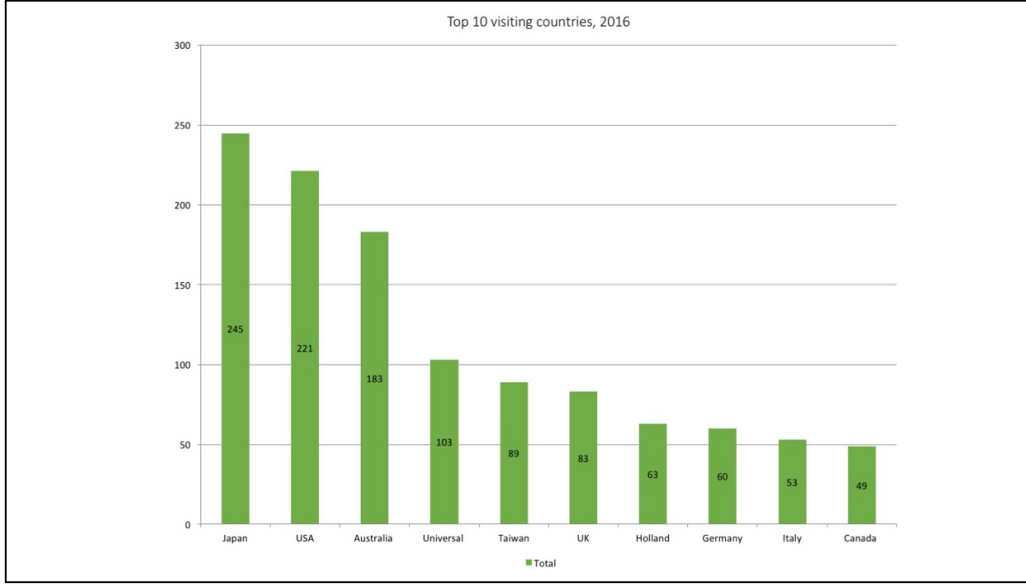
Şekil 9. 2002-2017 yılları arası aylara göre ziyaretçi dağılımları

Şekil 10. 2010-2017 yılları ocak-temmuz ayı ziyaretçi dağılım grafiği

Yerli turist dağılımı incelendiğinde Konya, İstanbul ve Konya illerinden gelen ziyaretçi sayıları geçtiğimiz yıl da olduğu gibi ilk üç sırada yer almaktadır. Uluslararası ziyaretçi demografisinde de 2016 yılıyla tutarlı bir biçimde sırasıyla Japonya, ABD ve Avustralya'nın ilk 5 içerisinde yer aldığı görülmektedir (Şekil 11). 2013 yılından bu yana ilk sırada bulunan Japon turist sayısı 2016'nın ilk 7 ayında 240 iken 2017 yılında sadece 2 'de kalmıştır. Japon ziyaretçilerin genelde turlarla geldikleri dikkate alındığında tur operatörlerinin alanı

ziyaret listesinden çıkardıkları düşünülebilir. Şekil 12’de ziyaretçi sayısına göre ilk 10 ülkenin grafiği verilmiştir.

Şekil 11. 2016 yılı yabancı ziyaretçilerin ülkelere göre dağılımı (Universal- Bilinmeyen)

Geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi bu yıl da bekçiler tarafından tutulan toplam sayılar ile ekip üyelerimizde hesaplanan toplam sayılar arasında tutarsızlık gözlenmektedir. Kayıtların el ile tutuluyor oluşunun bir neden olduğu düşünülmektedir ancak bu kayıt sisteminin gözden geçirilmesi ve bu farklılıkları azaltacak bir yönetim yöntemi tavsiye edilmektedir.

Çatalhöyük Ziyaretçi Gözlemleri

Kayda alınmış ziyaretçi verilerinden de görülebildiği Çatalhöyük çok farklı demografik yapıdan çok sayıda ziyaretçi almaktadır. Bu ziyaretçilerin ortak özelliği ise alanı rehberli turlar ve bilgilendirme levhaları eşliğinde geziyor olmalarıdır. Ziyaretçi deneyimini anlamak, ziyaretçilerin ihtiyaç duyduğu alan betimleme malzemelerini tasarımı ihtiyaca cevap verecek hale getirmek için oldukça önemlidir. Ziyaretçiler alanı nasıl gezmektedir? Rehberler tarafından verilen turun içeriği nedir? Hangi levha ve görsel bilgilendirme ziyaretçilerin daha çok dikkatini çekmektedir? Hangi açılar ziyaretçi için yeterince anlaşılır değildir?

Bu sorulara cevap bulabilmek adına Meghan Dennis tarafından yürütülen bir çalışmayla vardiyalar halinde ziyaretçilere eşlik edilmiş ve gözlemler not edilmiştir. Turlar Türkçe olduğundan Ülcan Türkkan tarafından çeviriler gerçekleştirilmiştir. Her bir vardiyada bir ekip üyesi Ziyaretçi Merkezi'ne oturmuş ve gelen ziyaretçileri bu araştırma konusunda bilgilendirerek onların iznini almıştır.

35 ile 76 dakika arasında değişen gözlemlenen turların tamamı Ziyaretçi Merkezi'nde başlamış, sonrasında yeni model evler, Kuzey Koruganı ve Güney koruganından oluşan bir rota izlemiştir. Ekip üyesi, Ülcan'ın çevirileriyle elindeki gözlem formunu doldurabilmiş ve sorulan sorular, sohbet konuları, grupların ne kadar süre bilgilendirme levhalarına baktığı gözlenmiştir. Alanda ise ziyaretçilerin kendi aralarındaki ve alan bekçileriyle olan iletişimlerini takip edilmiştir.

Kuzey Alanında çoğunlukla korugan içerisindeki sıcaklık dolayısıyla girişin hemen dışında bir yerde rehber alanın tarihçesini kısaca anlatmakta ve kazı alanı içerisinde geçmeleri için ziyaretçileri teşvik etmektedir. Rehberler ziyaretçileri koruganın diğer çıkışında toplamakta ve Güney alanına giden yol boyunca anlatılarına devam etmektedirler. Güney Alanı'nda ziyaretçiler öncelikle açık olan kısmı daha

sonra da korugan içerisini anlatmaktadır. Ziyaretçiler Güney Alanı'ndan çıktıktan sonra çoğunlukla kendi başlarına Deneysel Ev'e doğru patikayı takip etmektedir.

Sonuçlar

Ziyaretçi kayıt verilerinden de teyit edildiği üzere gözlem yapılan günlerde gelen ziyaretçilerin büyük çoğunluğu yerli turist olmuştur. Çoğunlukla ailelerden oluşan ziyaretçi grupları içerisinde alanı daha önce gezenlerin de olduğu tespit edilmiştir.

Genel olarak misafirlerin alan ziyaretiyle ilgili oldukları, alanın tarihi, kültürel miras konularını öğrenmeye meraklı oldukları gözlenmiştir. Yeni düzenlenen model evler farklı tamamlanmışlık düzeyinde olduğundan ve kısmi olarak ziyarete kapalı olduğundan ziyaretçilerin deneysel evler hakkında tam olarak ne düşündükleri netleştirilememiştir.

Ziyaretçilerin Kuzey Alanı'nda ısı ve toplu halde duracak bir yer bulunmaması dolayısıyla daha çok kendi tempolarında hareket ettikleri gözlenmiştir. Bu nedenle bu alandaki bilgilendirme levhaları ziyaretçilerin bu Alana olan ilgilerini diri tutmak adına önem kazanmaktadır. Aşağıda da açıklandığı gibi buradaki tabelaların yenilenmesi ilgili ziyaretçilerin bilgilendirilmesi ve ilgilerini korumak adına dikkate alınmıştır.

Güney Alanı ziyaretleriyle ilgili olarak dikkat çeken bir durum söz konusudur. Bekçilerin çoğu zaman ziyaretçileri alanın üstten görüldüğü kısma almadıkları gözlenmiş ve bu da buradaki bilgilendirme levhalarının çok daha az kullanıldığı anlaşılmıştır. Ziyaretçilerin yeni düzenlenmiş B.80'e yönlendirildikleri görülmüş ama çoğunlukla Güney Alanı'nın en alt kotunda yer alan rotaya götürüldükleri gözlenmiştir.

Turun içeriğiyle ilgili olarak da rehberler tarafından ziyaretçilerin soruları doğrultusunda buluntuların güncel arkeolojik yorumlamak, kazı alanının finansal destekleri konusundaki yanlış anlaşılımları düzeltmek ve Çatalhöyük'teki arkeologların ne kadar para kazandıkları gibi konuları netleştirmek olduğu görülmektedir. Ziyaretçilerin bilgi düzeyi oldukça çeşitlilik göstermektedir. Büyük çoğunluğunun temel olarak kazı prensipleri konusunda bilgi sahibi olduğu görülmekteyken bazı misafirlerin alandaki dinazor varlığını sorguladıkları ve bir grubun ise ziyaret öncesi neolitik konusunda yaptıkları ön araştırmaları paylaştıkları görülmüştür. Ziyaretçi deneyimini eğitimle ilişkilendirecek bir veriye ulaşılmamıştır.

Alan Bekçileri ile Görüşme

Çatalhöyük'ün dışa dönük yüzleri olan bekçilerle her yıl yaptığımız görüşmeleri bu sene de tekrarladık. 2017 yılında Emmeline Batchelor ve Ashley Fisher tarafından gerçekleştirilen bu görüşmeler temel olarak yeni yapılan model evlerin yorumlanması konusuna yoğunlaşmıştır. Evler konusundaki ziyaretçi görüşleri, ziyaretçilerin gezerken sordukları sorular, yürüme yollarının fiziksel değerlendirilmesi ve mevcut ziyaretin genel akışı gibi konularda neler yapılabilir tartışılmıştır.

Sonuçlar

Bu görüşmeler sonucunda yeni model evlerle ilgili olarak ziyaretçilerin özellikle kapı kavramı konusunda akıllarının karıştığını ve bu modern girişlerin mutlaka belirtilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ziyaretçilerin Ziyaretçi Merkezi'nden önce bu evleri gezme eğiliminde oldukları iletilmiştir.

Bekçilerin evler içine yerleştirilmiş bazı unsurların (bukraniyum gibi) ziyaretçilerce kasti olarak zarar görebileceğini ve bu saygısızlığın alanın tarihi önemine olan ilgisizlikten kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir. Pek çok ziyaretçinin alanı gezmek ve öğrenmek amacıyla değil güzel bir gün geçirip resim çekmek amacıyla geldiği düşünülebilir.

Bekçiler mevcut ziyaretçi rotasının alanı genel olarak aktarma süreci içerisinde anlamlı bir yol olduğunu iletilmiştir.

EMOTIVE Projesi

Kasım 2016'da başlayan €2.6 milyon bütçeli EMOTIVE projesi(www.emotiveproject.eu) iki UNESCO Dünya Mirası alanı üzerinde (Çatalhöyük ve Antonine Wall/İskoçya) 8 farklı kurumsal yapılanmanın katıldığı ve müze ve arkeolojik alanlardaki dijital tabanlı uygulamalar ile ziyaretçilerin alandaki duygusal deneyimlerini arttırmayı amaçlayan bir projedir. Bu kapsamda bu yıl Çatalhöyük'teki yeni model evler için kurguladığımız ve iki kişi tarafından deneyimlenen bir uygulama üzerindeki çalışmalarımıza ağırlık verdik. Katrina Gargett, Laia Pujol ve Vassilis Kourtis tarafından başı çekilen bu yazki çalışmalarımız aşağıda özetlenmiştir.

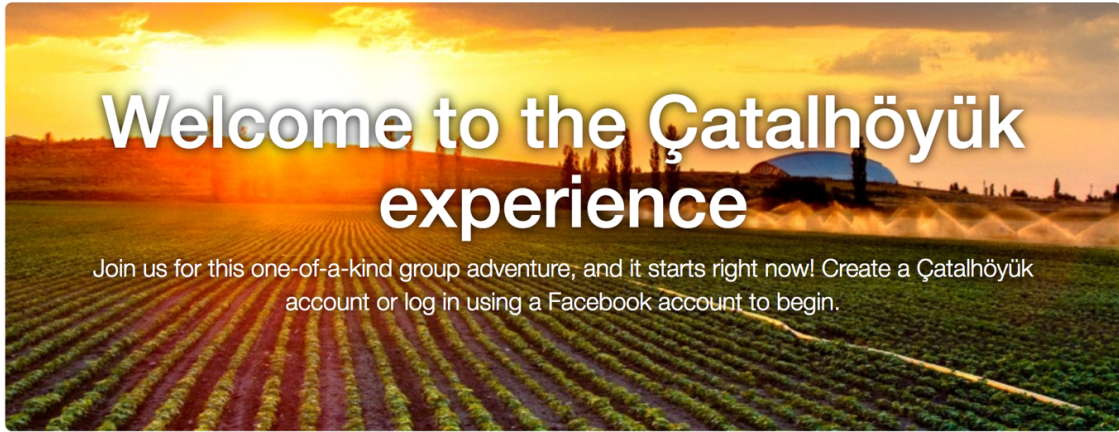
(1) EMOTIVE Projesi: Alan deneyimi

Görselleştirme ekibinin de yardımıyla, York Üniversitesi öğrencisi Sophia Mirashrafi ve EMOTIVE ekibi üyelerince Çatalhöyük'teki eşitlikçi yaşam ve aidiyet fikri üzerinde yoğunlaşan ziyaret öncesi, ziyaret sırası ve sonrası olmak üzere bir 3 aşamadan oluşan bir prototip uygulama geliştirilmiştir.

İlk aşamada ziyaretçilerden alana gelmeden önce kısa bir anketi doldurmaları istenmektedir (Şekil 12). Boşluk doldurabilecekleri sorular ile sadece iki şıklı soruların yer aldığı bu anket ile 'avcı, sanatçı ya da anlatıcı' gibi bir karakter özelliklerinden hangisine yakın oldukları belirlenmektedir. Bu işlemden sonra bu kategoriler için seçilmiş üçer farklı objeden birini seçmeleri istenmektedir. QR kodu olan bir bilet hazırlanmakta ve ziyaretçilerden bu kodla alana gelmeleri istenmektedir. Ziyaretçilerin alana gelmeden önce bir akıllı telefon uygulaması indirmeleri ve bu deneyim boyunca da aktif olarak kullanmaları gerekmektedir.

Çatalhöyük

Log-in/Sign-up

What does it mean to live in a society where everyone is equal? Can you imagine sharing everything you have with others? This is your chance to live and breathe the life of people from ancient Çatalhöyük, connecting with communities in the past and present.

All rights reserved © Çatalhöyük 2017

About Contact

Şekil 12. EMOTIVE uygulamasının açılış sayfası

Kullanıcılar arasında etkileşime dayanan bu uygulamada ellerinde biletleri ile Ziyaretçi Merkezi'ne gelen ziyaretçilerin seçtikleri 3 boyutlu objeyi almaları istenmektedir. Objeye üzerindeki etiketi okutarak bu objeyi sistemde kendilerine atayan ziyaretçiler uygulamanın hikayesi ile birlikte deneysel ev içerisine yerleştirilmiş objeleri yerleştirme gibi bazı aktivitelere teşvik edilmektedir. Burada objeleri birbirleriyle

değiştirmeleri istenmekte ve takip eden evlerde de bazı objeleri bırakmaları ve bu bırakma eyleminin kendilerine düşündürdüklerini tartışmaları istenmektedir (Şekil 13). En son evde ise yanlarında götürmek ya da geride bırakmak gibi iki seçenek verilen ziyaretçiler bu süre içerisinde kendi görüşlerini değerlendirme ve üzerinde düşünme fırsatı bulmaktadırlar.

Şekil 13. Yeni model evler içerisinde pilot uygulama

Hala geliştirilmekte olan üçüncü aşamada ise kullanıcıların sisteme girerek kendi objelerine kimlerin dokunduğunu görme ve onlarla iletişime geçebilme aşamalarını içerecektir.

Yukarıda kısaca özetlenen bu uygulama alanda kapsamlı bir sorular dizisiyle başlamış ve tamamı ekip üyesi olan 12 farklı kullanıcıyla pilot testleri gerçekleştirilmiştir. 1 ile 2 saat arasında değişen sürelerde tamamlanan bu turlarda farklı yaş grupları ve meslekleri içeren bu kullanıcıların dışında dil engeli ve zaman kısıtlamaları dolayısıyla gerçek ziyaretçiler yer alamamıştır. Önümüzdeki yıl Türkçe versiyonuyla pilot testlerin devamı planlanmaktadır.

Kullanıcıların tepkileri de oldukça geniş bir yelpazede kendini göstermiştir. Bazı kullanıcıların bu deneyimden çok etkilendikleri görünürken bazılarının deneyim içinde tutmak çaba gerektirmiştir. Ortak altyapıya sahip ikili ekipler arasında daha fazla tartışmanın döndüğü ve dolayısıyla daha etkileyici olarak algılandığı gözlenmiştir. Bu pilot testler sonrasında Sophia Mirashrafi tarafından EMOTIVE kapsamında değerlendirilmek ve geliştirilmek üzere aşağıdaki hususlar belirlenmiştir.

- Objelerin tarihleri ve özellikleri ile ilgili daha fazla bilgi hazırlanması
- Anketin sonunda kullanıcının anonim ya da ismini paylaşabileceği bir bölüm hazırlanması ve epostalarının paylaşım kararı alınması
- Ziyaret öncesi aşamada bütün bir deneyim ile ilgili daha fazla bilgi paylaşılması
- Her bir obje ile ilgili ziyaret sonrası küçük bir istatistiğin verilmesi

- Bazı objelerin diğerlerinden daha fazla ilgi çekebileceğinin göz ardı edilmemesi ve ona göre obje hazırlığının yapılması
- Obje seçme algoritmalarının değerlendirilmesi

(2) EMOTIVE: Alan dışı sanal gerçeklik deneyimi

EMOTIVE projesinin ortak kurumlarından biri olan INRIA'nın yürütücülüğünden geliştirilen ve alanda Laia Pujol tarafından tamamlanan bu deneyimin çalışmaları öncelikli olarak aşağıdaki aşamalardan oluşmuştur: Alan fotoğraflaması, INRIA'da modellerin hazırlanması, Gerekli detay fotoğraflarının belirlenmesi, Bu işlemler dizisi 6 gün içerisinde 4 kere tekralanmıştır. Toplamda, Eğitim amaçlı 443 fotoğraf, Kuzey Alanı arkeolojik zemini için 860 fotoğraf, Kuzey Alanı korugan belgelemesi için de 1051 fotoğraf çekilmiştir (Şekil 14).

Şekil 14. Emotive projesi kapsamında gerçekleştirilen ilk nesil rekonstrüksiyon

(3) EMOTIVE: 3 Boyutlu Modeller

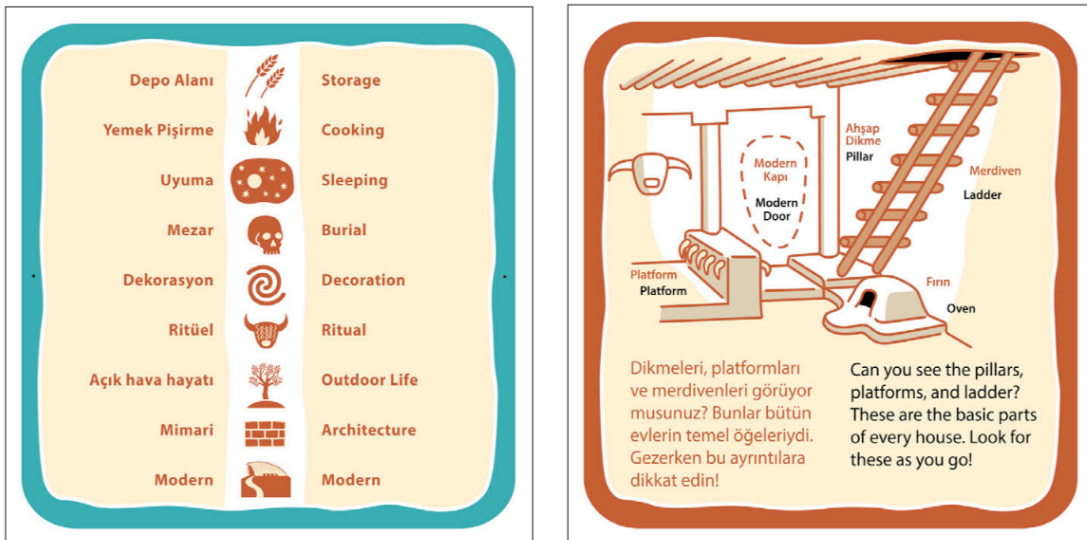
Emotive kapsamında basılmak üzere Hermione Elderton tarafından 6 objenin detaylı fotoğraflaması yapılmıştır. Bu çalışma Nicolo Dell'Unto'nun geçtiğimiz yıllarda hazırladığı duvar parçası modellemesi üzerine dayanmaktadır (Şekil 15).

Şekil 15. 3 Boyutlu baskı denemeleriü En soldaki gerçek boyuttur.

Çatalhöyük'ün Yeni Model Evlerinin Değerlendirilmesi

2016-2017 yıllarında inşa edilen 4 model ev için yönlendirme ve bilgilendirme levhaları önümüzdeki yıllarda alanın ilgili kısımlarıyla da ilişkilendirilmeye müsait bir şekilde tasarlanmıştır (Şekil 16).

Şekil 16. Alan ve model ev ziyareti sırasında yardımcı olacak işaret tasarımları (Sağ), model ev içerisindeki bilgilendirme levhalarının bir örneği (sol)

2016 yılındaki levhalarla aynı stilde olan bu yeni bilgilendirmelerde rotayı takip etmeyen ziyaretçilerin de tamamen takip edebilmeleri için birbirinden bağımsız olarak da algılanabilecek şekilde tasarlanmalarına dikkat edilmiştir. (Şekil 16). Levhalardaki metinler ortalama 90 karakter civarında tutulmuş ve Flesch okuma ölçeğine göre 80 olmalarına dikkat edilmiştir. Levhalar pek çok ekip üyesiyle paylaşılmış ve onların görüşleri doğrultusunda düzeltilmiştir.

Toplamda 27 farklı levha tasarlanmış, Ziyaretçi Merkezi, Model Evler ve Yürüyüş rotalarına yerleştirilmiştir.

Facebook, Twitter ve Blog Yazıları

Daha önceki yıllarda olduğu gibi bu yıl da sosyal medya içerikleri düzenli olarak güncellenmiş ve insanları ile nasıl hayat bulan bir yer Çatalhöyük temasıyla pek çok söyleşi gerçekleştirilmiştir. Çatalhöyük'ün modern insanları, malzeme kültürü ve Neolitik Çatalhöyük insanı temalarında farklı yayınlar yapılmıştır. Bunların yanı sıra websayfasının anasayfasında da düzenli olarak blog yazıları yayınlanmaktadır (www.catalhoyuk.com).

Alan Bilgilendirme Levhaları

2017 yılında da alan bilgilendirme levhalarının yenilenmesi ve güncel kazıyla paralel görsellerle desteklenmesine devam edilmiştir. Kuzey Alanı'nın girişine alanın koruması ve uzun süreli yönetimini anlatan bir bilgilendirme levhası hazırlanmıştır (Fig 17). Benzer şekilde Güney Alanı'nında da iki ana panel değiştirilmiş (Fig 18) ve yeni yapılan B.80 duvar resmi canlandırmasını anlatan küçük levhalar monte edilmiştir (Fig 19).

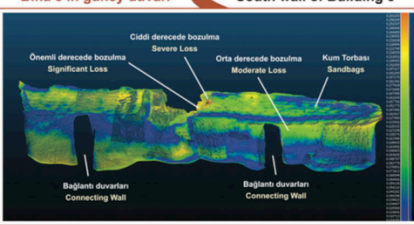
Çatalhöyük'te konservasyon

Çatalhöyük gibi kazı çalışmalarının yapıldığı bir sit alanında kalıntıları koruyabilmek için çok titiz bir çalışma gerekmektedir. Önünüzde görmekte olduğunuz duvarlar ve diğer kerpiç gibi geleneksel malzemelerden yapılmıştır. Oldukça hassas olan bu yapıların aşınım bozulmalarını engellemek için birtakım özel koruma ve konservasyon teknikleri gerekmektedir.

Once a site like Çatalhöyük has been excavated it requires careful management to preserve what remains. The walls and features you can see in front of you are made of traditional materials, like mud brick. This means they are very fragile and need special conservation techniques to stop them from eroding away.

Bina 5'in güney duvarı

South wall of Building 5

Önemli derecede bozulma
Significant Loss

Ciddi derecede bozulma
Severe Loss

Orta derecede bozulma
Moderate Loss

Kum Torbası
Sandbags

Bağlantı duvarları
Connecting Wall

Bağlantı duvarları
Connecting Wall

Kerpiç duvarları doğal yapılarından ötürü içeriden dışarıya doğru bozulmaktadır. Bu bozulmaları yavaşlatabilmek ve hatta durdurabilmek adına her duvarın tabanı doğal bir toprak karışımı ile kaplanmıştır. Fark edilmesi oldukça zor olan bu karışım, tpki Neolitik zamanlardaki gibi geleneksel killerden yapılmıştır. Korugan içerisinde ilerlerken bu toprak karışımını görebilecek misiniz?

Ayrıca ziyaretiniz sırasında birçok kum torbası göreceksiniz. Kum torbaları, binaları çöküntülerden ve hava şartlarından korumak için duvarlara ve eğimlere karşı destek olacak şekilde yerleştirilmiştir.

Siz de arazinin koruma çalışmalarına katkıda bulunabilirsiniz. Patikayı takip edin ve lütfen etrafa dokunmamaya dikkat edin.

Mud brick walls naturally erode from the inside out. To stop this, the bottom of each wall has been coated in a natural earth mixture. Because this mix is made from traditional clays, similar to what was used in the Neolithic, it is hard to spot. See if you can see it as you make your way through the shelter.

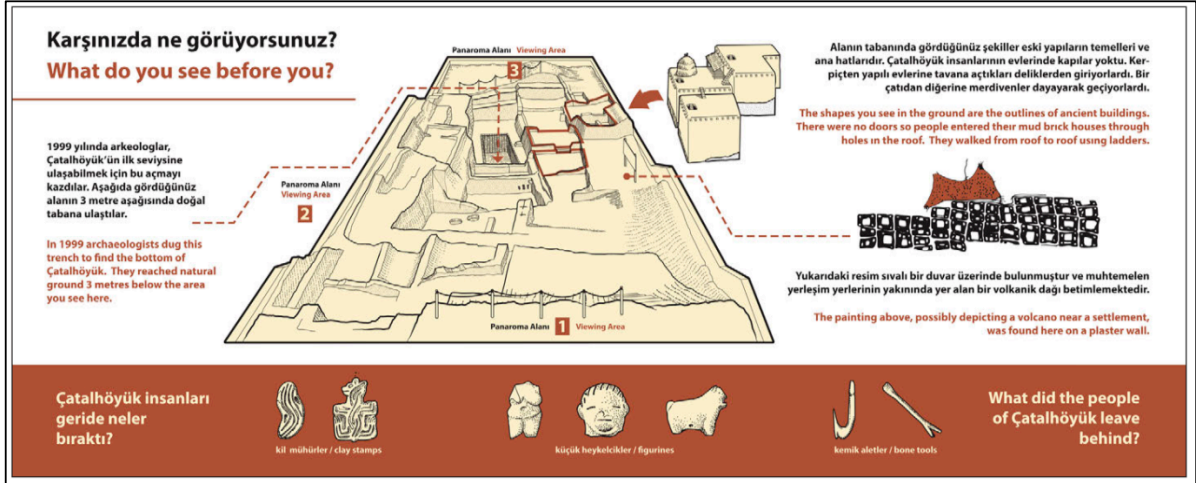
You will also see lots of sandbags during your visit. Sandbags are stacked against walls and slopes to protect the buildings from erosion and weathering.

You can contribute to the site's conservation too. Follow the trail and please don't touch. The archaeology is from the Neolithic, but you're not!

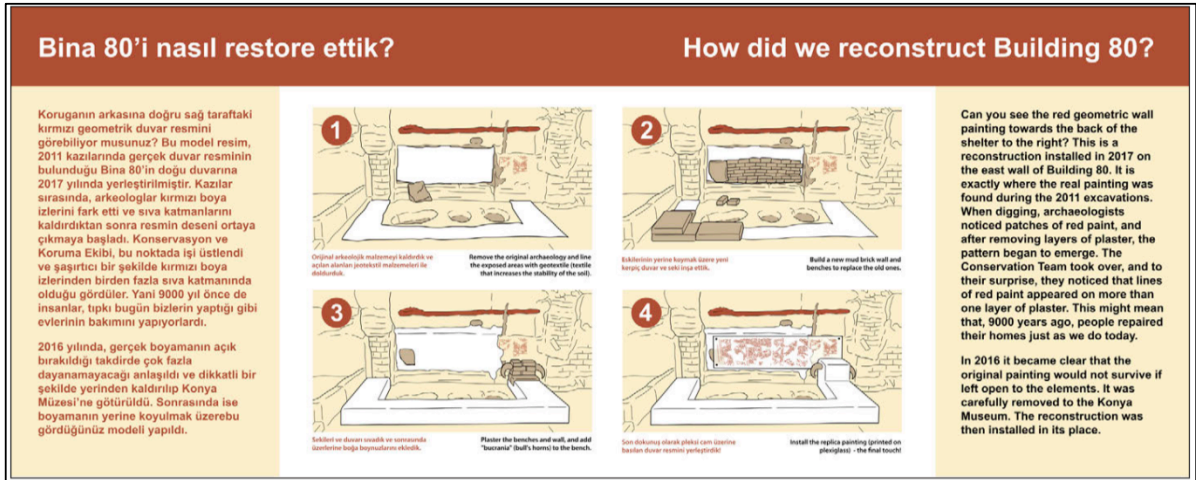
Konservasyon ve Koruma Ekibi her yıl bozulma takibi için gün ışığına çıkan Neolitik binaların üç boyutlu taramalarını gerçekleştirmektedir.

The Conservation Team takes 3D scans of the exposed Neolithic buildings each year to measure loss.

Şekil 17. Kuzey Alanı girişine yerleştirilen yeni bilgilendirme levhası

Şekil 18. Güney Alanı girişine yerleştirilen yeni bilgilendirme levhası

Şekil 19. Bina 80'deki duvar resminin yapım sürecini anlatan bilgilendirme levhası

Deneysel Ev

2017 yılı sezonunda taban sıvası ve duvar resimleri yenilenen deneysel evin mevcut levhaları temizlenmiş ve iç dekorasyonu yeniden düzenlenmiştir. Önümüzdeki yıllarda bu evin ziyaretçiden ziyade araştırmacıların kullanımına yönelik yenilemeler düşünülmektedir.

Araştırma Projeleri

Bölüm 22

Gdansk Alanı Çalışma Sezonu

Marek.Z.Baranski

Gdansk Teknoloji Üniversitesi

Bu rapor, Çatalhöyük Doğu Höyük'teki geç Neolitik mimari üzerine yürütülen GDN araştırmasına ilişkin 2017 sezonunda yapılan çalışmaların kısa bir özetini sunmaktadır. Bu çalışmanın ana amacı, mevcut veriyi düzenleyip seçilmiş olan arkeolojik içerikler üzerinde son bir analiz gerçekleştirmektir. Bu noktada GDN araştırmasının yoğun olarak mimari ve stratigrafik bir karaktere sahip olduğunu hatırlatmakta fayda var. Mellaart seviyelerin (II-IV) 13 binanın kalıntıları farklı bir uzantıya yeniden açıldı ve yeniden araştırıldı. Fakat 350 adet kayıtlı birimden sadece 50 tanesi gerçek anlamda kazılmıştır. Bu yüzden seçilmiş olan arkeolojik materyaller üzerinde yapılacak ileri düzeyde analizlerin, Geç Neolitik yerleşkenin sosyal yorumlamasını ve arkeolojik bakış açısını yakalayabilmek adına önemli olduğu gibi oldukça zor geçeceği de düşünüldü. Sonuç olarak bu ekip hem kazıcıları (Marek Z. Barański, Katarzyna Regulska, Antoni Nowak & Marta Saj) hem de Çatalhöyük Araştırma Projesi uzmanlarını (Lisa Guerre, Kamilla Pawlowska, Jesse Wolfhagen & Virginia García-Díaz, Serena Love, Michelle Gamble & Belinda Tibbetts, Christina Tsoraki-Chan & Sean Doyle, Aroa García-Suárez, Duygu Tarkan, Elizabeth Stroud & Ceren Kabukcu, Milena Vasić & Marek Z. Barański) bir araya getirmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. 2017'de araziye gelen GDN Ekip Üyeleri (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Ayrıca, son birkaç senedir GDN araştırmalarının önemli bir parçasını oluşturan Dominik Lukas'ın (veri yönetimi), Jason Quinlan & Marta Perlińska'nın (fotoğraf) ve Kathryn Killackey & Caroline Hebron'un (illüstrasyon) da adı anılması gerekmektedir.

Son olarak; GDN ekibi tarafından yürütülen analizler, Alexandra Bayliss ve Shahina Farid tarafından yürütülen radyo karbon tarihleme programı ile paralel bir şekilde ilerledi. Böylece Geç Neolitik evlerin bazılarının zaman tünelini çıkarmanın yanı sıra Çatalhöyük'ün genel anlatısına da GDN araştırmalarını dâhil etme şansını yakalanmıştır.

İleri düzeyde veri düzenlemesini de içeren farklı GDN araştırmaları ve analizleri, önümüzdeki iki yıl boyunca devam edecek. Bu çalışmaların sonucunda, Neolitik Çatalhöyük'ün Geç ve Son evrelerine ilişkin seçilen konular hakkında bir yayım dizisinin çıkması beklenmektedir. Bu konular mimarideki değişikliklerin yanı sıra özellikle mekânsal düzenleme, tek tipleşme ve uzmanlaşmaya dair soruları da içerecektir. GDN araştırmasının önemli bir diğer sonucu ise Mellaart ve Hodder'in araştırma projelerini birleştirmesi olacaktır. Bu bakış açılarının bazıları, TP ve GDN alanlarındaki kazılara dayalı Çatalhöyük'ün Geç Neolitik mimarisine dair yürütülen bir doktora tezinde hâli hazırda ortaya atılmıştır.

Kaynaklar

Barański M.Z.

2013. Back to Mellaart A Area: Survey on Late Neolithic Architecture. *Çatalhöyük 2013 Archive Report*, http://www.catalhoyuk.com/downloads/Archive_Report_2013.pdf, 220-234.

Barański M.Z.

2014. Late Neolithic Architecture. *Çatalhöyük 2013 Archive Report*, http://www.catalhoyuk.com/downloads/Archive_Report_2014.pdf, 194-202.

Barański M.Z., Nowak A., Regulska K & Saj M.,

2015. GDN Area: Research on Late Neolithic Architecture. *Çatalhöyük 2015 Archive Report*, http://www.catalhoyuk.com/downloads/Archive_Report_2015.pdf, 248-260.

Barański M.Z.

2016. GDN Research on the Late Neolithic Architecture. *Çatalhöyük 2016 Archive Report*, http://www.catalhoyuk.com/downloads/Archive_Report_2016.pdf, 269-277.

Barański M.Z.

2017. *Późnoneolityczna architektura Çatalhöyük, Turcja – kontynuacja i zmiana u schyłku 7. tysiąclecia p.n.e.* (Late Neolithic architecture of Çatalhöyük, Turkey – continuation and change at the end of 7th millennium BCE). PhD dissertation / Gdańsk University of Technology, Department of Architecture.

Bayliss A., Farid S. i Higham T.

2014. Time Will Tell: Practicing Bayesian Chronological Modeling on the East Mound, [w:] *Çatalhöyük Excavations: The 2000-2008 Seasons*, red. I. Hodder. (Çatalhöyük Research Project Series 7; BIAA Monograph 46 / Monumenta Archaeologica 29). London: British Institute of Archaeology at Ankara / Los Angeles, CA: Cotsen Institute of Archaeology Press, 53-89.

Marciniak, A. & L. Czerniak,

2012. Çatalhöyük unknown. The late sequence on the East Mound, in *Proceedings of the 7th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East, Vol. I: Mega-cities & mega-sites. The archaeology of consumption and disposal, landscape, transport and communication*, ed.R. Matthews & J. Curtis. Wiesbaden: HarrassowitzVerlag, 3-16.

Mellaart J.,

1962. Excavations at Çatalhöyük. *First preliminary report, 1961*. Anatolian Studies 12, pp. 41-65.

Mellaart J.,

1963. Excavations at Çatalhöyük. *Second preliminary report, 1962*. Anatolian Studies 13, pp. 39-119.

Pawłowska K., Wolfhagen J. & García-Díaz V,

2017. Faunal remains from the GDN Area, 2017. *Çatalhöyük 2017 Archive Report*, http://www.catalhoyuk.com/downloads/Archive_Report_2017.pdf

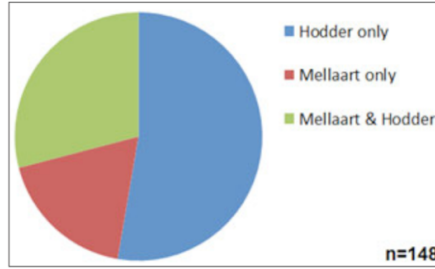
Bölüm 23

Modelleme Kronolojisi

Alex Bayliss¹, Shahina Farid²

¹Stirling Üniversitesi, ²Historic England

Geçtiğimiz yıl boyunca, Güney Alanı üzerine yürütülen bilimsel tarihleme programında istikrarlı bir ilerleme kat edilmiştir. 2016 ve 2017 yıllarında 1960'lardan kalan küçük tabakalarda gerçekleştirilen ek kazılar, binaların ve mekânların stratigrafik olarak Güney Alanı'ndan örneklenen diğer tüm mekânlara bağlanmasını sağlamıştır. Şimdi ise neredeyse 150 adet bina ve mekânı içeren başlangıç niteliğinde bir Harris matrisimiz bulunmaktadır. Son kazılar ışığında bunların sadece yarısından fazlası kayıt edilirken beşte biri sadece 1960'larda görülmektedir. Geri kalanlarına ise iki çalışmada da rastlamak mümkündür (Şekil 1).

Şekil 1. Güney Alanı'ndaki ve Mellaart E ve F Alanlarındaki başlangıç Harris matrislerini de içeren binaların ve mekânların sayılarına göre dağılımı

Kazıların sona ermesi dolayısıyla Mellaart stratigrafisinin yeniden analizi ve güncel projeye bu kayıtların son entegrasyonu tamamlanabilecektir. Bu süreçte ise Mellaart'ın ölümünden önce projeye oldukça düşünceli bir şekilde emanet ettiği 1960 kazılarının planları kullanılacaktır. Bu analizin birkaç bölgedeki başlangıç matrislerini yeniden yorumlamasını ve sadece 1960 kazılarında kaydedilmiş olan ek binaları dizine eklemesini bekliyoruz.

Güney Alanı'nı tarihleme modeli için gereken öncelikli bilginin genel ölçeği artık açık olduğundan, tarihleme işlemleri için daha fazla örnek işlenebilir. Bu örneklerle ise Mellaart arşivinden ve 1990'lardaki kazılarda binalardan ve mekânlardan çıkarılan tabaka örnekleri dâhil edilebilir. Zira bu binaları ve mekânları şu anda son birkaç sezonda kazılan tabakaların örnekleri gibi sadece dizine bağlayabiliyoruz.

Kuzey Alanı'nın bölümleri için bir kronoloji üretebilmek adına yürütülen çalışmanın eşit bir karşılığı da Güney Alanı için yürütülmeye devam ediyor. Bu model için güçlü stratigrafik öncelikli bilgiyi ve bu işlemle ilgili tarihlenebilir uygun materyali tanımlayabilmek adına yürütülen geniş kapsamlı değerlendirmeler ise başka bir yayımda (Bayliss ve Tung, Bölüm 25) rapor olarak sunulmuştur.

Bu tarz değerlendirmeler TPC ve GDN Alanlarındaki tabakalar için de gerçekleştirilmeye devam ediyor. Özellikle GDN Alanı, önemli bir şekilde TP dizinine uzanıyor ve Mellaart'ın A ve B Alanlarının 1960'lar stratigrafisine daha sıkı bir şekilde bağlanmaktadır.

Neolitik tabakalardan alınan örneklerin tarihlemesine ek olarak, 2016 ve 2017 yıllarında Oxford Laboratuvarı tarafından bildirilen birkaç ölçümle ilgili teknik bir sorunu çözebilmek için Neolitik dönem sonrası insan mezarlarından bazı ek örneklerin tarihlemesi yapıldı. Doğu Höyük'ün zirvesindeki Helenistik bir yerleşme için de başlangıç niteliğinde bir model yapılandırılmıştır.

Tarihleme projesinin farklı bileşenleri için gereken fon ise John Templeton Kurumu, Albert Reckitt Arkeolojik Fon (İngiliz Akademisi tarafından yürütülüyor), Polonya Bilim Akademisi, ABD Ulusal Bilim Kurumu, Birleşik Krallık Sanat ve Beşerî Bilimler Araştırma Kurulu ve NERC Radyo Karbon Tesisleri tarafından karşılanmaktadır.

Bölüm 24

Doğu Çatalhöyük: Kuzey Alanı'ndaki Neolitik Dolguların Bilimsel Tarihlendirme Potansiyelinin Değerlendirilmesi

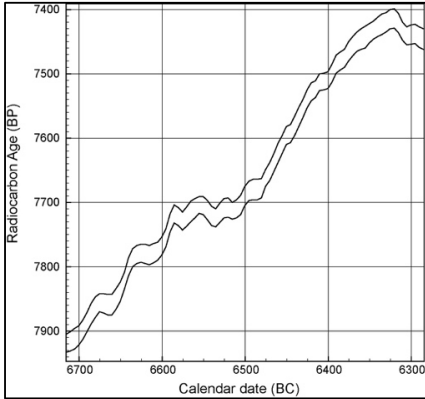
Alex Bayliss¹, Burcu Tung² (Shahina Farid³'in katkılarıyla)

¹Stirling Üniversitesi, ²UC Merced, ³Historic England

Giriş

Kuzey Alanı binalarının ve mekanlarının takvimsel bir kronoloji çıkarmaya uygunluğunun değerlendirilmesi çalışmaları 2017-2017 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. İlk değerlendirme Alex Bayliss ve Burcu Tung tarafından 2014 sezonunda yapılmış ve 2015'te de devam etmiştir. Kuzey Alanı'nın önemli bir yapısı olan Bina 77'de merkez alan kazılar, değerlendirmeler ve örneklemeler, 2016 sezonunda Çatalhöyük'te gerçekleşmiştir; fakat Eylül 2016 yapılması planlanan ikinci bir ziyaret ertelendiği için kalan işler 2017 sezonuna sarkmıştır. Stratigrafik analiz ve tarihlendirme çalışması için uygun materyallerin değerlendirilmesi 2017 sezonunda Çatalhöyük'te tamamlanmıştır.

Metotlar

Şekil 1. Kuzey Alanı dolgularının kalibrasyon eğrisi (Reimer v.d 2013)

Doğu Çatalhöyük'teki tarihlendirme programı Bayezyan istatistiksel çerçeve içerisinde sistematik bir süreç takip edilerek gerçekleştirilmiştir (Bayliss 2009; Bayliss v.d 2014). Kuzey Alanı'nın var olan kronolojik bilgisi stratigrafik analizler üzerine kurulmuştur. 2000 ve 2008 yıllarında kazılan binalar ve mekanlar tamamen analiz edilip yayımlanmıştır.

Tabakalar, ardışık evreler şeklinde dört farklı Hodder seviyesine ayrılmaktadır (Kuzey F- J) ve bu seviyeler ilgili materyal birikimi üzerine oluşturulan Güney Alanı'ndaki Hodder seviyeleri ile de uyumaktadır (Güney L-T)

Kuzey Alanı'ndaki tabakaların tarihlenmesindeki amaç, bu tabakaları doğu höyükten güneye doğru tüm dizin için geliştirme çalışmaları devam eden insan ölçeğinde bir anlatıya uydurmaktır. Bizim değerlendirmemiz, Kuzey Alanı'ndaki arkeolojik dizinleri farklı zincirlerdeki böylesine kronolojilerin oluşturulmasındaki potansiyele odaklanmaktadır. Mekân ve bina matrisleri kullanılarak ilk değerlendirilen arkeolojik dizinler arazinin arşivinde bulunmaktadır. Tam değerlendirmeyi layıkıyla yapabilmek için gereken derinlikli bir stratigrafi yeterli olduğu takdirde ise birim matriksi potansiyel örnekler için taranmaktadır.

Matris üzerindeki birimlerin tanımlaması aşağıdaki birim sınıflarının/potansiyel örneklerin saptanması amacıyla belirlenmektedir:

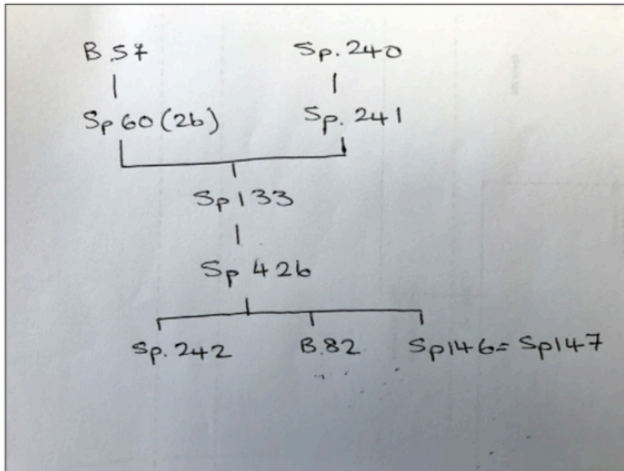
- Eklemleşmiş ya da kısmen eklemleşmiş insan mezar yapıları
- Eklemleşmiş kemik grupları için taranabilecek hayvansal kümelerin bulunduğu çöplük yapıları
- Son ateş yakma olayının yakıt kalıntılarını barındırabilecek ocak tabanı ve ateş yapılarının siyahımsı dolguları
- Arazi üzeri depolamanın görülebileceği temel çöplük dolgularından ya da diğer içeriklerden alınan botanik kalıntı konsantrasyonları
- Yanmış yapısal kereste materyalleri
- Yapılardan çıkan hayvansal kalıntılar
- Düzenlenmiş olabilecek katmanlardan çıkan izole durumdaki çene kemiği olmayan insan kafatası

Ön Değerlendirme

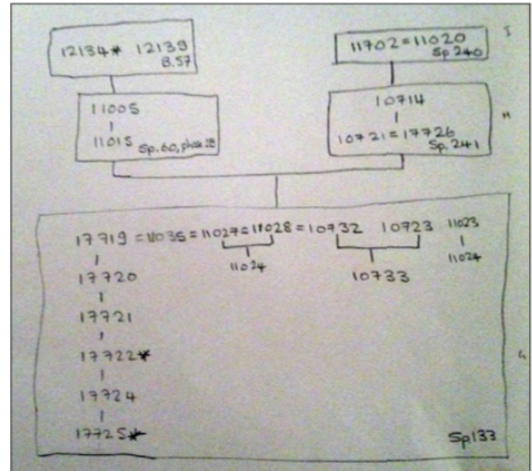
Binaların stratigrafik sırasının ve dizinlerinin Kuzey Alanı boyunca güneyden kuzeye doğru uzandığı düşünülmektedir.

Bina 57, Bina 82, Mekân 60 (2B), Mekân 133, Mekân 146-7 ve Mekân 426

Mekân 146-7 ve 426 tamamen kazılmamış bir şekilde bırakılırken sadece Bina 82 ve Mekân 282'ın küçük kısımları kazıldı. Mekân 133 de kısmen kazılmış durumdadır.

Şekil 2. B.57,B82,Sp.60, Sp.133, Sp.146-7, Sp.240-2 ve Sp.426 için İlk Mekan matrisi (Nisan 2015)

Şekil 3. B.57,B82,Sp.60, Sp.133, Sp.146-7, Sp.240-2 ve Sp.426 için sonuç verebilecek birimlerin şeması (Nisan 2015)

Mekân 133'de, karbonize edilmiş bitki kalıntıları için örneklenen toplamda 14 adet çöplük birimi ve iki adet ateş noktası ve üzerini örten Mekân 60'ın 2B evresinden iki çöplük birimi de tanımlandı. Kuzey Alanı'nın bu kısmındaki üç ardışık bina ve mekândan çıkarılan uygun verilerde materyallerde arşivde bulunmaktadır.

Bina 58, Bina 55, Mekân 60 (2A ve 2C-D), Mekân 60 (3bi-v), Mekân 60 (4) ve Mekân 279

Bina 58'den çıkarılan ve yanmış bitki ya da odunsu kömür için örneklenen 8 adet insan mezarı, iki hayvansal materyal kümesi ve iki ateş yapısı; Bina 55'den ise yanmış bitki kalıntıları için örneklenen bir hayvansal materyal kümesi ve bir ocak tabanı tanımlandı.

Aynı zamanda bu işlem, 2007'de Kuzey Korugan'ın kurulum hendeklerinin kazısında kısmen örneklenen Bina 83 ve Mekân 145'te de gerçekleşti. Eklemlenmiş hayvan kemiği için gösterilebilecek dört çöplük birimi de Bina 83/Mekân 145'de tanımlandı. Bina 59, toplamda bir mezar, yanmış bitkiler için örneklenen beş tabaka ve bir iç duvar dolgusu gibi yapılar sundu.

Bina 46, Bina 48 ve Mekân 242

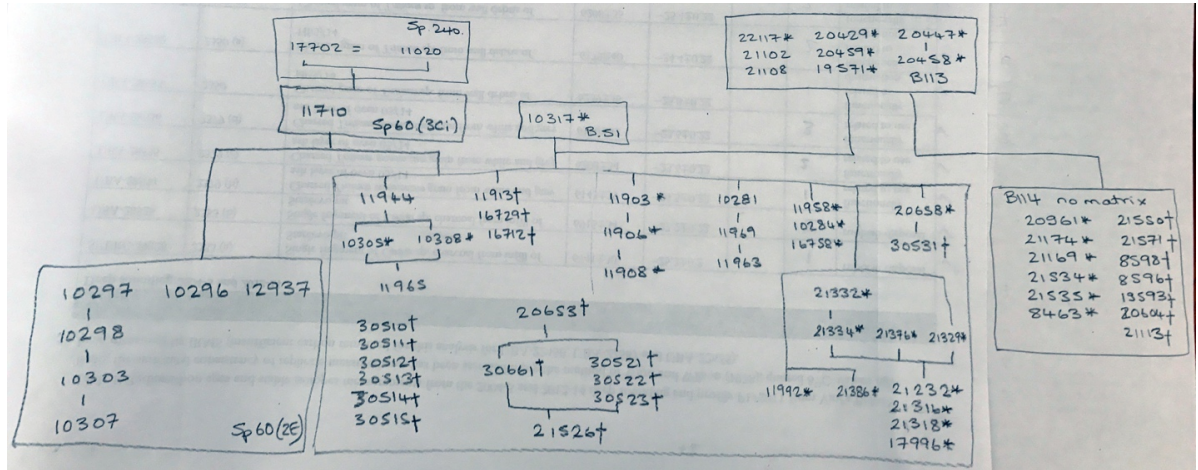
Değerlendirme sürecinde Bina 46 ve Bina 48 için herhangi bir matris bulunmuyordu. Sadece Bina 46'dan kalmayı başaran ve Bina 48'in kısmen kazılan tabakalarını kesen kerpiç duvarlar vardı. Bu bina kazılmamış olan çöplük yapısı Mekân 242'den sonra gelmektedir.

Bina 64, Mekân 60, Mekân 138 ve Mekân 279

Mekân 138 sadece kısımlar hâlinde gözlemlenmiştir. Mekân 138'den (kazılmamış) ya da Mekân 60'dan çıkan hiçbir tabaka uygun örnekler üretememiştir. Kuzey Alanı'nın bu kısmındaki üç ardışık bina ve mekâna ait, şu an arşivde uygun verilere sahip bir materyal bulunmamaktadır.

Bina 51, Bina 52, Bina 113, Bina 114, Mekân 60, Mekân 146=Mekân 147, Mekân 240, Mekân 291 ve Mekân 532

Değerlendirmenin bu sürecinde, Mekân 146, 147 ve 532 kazılmamıştır; Bina 113, 114 ve Mekân 291 ise kısmen kazılmıştır. Bina 52'den; 16 adet mezar, 19 adet karbonize edilmiş bitki kalıntıları için örneklenen ateş ögesi ve eklemlenmiş hayvansal kalıntıları sunabilecek 5 adet tabaka tanımlanmıştır; fakat sadece Bina 51'den çıkarılan bir ocak tabanı karbonize edilmiş bitki materyali sunabilir.

Şekil 4. B.51, B.52, B.113, B.114, Sp.60 ve Sp.240'tan uygun tarihlendirme malzemesi çıkabilecek birimler

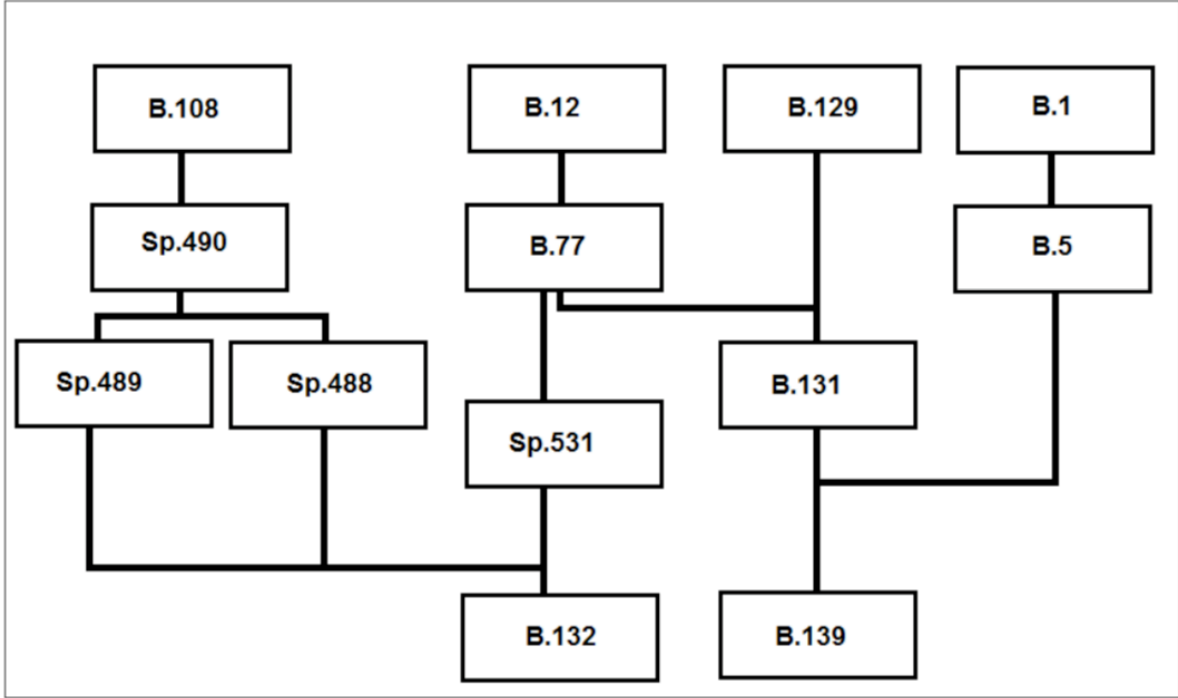
Bina 12, Bina 77, Bina 103, Bina 132, Mekân 488 ve Mekân 511

Bina 12'de, insan mezarından çıkarılan iki iskelet ve eklemlenmiş hayvan kemiği barındırabilecek iki iç duvar dolgusu tanımlanmıştır. Bina 77'de ise, ateş tarafından binanın yıkılması ile ilgili olan yanmış materyallerden oluşan toplam 8 adet tabaka tanımlanmıştır.

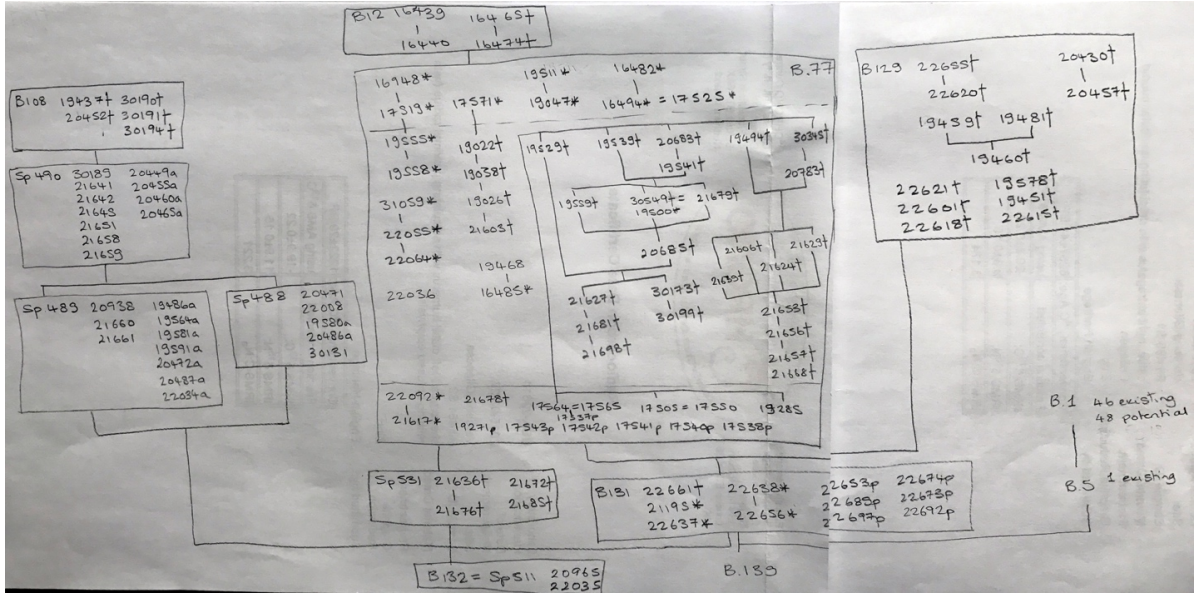
Değerlendirmeler

Burcu Tunç tarafından 2015 yılında rapor edildiği gibi, ileri kazılar 2005 yılında Bina 77'de ve bitişik alanlarda gerçekleşmiştir. Bu kazıların sonucunda, Bina 77 ve Bina 132 arasında mezar olarak kullanılan araya sıkışmış bir mekân olduğu kanıtlandı (Mekân 531). Bu yapının hemen kuzey kısmında ise Bina 77

ve Bina 131 arasında ayrıca bir ilişki olduğu da ortaya çıktı. Bina 129'un altındaki Bina 131'in ve konservasyon çalışmaları ile ilgili olan Bina 5'in altındaki küçük bir alanını muhtemelen Bina 131'in altındaki binadan (Bina 139) sonra olduğu da ortaya çıktı.

Şekil 5. B.1, B.5, B.12, B.77, B.108, B.129, B.131, B.132, Sp.488-90 ve Sp.531 için öndeğerlendirmeler sonrası mekan matrisi (ağustos 2015)

Şekil 6. B.1, B.5, B.12, B.77, B.108, B.129, B.131, B.132, Sp.488-90 ve Sp.531 için tarihlere uygun malzeme çıkabilecek birimler (Ağustos 2015)

Örneklerin Geçerliliğinin Değerlendirmesi

Building/ Space	Human			Faunal		
	😊	😐	😞	😊	😐	😞
B.108	3	1	0			
Sp.490				7	3	4
Sp.489				14	6	9
Sp.488				0	0	1
B.12	2	0	0			
B.77	2	5	10	0	2	1
Sp.531	0	3	3			
B.129	1	1	7			
B.132				3	2	3

Tablo 1. 2015 yılında Kuzey Alanı'ndan alınan insan ve hayvan örneklerinin Yüzde Nitrojen sonuçları

Birçok arazi için, radyo karbon tarihlemesi için uygun örnekler tanımlandığı zaman, örneklerin simülasyon ve seçim süreci başlayabilir. Çatalhöyük'te ise, kemik örneklerindeki kolajen koruması her zaman radyo karbon tarihlemesi için uygun olmayabiliyor ve bu yüzden örnekler tarihleme için seçilmeden önce protein koruması için de ön gözleme tabi tutuluyor. Bu işlem ise bütün kemiğin üzerinde %N ölçümleri kullanılarak yapılmaktadır. Bu işlem, oldukça zaman alan ve pahalı kimyasal ürünlerin kullanıldığı uzun işlemler başlamadan önce kemikteki proteinin radyo karbon tarihlemesi için yeteri kadar iyi durumda olup olmadığını göstermektedir.

Kaynaklar

- Bayliss, A,
2009. Rolling out revolution: using radiocarbon dating in archaeology. *Radiocarbon* 51, 123–47.
- Bayliss, A, Brock, F, Farid, S, Hodder, I, Southon, J, and Taylor, R E,
2015. Getting to the bottom of it all: a Bayesian approach to dating the start of Çatalhöyük. *Journal of World Prehistory* 28, 1–26.
- Bayliss, A, Farid, S, and Higham, T,
2014. Time will tell: practising Bayesian chronological modeling on the East Mound, in *Çatalhöyük Excavations: The 2000-2008 Seasons* (ed. I. Hodder), 53–90, Çatalhöyük Research Project Ser 7, British Institute at Ankara Monogr 46 / Monumenta Archaeologica 29. Los Angeles (Cotsen Institute of Archaeology Press).
- Brock, F, Wood, R, Higham, T F G, Ditchfield, P, Bayliss, A, and Bronk Ramsey, C,
2012. Reliability of nitrogen content (%N) and carbon:nitrogen atomic ratios (C:N) as indicators of collagen preservation suitable for radiocarbon dating. *Radiocarbon* 54, 879–86.
- Bronk Ramsey, C,
1995. Radiocarbon calibration and analysis of stratigraphy: the OxCal program. *Radiocarbon* 36, 425–30.
- Bronk Ramsey, C,
1998. Probability and dating. *Radiocarbon* 40, 461–74.
- Bronk Ramsey, C,
2001. Development of the radiocarbon calibration program OxCal. *Radiocarbon* 43, 355–63.
- Bronk Ramsey, C,
2008. Deposition models for chronological records. *Quaternary Science Reviews* 27, 42–60.
- Bronk Ramsey, C,
2009. Bayesian analysis of radiocarbon dates. *Radiocarbon* 51, 37–60.
- Buck, C E, Cavanagh, W G, and Litton, C D,
1996. *Bayesian Approach to Interpreting Archaeological Data*. Chichester: (Wiley).
- Cessford, C,

- 2005 Absolute dating at Çatalhöyük, in *Inhabiting Çatalhöyük: Reports from the 1995–99 Seasons* (ed. I Hodder), 65–99.
- Farid, S,
2014 Timelines: phasing Neolithic Çatalhöyük, in *Çatalhöyük Excavations: The 2000–2008 Seasons* (ed. I Hodder), 91–129, Çatalhöyük Research Project Ser 7, British Institute at Ankara Monogr 46 / Monumenta Archaeologica 29. Los Angeles (Cotsen Institute of Archaeology Press).
- Hodder, I (ed.),
2015 *Çatalhöyük Excavations: The 2000–2008 Seasons*, Çatalhöyük Research Project Ser 7, British Institute at Ankara Monogr 46 / Monumenta Archaeologica 29. Los Angeles (Cotsen Institute of Archaeology Press).
- Marciniak, A, Barański, M Z, Bayliss, A, Czerniak, L, Goslar, T, Southon, J, and Taylor, R E,
2015 Fragmenting times: interpreting a Bayesian chronology for the late Neolithic occupation of Çatalhöyük East, Turkey. *Antiquity* 89, 154–76.
- Reimer, P J, Bard, E, Bayliss, A, Beck, J W, Blackwell, P, Bronk Ramsey, C, Buck, C E, Cheng, H, Edwards, R L, Friedrich, M, Grootes, P M, Guilderson, T P, Hafflidason, H, Hajdas, I, Hatté, C, Heaton, T J, Hoffmann, D L, Hogg, A G, Hughen, K A, Kaiser, K F, Kromer, B, Manning, S W, Niu, M, Reimer, R W, Richards, D A, Scott, E M, Southon, J R, Staff, R A, Turney, C S M, and van der Plicht, J,
2013. IntCal13 and Marine13 radiocarbon age calibration curves 0–50,000 years cal BP. *Radiocarbon* 55, 1869–87.
- Tringham, R, and Stevanović, M,
2012. *Last House on the Hill: BACH Archaeological Reports from Çatalhöyük, Turkey*, Monumenta Archaeologica, 27 (Cotsen Institute of Archaeology Press).
- Tung, B,
2015. Excavations in the North Area. *Çatalhöyük 2015 Archive Report*, 17–42

Bölüm 25

Hayvan Biçimli Sıvalı Kafalar

Gesualdo Busacco¹ ve Ashley Lingle²

¹Stanford Üniversitesi, ²Cardiff Üniversitesi

Giriş

2017 sezonunda, Bina 139'un terk edilmiş bir evresinde üç adet hayvan biçiminde (zoomorfolojik) sıvalı kafa ögeleri bulundu. Bu kafa materyalleri binanın en son zeminin üzerinde tabakalanmış bir durumdaydı ve çökmüş/istemli olarak ovulmuş olan sıvalı ögeler ile ilişkili olduğu düşünülüyor. Sıvalı kafaların hepsi de arka yüzeyleri yukarıda olacak şekilde zeminlere konumlandırılmıştı (Şekil 1). Sıvalı kafaların çıkarılma sonrası oluşan çukurlara yakınlığından ötürü, kazıcılar bu ögeleri ilişkili ögeler olarak yorumladı ya da çıkarılmalarının binanın terk edilme evresine denk geldiğini düşünüyorlar.

Şekil 1. B.139'da hayvan biçimli sıvalı kafaları gösteren ortofoto

Metodoloji

Hayvan biçimindeki sıvalı kafalar kısmen arazi üzerinde açığa çıkarılmıştı ve sonrasında konservasyon laboratuvarına detaylı analizleri yapılmak üzere kaldırıldı. Sıva katmanları neşter ile hafifçe kazıldığında, her bir öge dört farklı yerde ölçüldü. Enlem olarak yüzün en geniş kısmında, enlem olarak en dar kısmında,

boylam olarak tam merkezde ve en derinde. Sıva kütleleri makroskobik olarak çalışılırken yüzeydeki sıva katmanları da optik bir mikroskop ile incelendi.

2017 Kazı Sezonunda Çıkan Hayvan Biçimli Sıvalı Kafalar

U.23165.S1 – Bu sıvalı kafa Bina 139’un kazıları sırasında ilk çıkarılan olma özelliğini taşıyor ve diğer iki sıvalı kafa gibi aynı bina içerisinde herhangi bir iskeletsel yapıdan uzak olarak bulundu. Kazıcılar tarafından hemen fark edilmemesinden ötürü, kazı sırasında yüzünün bazı kısımları hasara uğramış durumdadır. Bu ögenin iç kütlesi ise fitolit, odunsu kömür, çakıl taşı ve diğer materyalleri de içeren soluk sarı tortu birleşiminden oluşuyor (Şekil 2).

Şekil 2. 23165.s1 (Fotoğraf:Jason Quinlan)

U.23165.S2 – Bu sıvalı hayvan biçimindeki kafa yapısı da iskeletsel bir yapıya bağlı olmadan ve Bina 139’daki diğer iki sıvalı kafadan çok daha geniş ve büyük olarak bulundu. En alt kısmında ise bir kalas yeri olarak yorumlanabilecek iç bükey eğrilik bulunuyordu ve böylece ögenin muhtemel bir şekilde mimari bir merkez olabileceği şeklinde yorumları da beraberinde getirdi (Şekil 3).

U.23165.S3 – Bina 139’da bulunan üçüncü sıvalı hayvan kafası ise 23165’ten çok daha küçük ve daha yuvarlak bir yapı sunuyor. Sıvalı katmanların konservasyon laboratuvarındaki mikro kazılarından sonra kafanın en altında boyalı geometrik bir desen ortaya çıktı (Şekil 4 ve 5).

23165.s2’nin sıva dizinin ilk yarısı ve ikinci yarısı arasındaki bir farkı ortaya koyuyor. İlk kısımda gri ve kahverengi ve biraz da beyaz katmanlar is birikintisi gibi bir görüntü sunuyordu. İkinci kısımda ise kalın beyaz ve bej sıva katmanları daha düzenli bir değişiklik gösteriyor.

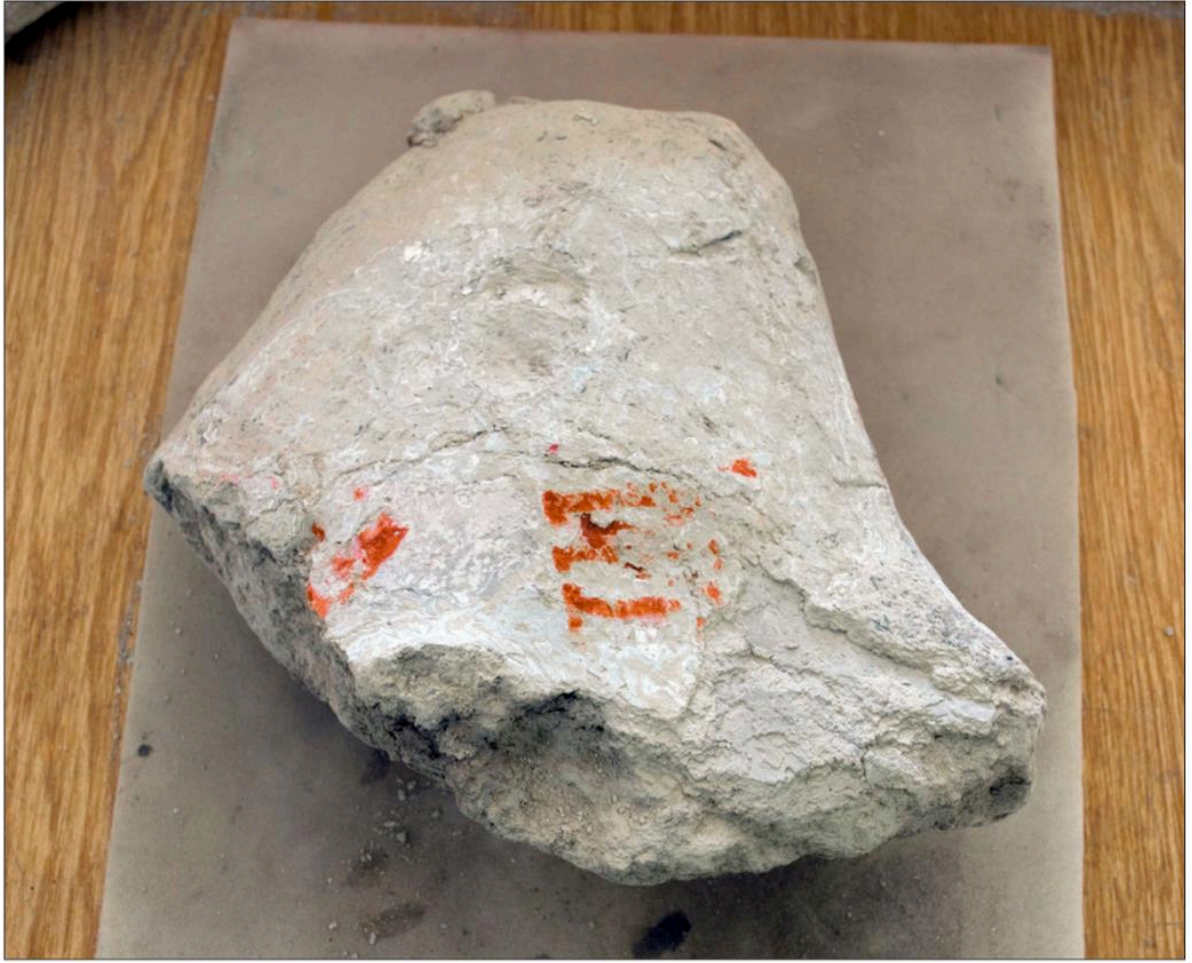
İlginçtir ki, oldukça benzer bir başka desen de Bina 139’un kuzey duvarındaki sıva dizininde, yani bu sıvalı kafanın çıkarıldığı konuma en yakın duvar, görülebiliyor (Şekil 6).

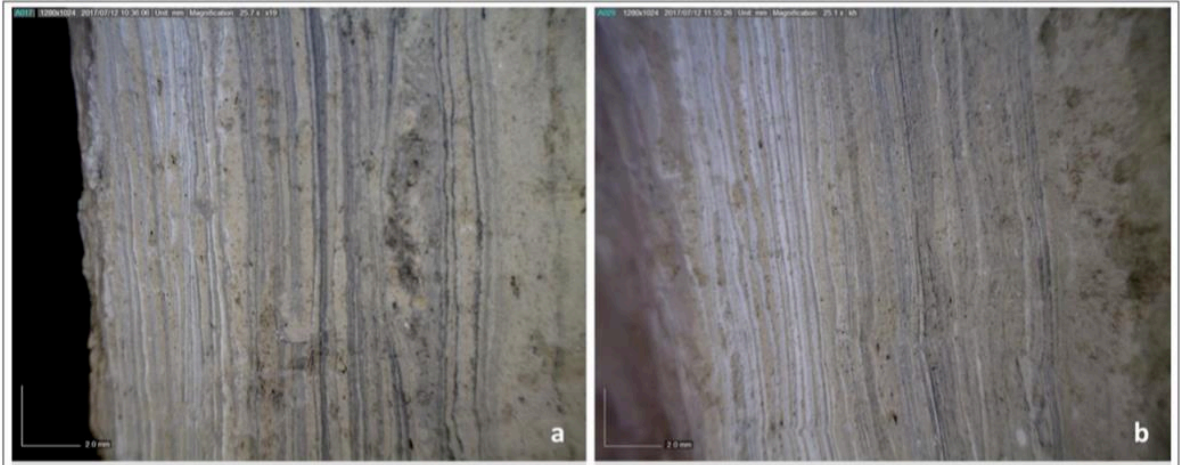
Şekil 3. 23165.s2 (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Şekil 4. 23165.s3 (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Şekil 5. 23165.s3 mikro kazısı tamamlandıktan sonra geometrik desenleri ortaya çıkmıştır

Şekil 6. (a) Duvar F.8486 ile (b) 23165.s3 sıvalı hayvan kafasının üzerindeki sıvaların karşılaştırılması

Önceki Kazı Sezonlarında Çıkan Hayvan Biçimindeki Sıvalı Kafalar

Şekil 7. B.77'nin kuzey duvarı üzerinde çıkan in sitü sıvalı kafa (19285) (Fotoğraf: Jason Quinlan)

Çatalhöyük'te bu tarz hayvan biçiminde sıvalı kafa örneklerine hem de 1960'lardaki hem de yakın tarihteki kazılarda rastlanabilir. Daha yakın bir paralellik ise güncel kazılarda Bina 77'den çıkarılan sıvalı bir keçi kafatası, Bina 89'dan çıkarılan sıvalı sığır kafatası ya da Bina 160'dan çıkarılan parçalanmış, boyalı ve sıvalı kafatası ile kurulabilir (Şekil 7).

(21968), Bina 89'un merkezi mekânındaki dizinin ana zeminin doğu sınırlarında bulunan sıvalı bir sığır kafatasıdır. Bu öge, ön kısmında oldukça hasar görmüş durumdaydı ve birkaç zemin katmanı tarafından sürekli olarak kapatılmış gibi gözüküyor. Bağlantısında ise yetişkin ya da genç yetişkin dişi bir sığıra ait iskeletsel yapılar da bulundu.

(22334), Bina 160'ın çıkarılma sonrası oluşan çukurundaki bir başka kırmızı boyalı siva parçası ve diğer materyaller ile yan yana bulunan parçalanmış, boyalı ve sıvalı bir kafa yapısı. Bu sıvalı kafa ise, ön kısmında açıkça bir hayvanın ağzını ve burun deliklerini gösteren siyah boyalar ile çok daha tanınabilir bir parça olarak öne çıkıyor.

Genel Değerlendirme

Şekil 8. 22334 kırık sıvalı kafa

Çatalhöyük Araştırma Projesi'nin 25 yıllık tarihinde, hayvan kafası olarak nitelendirilebilecek toplamda 6 ya da 7 sıvalı kabartma bulundu ve bunlardan 3 tanesi de 2017 yılında Bina 139'da çıktı. Sadece 2 tanesi bir hayvan kafatasına bağlı bir şekildeydi (19285 & 21968). Diğerleri ise herhangi bir iskeletsel yapıdan uzaktı ve hayvan kafası niteliği hayvan biçimindeki şekillerinden dolayı verildi. Birçok durumda, özellikle kafatasının olmadığı noktalarda, yüksek derecedeki şematik dokunuşlardan ötürü tür tanımlaması oldukça zorlayıcı bir durum olabilir. Sıvalı hayvan kafaları öte yandan çoğunlukla boyalı ya da bazen kırmızı boyalı ve geometrik motifli de olabilir. Bazen de hayvanın yüz hatlarını belli etmek için siyah boyamalara rastlayabiliyoruz.

Kaynaklar

Hodder, Ian

2015 2015 Season Review. Catalhöyük Archive Report 2015: 8-12.

Mellaart, James

1967 Çatal Hüyük: a neolithic town in Anatolia. London: Thames and Hudson.

Taylor, James

2015 Excavations in the South Area. Catalhöyük 2015 Archive Report: 43-71.

www.catalhoyuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2015.pdf (Accessed 25/09/2017)

Lingle, A., et al.

2015 *Painted Plaster Head*. Catalhöyük Archive Report 2015: 275-289.

www.catalhovuk.com/sites/default/files/media/pdf/Archive_Report_2015.pdf (Accessed 25/09/2017)

Bölüm 26

İnsan Ürünü Çevre ve Canlı Dışısı: Bütünsel Mikromorfoloji, Fitolit ve Kimyasal Analizler

Wendy Matthew ve Marta Portillo

Reading Üniversitesi

Giriş

2017 araştırma sezonunda çalışmalar mimari teknolojileri, binaların tarihçelerini, açık alanları ve insan ürünü çevreyi araştırmak ve ekoloji, beslenme, otlama, hayvancılık gibi aktiviteleri incelemek üzere iki temel odak noktasında yoğunlaşmıştır. Analitik tekniklerin de dâhil olduğu geniş yelpazedeki bu uygulamalar ise; mikro-bağlamsal yaklaşımlar, mikro-morfoloji, mikro-fosil bitkilerin ve gübrelerin analizi gibi birçok disiplinin entegre edilmesini de gerektirmektedir.

2017 araştırma sezonunda mikro-morfoloji ekibinin başlıca hedefleri aşağıda belirtilmiştir:

- 1) Yüzeylerin ve tabakaların mikro-morfolojisini ve mikro-stratigrafisini analiz ederek arazinin erken bir tarihçesi üzerinde çalışmak
- 2) Hayvan gübresi ile ilişkili olan antik tabakaları incelemek ve örneklendirmek
- 3) Öncelikli içeriklerin mikro-morfolojisini ve mikro-stratigrafisini çalışarak Çatalhöyük projesinin amaçlarını gerçekleştirmesine katkıda bulunmak
- 4) Çatalhöyük'teki sağlık ve insan ürünü çevreyi araştırmak
- 5) John Templeton Foundation Projesi'ne katkıda bulunmak

Bu sözü edilen hedeflere ulaşmak üzere arazi çalışmaları sırasında iki farklı türde mikromorfolojik örnek alınmıştır. Bunlar sırasıyla 10 adet geniş ince kesitler hâlinde mikro-morfolojik blok örneği (15x7cm) ve 30 adet 2-40 gr ağırlıklarında mikro-morfolojik spotlar olmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Güney Alanı Mekan 628 açık alan/çöp alınan mikromorfolojik blok ve spot örnekler

Arazi Laboratuvarında Fitolit ve Gübre Analizleri

Bu çalışma, arazi laboratuvarında gerçekleştirilen ilgili gübre materyallerinden alınan mikro-fosillerin konsantrasyonlarının ve içeriklerinin mikroskobik tarama işlemlerini içermektedir. Toplamda 18 adet çıkarılmamış spot örneği geçici plakların içerisine yerleştirildi. Ön değerlendirmeleri sonrasında uygun görülen örnekler üzerinde kapsamlı analizler gerçekleştirilmektedir.

Mikro-stratigrafik ve arazi-laboratuvarı gözlemleri ve sonuçları

Burada arazideki mikro-stratigrafik dizinlerin analizlerinden çıkarılan ilk gözlemlerin bazılarını yukarıda verilen her bir araştırma hedefi göz önünde bulundurularak özetlenmiştir.

Güney Alanı

Çatalhöyük'ün erken tarihçesi

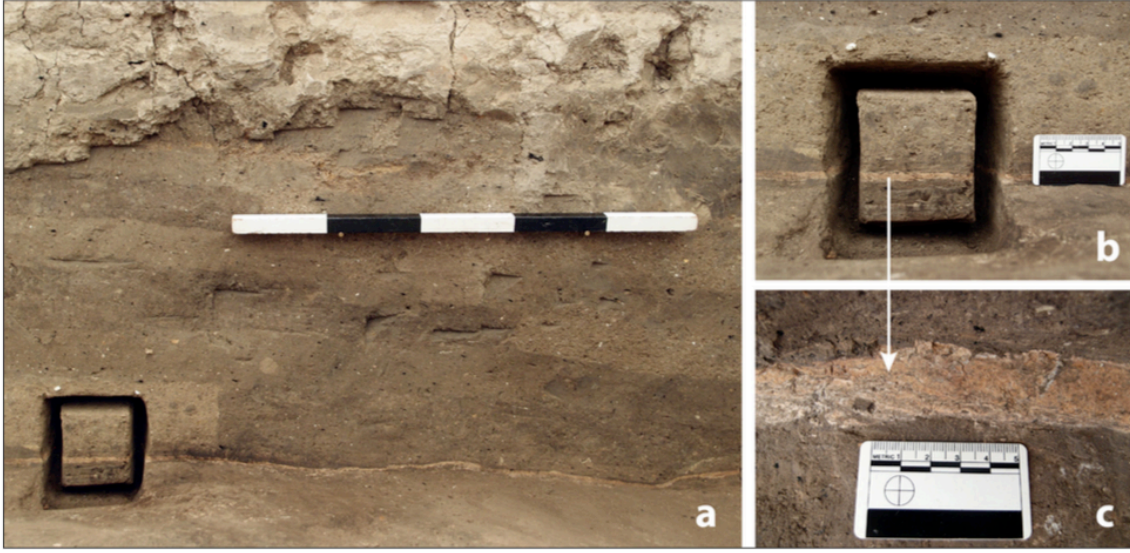
Mekân 628: Bu sezon kazılan en erken tabakalar ve analiz edilen mikro-stratigrafik dizinler Mekân 628'i çevreleyen bir noktadan gelmiştir (Şekil 1). Bu alanın konut yapımında hiç kullanılmadığı görülmektedir. Yine ara katmanlarda çok yüksek ısıda yanma izlerine rastlanmıştır (Şekil 2).

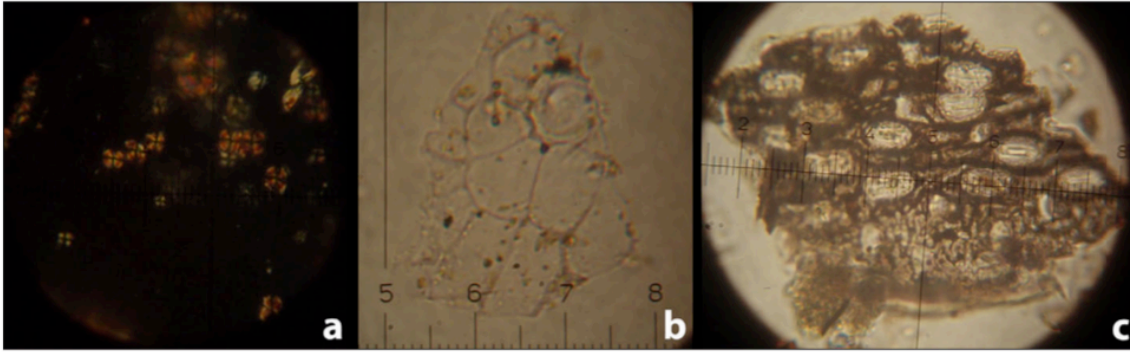
Şekil 2. Güney Alanı Mekan 628'de yüksek ısıda yanma izleri

Erken hayvancılık yönetimi

Mekân 620: Bina 17'in yapımından öncesinde bir zamanda, arazinin bu alanı hayvanları saklamak için kullanılıyordu. Bu dizin nispeten daha az ömürlü olsa da şimdiye kadar Çatalhöyük sınırları içerisinde tanımlanan birkaç saklama alanı olarak öne çıkmakta ve 1999 yılında dip sonda ile inilen Mekân 199-198'deki duvarla örülü hayvan saklama alanının kullanımı açısından önemli ölçüde bir benzerlik göstermektedir (Şekil 3). Bu binadaki örnekler üzerinde mikrofosil analizlerinin çalışması hala devam etmektedir.

Şekil 3. Canlı hayvan yaşam alanını gösteren blok kesit (Mekan 620)

Şekil 4. Güney alanında tespit edilen hayvan dışkı, çok hücreli fitolit ve bir yaprağa ait fitolit izleri

En eski binalar

Şekil 5. B.162'de sıvalı duvar üzerinden alınan mikromorfoloji örneği (Ölçek:50cm)

B.80'nin tarihçesinin netleştirilebilmesi için bu binanın da detaylı insitü analizleri yapıldı, yüksek çözünürlükte fotoğraf belgeleri tamamlandı (Şekil 6).

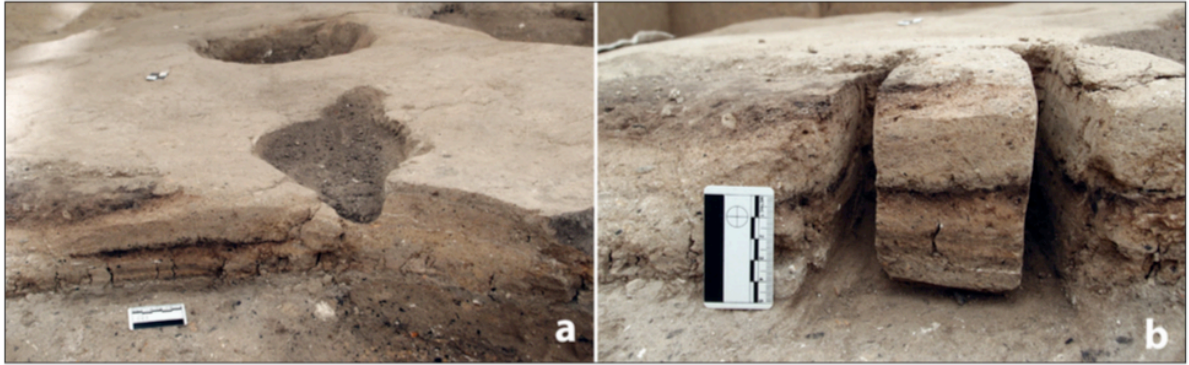
Bu sezon kazılan en eski (erken dönem) binalar, arazideki sonraki yapılar için bir şablon sunuyor mu ya da bu evrede yapısal olarak farklılık gösteriyor diye öğrenmek adına örnekendirilip analize tabi tutuldu. Analizlerimizin odağı Bina 162'nin üzerindedir. Bina 162'nin kuzeyindeki temiz ve sıvalı zeminlerin açık alanını çalışabilmek adına mikro-morfoloji blokları toplandı. Ayrıca, Bina 162 ve bu bölgede inşa edilen sonraki bina arasındaki geçişi çalışabilmek için beslenme/ziyafet ile ilgili olabilecek aradaki istisnai bir evre de örnekendirip analiz edildi.

Şekil 6. B.80, Mekan 135. Zeminlerin mikrostratigrafik dizisi

Kuzey Alanı

Çatalhöyük projesinin araştırma hedeflerine anda yüksek öncelikli içeriklerine katkıda bulunabilmek adına, iki muhtemel açık alan Mekân 630 ve 636'da örneklendi ve analize tabi tutuldu. Bu alanın açık mı yoksa çatılı mı olduğunu ve bu geniş alanda gerçekleştirilen aktiviteleri araştırabilmek adına zeminden ve ateş noktalarından örnekler alınmıştır. Mekân 636'da Justine Issavi'nin harici alanlar üzerine araştırması öncülüğünde mikro-kazılara katkı sağlamak üzere için birlikte çöplük tabakalarından derin bir dizin içerisine doğru geniş bir bölme yapıldı ve temizlendi.

Şekil 7. Kuzey Alanı, Mekan 630 (a) Yüzeyler ve ateş alanları (b) Mikromorfoloji örneği

Sağlık ve insan ürünü çevre

Tüm bu analizler; sağlık ve insan ürünü çevre ve erken Neolitik toplumlardaki mimari üzerine olan güncel araştırmaya katkıda bulunmak adına Arkeoloji, Coğrafya ve Çevre Bilimleri Okulu ile İnsan Ürünü Çevre Okulu'nun iş birliği ile Reading Üniversitesi'nde gerçekleştiriliyor.

Bilinç ve Yaratıcılık

Tüm bunlara ek olarak, bu analizler John Templeton Vakfı'nın güncel olarak yürüttüğü Yerleşik Hayatın Şafağında Bilinç ve Yaratıcılık: Çatalhöyük Vaka Çalışması isimli projesine de katkıda bulunmaktadır.

Kaynaklar

Anderson, E., Almond, M.J. and Matthews, W.

2014. Analysis of wall plasters and natural sediments from the Neolithic town of Çatalhöyük (Turkey) by a range of analytical techniques, *Spectrochimica Acta Part A: Molecular and Biomolecular Spectroscopy* 133, 326-334

Anderson, S. and Ertug-Yaras, F.

1998. Fuel fodder and faeces: an ethnographic and botanical study of dung fuel use in central Anatolia. *Environmental Archaeology: The Journal of Palaeoecology* 1: 99-110.

Garcia-Suarez, A.

2015. Micromorphology: High-resolution Contextual Analysis of Buildings and Open Areas. Çatalhöyük Archive Report 2015, Chapter 25, pp. 266-69.

Matthews, W.

2005. Micromorphological and microstratigraphic traces of uses of space. In: Hodder I (ed) *Inhabiting Çatalhöyük: Reports from the 1995-99 Seasons*. Cambridge: McDonald Institute for Archaeological Research and British Institute of Archaeology, pp. 355-398, 553-572.

Matthews, W.

2016. Humans and Fire: Changing relations in early agricultural and built environments in the Zagros, Iran, Iraq. *The Anthropocene Review* Vol. 3 (2):107-39.

Matthews, W.

In press. Creating settled life: Micro-histories of community, ritual and place - the Central Zagros and Çatalhöyük. In Hodder, I. (ed.) *Religion History and Place: The Origins of Settled Life*. Denver: University of Colorado Press.

Matthews, W., Shillito, L-M., and Elliott, S.

2014. Neolithic Lifeways: Microstratigraphic Traces within Houses, Animal Pens and Settlements. In *Early Farmers: The View from Archaeology and Science*, edited by A. Whittle and P. Bickle. London: The British Academy, pp. 251-279.

Stoops, G.

2003. *Guidelines for Analysis and Description of Soil and Regolith Thin-Sections*. Madison: Soil Science Society of America.

Macphail, R.I., M.A., Courty, J., Hartner and J. Watzel, J.

1997. The soil micromorphological evidence of domestic occupation and stabling activities. In *Arene Candide: A Functional and Environmental Assessment of the Holocene Sequences Excavated by Bernardo Brea (1940-1950)*, edited by R. Maggi. Memorie dell Istituto di Paleontologia Umana, vol. V, pp. 53-88.

Rasmussen, P.

1993. Analysis of sheep/goat faeces from Egozwil 3, Switzerland: evidence for branch and twig foddering of livestock in the Neolithic. *Journal of Archaeological Science* 20: 479-502.

Tsartsidou, G., S. Lev-Yadun, N., Efstratiou and S. Weiner.

2008. Ethnoarchaeological study of phytolith assemblages from an agro-pastoral village in Northern Greece (Sarakini): development and application of a Phytolith Difference Index. *Journal of Archaeological Science* 35, 600-613.

Weiner, S.

2010. *Microarchaeology. Beyond the Visible Archaeological Record*. New York: Cambridge University Press.

Bölüm 27

Bio-yakıt ve Solunum Sağlığı: Çatalhöyük Arkeolojik Kayıtlarının Potansiyeli

Lisa-Marie Shillto¹, Helen Mackay¹, Scott Haddow², Camilla Mazzucato³, Anil Namdeo¹

¹Newcastle Üniversitesi, ²Bordeaux Üniversitesi, ³Stanford Üniversitesi

Biyoyakıt Prehistoryası

İklim değişikliğinin ve fosil yakıt kullanımının çevreye verdiği zararların ışığında, alternatif olarak sürdürülebilir biyoyakıtta gösterilen ilgi giderek büyümektedir. Fakat çakmaktaşı açısından zengin yenilenebilir bio-yakıtların kentsel hava kalitesi ve insan solunum sağlığı üzerinde önemli derecede zararlı etkileri de bulunmaktadır. Bio-kütle yakımının arkeolojik kayıtlardan bildiğimiz üzere odun, hayvan gübresi ve diğer materyaller insanlığın toplumları ile tarih öncesine dayanan bir geçmişi vardır. Bu proje ise ilk olarak bio-yakıt kullanımı, yerleşke yapısı ve solunum sağlığı arasındaki uzun dönemli ilişkiyi anlamlandırabilmek adına potansiyelleri keşfetmeyi amaçlamaktadır.

Çatalhöyük – İdeal Bir Vaka Çalışması

Bu araştırma temelde bio-yakıt kullanımı, yerleşke yapısı ve solunum sağlığı arasındaki ilişkiyi anlayabilmek adına arkeolojik katkıları incelemektedir. Çatalhöyük, uzun süreli ve devamlı bir yerleşim alanı olmasından ve istisnai olarak evlerin, ocakların ve insan iskeleti kalıntılarının iyi korunmuş durumundan ötürü böylesine bir çalışma için ideal bir vaka çalışması olmaktadır. İskeletsel materyallerin erken çalışmaları, kaburga üzerlerinde siyak karbon tortularının ortaya çıkardığı ve bunu bu teşhis hâlâ kesinlik kazanmamış olsa da antrakoz kanıtı olarak yorumlayabiliriz.

Çatalhöyük'te binaların içerisindeki çakmaktaşı parçacıklarının yüksek konsantrasyonları da kamış gibi yüksek derecede silikatlaşmaya sahip bitkilerle birlikte tespit edildi. 25 yıllık kazı materyalleri arşivi ile Çatalhöyük kayıtları, yakıt kullanımı ve uzun süreli sağlık ölçütleri arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek adına büyük bir fırsat sunmaktadır. 700'den fazla insan iskeleti ve birbiri ile ilişkili yüzden fazla kül ve tortu örnekleri bu arşivle erişilebilir durumdadır.

Arkeobotani Araçları Olarak Kül ve Biyobelirteçler

Kül kristallerinin mikroskopik ve jeo-kimyasal parmak izi analizlerinin kombinasyonu, odunsu olmayan yakıtların yanı sıra odun yakıtlarında odunsu kömürün nerede korunduğu üzerine de detaylı bilgi sağlayacaktır. Ocak tabanlarından, ocaklardan ve harici ateş noktalarından alınan arşiv örnekleri analize tabi tutuldu ve böylece farklı aktivitelerle ilgili farklı yakıt türleri arasında bir karşılaştırma yapabileceğiz. Hayvan gübresi yakma işlemlerinin arkeobotanik analizleri ise harici alanlarda gübre yakımının potansiyel bir kısıtlaması olduğunu göstermektedir.

Çatalhöyük'teki birçok ateş noktası ayrıca farklı yanmış tortu tabakaları ile de ilişkilidir. Bu tabakalar, yakıt kullanımının tortuları ve bu tortuların içerisinde korunan organik bio-belirteçlerdir ve ayrıca odunsu kömürün nerede korunmadığına dair bilgi de verebilir. Bu pilot projenin bir kısmı da bu bio-belirteçlerin

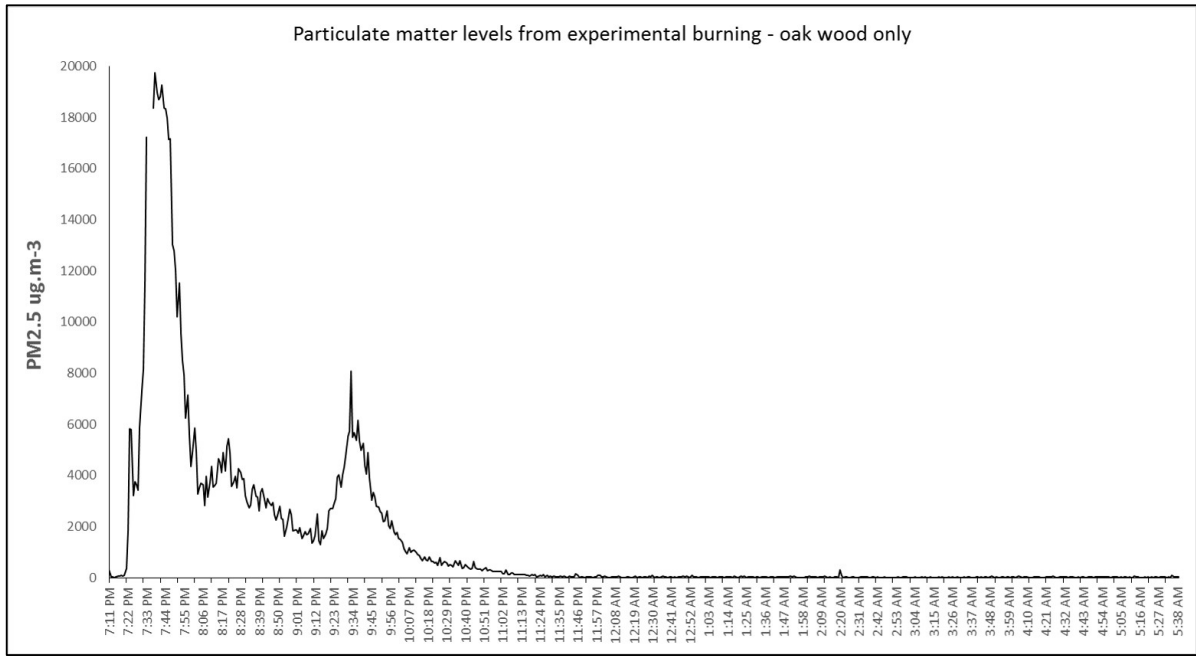
korunmasının değerlendirilmesi ve kül-odunsu kömür materyalleri ile karşılaştırılması üzerine odaklanmaktadır.

2017 Yılı Deneysel Çalışmaları

Bu disiplinlerarası proje; insan sağlığı üzerinde hava kalitesinin etkisini ölçmek adına modern aletler aracılığıyla yanmış tabakaların arkeolojik analizini, bio-belirteç alanında uzmanları bir araya getirmeyi, kül/parçacık analizini, osteoarkeolojiyi, mimariyi, GIS ve çevresel sağlığı bir araya getiriyor. Temmuz 2017’de, farklı dönemlerdeki farklı yakıt kullanımlarının emisyonunu test etmek adına ekibimiz Çatalhöyük’te deneysel evin içerisinde bir ön deney gerçekleştirdi. DustTrak DRX 8534 ve Side-Pak AM510 aerosol monitörleriyle yapılan bu ölçümler sonucunda kullanılan yakıtın hacminin, yakıt türünün yanında emisyonlarda da bir etkisi olduğunu ortaya koydu. Şekil 2’de de bu ön çalışmanın havadaki partikül miktarını gösteren grafiğı bulunmaktadır. Bu ön çalışma, daha sonra yapılacak daha kapsamlı çalışmalara bir zemin hazırlamıştır.

Şekil 1. Çatalhöyük deneysel evinde deneysel bir fırın kullanımı

Şekil 2. Sadece meşe odunu yakılmasıyla deneysel evin içindeki partikül miktarı ölçümleri

Kaynaklar

Bogaard et al

2014. Assessing outdoor activities and their social implications at Çatalhöyük. In I. Hodder (Ed.) *Integrating Çatalhöyük: themes from the 2000-2008 seasons* (pp. 121-145). LA: UCLA

Braadbaart, F., B., Poole, I., Huisman, HDJ, van Os, B.

2012 Fuel, Fire and Heat: an experimental approach to highlight the potential of studying ash and char remains from archaeological contexts *J Arch Sci* 39: 836-847

P. Andrews, T. Molleson, B. Boz

2005. The human burials at Çatalhöyük I. Hodder (Ed.), *Inhabiting Çatalhöyük: Reports from the 1995–99 Seasons by Members of the Çatalhöyük Teams*. McDonald Institute Monographs, McDonald Institute for Archaeological Research and British Institute of Archaeology at Ankara, Cambridge, and London, UK (2005), pp. 261–278

Hardy K, Radini A, Buckley S, Sarig R, Copeland L, Gopher A, Barkai R

2015a Dental calculus reveals potential respiratory irritants and ingestion of essential plant-based nutrients at Lower Palaeolithic Qesem Cave Israel. *Quat Int Special Volume on Qesem Cave*

Matthews, W.

2010 Geoarchaeology and taphonomy of plant remains in early urban environments in the Ancient Near East. *Quaternary International*, 214 (1-2). pp. 98-113. ISSN 1040-6182

Shillito L-M, Matthews W, Almond MJ, Bull ID.

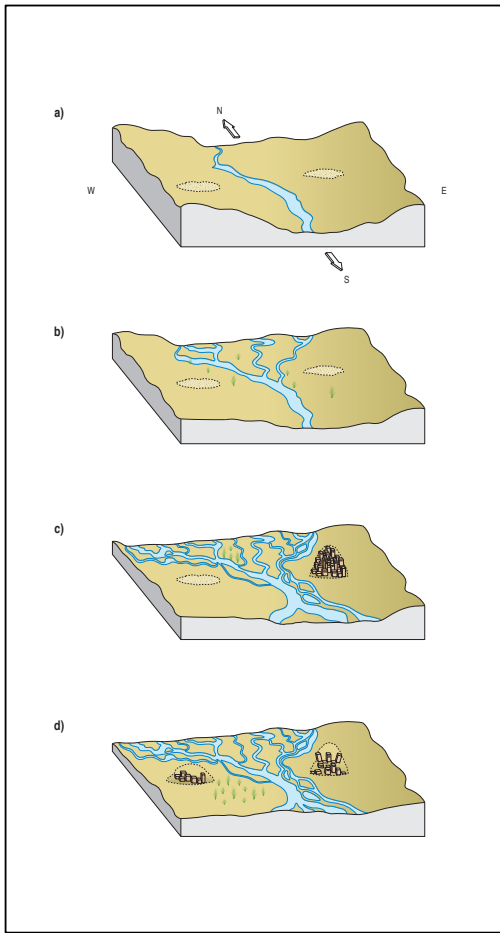
2011 The microstratigraphy of middens: capturing daily routine in rubbish at Neolithic Çatalhöyük, Turkey. *Antiquity* 85(329), 1024 - 1038

Bölüm 28

Jeoarkeoloji ve Çevre Rekonstrüksiyonu

John Wainwright¹, Gianna Ayala²

¹Durham Üniversitesi, ²Sheffield Üniversitesi

Şekil 1. Çevre gelişim evreleri (a)Evre 1:Geç Pleistosen (b)Evre 2 : Erken holosen (c) Evre 3a kuru alan çatallanması ve Doğu Höyüğü'nün kullanıma başlanması (d)Evre 3b Batı höyüğe geçiş (Ayala, 2017)

Giriş

2006'dan bu yana, daha detaylı paleo-çevresel bilgiler edinebilmek adına Çatalhöyük'ü çevreleyen alanın örneklemesini gerçekleştirmek bir seri araştırmalar yürüttük. Bu çalışmaların amacı ise daha detaylı tortu bilimsel analizleri gerçekleştirmek ve paleo-çevresel vekilleri kullanarak potansiyel imkânları değerlendirmektir.

Genel stratigrafiyi şu üç evre ile ilişkilendirebilmek adına yeniden formüleştirdik:

- 1) Geç Buzul Çağı'na ait kireçli toprak, kum ve ilgili tortular
 - 2) Buzul Çağı'nın sonuna ait bir alçak kompleks, Holosen alüvyonu ve ilgili tortular
 - 3) Günümüzdeki tortuların hafif iri taneli tortular ile alüvyonlu killerden oluştuğunu gösteren Orta Holosen Dönemi'ne ait bir yüksek kompleks
- Bu analizlere dayalı çevre değerlendirmesinin şematik bir sunumu Şekil 1'de gösterilmiştir.

2015 sezonunda bu çalışmaları izleyen bir arazi kampanyası yürütüldü. Bu çalışmalarda 33 farklı konumdan alınan dolgu özleri ile çevrenin daha detaylı bir örneklemesini gerçekleştirdik (Şekil 2). Bu dolgular ise paleo-çevresel bilginin kapsadığı alanı genişletirken mekânsal detayları da sağlaması düşünülerek hedeflendi.

Durham'da ve Sheffield'da çalışmaların daha detaylı analizleri gerçekleştirilmeye devam ediyor. 2013 ve 2015 sezonlarındaki verilerden geliştirilen 2017 çalışmasının ise iki yönlü bir şeması bulunuyor:

1. Tortu bilimi ve jeo-kimyasal analizler-tarihleme işlemleri için daha doğal seviyelere ulaşabilmek adına Güney Korugan'da yürütülen yeni ve derin sondaj kazılarında yararlanmak. (Bu örnekler bize kara kilin arazinin bu alanında olup olmadığını, gömülen bir arazi yüzeyinin kurtarılabilme ihtimalini ve karşılaştırmalı analizleri yürütebilme şansını keşfetme olanağı sağlayacaktı).

2. 2015 dolgularında gözlenen paleo-kanal OSL tarihleme işlemlerini yürütebilmek adına sulama kanallarına bakan kenarlardan arazi üzerinde örnekler alabilmek. (2015 örnekleri ışığa maruz kaldıklarından üzerlerinde OSL analizi yapmak mümkün olmamaktadır)

Şekil 2. 2015 arazi çalışmasında alınan sonda örneklerinin yerlerini gösteren harita

2017 Arazi Çalışmaları

Bu amaçlardan ilkinde ulaşabilmek için, baş kazı ekibi tarafından önceden kazılmış olan Bina 17 ve Bina 161 arasındaki alanda el matkabı ile çalıştık. Delgiyi gerçekleştirmeden önce, Birim 23261'deki 1 m x 0.5 m x 0.31 m'lik bir alanı çöplük katmanları içerisinde alınmıştır (Şekil 3). 0.05 metrelik çapı ve 0.2 metrelik uzunlukta örnek alma ucu olan bir Flenk delgisi kullanılarak iki delgi deliği elle açıldı. Bu delikler de ÇH17DSAHA1 VE ÇH17DSAHA2 olarak etiketlendi. AH2 sondajın güneyinde olup 23261 birim numarasını alırken, AH1 2.70 metrelik bir derinliğe kadar iniyor ve 23262 birim numarasına sahip. Peyzaj projesinin etiketlemesi ise cm'lik derinliklerle birlikte ÇH17DSAHA1 olarak belirlendi. AH2 2.56 m'ye kadar inmekte olan 23263 birim numaralı alandan da ÇH17DSAHA2 nolu örnek alınmıştır. Toplamda analiz için AH1'den 28 ve AH2'den 34 adet örnek alındı.

AH1 ve AH2'de de, sırasıyla 1.12 m ve 1.30 m derinliklerdeki alüvyonal tortuları başarılı bir şekilde çıkardık. Paleo-göl Konya'sından çıkarılan kalkerli kil toprağı sırasıyla 2.28 m ve 2.40 m derinliklerde elde edildi. Böylelikle ilk hedefimize başarıyla ulaşmış olduk.

Bu amaçlarımızdan ikincisine ulaşabilmek için ise, 28 Haziran 2017 tarihinde höyüğün güneyine ve batısına doğru uzanan sulama kanalları takip edilmiştir (Resim 2). Güneye doğru, 94PC1 olarak adlandırılan, Boyer ve Roberts tarafından yürütülmüş daha önceki çalışmalarda gözlemlenen kanalları yeniden örneklendirmeyi umulmuştur. Ne yazık ki bu kanaldaki su seviyeleri uygun yüksekliklerde örnek alabilmeyi sağlamak için çok yüksek olduğundan bu noktadaki örneklendirmeden vazgeçmek zorunda kalınmıştır.

Şekil 3. El delqisiyle Güney Alanı derin sondaj kazısından alınan örneklerin yerleri (Birim 23261)

Arazinin batısına doğru, sulama kanalları tamamen kurumuş durumda olduğu için ÇH2015/Q-S özlerinde tanımladığımız kanal tabakalarıyla ilgili olabilecek ve tarihleme için uygun olan tortular bulmada daha başarılı olduk. Kanal sisteminin yeniden inşasını başarılı kılabilmek için kanal boyunca dört farklı konumda örnekler aldık ve konumların arasında yaklaşık olarak 25 m'lik uzaklıklar vardı. Alınan örneklerin konumları ise şöyle:

Örnekleme için gereken tortuları saptamak için aynı el matkabını kullandık ve böylece yüzeyin bozukluğunu en az düzeye indirgemiş olduk. O zamanlar arazide yüzeyi kesen genelde 0.5 m uzunluğunda ve 0.3 m derinliğinde küçük basamaklar vardı. Her bir harfte, örnek 1 eğimin zirvesine ve daha yüksek numaralar da artarak sulama kanalının tabanına daha yakın olsun diye dikey olarak ayrılmış örnekler alındı. Her konumdan alınan örneklerin numaraları uygun tortuların mevcudiyetine göre değişkenlik gösteriyor. OSL için örnekleme tabakalaşma sürecinden itibaren ışığa maruz kalmama şartını gerekiyor. Böylece sonraki analizler için hasar görmemiş materyalleri çıkarabilmek adına tortuların içerisine 0.12 x 0.05 m'lik siyah tüpler yerleştirdik. Bu alanlar genellikle tarihleme işlemleri için iki kopya örneğe sahip (Resim 3). Her bir OSL tarihleme çifti ile ilişkilendirebilmek için bir kütle tortu örneği aldık ve böylece tarihlemenin tortul içeriğini verebilmek adına parçacık boyutlama ve jeo-kimyasal analizlerini gerçekleştirebileceğiz. ÇH17C1 arazisi, bu noktada paleo-kanal üzerindeki tortulara içerik verebilmek için sadece bir tortuya sahip. Toplamda ise 14 tüp örnek ve 8 kütle örneği toplandı.

Böylece ikinci amacımız da kısmen başarılı bir şekilde sonuçlandı fakat paleo-kanal tortularının tarihlemesi için sağlanan materyal sadece önceki çekirdeği çıkartma işlemlerimiz üzerinden biliniyor. Dolayısıyla çekirdeği çıkartma metodlarını kullanarak önceden alınan tortular üzerinde OSL tarihlemesi gerçekleştirmek imkânsızdı. Bu yüzden 2017'de böyle bir örnek alma işlemine gerek duyuldu.

Şekil 4. OSL tarihlemesi için alınan ÇH17A3 örneği

Devam Eden Analizler

Bu sezon alınan örnekler üzerinde uygulanması düşünülen 4 analiz serisi bulunmaktadır.

1. 1993-2015 yılları arasındaki çekirdeklerin önceki tortul analizlerinin içeriklere ayırabilmek için gereken derin sondaj ve paleo-kanal işlemlerindeki tortuların karşılaştırmalı analizi.
Bu karşılaştırmalar, tortulaşma tabakalarının düzenindeki değişkenleri anlamamanın önemi dolayısıyla gereklidir.
 - a. Lazerli granülometri kullanılarak parçacık boyutlama
 - b. Organik ve mineral içerikleri saptamak için kızdırma kaybı
 - c. Kütle tortularının manyetik duyarlılığı

2. Aşağıda verilenlerin AMS radyo-karbon tarihlemesine önem vererek tortulaşma düzenlerinin kronolojik kontrollerinin bir taslağını sunabilmek için tarihleme
 - a. Koyu kil katlardaki kütle tortuları
 - b. Tortuların alüvyonlu-killi kısımlarındaki tortularda bulunan odun kömürü kalıntılarının dışarı çıkarılması
3. İzotop ve diğer jeo-kimyasal analizler
Farklı bitki grupları ve nemlilik oranlarındaki vekillere bakabilmek için gereken karbon ve nitrojen izotop analizlerini, Keyworth'te bulunan İngiliz Jeolojik Araştırma Laboratuvarları ile ortaklaşa gerçekleştireceğiz.
4. Paleo-kanal tabakaların OSL tarihlemesi
Paleo-kanal tabakaların OSL tarihlemesini gerçekleştirebilmek adına Sheffield Üniversitesi, Coğrafya Bölümü'nden Prof. Mark Bateman ile ortaklaşa çalışacağız.

Kaynaklar

- Ayala G, J Wainwright, J Walker, R Hodara, JM Lloyd, M Leng, C Doherty
2017 'Palaeoenvironmental reconstruction of the alluvial landscape of Neolithic Çatalhöyük, central southern Turkey: the implications for early agriculture and responses to environmental change', *Journal of Archaeological Science* **87**, 30–43. doi: 10.1016/j.jas.2017.09.002.
- Boyer, P., Roberts, N., Baird, D.,
2006. Holocene environment and settlement on the Çarşamba alluvial fan, South-Central Turkey: integrating geoarchaeology and archaeological field survey. *Geoarchaeology* **21 (7)**, 675–698.

Bölüm 29

Boncuklar

Milena Vasic

Özgür Berlin Üniversitesi

Giriş

1960'lı yıllarda gerçekleşen Mellaart kazılarında 25,000'in üzerinde boncuk işlenmiş olup güncel proje dâhilinde Doğu Höyük'te gerçekleşen 25 yıllık kazıların sonrasında da 23,000'den fazla boncuk bu toplama eklenmiştir.

Mezar öğelerinin kazılması özellikle ağır derecede verdiği hasarlardan ötürü çok fazla zaman gerektiriyor. Bu yüzden, projenin kapanış sezonunun ana amacı; mezarlar içerisindeki boncukların konumuna, pozisyonuna ve sırasına dair detaylı bilgileri mümkün olduğunca kayıt altına almaktır.

Daha önce belgelenmeyen tüm boncukların temel bilgi işleme süreçleri tamamlandı. Bu boncuklar farklı uzmanlar tarafından çalışıldığı için, veriler farklı veri tabanlarına dağılmış durumda. Yeni oluşturulan boncuk veri tabanı ise her boncuk için temel bilgileri içeren daha merkezi bir arşiv sunacak.

Araştırma sezonunun ilk kısmında materyallerin ve gelecek olan yayım için içeriklerin seçimine odaklanıldı. Zaman kısıtlamasından ve bu sezonun son çalışma sezonu olmasından ötürü, gereken materyaller oldukça dikkatli bir şekilde seçildi. Bu süreçte mezarların yanı sıra, ilginç içerikler bulmayı ve depolama işlemlerinin yapısını çözebilmeyi amaçladık.

Bu sezon ise 7000'in üzerinde boncuk kayıt altına alındı. Aşağıdaki açıklama kısımları ise mezar öğelerinden bulunan boncuk materyalleri ile ilgili kısa bir özet sunuyor.

Kuzey Alanı

Bina 52

23805 numaralı iskelet Bina 52'in kuzeydoğu platformunun altında gömülü olarak bulunan bir bebeğe aittir. Bu yapıdaki boncuklar ise kesitin üç farklı konumunda bulundu. Boyun kısmında bulunan boncuklar muhtemelen bir kolyenin parçaları. Siyah boncuklar ise sağ bileğe yakın bir yerde bulundu ve bir bilezik görüntüsü veriyor. Bu boncukların yakınında ve parmak kemiklerinde bulunan bakır kırıntıları ise yüksek ihtimalle bir yüzüğün parçalarıydı (Şekil 1).

Şekil 1. SK (23805) in boyun kısmında (sağ) ve farklı uzuvlarda (sol) bulunan boncuklar

Bina 131

Geçtiğimiz son birkaç yılda, bu binadaki kazılar kişisel eşya anlamında birçok ilgi çekici materyal ortaya çıkarmıştır. Bu sezon ise, iki mezar yapısında boncuk bulunmuştur. Bir yetişkinin yer aldığı mezarda iki silisli boncuk çıkarıldı ve bu şimdiki kadar mezarlarda bulunan tek silisli boncuk olma özelliğini taşıyor (Şekil 2 ve 3).

Deniz kabukları içeren disk şeklindeki bir başka boncuk dizisi ise (muhtemelen bir bilezikti) ayna yapısının altında bulundu. Benzer şekilde, bir başka ayna yapısıyla ilişkili deniz kabukları da bir üstündeki binada (Bina 129) ortaya çıkmıştı.

Hem Bina 131 hem de onu çevreleyen ve yaklaşık olarak güncel olan Bina 1, benzer disk şekillerinde bireylerin vücutlarına yerleştirilmiş boncuk dizileri içeriyordu. Yüzlerce boncuk direkt olarak Bina 1’inde gömülü olan bir bebek mezarı ile ilişkiliydi ve boncuk dizilerinin çocuğun bedenini kaplamak için kullanıldığı yorum olarak gündeme gelmişti.

Şekil 2. Sıvalı ve taş boncuklar içeren kolye ve obsidyen ayna Sk(23126)

Şekil 3. Sk (23126)'nin elleri üzerindeki bir dizi boncuğun yakın plan fotoğrafı

Bina 132

Bina 132'in içerisinde üç yetişkin bireye ait mezarı mezar kazılmıştır. durumdalardı. Bir yetişkin mezarının (Sk.32762) dolgusu içerisinde seyrek boncuklar da bulundu (Şekil 4). Bu boncuklar yüksek ihtimalle bir kolyenin parçalarıydı.

En azından üç adet taş boncuk ise sağ bileğin etrafında ortaya çıktı (32715.x4). Bina 52'deki genç yetişkin bireyin mezarında bulunan boncuklarla benzer olarak, bu boncuklar da geniş siyah ve beyaz taş ve küçük pembe disk şeklindeki boncuklardan oluşuyordu. Bina 132'nin doğu kısmında bulunan iki mezar ögesinden de çok sayıda boncuk çıkarıldı. Bir yetişkin mezarı (Sk. 32741), direkt ve dolaylı olarak farklı boncuk yapılarıyla ilişkiliydi. Bu boncuklar boyun kısmının ve sağ kürek kemiği/sol pazı kemiği yakınında bulundu.

Bu sene çıkarılan ve kişisel eşya ve aksesuar açısından belki de en detaylı mezar ise Bina 132'de bir yetişkine ait. Binanın doğu kısmında bulunan bu mezarda Çatalhöyük insanların ölü insanları nasıl süslediğine dair pek çok bilgi edinebiliriz. Ayrıca bu yapı, kemer kancası ve gözü gibi materyallere ilk defa rastlamış olmamız açısından da önem taşıyor.

Şekil 4. Sk (32762)'nin boyun bölgesinden çıktığı düşünülen boncuklar

Güney Alanı

Güney Alanı'nda içerisinde boncuk bulunduran sadece bir tane mezar yapısı vardı. Bina 17'de bir kolye ile gömülmüş bir bebek bedeni bulundu. Bu kolye farklı türlerden taş, kemik ve kabuklardan oluşuyordu. Gerekli imkânlar sağlandığında bu boncukların orijinal sırası koruma altına alındı ve Konya Müzesi için kolyenin farklı bölmelerini tarif eden etiketler ile birlikte dizildi.

Şekil 5. İn situ kolye (23231)

Şekil 6. (23231) nolu kolyenin alanda bulunduğu sırasıyla dizilmiş hali (Fotoğraf: Ekin Ünal)

TPC Alanı

Bu sene TPC Alanı'nda içerisinde boncuk bulunduran dört farklı mezar kazıldı. Bu öğelerden iki tanesi (3867 & 3868) Bina 150'nin doğu platformunun altında yer alıyordu. Bu platformlar aynı zamanda geçen sene iki tane figürinin bulunduğu platformlar olma özelliğini taşıyor. Toplamda 132 adet boncuk bu öğelerin dolguları içerisinde dağılmış olarak bulundu. Tek istisna ise bir grup siyah ve beyaz disk şeklindeki boncuklardı ve bunlar da orijinal sırası ile koruma altına alındı.

Bina 122'nin kuzey platformunun altında gömülü olan bir yetişkin mezarında bulunan iki grup boncuk ile direkt olarak ilişkili boncukların yanında, Bina 166'da bulunan bir başka yetişkin mezarı yapısında da taştan ve epey aşınmış boncuklardan oluşan bir halhal bulundu. Bu mezardaki insan kemiğinin üst düzey korumasını göz önüne alırsak, bu boncukların böylesine aşınmış olması oldukça şaşırtıcı bir durum olarak dikkat çekmektedir.

Şekil 7. (31884.x28) boncuklar alanda buldukları sırayla dizilmiştir (Fotoğraf: Ekin Ünal)

Şekil 8. Sk (23920)'deki in sitü kolye (Fotoğraf: Katarzyna Harabasz)

Şekil 9. Sk (23920) kolye (fotoğraf: Ekin Ünal)

Şekil 10. Sk (23920) bacak bölgesinden çıkan boncuklar

Şekil 11. (23914.x2) nolu boncuklar

Bölüm 30

Çatalhöyük Dünya Mirası Çalışmalarında Sürekliliğin Kavramlaştırılması

Caitlin Curtis

Buffalo Üniversitesi

Giriş

“Sürdürülebilir gelişim” konsepti, çevre alanının ekonomik gelişimini teşvik ederken arkeolojik kalıntıları sürdürülebilirlik anlamında arkeologlar tarafından sıklıkla kullanılır. Fakat çevre alanda yaşayan insanların vizyonu nedir? Gelecek nesiller için sürdürmek istedikleri şey nedir ve fikirlerini arkeologların fikirleri ile nasıl karşılaştırabiliriz?

Bu farklı kavramlaştırmaları anlayarak, bu gruplar arasındaki iletişim güçlendirilebilir ve gelecek için daha uygun vizyonlar adına yapılan uygulamalar fark edilmeye başlanabilir. Bu rapor ise bu amaçlar üzerinde 2013-2015 sezonları arasında gerçekleştirilen araştırmaları özetlemektedir.

İzlenen Yol

Bu araştırma sırasında, odağın altındaki toplulukların (arkeologlar ve yerel sakinler) sürdürülebilirlik perspektiflerini sistematik olarak anlayabilmek adına etnografik metotlar (katılımcı gözlemi, anketler ve röportajlar) kullanıldı. 2013 ve 2014 yıllarında, Küçükköy ile yakından bağlantılı 23 yerel sakin ile röportaj yaptım. 2014 ve 2015 yıllarında ise kısa anketler aracılığıyla arkeologların görüşlerini almaya odaklandım. Tüm çalışmalar her sezon Kültür Bakanlığı’ndan alınan izinler ile gerçekleştirildi. IRB onayı ise her araştırma sezonu öncesinde yenilendi.

Yerel sakinlerin röportajları sürecinde, topluluğun daha kapsamlı bir ölçekte gelecek için önceliklerini öğrenmeye çalıştım. Arazilerin kullanım teknikleri, doğal alan ve iklim, ekonomik altyapı, endüstriyelleşme ve dünya mirası gibi konulara değindim; çünkü sürdürülebilirlik, çevresel faktörler ve arazi uygulamaları genel olarak iç içe yürüyen süreçlerdir ve Çatalhöyük oldukça derin antik bir tarım mirasına sahip. Bu yüzden özel olarak çevre düzenlemesi konseptlerine ve tarımla ilgili yaşanan değişikliklere odaklandım.

2013 ve 2014 yıllarındaki arazi üzerindeki röportajlar temel olarak alan bekçileri, kazı işçileri ve asistanlar ve mutfak personeli ile gerçekleştirildi. Bu sırada ise arkeologların görüşlerini karşılaştırmak adına ağırlıklı olarak uluslararası bir kazı olan Çatalhöyük’te ve nispeten Türklerin yoğunlukta olduğu Aktopraklık’ta arkeologlar için hazırlanan anketlerin çalışması yürütüldü.

Sürdürülebilirlik Üzerine Arkeologların Görüşleri

Çatalhöyük’teki arkeolojik sit alanı sürdürülebilirliği, bilgi ve materyal buluntuları öncelikli öneme sahip ve hemen arkasından ölçülü bir yönetim ve yerel halk geliyor. Nispeten daha az önemli görülen faktörler ise doğal çevre ve gerekli fonun karşılanması olarak öne çıkıyor. Arkeolojik bilgi birikimi ve materyal

kalıntıları sıklıkla diğer potansiyel konuların üzerinde daha önemli görülüyor. “İdeal olarak, tüm bunlar çok önemli konular olarak görülebilir fakat pratikte bazı şeylerin önceliklendirilmesi gerekmektedir ve benim önceliğim arkeolojik veri birikimidir”. “Bana göre, herhangi bir arkeolojik kazı çalışması gelecek nesiller için alınan verilerin korunması zorunluluğu ile değerlendirilmelidir”.

Sürdürülebilirlik kavramını daha geniş bir kapsamda ele aldığımızda, çevresel içeriğe en uygun etken olarak görülürken, ekonomik ortalama derecede ilgili olarak öne çıkıyor. Kültürel gelenekler ise bu sıralamada en düşük sıralamaya yerleşiyor. Bu yüzden, ağırlıklı olarak batılı olan Çatalhöyük kazısında, ekonomik faktörlerin genel toplamda sürdürülebilirlik ile yüksek derecede ilgili olduğu düşünülüyor ve bu durum da sıklıkla “kaynaklar” olarak atfedilen açık uçlu cevapları ortaya çıkarıyor.

Yerli Sakinlerin Sürdürülebilirlik Üzerine Görüşleri

Önceki etnografik çalışmada da gösterildiği gibi, Küçükköy'deki yerel sakinlerin ana ekonomik gelir kaynağı tarım olarak öne çıkıyor. Ürünlerin Çumra'da bulunan Torku şeker fabrikasına satılması ile şeker pancarı şu anda en büyük mahsul durumunda. Ana sosyo-ekonomik gruplar ise şöyle gruplara ayrılabilir: 1) güçlü, varlıklı arazi sahipleri 2) zorluk çeken çiftçiler 3) herhangi bir araziye sahip olmayan genç ya da fakir kimseler

Her yıl sadece (yaklaşık) üç çiftçi bekçi olarak iş alabiliyor ve bu yüzden birçok Küçükköy yerlisi antik insanlarla ilgili bir bağ kuramıyor ve birçoğu da bu sit alanı ve turizm potansiyeli üzerinde güçsüz hissediyor. Buna ek olarak, görüştüğüm köylüler tarımın sadece bir ekonomi aracı değil aynı zamanda toplumlarının bir kimliği ve mirası olduğunu düşünüyorlar. Kadınlar çocuklarının eğitim için köyü terk etmelerinden ve tarımdaki işsizlikten ötürü Konya'da çalışmaya başlamalarından korkuyor. Küçük çiftçiler ise daha kuru iklimlerin sürdüğü şu günlerde su erişimindeki zorluk ve maddi imkansızlıklar ile mücadele ediyor.

Tarım faaliyetlerinin sürdürülebilirliğine ilişkin tüm bu zorluklara ve 2012'den beri sahip olunan Dünya Mirası etiketiyle artan ziyaretçi sayısına rağmen, turizme dayalı farklı bir yaşam tarzı hâlâ daha anlaşılabilir bir durumda değil.

Potansiyel Çözümler

Bu sonuçların sit alanındaki yönetimi ve uygulamaları bilgilendirmesi umut ediliyor. Örneğin, organik tarımın uzun vadede umut verici bir yol olduğu söylenebilir. Aynı şekilde yerel sakinlerin kimyasal madde ve arazilerin aşırı kullanımı konusunda çektikleri sıkıntıların yanında tarım faaliyetlerini sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları şevki yerine getirebilir. Yerel olarak işletilen bir organik tarım marketi ideal bir çözüm olabilir.

Gelecek için planlanan çözümler ise bölgesel öncelikler ve ulusal hükümet de göz önüne alınarak daha geniş ve çoklu bir ölçekte geliştirilmelidir. Konya'nın stratejik planı ve Çatalhöyük belediyesi “Organik Tarım Üzerine Çiftçilerin Eğitilmesi” gibi hedefleri de dâhil ederek her yıl 600 çiftçiye ulaşmayı hedefliyor. Dahası ulusal hükümetin 2012 Kalkınma Bakanlığı planında sürdürülebilirlik gelişimi, çok da uzak olmayan bir köyde (Yaylacık) kırsal bir proje gelişiminin en iyi yöntemi olarak yer alıyor.

Tüm bu çok ölçekli tartışmalar; bölgesel, ulusal ve arkeolojik önceliklerin yerel sakinler ile birlikte ortaya çıkardığı ilginç bir fırsat sunuyor; fakat 2014'te gerçekleştirdiğim röportajlarımda hiçbir Küçükköy sakini organik tarım projeleri ya da potansiyel yararları hakkında bilgi sahibi değildi. Bu yüzden eğer böyle uygulamalar toplumun içerisinde gerçekleştirilecekse organik tarım alanında daha kapsamlı bir eğitim gerekiyor.

Kaynaklar

Atalay, S.

2010. 'We Don't Talk About Çatalhöyük, We Live It': Sustainable Archaeological Practice through Community-based Participatory Research. *World Archaeology* 42: 418–29.

2012. *Community-based Archaeology: Research with, by, and for Indigenous and Local Communities*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.

Atalay, Sonya, Duygu Çamurcuoğlu, Ian Hodder, Stephanie Moser, Aylin Orbaşlı, Elizabeth Pye.

2010. "Protecting and Exhibiting Çatalhöyük, pp. 155–66. In M. Özdoğan, N. Akın, A. Debold-Kritter, L. Oosterbeek, N. Tuna, N. Yalçın (eds.) *TÜBA-KED (The Turkish Academy of Sciences-Journal of Cultural Inventory)*, vol. 8. Ankara: TÜBA.

Bartu, A.

2000. Where is Çatalhöyük? Multiple sites in the construction of an archaeological site, pp 101-110. In I. Hodder (ed.) *Towards a Reflexive Method in Archaeology: the example at Çatalhöyük*. Ankara: British Institute at Ankara, Ankara.

Bartu-Candan, A.

2005. Entanglements/Encounters/Engagements with Prehistory: Çatalhöyük and Its Publics, pp. 27-38. In I. Hodder (ed.) *Çatalhöyük Perspectives: Reports from the 1995-99 Seasons*, McDonald Institute Monographs.

Douglas, M.

2010. *Evaluating Çatalhöyük: Economic and Ethnographic Approaches to Understanding the Impact of Cultural Heritage*. Master's thesis. Stanford University.

Konya Metropolitan Municipality (KMM).

2014. *2015-2019 Stratejik Planı*. Konya, Turkey: Konya Büyükşehir Belediyesi.

McKercher, Bob and Hilary du Cros.

2002. *Cultural Tourism: The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. Binghamton, NY: Haworth Hospitality Press.

Shankland, D.

1996. Çatalhöyük: the anthropology of an archaeological presence. In Hodder, I (ed). *On the Surface Çatalhöyük 1993-95*. Ankara: British Institute of Archaeology at Ankara.

2000. Villages and the Distant Past: three seasons work at Küçükköy, Çatalhöyük, pp. 167 – 176. In I. Hodder (ed) *Towards a Reflexive Method in Archaeology: the example at Çatalhöyük*. Ankara: British Institute of Archaeology at Ankara.

2005. The Socio-ecology of Çatalhöyük, pp. 15-26. In Hodder, I.(ed) *Çatalhöyük perspectives: reports from the 1995-99 seasons*. Ankara: British Institute of Archaeology at Ankara.

Tecirli, B.

2014. How Effectively do 'Top-Down' Participatory Management Initiatives for Turkey's Archaeological Areas Merge with 'Bottom-up' Management Practices? A Çatalhöyük Case Study. pp 37-46. In Hodder, I (ed). *Integrating Çatalhöyük: Themes from the 2000-2008 Seasons*. Çatalhöyük Research Project Series Volume 10. British Institute at Ankara/Cotsen Institute of Archaeology Press: London, UK and Los Angeles, CA.

Torun, E. and J. Poblome

2014. Sagalassos - Ağlasun: A case of Transforming and Transformative Heritage. PUBLIC ARCHAEOLOGY: THEORETICAL APPROACHES & CURRENT PRACTICE IN TURKEY WORKSHOP. OCTOBER 30-31 2014. RCAC, ISTANBUL.

Turkish Republic Ministry of Development (MD)

2012. *Turkey's Sustainable Development Report: Claiming the Future*. Ankara, Turkey: Turkish Republic Ministry of Development.

World Commission on Environment and Development (World Commission)

1987. *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.